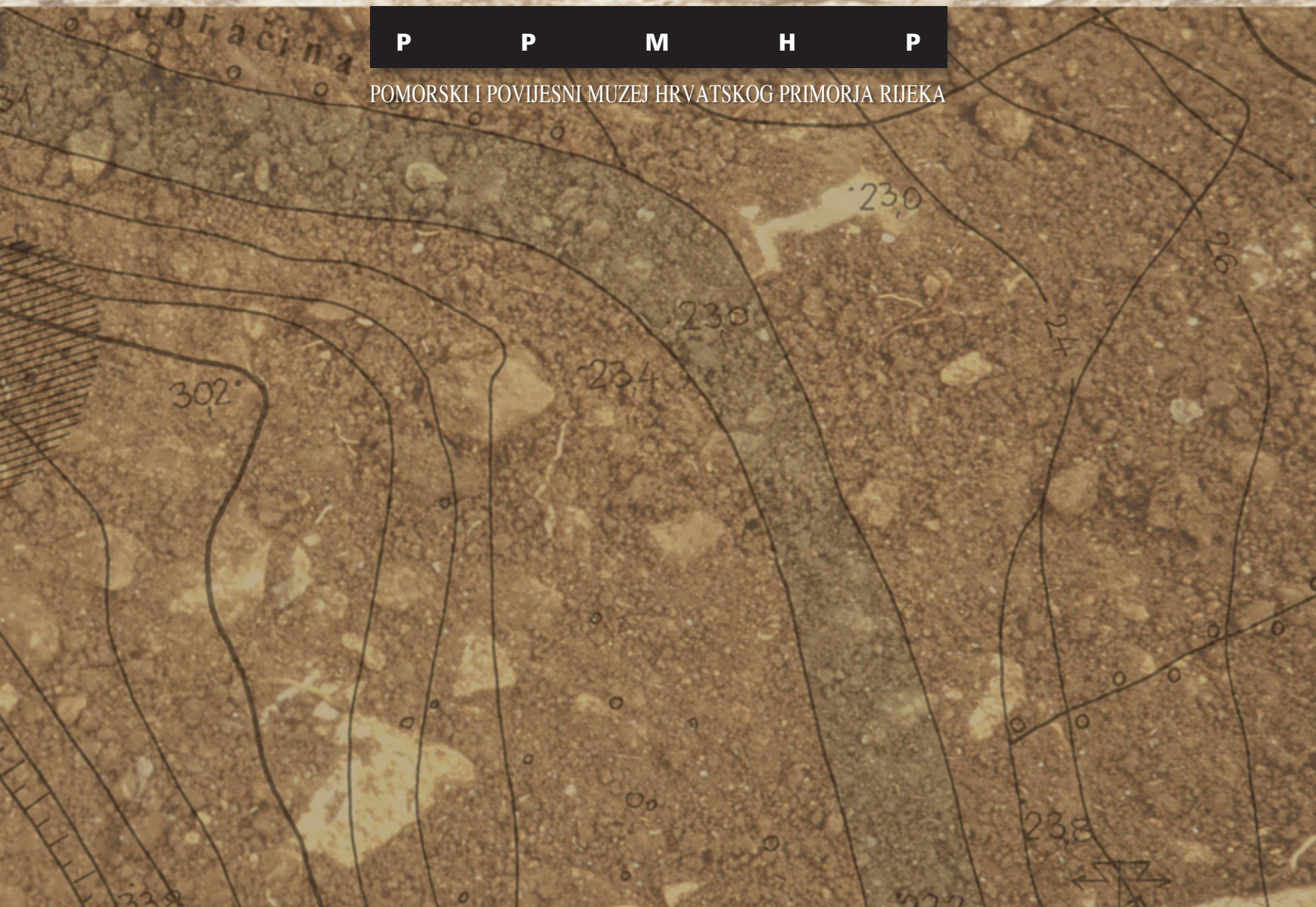

Željka Cetinić

Stranče Vinodol

P P M H P

POMORSKI I POVIJESNI MUZEJ HRVATSKOG PRIMORJA RIJEKA

Biblioteka Monografije i katalogi
svezak 26

Stranče – Vinodol
Starohrvatsko groblje na Gorici

Izdavač

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Za izdavača

Margita Cvijetinović Starac

Autorica

Željka Cetinić

Antropološka analiza

Mario Šlaus, Mario Novak, Vlasta Vyroubal, Željka Bedić

Determinacija osteoloških nalaza

Vesna Malez

Recenzenti

Janko Belošević

Maja Petrincec

Lektorica

Lada Badurina

Prijevod na engleski jezik

Barbara Smith Demo

Likovno i grafičko oblikovanje

Vesna Rožman

Fotografije

Zoran Alajbeg

Janko Belošević

Željka Cetinić

Nenad Kobasić

Radmila Matejčić

Srećko Urlich

Fotoarhiv PPMHPR

Crteži i planovi

Anela Božić

Margita Cvijetinović Starac

Goran Čvrljak

Fina Juroš Monfardin

Danko Grigić

Tehnička suradnica

Jasna Ujčić Grudenić

Prilozi

Žarko Acinger

Tisak

Tisak Zambelli, Rijeka, 2011.

Naklada

500 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem

ISBN 978-953-7196-14-1

Željka Cetinić

Stranče – Vinodol

Starohrvatsko groblje na Gorici

Rijeka, 2011.

Tiskanje monografije
Stranče – Gorica
realizirano je sredstvima
Ministarstva kulture
Republike Hrvatske,
Primorsko-goranske županije
i Grada Rijeke.

Predgovor	7
Vinodol	11
Pregled i stanje arheoloških istraživanja starohrvatskih groblja Vinodola	13
Stranče – Gorica	29
Katalog grobova i grobnih nalaza	41
Table	120
Analiza grobnih nalaza	
Nakit i ukrasni dijelovi nošnje	183
Oružje i konjanička oprema	215
Grobna keramika	221
Predmeti dnevne uporabe	225
Predmeti od kosti i roga	231
Ostaci tekstila	238
Ostali nalazi	239
Zaključna razmatranja	241
Stranče – Vinodol an early Croatian cemetery on Gorica	247
Literatura	277
Prilozi	287

Antropološka analiza i determinacija drugog osteološkog materijala	303

Predgovor

Godine 1998. realizirana je izložba *Stranče – Gorica starohrvatsko groblje*. Izložbu je – koja je sadržavala svu relevantnu izvornu arheološku građu s toga lokaliteta prikupljenu višegodišnjim arheološkim istraživanjima – pratila opsežna publikacija (katalog).

Već tada smo bili svjesni da bi za sagledavanje cjelovite arheološke slike poznata starohrvatskog groblja bilo nužno objaviti katalog grobova i popratiti ga s cjelovitom dokumentacijom terenskih arheoloških istraživanja. Namjeravali smo to naknadno napraviti.

I eto, 12 godina nakon izdavanja navedene publikacije dobili smo priliku da svoju profesionalnu obvezu prema stručnoj, a i široj javnosti ispunimo izdavanjem ove monografije.

Rad na monografiji iziskivao je dodatni napor budući da je u ovom izdanju trebalo objediniti rezultate sveukupnih istraživanja. Konkretno, valjalo je uključiti rezultate prethodnog istraživanja voditeljice dr. sc. Radmile Matejčić, što se s obzirom na metode provođenja arheoloških zahvata nije činilo nimalo jednostavnim ni rutinskim radom.

Izgledno je stoga da je prilikom interpretacije rezultata arheoloških istraživanja od 1974. do 1980. godine došlo do ponekih odstupanja, što ne smatramo neprimjerenim i pogrešno tumačenim. Cjelovita, postojeća i raspoloživa nam dokumentacija od 1974. do 1980. pomno je proučena i pretražena. Naše su se intervencije svodile na renumeraciju grobova, definiranje i obradu pojedinih situacija kad je to bilo prijeko potrebno.

Nadalje, dostupna je i zatečena arheološka dokumentacija, uz specifičnost i zahtjevnost terena na kojem se prostiralo to starohrvatsko groblje, uvjetovala i način izrade priložene grafičke dokumentacije, npr. situacijskog plana, gdje su rezultati arheoloških iskopavanja od 1974. do 1997. prikazani ujednačeno, a čime je postignuta i opća vizualizacija tog kompleksnog arheološkog nalazišta.

Monografiju dajemo na uvid stručnoj javnosti s vjerom da su rezultati naših nastojanja bar skroman prinos dosadašnjim spoznajama o hrvatskome ranosrednjovjekovlju.

Ovom prilikom zahvaljujem svima onima koji su na bilo koji način pridonijeli da ovaj rad bude realiziran. Zahvalnost izražavam kolegama u Muzeju, posebno mlađem naraštaju muzealaca. Za informatičku podršku zahvalnost dugujem kustosu Ivi Mileusniću i informatičaru Tihomiru Tuteku. Zahvaljujem kustosici Ivani Šarić-Žic te posebno Općini Vinodolskoj za ljubazno ustupanje ortofoto snimaka Vinodola. Za pomoć pri realizaciji ovog rada zahvaljujem gospodinu Nikoli Letuniću, a za neizmjereno strpljenje pri izradi grafičkih priloga gospodinu Žarku Acingeru.

Osobitu pak zahvalnost iskazujem prof. dr. sc. Janku Beloševiću, za ustrajan, nesebičan i dugogodišnji poticaj u realizaciji ovoga rada.

Potporu za strpljenje, za snagu, a nadasve za volju da ustrajem našla sam u svojoj obitelji, u suprugu Ivanu i kćeri dr. sc. Ivoni, mojem najvećem uspjehu, izvoru moje neiscrpane ljubavi, kojoj i posvećujem ovaj rad.

Željka Cetinić, Rijeka, prosinac 2009.

Stranče – Vinodol

Starohrvatsko groblje na Gorici

Sl. 1. Zemljovid s položajem Vinodola

Vinodol

Priobalni kvarnerski pojas, koji se lučno povija oko najvećeg zaljevskog prostora na našoj obali, u svome istočnom dijelu obuhvaća i Vinodol kao izrazito izdvojenu zemljopisnu cjelinu.¹

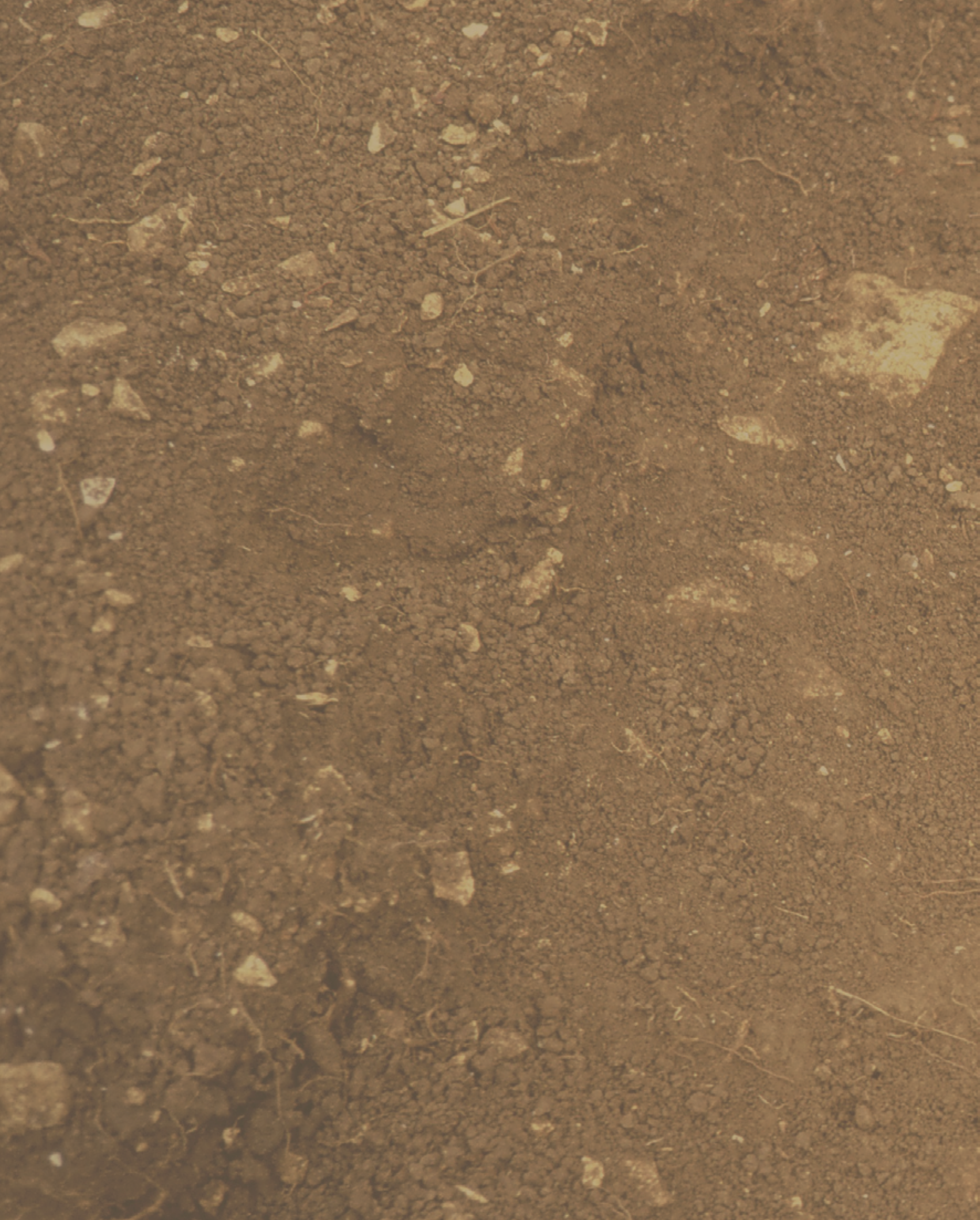
Tijekom prošlosti povijesni se pojam Vinodola nije uvijek podudarao s njegovim zemljopisnim međama. Danas je, kao regionalna oznaka, u shvaćanju žitelja sveden na prostor omeđen Bakarskom dragom na sjeverozapadu i strmim padinama iza Lednica na jugoistoku.

Prirodna osnova Vinodola određena je trima morfografski različitim zonama: primorskim bilom, unutrašnjom flišnom udolinom i strmim kontinentalnim odsjekom.

Unutrašnji dio, kao strogo izdvojen reljefni oblik, ne izgleda kao jedinstven dolinski prostor. Mikroregionalnu diferenciranost udoline određuju uzvišice kod Križišća te između Bribira i Novog Vinodolskog. Najprostraniji dijelovi udoline vinodolska su polja: Tribaljsko na sjeverozapadnom dijelu te manje, Velo polje na jugoistočnom dijelu udoline. Sjeverozapadnim dijelom Vinodola protječe rječica Dubračina dolinom dugom 12 km; seže od razvođa kod Križišća do ušća u more kod Crikvenice. Za njezin uzvodni dio u uporabi je bio i naziv Vinodolska rječina. Drugi kraći vinodolski tok (6 km) u jugoistočnom dijelu Vinodola jest Suha Ričina (Bribirska Ričina), kojoj je ušće kod Novog. U unutrašnjoj flišnoj udolini nalazi se i zona vrela, pored prve uz morsku obalu.

Plodna dolina i obilje vode pridonijeli su tome da u prošlosti Vinodol postane stječistem života. Povijesno-zemljopisna osnova važnosti Vinodola određena je i njegovim prometnim položajem na doticaju mediteranskog prostora te planinskog i panonskog zaleđa.

¹
V. Rogić, 1968, 1975.

Pregled i stanje arheoloških istraživanja starohrvatskih groblja Vinodola

Arheološka istraživanja na području Vinodola neprijeporno su potvrdila da su već u 9. stoljeću Hrvati u Vinodolu starosjedinci. Jasne i jednoznačne potvrde o ranom naseljavanju Hrvata na tlu Hrvatskog primorja, odnosno Vinodola pružaju starohrvatska groblja u Velom Dolu kod Križišća, na Gorici kod sela Stranče (Semičevići), groblje oko crkve sv. Marije u Triblju, devastirano groblje na položaju Njivica kod Triblja te uništeno groblje u Bribiru.

Prva istraživanja ranosrednjovjekovne kulturne baštine Vinodola Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka provodi koncem pedesetih godina.

Križišće – Veli Dol

U Velom Dolu kod Križišća na sjeverozapadnom dijelu vinodolske doline nakon slučajna je otkrića starohrvatskih grobova provedeno zaštitno arheološko iskopavanje kojim je obuhvaćen prostor od oko 70 metara kvadratnih.²

Groblje se prostire na zemljištu D. Grbca, pored poprečnog puta koji spaja cestu kroz Veli Dol s glavnom vinodolskom prometnicom.

Istraživanjima je 1959. godine otkriveno 14 grobova smještenih na rubnom dijelu nalazišta. Na temelju nalaza keramike i nakita kasnoantičke tradicije početak je ukopavanja smješten u 8. stoljeće. Na nastavak korištenja groblja u 9. i 10. stoljeću upućuju nalazi nakitnih predmeta s obilježjima dalmatinsko-hrvatske i karantansko-ketlaške kulturne skupine.

²
R. Matejčić, 1974.

Sl. 2, 3
Zaštitna arheološka istraživanja u
Velom Dolu 1959. godine

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

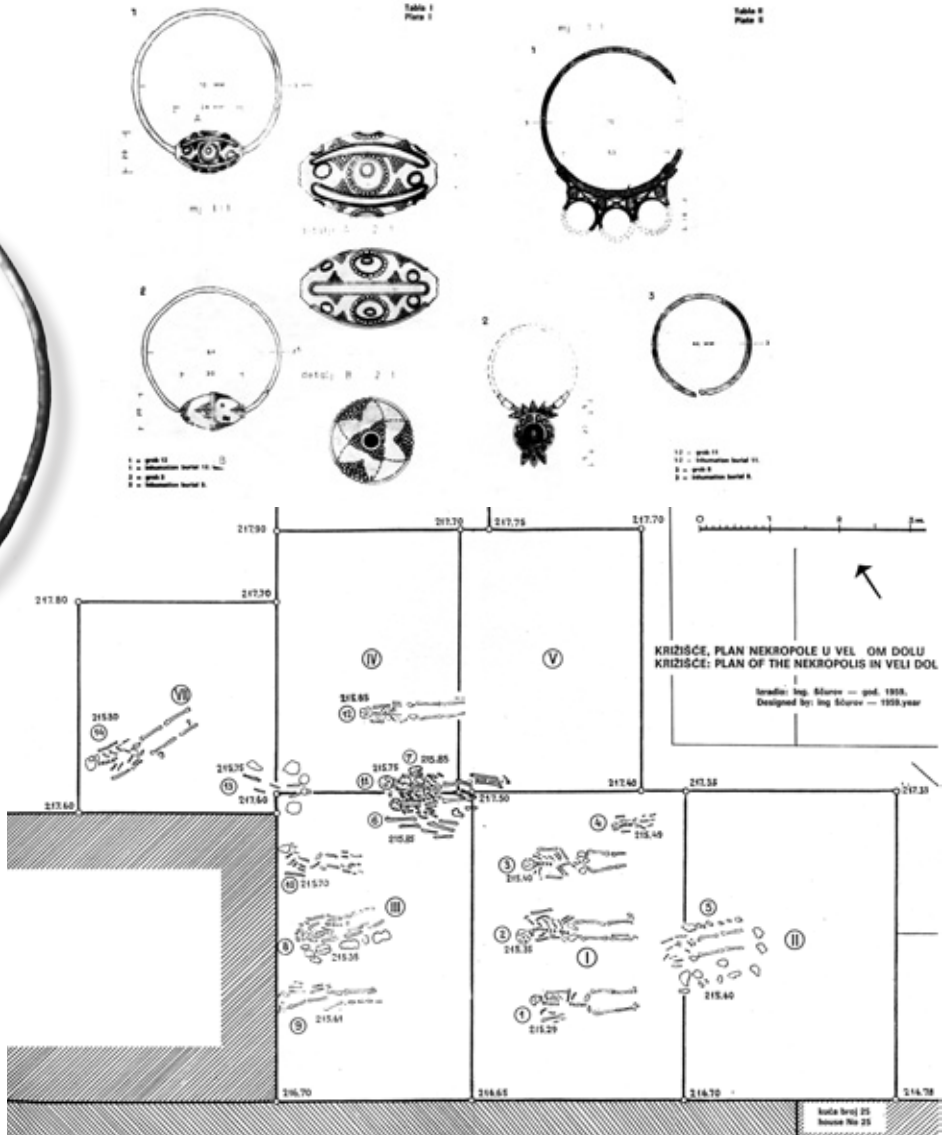

Sl. 6 – Položaj starohrvatskog groblja Križišće – Veli Dol

Sl. 4, 5 – Zaštitna arheološka istraživanja u Velom Dolu 1959. godine

Sl. 7 – Križišće – Veli Dol, nalazi nakita, 1959. godina

Bribir – Štale

Na temelju prikupljenih podataka došlo se do spoznaje o postojanju još jednoga starohrvatskog groblja na području Vinodola. Nalazilo se u Bribiru na položaju Štale, a uništeno je tijekom gradnje Doma kulture 1949. godine. Pritom se naišlo na keramičke posude i tragove naušnica grozdolikog tipa. U starom fundusu (Gradski muzej Sušak) Arheološkog odjela Muzeja zatečen je nožić i prsten s oznakom Bribir 6. IX. 1949, što nam ne omogućuje da ih sa sigurnošću odredimo kao dio inventara starohrvatskog groblja.³

³
Ž. Cetinić, 2008, 51

Sl. 8 – Nož s oštećenim prstenom
naden u Bribiru 6. studenog
1949. godine

Tribalj – sv. Marija

Crkva Pohodenja Marijina u Triblju svoj nastanak temelji na legendi po kojoj je u blizini današnje crkve postojala kapela posvećena Majci Božjoj. Godine 1733. biskup Benzoni spominje dvije kapele na granici župa Drivenik i Grižane. Prva je posvećena Pohodenju Marijinu, a druga, na brdu Sopalj, sv. Kuzmi i Damjanu. Ta druga je po izvještaju istog biskupa iz 1738. napola srušena, dok se velika crkva Pohodenja Marijina u polju temeljito obnavlja.

Sl. 9 – Zemljovid s položajem Triblja

U *Popisu zemalja općina kotorske, grižanske i biogradske u sopaljskom polju*, sastavljenoj u Biogradu (Belgradu) godine 1323, spominje se i zemlja *Stomorine pole*.

Početkom 20. stoljeća na terenu su oko crkve sv. Marije u Triblju pronađeni grobovi s nalazima starohrvatskog nakita. Nalaze je, dvije brončane naušnice s jednom jagodom, David Gašparović iz Triblja 1917. godine darovao Narodnom muzeju u Zagrebu, gdje se u sklopu inventara Arheološkog muzeja nalaze i danas.

Slijedom navedenih podataka u program su rada Arheološkog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka u više navrata uvrštavana probna arheološka iskopavanja na istome lokalitetu. Sredstva potrebna za arheološki zahvat konačno su osigurana 1999. godine u sklopu terenskoistraživačkog rada Arheološkog odjela Muzeja.

Istraživanje je započelo 9. srpnja i trajalo do 19. srpnja 1999. godine.

Sustavom sonde obuhvaćen je prostor oko crkve sv. Marije i područje istočno od crkve, iznad prometnice Tribalj–Crikvenica.

Neposredno uz crkvu postavljene su sonde 1, 2, 3 i 5, dok je sonda 4 postavljena u parku na pretpostavljenom prostoru nalaza starohrvatskih naušnica 1917. godine.

Istraživanjima je utvrđeno da je prostor crkvenog okoliša, odnosno nalazište u velikoj mjeri devastirano, i to dugotrajnim eksploatiranjem šljunka, recentnijim gradi-

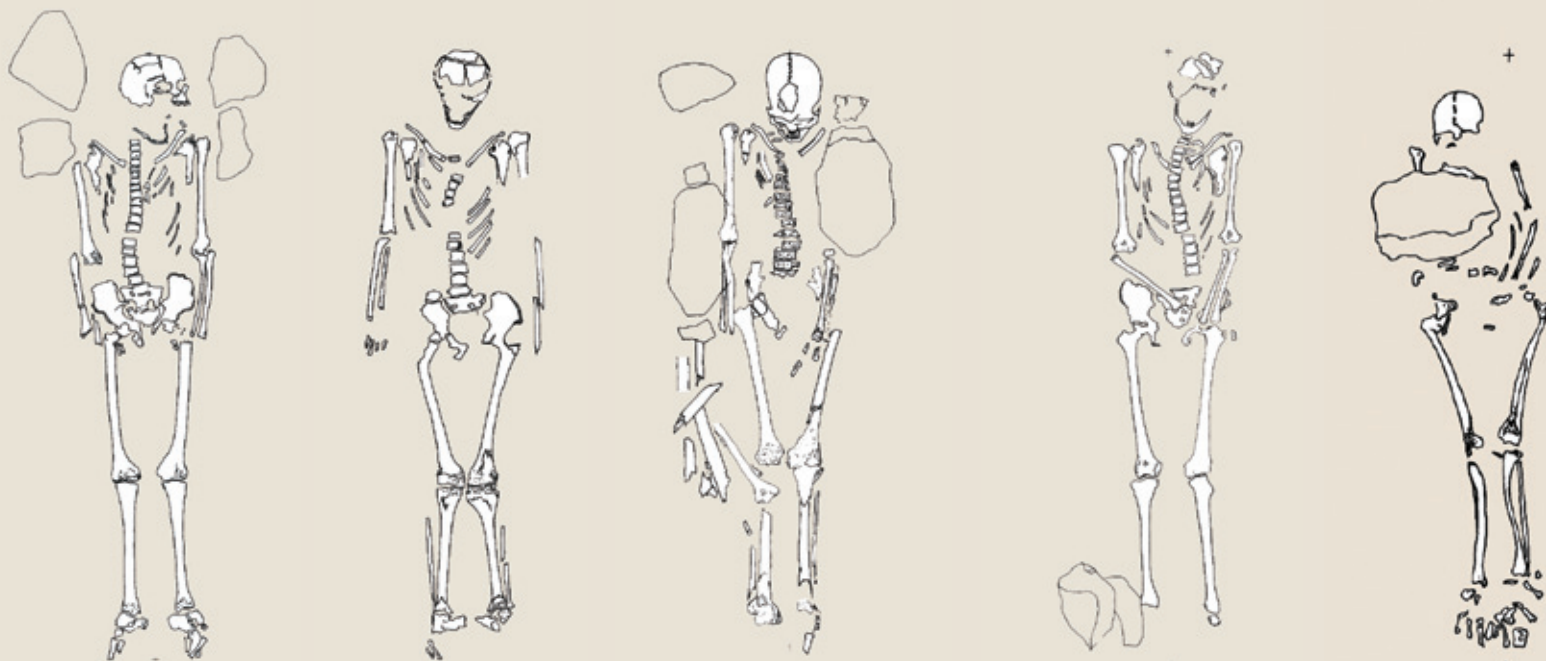
Sl. 10 – Snimak položaja sonde na lokalitetu Tribalj – sv. Marija, 2002. godina

Sl. 11 – Popis zemalja općina kotorske, grižanske i biogradske u sopaljskom polju – Hrvatski državni arhiv, *Documenta mediaevalia varia*, br. 43

Sl. 12 – Par brončanih naušnica nadenih početkom 20. st. na terenu oko crkve sv. Marije u Triblju (Arheološki muzej Zagreb)

Sl. 13 – Starohrvatskaog groblje Tribalj – sv. Marija – tipološki izbor grobova

teljskim zahvatima, sadnjom drvoreda i ustanovljenjem parka, o čemu svjedoče učestali tragovi uništenih grobova.

Unatoč navedenome provedenim su istraživanjima očekivane rezultate dale sonda 1 i sonda 5. Otkriveno je sedam intaktnih grobova.

Druga kampanja istraživanja provedena je tek 2002. godine, od 9. do 16. prosinca. Nadovezivala se na istraživanja iz 1999. godine (sonda 5). Tim je zahvatom nađeno daljnjih 9 grobova.

Grobovi postavljeni u redovima, orijentacije istok–zapad, s manjim ili većim otklonom od navedenog pravca bili su ukopani u jednostavne zemljane rake, ponekad djelomice ograđeni neobrađenim kamenjem. Položaj kostura u svim je grobovima bio isti: pokojnici su ležali na leđima, rukama ispruženih uz tijelo ili u već dosad utvrđenim varijantama. Pretežu grobovi s pojedinačnim sahranjivanjem, iako je ustanov-

Sl. 14 – Tribalj – sv. Marija, grob 9 / sonda 5a, arheološko istraživanje 2002. godine

Sl. 14

Sl. 15 – Tribalj – sv. Marija, pogled sa sjevera na istražene grobove 2002. godine

Sl. 15

Sl. 16 – Tribalj – sv. Marija, početak probnih arheoloških iskopavanja 1999. godine

ljen i dvojni ukop kada se radilo o naknadnom sahranjivanju jer je kostur prvog ukopa dislociran i složen uz mlađi ukop, ili su pak u grobnoj raci bile položene dvije osobe jedna iznad druge.

Dubina na kojoj su ležali grobovi varirala je između 0,14 i 0,65 m, što je rezultat niveliranja tla u okolišu crkve i drugih intervencija u prostoru. Prema osteološkoj građi više-manje dobro sačuvanoj ustanovljeni su ukopi uglavnom odraslih osoba, žena i muškaraca, što je potvrdila i antropološka obrada osteološkog materijala godine 2006. godine.

Nalazi su otkriveni u devet grobova, i to uglavnom nakitni predmeti (naušnice) koji, kao i na obližnjem groblju Stranče – Gorica, nose različite kulturne oznake. Javljaju se međutim i novi nakitni oblici, naušnice s koljencima, karakteristične upravo za groblja koja se formiraju oko crkvenih objekata.

Sl. 17

Sl. 18

Sl. 17, 18 – Tribalj – sv. Marija, pogled s istoka na istražene grobove 1999. i 2002. godine

Sl. 19 – Nalazi naušnica, Tribalj – sv. Marija

Znakovit je i podatak da je u zasipnoj zemlji ili na području prostiranja grobova ustanovljen znatan broj sitnijih ulomaka keramike.

Temeljem podataka dobivenih istraživanjima – i to o značajkama grobova, a posebice grobnih nalaza – istraženi su grobovi okvirno datirani od 9. do 11. st., uzimajući pritom u obzir i nalaz para naušnica s jednom jagodom iz 1917. godine.

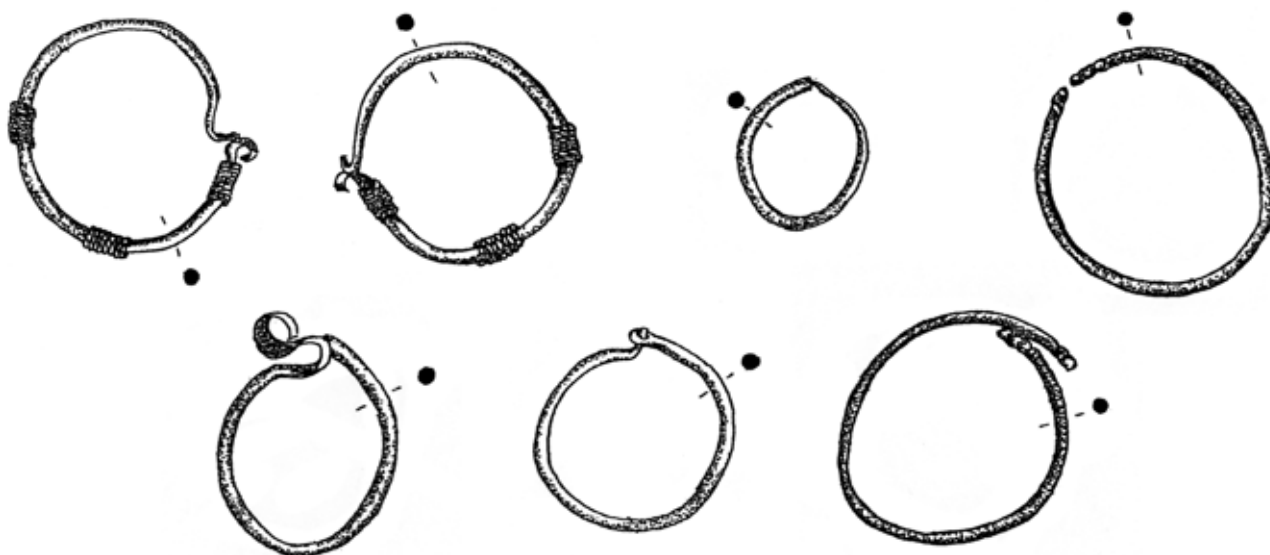
Rezultati probnog iskopavanja oko crkve sv. Marije trebali bi biti zalog da se istraživanja u Triblju nastave, na što uostalom upućuje i njegovo topografsko te toponomastičko okruženje. Vinodol bi i njegovi spomenici trebali trajno ostati predmet zanimanja stručnjaka, a napose to zavređuju arheološka nalazišta ranoga hrvatskog srednjovjekovlja.

Na Institutu za antropologiju u Zagrebu analiziran je ljudski skeletni materijal sa starohrvatskog groblja kod crkve sv. Marije u Triblju. Tijekom arheoloških istraživanja 1999. i 2002. godine otkriveno je ukupno 17 grobova. Svi analizirani ukopi bili su kosturni, a većina grobova sadržavala je ostatke jedne individue dok je u svega nekoliko slučajeva u istom grobu bilo ostataka njih više (npr. grobovi 2 i 7 s ostacima dvije individue, ili grobovi 11 i 13 s ostacima tri). Antropološka analiza je pokazala da su u nadenim grobovima prisutni skeletni ostaci 26 osoba. Prema dobi u uzorku je 21 osoba odrasle dobi, a samo ih je pet dječje, odnosno mlađe od 18 godina. Odrasle osobe su uglavnom bile starije životne dobi, a među njima je 14 muškog i sedam ženskog spola.

Dio analiziranog skeletnog materijala korišten je u doktorskoj disertaciji (Rajić Šikanjić, 2006) u kojoj se ispitalo postojanje međuodnosa između zdravstvenog i socijalnog statusa individua usporedbom skeletnih karakteristika i pripadajućih pogrebnih nalaza. Na taj način pokušao se odrediti karakter odnosa između zdravlja, aktivnosti i socijalnog statusa pokojnika. Analiza dijela uzorka s groblja kod crkve sv. Marije u Triblju pokazala je da je odnos zdravlja i socijalne nejednakosti iznimno složen i kompleksan. U budućnosti slična istraživanja pomoći će da se razriješe dvojbe o socijalnoj stratifikaciji starohrvatskih populacija i njezinom utjecaju na zdravlje arheoloških populacija.

4
Đ. Šurmin, 1898; Z. Vinski, 1949;
M. Bogović Slunjski, 1990;
Ž. Cetinić, 2000; M. Petrinec, 2006;
P. Rajić Šikanjić, 2006.

Sl. 20 – Crteži naušnica,
Tribalj – sv. Marija

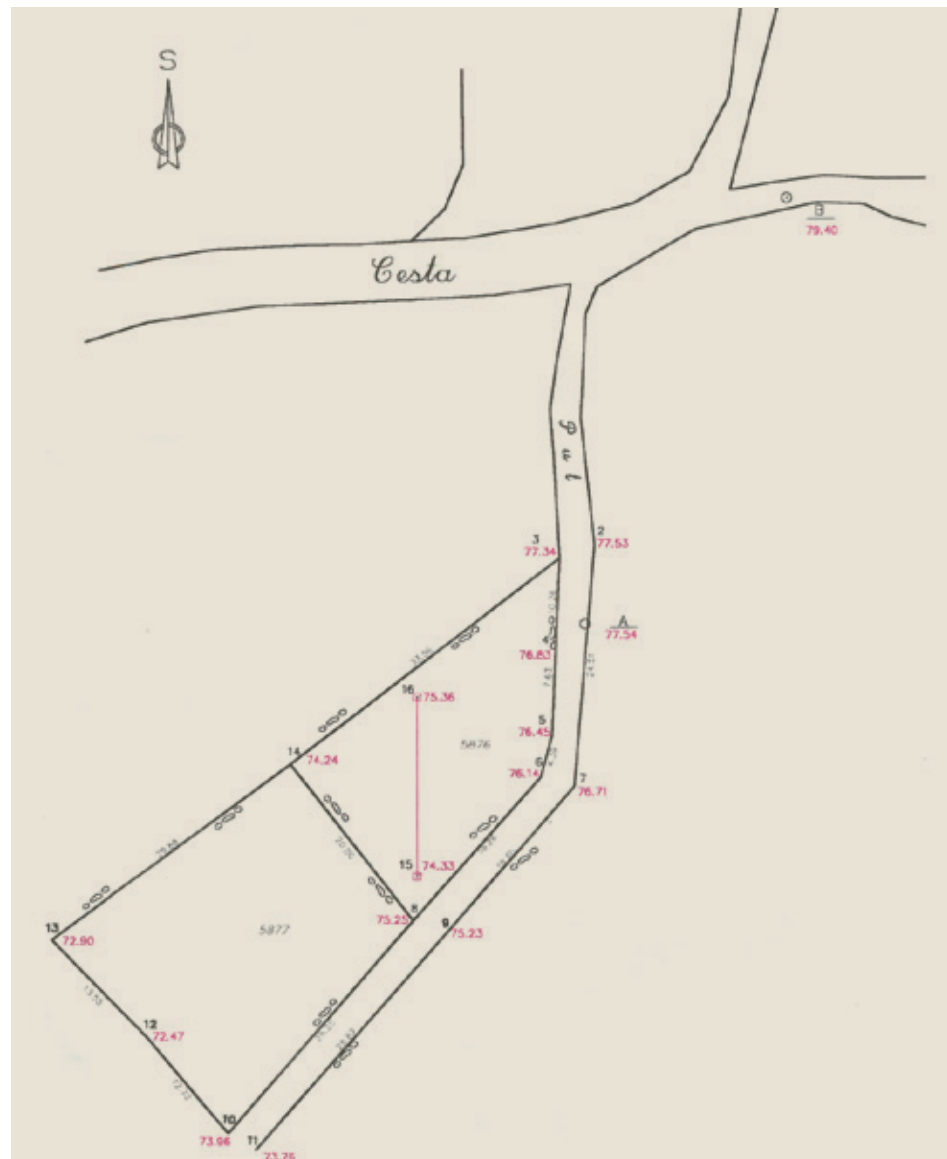
Tribalj – Njivica

U sklopu terenskoistraživačkog rada Arheološkog odjela Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka u 2007. su godini predviđena probna arheološka iskopavanja na lokalitetu Njivica u Triblju, Općina Vinodolska. Istraživanje na katastarskoj čestici 5876 k. o. Belgrad započelo je 23. travnja i trajalo do 2. svibnja 2007. godine.

Lokalitet Njivica nalazi se podno prapovijesne gradine Humac. Udaljen je od današnjeg tribaljskog groblja oko 250 metara u pravcu sjevera i oko 50 metara od sporednog puta za Gornji Tribalj. Istraživanjima se u 2007. godini pokušalo prostorno i kronološki determinirati nalazište te dopuniti spoznaje o arheološkoj slici Triblja u ranome srednjem vijeku, na što su upućivali dosad prikupljeni podaci.

Prve spoznaje o tom lokalitetu dobivena su tijekom sustavnih arheoloških istraživanja na starohrvatskoj nekropoli Stranče – Gorica 1997. godine. U okviru arhe-

Sl. 21 – Arheološki lokalitet Tribalj – Njivica, skica izmjere

Sl. 22 – Pogled na lokalitet Tribalj – Njivica sa sjevera

oloških istraživanja na području sv. Marije u Tribalju 1999. i 2002. godine podaci su o Njivici dopunjeni, a uslijedio je i obilazak lokaliteta. Od tadašnjeg vlasnika zemljišta gospodina Franje Gašparovića dobili smo podatak o nalazima grobova i većoj količini nakita prikupljenoj prilikom obrade zemlje od 1926. do 1931. godine, a koji je zagubljen za vrijeme Drugoga svjetskog rata. Zbog navedenoga zemljište se više nije koristilo kao obradiva površina. Prema opisu gospodina Gašparovića, pretpostavlja se da su među pronađenim nakitnim predmetima bile i starohrvatske naušnice s jagodama.

Geodetskom izmjerom 2003. godine sustavom sonde postavljenih u smjeru SZ–JI obuhvaćen je središnji dio katastarske čestice 5876, čime je istražena površina iznosila 48 m².

Istraživanjima je utvrđeno da se na navedenom položaju pružala ranosrednjovjekovna nekropola, koja je poljodjelnim zahvatima trajno devastirana. Dislocirani, dijelom sačuvani grobovi upućuju i na namjerno oštećivanje grobova pri potrazi za grobnim

Sl. 23 – Tribalj – Njivica, početak arheoloških iskopavanja 2007. godine

Sl. 24 – Tribalj – Njivica, geodetska izmjera terena 2003. godine

Sl. 25 – Tribalj – Njivica, početak arheoloških iskopavanja 2007. godine

Sl. 26 – Tribalj – Njivica, nalaz željeznog noža

Sl. 27 – Ortofoto snimka područja Tribalja

nalazima, što, uostalom, potvrđuju i prikupljene informacije od mještana Tribalja.

Unatoč navedenom, istraživanjima se u 2007. godini uspjelo izdvojiti pet grobnih cjelina, istina, u lošem stanju očuvanosti. U inventaru nalaza osim ranosrednjovjekovne keramike nalaze se i ulomci rimske keramike te recentni keramički ulomci. Osim toga posebna je pozornost dana tragovima grobnih raka bez ikakve indicije o ukopu.

Izvorno, valja pretpostaviti, grobovi su bili postavljeni u redovima orijentacije istok–zapad, s većim ili manjim otklonom od navedenog pravca. Ukopavanje je vršeno u jednostavne zemljane rake ili pak djelomice obložene neobrađenim kamenjem. Položaj ukopanih, zbog loše očuvanosti osteološke građe, nije bilo moguće utvrditi. Dubina na kojoj su ležali grobovi varirala je od 35 do 40 cm, što je posljedica spomenutih intervencija u navedenom prostoru.

Nalazi su otkriveni u dvama grobovima – grob 3, sonda I/IA, SJ 011; grob 5, sonda IB/IC SJ 017, i to: fragmentirana keramička posuda ukrašena valovnicom (PN 1), manji ulomci druge keramičke posude ukrašeni valovnicom (PN 2), što se izravno veže za poganski ritus pokapanja i poganske pogrebne običaje. U sondi ID, na u potpunosti uništenom dijelu groblja, nađen je željezni nožić (PN 3) i djelomice očuvan brončani prsten s ukrašenim ovalnim proširenjem (PN 4).

Na temelju podataka dobivenih istraživanjima, grobove se okvirno može datirati u 8–9. stoljeće i vezati ih s ranim, poganskim horizontom starohrvatskih groblja, koja su u Vinodolu dosadašnjim istraživanjima već utvrđena, a može se pretpostaviti i korištenje groblja do u 10. st., na što upućuje nalaz brončanog prstena.⁵ Valja upozoriti i na neposrednu blizinu kasnoantičkog objekta na položaju Njivina (Gnivina), koji istodobno dopunjava arheološku sliku područja podno prapovijesne gradine Humac.⁶

Sl. 28 – Tribalj – Njivica, nalaz keramičke posude

Sl. 29 – Tribalj – Njivica, nalaz brončanog prstena

⁵
Za podatak zahvaljujem prof. dr. sc. Željku Tomičiću.

⁶
R. Matejčić, 1987; Ž. Cetinić 1998.

Sl. 30 – Stranče – Gorica, položaj arheološkog lokaliteta

nadmorska visina - 48 m

koordinate 14° 41' 38"/100

45° 12' 28"/100

Sl. 31 – Stranče – Gorica topografski položaj nalazišta

Stranče – Gorica

Topografski smještaj groblja

Stranče, Strančevo selo, danas Semičevići, zaselak Triblja udaljen od Crikvenice oko 4 km, leži uz cestu koja povezuje ta dva vinodolska naselja. Istočno od Stranča, gotovo pri samom ulazu u naselje, na blagoj kosi koja pada prema sjeveroistoku do rječice Dubračine, nalazi se starohrvatsko groblje na položaju Gorica.

Lokalitet Gorica nalazi se u zoni slabo razvijenih kvartarnih breča priljubljenih uz same obronke jugozapadnog dijela Vinodola⁷, obrastao rijetkim drvećem i bjelogoričnim niskim autohtonim raslinjem. Gorica se u pamćenju mještana zadržala kao neobrađivo tlo, prostor pašnjaka ili sjenokoša.

Cesta Crikvenica–Tribalj, građena 1902. godine, prošla je središnjim dijelom Gorice, preobrazila krajolik i stvorila vizualnu prepreku u doživljavanju položaja kao prvotno integralne prostorne cjeline. Stoga se danas taj lokalitet sagledava kroz dva odvojena prostorna segmenta: sjeveroistočni, koji se proteže od prometnice do toka Dubračine, i jugozapadni, od ceste prema padinama brda Haldin, odnosno do staroga puta koji prolazi istočnom i južnom stranom Gorice, a koji je do gradnje ceste bio jedina veza ovog dijela dolinskog prostora s Crikvenicom.

Cesta je presjekla groblje gotovo po sredini, na doticaju dvaju vremenski i kulturno različitih horizonata grobova, i iznijela je na vidjelo prve materijalne tragove Hrvata trajno zaustavljenih na tlu Vinodola, tragove koji su svjedočili o kulturnoj i etničkoj stvarnosti vinodolskog srednjovjekovlja.⁸ Recentnijim intervencijama na lokalitetu (1964. i 1980. godine) zbog proširenja je ceste i postavljanja telefonske instalacije došlo do novih promjena na terenu koje su istodobno prouzročile djelomičnu devastaciju središnjih rubnih dijelova groblja.

⁷
Za podatke o geološkoj osnovi Vinodola srdačno zahvaljujem kolegici geologu–paleontologu Koraljki Klepač, muzejskoj savjetnici iz Prirodoslovnog muzeja u Rijeci.

⁸
I. Skomerža, 1903: 239. Naušnicu donosi Z. Vinski, 1949: 27, sl. 39 (pod lokalitetom Crikvenica).

Arheološkim istraživanjima vršenim s duljim ili kraćim prekidima od 1974. do 1997. godine istraženo je starohrvatsko groblje koje se prostiralo kosom na površini od oko 1400 m².

Groblje na Gorici Radmila Matejčić dovodi u vezu s obližnjim naseljem Kostelj, pomišljajući pritom da bi prvotno moglo biti ukopište tog naselja, dok je značenje župskog groblja steklo tek kasnije.⁹

9
R. Matejčić, 1987: 292.

10
Ista, 1981: 322.

11
I. Skomerža, 1903: 239.

12
R. Matejčić, 1981: 322.

13
Dnevnik probnog istraživanja starohrvatskog groblja na položaju Gorica kod sela Stranče nedaleko Crikvenice godine 1974. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (PPMHP), Arheološki odjel.

"Nakon sondiranja na Podbadnju, gdje nije bilo nalaza, dobili smo podatak od Miklič Apolonije i Marije Manestar da se 1902. godine naišlo na kosture prilikom gradnje ceste za Stranče. Miklič Apolonija je označila mjesto nalaza na zemljištu Stipana, Mate i Ivana Pilaša, te Brnčić Šimice. Vlasnici su odmah pristali da se započnu istraživanja. (...) Marija Manestar nam objašnjava da su 1902. godine prema pričanju njezine majke prilikom kopanja za cestu našli nekoliko grobova. Ona o priložima ne zna, no čula je da su izvadili 'rečine', što je potvrdila i Miklič Apolonija."

Pokusna arheološka istraživanja vršena 1974. godine, čiji je nosilac bio PPMHP Rijeka, odvijala se uz suradnju Društva za zaštitu prirode i kulturne baštine Vinodola iz Crikvenice. Istaknuto je posebno zalaganje primariusu dr. Stanka Jurdane i Tee Jerić, predsjednice društva, "koji su od prvog trenutka shvatili značenje ovakvog otkrića i pružili nam materijalnu pomoć u okviru svojih mogućnosti, koje su veoma skromne", istakla je Radmila Matejčić u intervjuu objavljenom u Novom listu 20. i 21. srpnja 1974. godine.

14
D. Hirc, 1891: 138; "U cijeloj tribaljskoj župi koli na gornjoj toli na donjoj naći je grobova s oružjem i bez oružja. Prije nekoliko godina iskopaše velike i male žare; nadeno je i kostura, a svaki je imao kraj lubanje nož ili sjekiricu, što je pokupljeno i u naš muzej poslano. Iza tribaljskog groblja uzdiže se usamljeni brežuljak Humac, kojeg danas naprosto gromačom zovu. U selu Stranče našao je neki seljak puno baš omašna oružja, uplašio se, zakopao ga i trag mu se zameo."

Sl. 32 – Brončana naušnica nadena 1902. godine (Arheološki muzej Zagreb, inv. br. 815)

Pregled arheoloških istraživanja

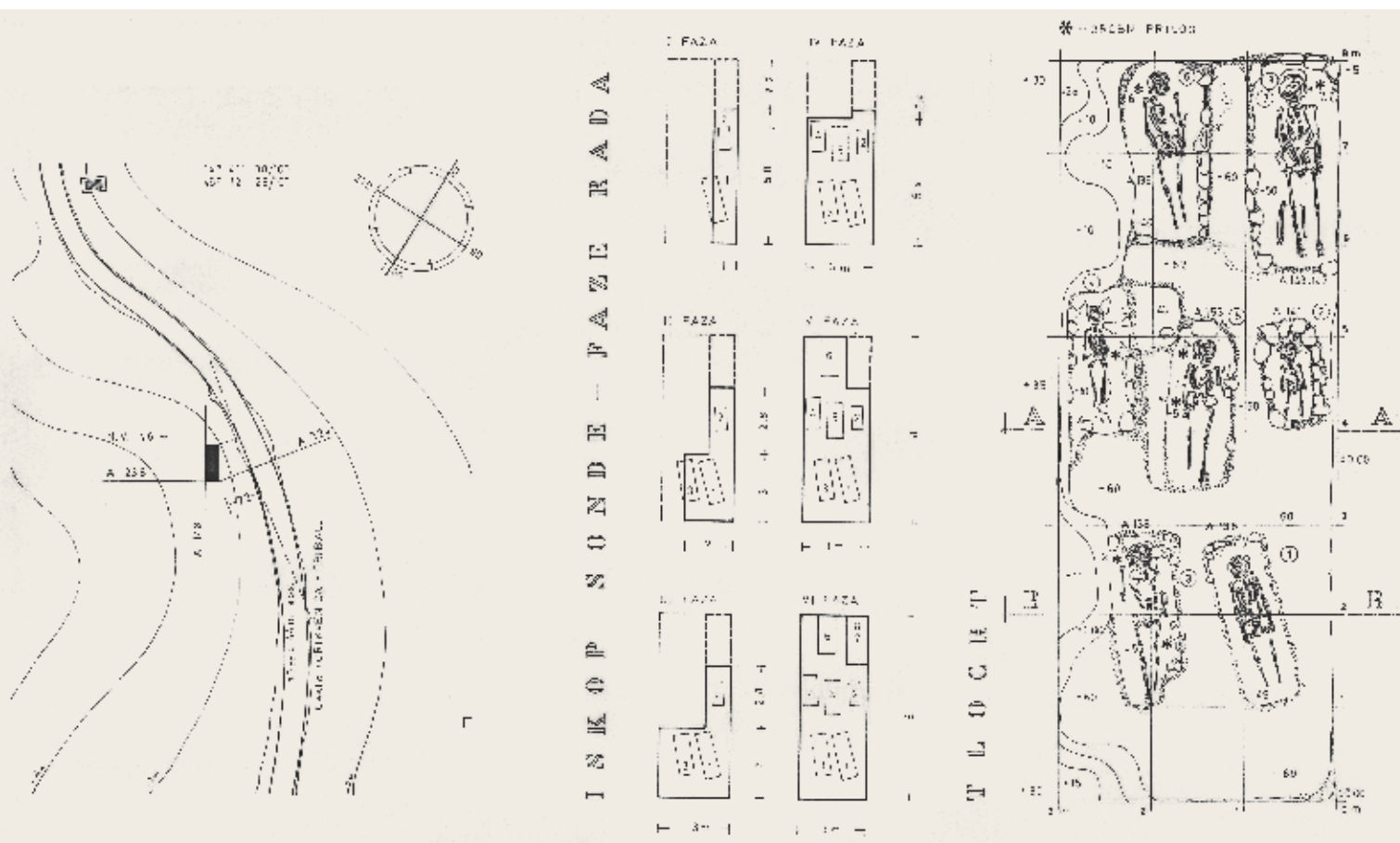
U vrijeme nastavka istraživanja gradine Badanj predviđeno je da se tijekom 1973. godine provedu probna arheološka iskopavanja na lokalitetu Podbadanj, to prije što je istraživanje Badnja kao prilimeske utvrde zahtijevalo pronalazak nekropole.¹⁰

Na temelju podataka iz arheološke literature, tj. vijesti muzejskog povjerenika Ivana Skomerže iz 1902. godine o nalazu grobova na istoimenom lokalitetu¹¹, u travnju su 1973. godine na položaju Podbadanj provedena pokusna istraživanja koja nisu dala očekivane rezultate.¹²

Precizniji su podaci o nalazištu, odnosno o mjestu nalaza grobova otkrivenih početkom stoljeća dobiveni od mještana Stranča,¹³ koji su upozorili na položaj groblja uz cestu prema zaselku Stranče, na području Gorica. Slijedom obavijesti, ali i podataka o arheološkim nalazima u Stranču koje je donio D. Hirc 1891. godine¹⁴ u svibnju se

1974. prišlo pokusnom istraživanju na Gorici, i to u njezinu jugoistočnom dijelu. Neposredno uz cestu otvorena je sonda veličine 7 x 1 m, proširena postupno, kako je diktirao položaj grobova i konfiguracija tla, na 8 x 3 metra. Tim je arheološkim zahvatom otkriveno osam grobova, koji su, uz slučajne nalaze iz 1902. godine, potvrdili postojanje groblja na Gorici i okvirno odredili njegov kulturni i vremenski facies. Sustavna arheološka istraživanja započela su u lipnju 1974. godine, i njima je do 1980. godine rukovodila Radmila Matejčić.¹⁵

Sl. 33 – Stranče – Gorica, probno iskopavanje 1974. godine

U prvoj kampanji istraživanja – koja je trajala od 16. lipnja do 1. kolovoza 1974., i to na dijelu nalazišta iznad ceste – otkrivena su 54 groba. U istoj kampanji istraživanje je prošireno i na dio terena uz Dubračinu, gdje su otkrivena još 3 groba. Način pokapanja, pogrebni običaji i arheološki nalazi upućivali su na zaključak da je riječ o starohrvatskim grobovima. Inventar nalaza sadržavao je nakitne predmete, ukrasne dijelove nošnje, uporabne predmete i sitne ostatke tekstila. Na temelju rezultata istraživanja, posebice karaktera grobnih nalaza, otkriveni su grobovi okvirno datirani u razdoblje od 9. do 11. stoljeća.¹⁶

Nastavak je istraživanja groblja uslijedio 1975. godine. U kraćoj se istraživačkoj kampanji radilo na dijelu nalazišta ispod ceste. Sonda otvorena 1974. godine proširena je i u njoj su otkrivena još 2 groba.¹⁷ Istraživanje je nastavljeno u proljeće 1977. godine i trajalo je 13 radnih dana. Tijekom te kampanje radilo se na sjeveroistočnom dijelu terena ispod ceste, gdje su otkriveni grobovi s keramičkim posudama.¹⁸ U go-

¹⁵ Godine 1981. dr. Radmila Matejčić iz PPMHP Rijeka prelazi na Pedagoški fakultet u Rijeci za redovitog profesora, ali i dalje povremeno surađuje na arheološkim istraživanjima starohrvatskog groblja na Gorici.

¹⁶ R. Matejčić, Izvještaj o arheološkom istraživanju 1974. godine, Stranče – Gorica.

¹⁷ Dnevnik arheološkog istraživanja, Stranče – Gorica, srpanj 1975.

¹⁸ Dnevnik arheološkog istraživanja, Stranče – Gorica, 7. travnja 1977.

19
Dnevnik arheološkog istraživanja,
Stranče – Gorica, 1978.

20
R. Matejčić, 1981: 327–328, i sl.;
Dnevnik arheološkog istraživanja 1979.

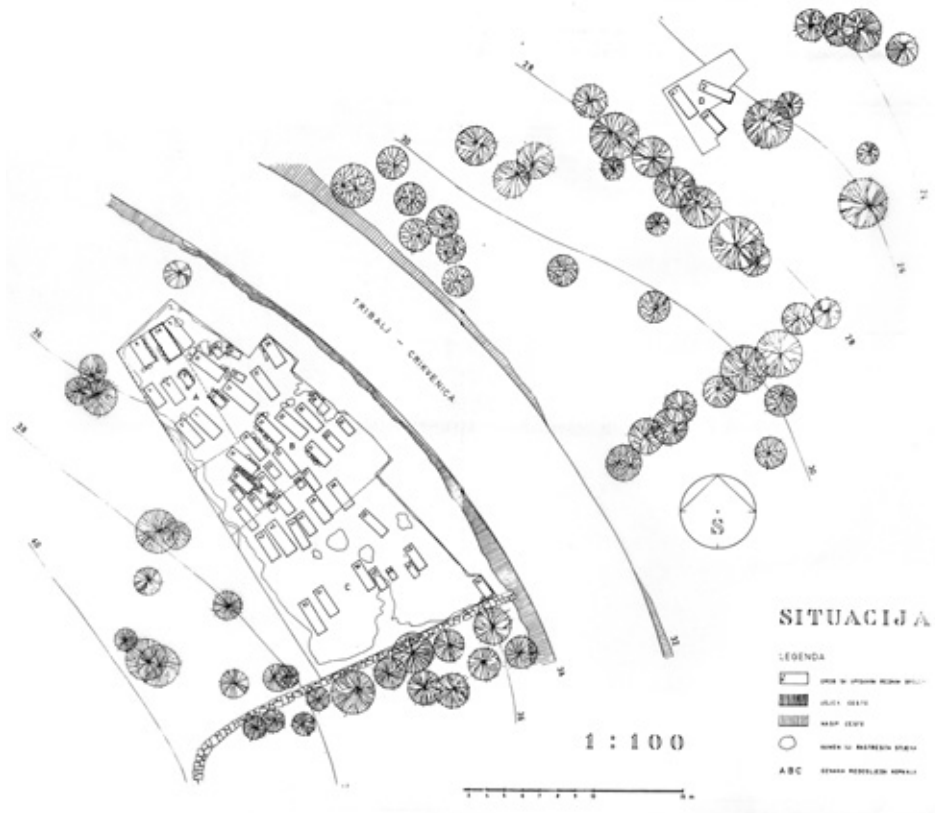
21
Dnevnik arheološkog istraživanja,
Stranče – Gorica, 1980.

dini 1978. istraživanja su groblja na Gorici vršena tijekom svibnja, lipnja, srpnja i kolovoza, te je otkriveno 19 novih grobova različitih kulturnih obilježja.¹⁹ Tijekom srpnja i kolovoza 1979. godine iskopavanja su se odvijala paralelno na obama segmentima nalazišta. Otkriveno je idućih 13 grobova s bogatim nalazima nakita, uz koje su zabilježeni i nalazi željeznih noževa te košanog predmeta u grobu 58.²⁰ Nastavak istraživanja uslijedio je u kolovožu 1980. godine. Otkriven je poznati grob 3A te još 5 grobova.²¹

Sl. 34 – Stranče – Gorica, grob 3A
tijekom istraživanja

U istraženom dijelu horizonta s keramikom uz rječicu Dubračinu na prostoru je od 200 metara kvadratnih otkriveno ukupno 15 grobova. Na drugom dijelu nalazišta 1980. godine istraženo je daljnjih 12 grobova. Uočeno je da su na tom dijelu groblja, u pravcu zapada, grobovi gušće raspoređeni, što je potvrđeno i u idućim kampanjama. Tijekom 1983. i 1984. godine istraživanja su nastavljena na zapadnom dijelu nalazišta u iskopu I (iznad ceste). Provedenim istraživanjem obuhvaćena je površina

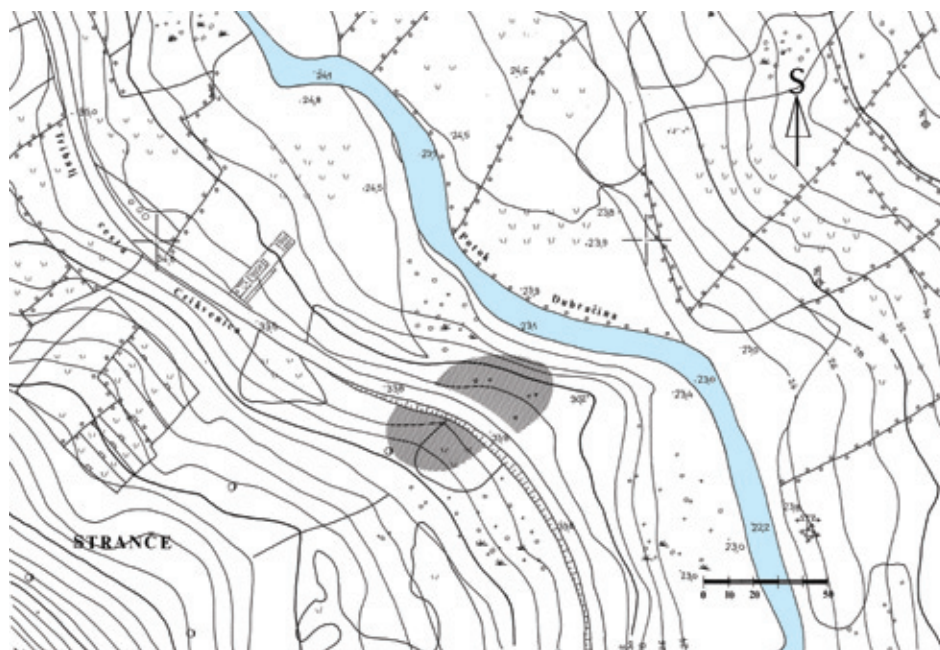
Sl. 35 – Stranče – Gorica, plan dijela starohrvatskog groblja istražen 1974. godine

od oko 100 metara kvadratnih. Otkrivena su daljnja 32 groba. Nalazi otkriveni u 20 grobova bili su pretežito nakitnog karaktera.²²

22
Ž. Cetinić, 1989: 129–133.

Nakon gotovo desetogodišnje stanke, uvjetovane najvećim dijelom financijskim teškoćama, istraživanja su nastavljena tek 1993. godine. U jugozapadnom dijelu nalazišta, iznad prometnice, tijekom srpnja i kolovoza otkriveno je 10 grobova.

U sklopu terenskoistraživačke djelatnosti Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka sa sustavnim se iskopavanjima na Gorici nastavilo 1995. godine. Istraživanjima je obuhvaćen jugozapadni dio nalazišta, iznad ceste Crikvenica–Tribalj. Tijekom te kampanje radovi su prošireni i na dio nalazišta između navedene prometnice i rječice Dubračine. Kako bi se što preciznije definiralo prostiranje groblja, susta-

Sl. 36 – Areal starohrvatskog groblja Stranče – Gorica, 1997. godina

vom su sonde istraženi periferni dijelovi na južnoj i zapadnoj strani terena, iznad ceste. Sonda veličine 4 x 2 m, naknadno proširena, postavljena na sjevernom dijelu nalazišta (ispod ceste) potvrdila je potrebu nastavka istraživanja na dijelu koji se prostire sjeverno i zapadno od istraženog bloka "C" sa slojem grobova s keramikom. Tijekom te kampanje otkriveno je ukupno 5 grobova, koji su imali već utvrđene značajke mlađeg horizonta grobova na Gorici. Grob 121, ustanovljen na južnoj strani nalazišta, ležao je na rubu gustih naslaga breče koja se protezala u smjeru istok–zapad preko čitavog istraženog prostora u širini od 5 metara. Takva konfiguracija terena isključivala je mogućnost daljnjeg širenja groblja, što je istraživanjima i potvrđeno, te je time ujedno prostorno definirana granica groblja na tom dijelu nalazišta.

Opsežnijim arheološkim zahvatom provedenim tijekom srpnja i kolovoza 1997. godine obuhvaćen je segment nalazišta između prometnice Crikvenica–Tribalj i toka Dubračine. Provedenom kampanjom otkriveno je još 26 grobova, od čega je 11 s nalazima. Na sjevernoj strani iskopa, prema Dubračini, otkriven je grob 139 s nalazom jednojagodnih neukrašenih naušnica, koji upućuje na drugačija zagrobna poimanja, nagovještavajući istodobno i kontakt s novim horizontom grobova, kulturno i vremenski različitim, utvrđenim ranijim istraživanjima na sjeveroistočnom rubnom dijelu nalazišta.

Sl. 37 – Stranče – Gorica, pogled sa sjevera na istraženi dio groblja koji svjedoči o poganskom načinu pokapanja, 1997. godina

Završnom su se kampanjom istraživanja 1997. godine u velikoj mjeri dopunile spoznaje o ranom horizontu grobova i time stvorile mogućnosti za cjelovito upoznavanje i tumačenje nastanka i razvitka groblja na Gorici.

Opće značajke groblja

Groblje na Gorici prostire se u smjeru sjeveroistok–jugozapad. Na istočnoj i južnoj strani omeđuje ga stari put (Crikvenica–Tribalj), a na sjevernoj tok rječice Dubračine. Grobovi su, bez obzira na uočljiva odstupanja, postavljeni u redovima. Odstup od takve organizacije ukopavanja predstavljaju dijelovi groblja s naglašenom koncentracijom ukopa, posebice u središnjem i zapadnom dijelu iskopa nad prometnicom Crikvenica–Tribalj, a k tome vizuru redova narušavaju i naslage kvartarnih breča, općenito nagnutih prema sjeveroistoku pod kutom od 30 do 40 stupnjeva.

Sl. 38 – Pogled na teren tijekom iskopavanja 1979. godine

Sl. 39 – Pogled na teren tijekom iskopavanja 1993. godine

Na sjevernom dijelu Gorice, uz Dubračinu, na arealu horizonta grobova s keramikom prostor je između redova bio veći. Na tom dijelu nalazišta postoje velike "žive stijene", koje u sjeveroistočnom kutu zauzimaju polovicu bloka "A". Radmila Matejčić pretpostavlja da je na tom arealu u II. i IV. kvadratu bloka "A" bio i početak ukopavanja.²³ Tijekom istraživanja tragove je grobnih raka bilo teško lučiti od okolnog pretežito kamenitog terena, osobito na iskopu I iznad ceste, a grobove nije bilo moguće razlikovati ni po boji zemlje, čemu je zacijelo uzrok pedološki sastav tla.

23
R. Matejčić, 1987: 293.

Sl. 40 – Pogled s istoka na grobove u bloku D istražene 1978. godine

Na groblju na Gorici ustanovljeno je više vrsta grobova: grobovi u običnim zemljanim rakama, grobovi s djelomičnom uporabom kamena, grobovi obloženi neobrađenim, nepravilnim kamenjem, a u nekoliko su slučajeva nad ukopima zapažene hrpe kamenja (grobovi: 10, 24, 31, 81, 102). Ustanovljeni su i grobovi s ostacima daske (grobovi: 67, 68, 69, 113, 119, 129).

Sl. 41 – Stranče – Gorica, tipološki izbor grobova

Svi su grobovi na Gorici bili kosturni. Pokojnici su u grobu uglavnom bili položeni na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Ponekad je lijeva ruka bila položena na zdjelicu

ili preko trbuha, a desna uz tijelo, ili u suprotnom položaju, tj. desna je ruka bila položena na predio trbuha ili lagano prebačena preko zdjelice. Obje ruke položene na tijelu u različitim položajima zabilježene su u 19 kostura. Kod većeg broja ukopa zbog slabe očuvanosti kostura položaj se ruku nije mogao utvrditi.

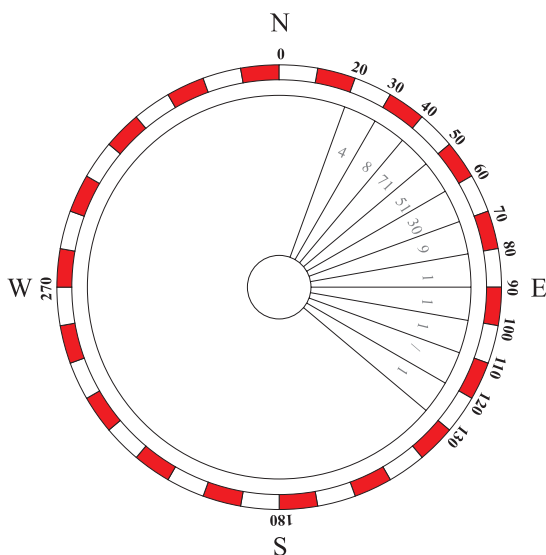
Dubina je grobova varirala zbog konfiguracije terena i odlika tla. Na sjevernom se dijelu nalazišta relativna dubina grobova kretala od 35 do 70 cm, ali "ipak se može govoriti o ukopu do iste dubine, jer moramo računati da je vremenom s brda spran sloj zemlje, a i kod gradnje ceste je poremećeno prvotno stanje", navodi R. Matejčić.²⁴

Dubina je grobova otkrivenih na jugozapadnom dijelu groblja, iznad prometnice, iznosila od 40 cm, uz cestu, do 140 cm u višim dijelovima nalazišta.²⁵

Orijentacija grobova bila je u načelu istok–zapad (glava na zapadu), s većim ili manjim odklonom od navedenog pravca.

²⁴ Na istome mjestu.

²⁵ U dokumentaciji nedostaju podaci za dio grobova.

Sl. 42 – Stranče – Gorica, orijentacija kostura izražena u brojkama

26
Dnevnik arheološkog istraživanja,
Stranče – Gorica, 1977.

27
Na temelju raspoloživih podataka.

28
U prvoj kampanji arheološkog
istraživanja provedenoj 1974. godine od
istražena 54 groba u iskopu I ima
18 grobova, "od toga 13 grobova djece od
novorođenčeta do 5 godina i 5 grobova
od 5-11 godina" (R. Matejčić, Izvještaj o
arheološkom istraživanju 1974. godine /
Stranče – Gorica).

29
B. Marušić, 1987: 70.

30
Izvještaj o arheološkom istraživanju
1974. godine / Stranče – Gorica.

31
R. Matejčić, 1987: 293, 295.

32
Usp. J. Belošević, 1980: 46; B. Marušić,
1987: 68.

33
J. Belošević, 1980: 79.

Na Gorici su pretežito zastupljeni pojedinačni ukopi, ali su ustanovljeni i grobovi s dvama ili više istovremenih ukopa te grobovi s naknadnim ukopavanjem, što potvrđuje dislokacija kostura ili dijela kostura vremenski starijeg ukopa (sa strane ili podno nogu naknadno sahranjena pokojnika). Pojava naknadna ukopavanja prisutna je uglavnom u mlađem dijelu groblja. U središnjem dijelu, u prostoru najstarijeg segmenta groblja, tijekom istraživanja godine 1978. u više je navrata zabilježen nalaz ispremiješanih kostiju, djelomice sačuvana kostura ili pak pojedinačni dijelovi kostura, uz koje je ponekad ustanovljen nalaz keramičkih ulomaka.²⁶ Zacijelo se radi o grobovima uništenim pri pripremi novog ukopnog mjesta.

Stanje je sačuvanosti kostura na Gorici bilo osrednje. Na temelju očuvanih kosturnih ostataka može se utvrditi da pretežu ženski ukopi.²⁷ Osobito su brojni bili dječji grobovi.²⁸ Velik broj dječjih ukopa na starohrvatskoj nekropoli u Žminju Branko Marušić pripisuje raznim epidemijama.²⁹ Zacijelo je i na Gorici riječ o istoj pojavi, koja svjedoči o lošim uvjetima života žitelja onodobnog Vinodola.

Pokojnici su u grobove polagani u odjeći, o čemu svjedoče ostaci tekstila ustanovljeni u 7 grobova. Nađeni su uglavnom uz nakitne predmete (naušnice) ili uz druge metalne predmete (npr. noževe ili britve). U velikom se broju grobova pojavljivao tanak ugljeniziran sloj oko, iznad ili preko kostura. On nije tekao kontinuirano, već kao "ostatak pougljenizirane tkanine", kako to navodi R. Matejčić.³⁰

Uz pokojnike su se polagali raznoliki predmeti koje su upotrebljavali za života, što ne uključuje nakit ili ukrasne dijelove nošnje koji su najčešće bili već na pokojniku.

U otkrivenim grobovima na Gorici uočeno je više ritualnih elemenata, koji se mogu smatrati potvrdom poganskoga običaja ukopavanja. Pogotovo se to očituje u prilažanju keramičkih posuda u grobove, posuda u koje su stavljani hrana ili piće kao popudbina pokojnicima za zagrobni život. Brojni su ulomci keramike ustanovljeni i nad grobovima, a potječu od ritualnog razbijanja posuda prigodom odvijanja pogrebnih gozbi.³¹ Na poganske pogrebne običaje, odnosno na relikte poganskih vjerovanja upućuje možda i nalaz dekapitiranih lubanja.³² Polaganje većeg kamena na kostur pokojnika zabilježeno je samo sporadično. I ta je pojava poznata s drugih starohrvatskih groblja ranog horizonta u Dalmaciji, a dovodi se također u vezu s poganskim zagrobnim vjerovanjima. S poganskim se pogrebnim običajima u vezu dovode i nalazi ulomaka rimskog stakla. Nalazima antičkih predmeta na Gorici ne možemo pripisati obrednu funkciju, već ih možemo tumačiti kao sklonost starih Hrvata prema antičkim predmetima. Također, ti će nalazi potvrditi uporabu antičkih predmeta ne samo u ranom horizontu starohrvatskih grobova već i u starohrvatskim grobovima kršćanske epohe, o čemu svjedoče mnogi nalazi i u nas i u ranosrednjovjekovnim slavenskim nekropolama diljem srednje Europe.³³

Brojni su i tipološki raznoliki grobni nalazi ustanovljeni u 105 grobova. Statističko-tipološki pregled nalaza pruža sljedeću arheološku sliku: 2 željezne strijele (1 sačuvana u ulomcima); 2 željezne ostruge s garniturom za zakopčavanje na obuću (2

jezičca, 2 udiljke, 2 kopče, okov); 3 bojna noža (duži od 20 cm); 29 noževa, od kojih su poneki s ostacima drvenih korica i 3 s ostacima okova korica; 2 britve; 6 kresiva s 8 kremenčića; 3 željezne zakovice; 15 keramičkih posuda; fragment igle (?), 4 predmeta od kosti ili roga (oblika tuljka i jedan recipijent T-forme); koštani češalj; 168 naušnica (tipološki raznolikih i različitih kulturnih obilježja); 76 prstena; 6 ogrlica ili dijelova ogrlica od stakla ili staklene paste te od srebrnih zrna; 4 probušena novčića (u sekundarnoj uporabi); 7 komada dugmadi; 4 brončane aplikacije; više fragmenata tekstila; ulomak brončane oplata s čavličima; kremeniti nožić (sječivo); mikrolit; 4 ulomka staklenih posuda; komad brončanog lima; fibula; 2 karičice te malobrojni metalni predmeti neutvrđene namjene.

Iz sveukupnog inventara, iskaže li se brojčano, proizlazi da je na Gorici od 186 istraženih grobova gotovo 60% bilo s nalazima, pa se to groblje s pravom može ubrojiti među važnija i bogatija groblja starohrvatskog kulturnog kruga.

Sl. 43 – Stranče – Gorica, istraženi dječji grob 127

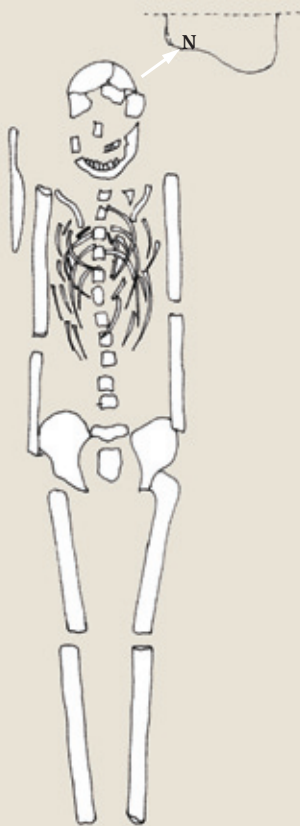

Katalog grobova i grobnih nalaza

Napomena:

U katalogu grobova i nalaza podatke o veličini donosim samo za predmete koji nisu obuhvaćeni katalogom izložbe *Stranče – Gorica, starohrvatsko groblje*, Ž. Cetinić, Rijeka 1998.

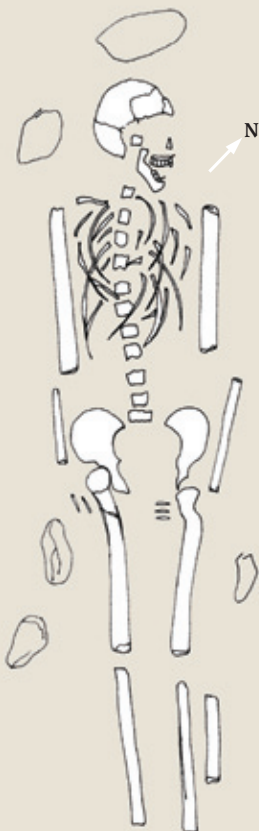

Grob 1

vel.: 161 x 47 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm. U raci se nalazio kostur odrasle, mlađe ženske osobe, dužine 165 cm. Iznad glave pokojnika složeno je kamenje. Kostur je položen na leđa, ruke su ispružene uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 2

vel.: 100 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 45 cm, ograđenoj redom neobrađena kamena. U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 60 cm. Kostur je položen na leđa, ruke su ispružene uz tijelo.

Bez nalaza.

vel.: 180 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 57°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem, i to oko pokojnikove glave i lijevog mu boka. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 171 cm, položen na leđa, ruku savijenih i položenih na predjelu trbuha.

Nalazi:

- srebrna karičica, nađena s lijeve strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 471 (T. I: 1)
- par srebrnih manjkavih karičica, nađen s objiju strana glave, promjer 2,6 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 472/1, PPMHP AO-SZ 472/2 (T. I: 2, 3)
- par srebrnih, manjkavih karičica, inv. br. PPMHP AO-SZ 473/1, PPMHP AO-SZ 473/2 (T. I: 4, 5)
- srebrna naušnica s jednom jagodom, nađena s desne strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 470 (T. I: 6)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 468 (T. I: 11)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 469 (T. I: 12)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 483 (T. I: 13)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 484 (T. I: 14)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 486 (T. I: 15)
- brončani prsten trokutasta presjeka, raskovan na krajevima i spojen zakovicom, promjer 2,5 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 485 (T. I: 16)
- brončani prsten trokutasta presjeka, raskovan na kraju za zakovicu, promjer 2,4 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 487 (T. I: 17)
- brončani prsten trokutasta presjeka, raskovan na krajevima, probušen i rastvoren, promjer 2,5 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 488 (T. I: 18)
- dvije zakovice, nađene uz bokove pokojnice, inv. br. PPMHP AO-SZ 480, PPMHP AO-SZ 482; trn, PPMHP AO-SZ 481 (T. I: 8, 9, 10)
- staklena perla, inv. br. PPMHP AO-SZ 474 (T. I: 7)
- staklena perla, inv. br. PPMHP AO-SZ 475 (T. I: 7)
- staklena perla, inv. br. PPMHP AO-SZ 476 (T. I: 7)
- staklena perla, inv. br. PPMHP AO-SZ 477 (T. I: 7)
- staklena perla, inv. br. PPMHP AO-SZ 478 (T. I: 7)

Perle su nađene između pokojničinih bedrenih kostiju.

Tri su prstena nađena na lijevoj a dva na desnoj ruci.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 56–69; T. 17.

Grob 4

vel.: 140 x 60 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 40°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 30 cm, ograđenoj u cijelosti redom neobrađena kamenja. U raci se nalazio kostur muškog djeteta položena na leđa, dužine 110 cm. Desna ruka pružena je uz tijelo, lijeva savijena i položena na zdjelici.

Nalazi:

- željezni nož, dužine 10,6 cm, širine 1,8 cm, naden uz bedrenu kost (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 489 (T. II: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Grob 5

vel.: 140 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 52 cm. U raci se nalazio kostur odrasle, mlađe ženske osobe, dužine 150 cm, s kamenom ispod glave. Kostur je položen na leđa, desna je ruka pružena uz tijelo, a lijeva savijena i položena na zdjelici.

Nalazi:

- par brončanih naušnica; jedna nadena uz glavu, druga ispod glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 490/1, PPMHP AO-SZ 490/2 (T. II: 2, 3)
- brončani spiralni privjesak, naden ispod glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 491 (T. II: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 70, 71; T. 18.

Grob 6

vel.: 182 x 70 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 42°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 40 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem, i to uz lijevi bok pokojnika; veći se kamen nalazio podno njegove desne noge. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 160 cm, položen na leđa. Desna je ruka savijena i položena na zdjelicu, a lijeva ispružena uz tijelo.

Nalazi:

- par brončanih karičica, inv. br. PPMHP AO-SZ 492/1, PPMHP AO-SZ 492/2 (T. II: 5, 6)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 493 (T. II: 7)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 72, 73; T. 18.

Grob 7

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomice ograđenoj; uz desnu stranu noga pokojnika.

U raci se nalazio dvojni ukop. Kostur naknadnog ukopa položen je na leđa. Desna je ruka savijena preko kuka, a lijeva pružena uz tijelo. Odrasla osoba, spol neodređen.

Kosti primarnog ukopa dislocirane su i postavljene preko i uz kostur sekundarnog ukopa.

Bez nalaza.

Grob 8

vel.: 190 x 70 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem, i to uz desni bok i iznad glave pokojnika. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 180 cm, položen na leđa. Desna je ruka položena na zdjelici, a lijeva pružena uz tijelo.

Nalazi:

- par brončanih karičica, naden s obiju strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 495/1, PPMHP AO-SZ 495/2 (T. III: 1, 2)
- brončani prsten raskovanih krajeva, inv. br. PPMHP AO-SZ 494 (T. III: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 74, 75; T. 18.

Grob 9

vel.: 190 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci *ograđenoj vijencem od nepravilnog kamenja i nekoliko četvrtastih blokova uz glavu sa sjeverne strane*. * U raci dubine (?) nalazio se kostur odrasle ženske osobe, dužine 170 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo i nogu skupljenih u koljenima.

Nalazi:

Pod lubanjom (u kožnoj vrećici ?) 10 naušnica; prsten srebrni na desnoj strani, na lijevoj strani 5 prstenova, od kojih tri u visini kuka, a dva niže uz tijelo. *

- par srebrnih naušnica s ukrasom u obliku vitičaste rozete, inv. br. PPMHP AO-SZ 498/1, PPMHP AO-SZ 498 /2 (T. IV: 7, 8)
- četiri srebrne grozdolike naušnice, inv. br. PPMHP AO-SZ 499, PPMHP AO-SZ 500, PPMHP AO-SZ 501, PPMHP AO-SZ 502 (T. IV: 1, 2, 3, 4)
- par srebrnih karičica, inv. br. PPMHP AO-SZ 504/1, PPMHP AO-SZ 504/2 (T. IV: 5, 6)

- par brončanih naušnica s trima jagodama, inv. br. PPMHP AO-SZ 503/1, PPMHP AO-SZ 503/2 (T. V: 1, 2)
- srebrni prsten s rombičnim proširenjem, nađen na desnoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 505 (T. IV: 5)
- srebrni prsten s polukalotastom krunom, nađen na lijevoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 506 (T. IV: 6)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 507 (T. V: 7)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 508 (T. V: 10)
- srebrni prsten polukružna presjeka, nađen na lijevoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 509 (T. V: 8)
- srebrni prsten s krajevima spojenim zakovicom, nađen na lijevoj strani pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 510 (T. V: 9)

*R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja Stranče–Gorica, 1. kolovoza 1974.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 76–84; T. 19, 20.

Grob 10

vel.: 195 x 70 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 63°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 170 cm. Iznad kostura hrpa kamenja.

Kostur je položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo i nogu skupljenih u koljenima.

Nalazi:

- par brončanih karičica kružna presjeka, nađen uz desnu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 511/1, PPMHP AO-SZ 511/2 (T. VI: 1, 3)
- brončana karičica kružna presjeka, nađena uz lijevu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 512 (T. VI: 2)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 513 (T. VI: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 85–87; T. 21.

Grob 11

vel.: 110 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 100 cm, položen na leđa, desne ruke ispružene uz tijelo, lijeve savijene na boku.

Nalazi:

- srebrni prsten, raskucan na krajevima i spojen zakovicom, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 514 (T. VI: 5)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat, br. 88; T. 21.

Grob 12

vel.: 210 x 70 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 58°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), s desne strane djelomice ograđenoj s nekoliko kamenova. U raci se nalazio dvojni ukop: dobro ušćuvan kostur odrasle ženske osobe, dužine 180 cm, položen na leđa. Lijeva je ruka savijena na prsima, desna ispod bedrenih kostiju; noge su skupljene u koljenima. Uz kostur su kosti prethodno dislocirana pokojnika.

Nalazi:

- par brončanih karičica kružna presjeka čiji krajevi završavaju zrnastim zadebljanjima, nađen s obiju strane glave dislociranog kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 515/1, PPMHP AO-SZ 515/2 (T. VI: 9, T. VII: 1)
- par srebrnih karičica kružna presjeka; na jednoj je naušnici natakuta mala karičica, nađen s obiju strana glave dislociranog kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 516/1, PPMHP AO-SZ 516/2 (T. VII: 2, T. VI: 8)
- srebrni prsten rezanih krajeva spojenih zakovicom, nađen na desnoj ruci dislociranog kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 517 (T. VI: 6)
- brončani prsten od dvostruke, tordirane žice, nađen na desnoj ruci dislociranog kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 518 (T. VI: 7)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat, br. 89–92; T. 21, 22.

Grob 13

vel.: 45 x 30 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 72°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio dječji kostur sačuvan u sitnim, krhkim ulomcima.

Bez nalaza.

Grob 14

vel.: 180 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 52°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), u kojoj se nalazio kostur s trima velikim kamenima oko pokojnikove glave; jedan je kamen ležao na pokojnikovoj glavi. Kostur je položen na leđa, ruke su pružene uz tijelo, noge skupljene u koljenima.

Nalazi:

- par lijevanih, grozdolikih naušnica tzv. volinjskog tipa, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 519/1, PPMHP AO-SZ 519/2 (T. VII: 3, 4)
- srebrni prsten, nađen na desnoj ruci, inv. br PPMHP AO SZ-520 (T. VII: 5)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 93, 94; T. 22.

Grob 15

vel.: 80 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur ženskog djeteta, dužine 75 cm, ruku pruženih uz tijelo te pruženih i raširenih nogu.

Nalazi:

- par brončanih karičica, inv. br. PPMHP AO-SZ 521/1, PPMHP AO-SZ 521/2, nađen uz lijevu stranu glave (T. VII: 6, 7)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 95; T. 22.

Grob 16

vel.: 80 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

Grobna raka, dubine (?), koja je jednom stranom ukopana u stjenovitu breču (grižu), a na drugoj je strani obložena neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur djeteta u vrlo lošem stanju očuvanosti; kosti su uništene i jedva se naziru.

Bez nalaza.

Grob 17

vel.: 150 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj vijencem od neobrađena kame-nja. U raci se nalazio kostur (mlade) odrasle ženske osobe, dužine 145 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo i pruženih nogu skupljenih u koljenima.

Nalazi:

*Na falangama desne šake po dva prstena na prstenjaku i velikom prstu. U položaju desnog uha je gornji dio velike naušnice od savijene žice. Uz taj luk je velika količina crnog srebrnog oksida, jedna hrpica lančića, savijenih i slijepjenih patinom. Među lančićima je pet staklenih okruglih privjesaka. Uz staklene kuglice je savijeni lim koji je bio papučica kopče za zatvaranje. Na strani lijevog uha nađen je donji dio obruča naušnice sa tri čvorića na koje su pričvršćeni lančići, po dva na svaki čvor. Uz hrpicu srebrnog oksida izvađeno je 6 okruglih staklenih zrnaca. Na grudvi lančića sitni ostatak lanenog platna. Na lijevoj ruci dva prstena.**

- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 522 (T. VIII: 1)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 523 (T. VIII: 2)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 524 (T. VIII: 4)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 525 (T. VIII: 5)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 526 (T. VIII: 3)
- brončani prsten trokutasta presjeka, fragmentiran, inv. br. PPMHP AO-SZ 527 (T. VIII: 6)
- par naušnica s lančićima i staklenim zrcima, nađen s obje strane glave; loše su očuvane; sastoje se od dvaju dijelova: luka s kukicom i kvačicom te donjeg ukrasnog dijela od tanke uvijene žice u čijim su čvorovima obješena po dva lančića; na kraju svakog lančića visi stakleno prozirno okruglo zrno; promjer luka 3,7 cm, karika lančića visine je 6 mm, širine 3,5 mm, debljina žice je 0,5 mm, promjer staklenih zrna je 4–6 mm, inv. br. PPMHP AO-SZ 528/1, PPMHP AO-SZ 528/2 (T. VIII: 7, T. IX: 1)
- fragment platna; potka i osnova su iste, zacijelo od lana; nađen uz lijevu naušnicu; veličina 9 x 6 mm, inv. br. PPMHP AO-SZ 529 (T. IX: 2)
- fragment platna; potka i osnova su iste, zacijelo od lana; nađen uz lijevu naušnicu; veličina 11 x 8 mm, inv. br. PPMHP AO-SZ 530 (T. IX: 3)

* R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja Stranče – Gorica, 26. lipnja 1974.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 96–100; T. 23, 2.

Grob 18

vel.: 160 x 60 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur odrasle osobe, dužine 145 cm, položen na leđa, ruku savijenih na predjelu trbuha.

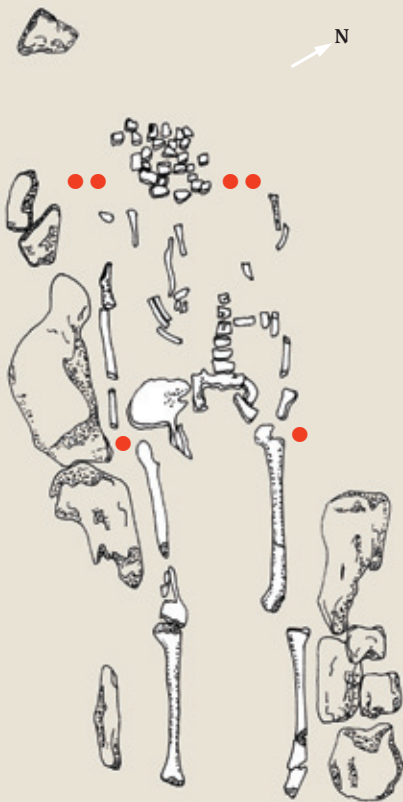
Nalazi:

- brončani prsten, naden unutar ruke, inv. br. PPMHP AO-SZ 531 (T. IX: 6)
- staklena perla kobaltno plave boje, inv. br. PPMHP AO-SZ 532 (T. IX: 4)
- staklena perla jagodasta oblika, žute boje, vis. 5 mm, maksimalni promjer 6 mm, inv. br. PPMHP AO-SZ 533 (T. IX: 5)

Perle su nađene ispod kostura.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 101, 102; T. 24.

Grob 19

vel.: 190 x 60 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 60°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 160 cm, položen na leđa, desne ruke ispružene uz tijelo, a lijeve položene preko boka.

Nalazi:

- brončani prsten polukružna presjeka, na krajevima raskovan za zakovicu, promjer 2,3 cm, naden na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 534 (T. IX: 7)
- brončani prsten, naden na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 535 (T. IX: 8)
- željezni nož, inv. br. PPMHP AO-SZ 536 (T. X: 5)
- par brončanih karičica, naden s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 537/1, PPMHP AO-SZ 537/2 (T. X: 1, 2)
- par brončanih karičica, naden s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 538/1, PPMHP AO-SZ 538/2 (T. X: 3, 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 103–106; T. 24, 25.

Grob 20

vel.: 140 x 55 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), nepravilno ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 95 cm, položen na leđa, desne ruke ispružene uz tijelo, a lijeve blago povijene preko kuka. Noge su ispružene i široko rastavljene; uz njih se pojavljuje nedefiniran tanki ugljenizirani sloj.

Nalazi:

- par brončanih dugmeta, nađenih ispod glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 539/1, PPMHP AO-SZ 539/2 (T. XI: 3, 4)
- brončana karičica, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 540 (T. XI: 1)
- brončani prsten, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 541 (T. XI: 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 107–109; T. 26.

Grob 21

vel.: 100 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 49°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 87 cm. Kostu krhke, pretvorene u prašinu. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 22

vel.: 90 x 35 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), prostor oko glave pokojnika ograđen je neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 65 cm. Kostu krhke i pretvorene u prašinu. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Nalazi:

- bar brončanih karičica sa S-nastavkom; jedna nađena ispod glave, a druga uz glavu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 542/1, PPMHP AO-SZ 542/2 (T. XI: 5, 6)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 110; T. 26.

Grob 23

vel.: 170 x 60 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 46°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), nepravilno ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio djelomično ušćuvan kostur odrasle ženske osobe, dužine 160 cm, položen na leđa, ruku savijenih preko zdjelice.

Nalazi:

- brončana karičica, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 544 (T. XI: 7)
- brončana karičica, nepotpuna; jedan kraj završava kukicom, a drugi kvačicom uz koju se nalazi čvorić; nađena na desnoj strani glave, promjer karičice 3 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 543 (T. XI: 10)
- brončana karičica, nepotpuna, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 545 (T. XI: 8)
- brončani prsten polukružna presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 547 (T. XI: 11)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 548 (T. XI: 9)
- brončani prsten trokutasta presjeka, inv. br. PPMHP AO-SZ 546 (T. XI: 12)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 111–115; T. 26.

Grob 24

vel.: 130 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 49°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), iznad koje se nalazila hrpa kamenja. U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 84 cm, položen na leđa, desne ruke savijene preko kuka i nogu skupljenih u koljenima.

Nalazi:

- par brončanih naušnica s trima jagodama, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 549/1, PPMHP AO-SZ 549/2 (T. XII: 1, 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 116; T. 27.

Grob 25

vel.: 90 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 46°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 70 cm. Od kostura nije očuvano gotovo ništa.

Bez nalaza.

Grob 26

vel.: 160 x 70 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio loše ušćuvan kostur mlade, odrasle osobe, dužine 150 cm. Kostur je položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo i nogu skupljenih u koljenima.

Bez nalaza.

Grob 27

vel.: 130 x 40 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 48°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur mlade, odrasle osobe, dužine 120 cm, loše ušćuvan. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 28

vel.: 50 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 46°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio posve uništen dječji kostur.

Bez nalaza.

Grob 29

vel.: 170 x 65 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 37°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio loše ušćuvan kostur mlade, odrasle osobe, dužine 150 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 30

vel.: 55 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio uništen dječji kostur, od kojeg nije sačuvano gotovo ništa.

Nalazi:

- ukrašeno srebrno dugme, nađeno ispod pokojnikove glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 550 (T. XII: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 117; T. 27.

Grob 31

vel.: 160x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 50°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem. Nad rakom hrpa kamenja. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 150 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo, nogu skupljenih u koljenima. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Nalazi:

- par manjkavih, brončanih, grozdolikih naušnica, nađen uz obje strane pokojničine glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 551/1, PPMHP AO-SZ 551/2 (T. XIII: 1, 2)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 552 (T. XII: 4)
- brončana igla za kopču (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 553 (T. XII: 5)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 118; T. 27, 28.

Grob 32

vel.: 195 x 65 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

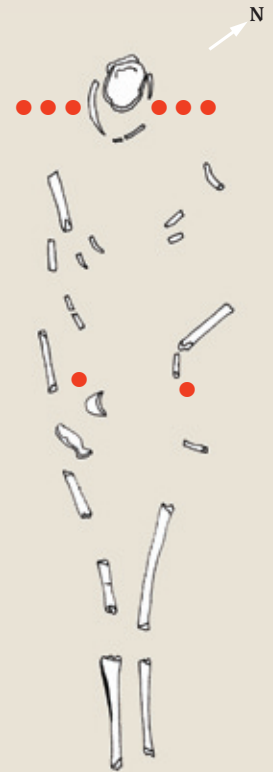
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 160 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s četirima jagodama, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 554/1, PPMHP AO-SZ 554/2 (T. XIV: 1, 3)
- Srebrna naušnica Y-oblika, nađena uz desnu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 555 (T. XIV: 9)
- srebrna karičica, nađena uz desnu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 557 (T. XIV: 8)
- srebrna karičica, nađena uz lijevu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 556 (T. XIV: 4)
- srebrna karičica, nepotpuna, nađena uz lijevu stranu glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 558 (T. XIV: 5)
- srebrni prsten, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 559 (T. XIV: 6)
- srebrni prsten D-presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 560 (T. XIV: 2)
- fragment platna, nađen uz luk naušnice Y-oblika, neinventiran

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 119–125; T. 29.

Grob 33

vel.: 130 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 55°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio loše ušćuvan kostur djeteta, dužine 95 cm, položen na leđa, ruku spuštenih uz tijelo. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Nalazi:

- amulet, sastavljen od triju bušenih novčića, nađen na predjelu zdjelice, inv. br. PPMHP AO-SZ 561, PPMHP AO-SZ 563, PPMHP AO-SZ 564 (T. XIII: 3)
- končić, inv. br. PPMHP AO-SZ 562 (T. XIII: 4)
- fragment platna, nađen na novčiću, inv. br. PPMHP AO-SZ 565 (T. XIII: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 126–127; T. 28.

Grob 34

vel.: 105 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograđenoj (sitnijim) neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio djelomično sačuvan dječji kostur. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 35

vel.: 196 x 68 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 165 cm, položen na leđa, loše ušćuvan. Desna je ruka ispružena uz tijelo, lijeva savijena i položena na zdjelicu. Noge skupljene u koljenima.

Nalazi:

- par srebrnih nepotpunih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 566/1, PPMHP AO-SZ 566/2 (T. XVI: 5, 6)
- par srebrnih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 567/1, PPMHP AO-SZ 567/2 (T. XVI: 1, 2)
- srebrna karičica, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 568 (T. XVI: 7)
- srebrni prsten polukružna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 569 (T. XVI: 3)
- srebrni prsten trokutasta presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 570 (T. XVI: 4)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 571 (T. XVI: 8)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 129–133; T. 31.

Grob 36

vel.: 40 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci. Sačuvane su samo smrvljene kosti glave odrasle osobe, djelomično ograđene. Ostatak kostura uništen je korijenjem drveća.

Bez nalaza.

Grob 37

vel.: 90 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera (?)

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). Kostu dječjeg kostura krhke su i uništene. Položaj ruku nije se dao odrediti.*

*Nije ucrtan u situacijskom planu groblja.

Bez nalaza.

Grob 38

vel.: 170 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle osobe, dužine 160 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo, nogu skupljenih u koljenima.

Bez nalaza.

Grob 39

vel.: 180 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 55°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 160 cm, s kamenom ispod glave. Kostur je položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par srebrnih lunulastih naušnica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 573/1, PPMHP AO-SZ 573/2 (T. XV: 3, 4)
- par velikih brončanih karičica s trostrukim zrnatim zadebljanjem, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 572/1, PPMHP AO-SZ 572/2 (T. XV: 1, 2)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 574 (T. XV: 5)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 134–136; T. 30.

Grob 40

vel.: 170 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj. U raci se nalazio slabo usčuvan kostur odrasle osobe, dužine 120 cm. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 41

vel.: 170 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine 152 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par brončanih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 577/1, PPMHP AO-SZ 577/2 (T. XVI: 9, 13)
- par brončanih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 578/1, PPMHP AO-SZ 578/2 (T. XVI: 14, 10)
- bakreni prsten obla presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 575 (T. XVI: 11)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 576 (T. XVI: 12)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 137–140; T. 31.

Grob 42

vel.: 170 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 42°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj redom neobrađena kamenja. U raci se nalazio dobro uščuvan kostur odrasle muške osobe, dužine 168 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 43

vel.: 200 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograđenoj oko glave i oko nogu pokojnika. U raci se nalazio djelomično sačuvan kostur odrasle muške osobe, dužine 199 cm, položen na leđa, desne ruke savijene preko bedra, a lijeve ispružene uz tijelo. Iznad kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 44

vel.: 190 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 38°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. Loše ušćuvan kostur odrasle osobe, dužine 160 cm, položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo, a nogu prekrštenih. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 45

vel.: 160 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj. Od kostura sačuvani su ulomci krhkih kostiju. Ruke pružene uz tijelo, noge dislocirane. Oko kostura tanki je ugljenizirani sloj.

Nalazi:

- U dokumentaciji arheoloških iskopavanja, 22. srpnja 1974. godine navodi se jednostavna brončana karičica, nađena kraj glave koja nije zatečena u inventaru PPMHP AO-SZ.

Grob 46

vel.: 180 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

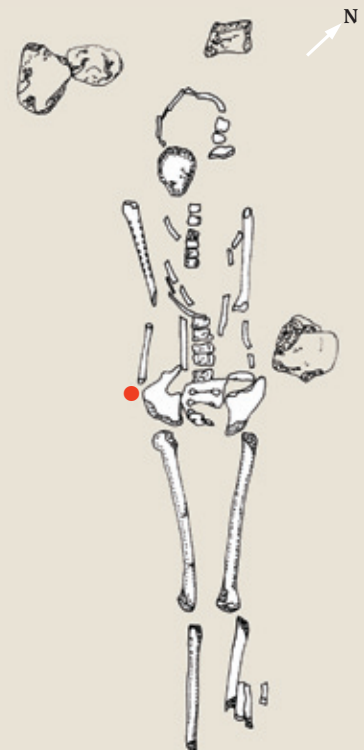
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj. U raci se nalazio loše ušćuvan kostur odrasle osobe, dužine 172 cm. Kostur je položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo, a nogu skupljenih u koljenima.

Nalazi:

- srebrni prsten obla presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 579 (T. XVI: 15)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 141; T. 31.

Grob 47

vel.: 150 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Grob u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle osobe, a koji je uništen korijenjem drveća. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 48

vel.: 70 x 35 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Grob u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio dislociran dječji kostur; kosti manjkave pretvorene u prah. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 49

vel.: 80 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio dislociran dječji kostur, sačuvan u fragmentima. Oko kostiju živac kamen.*

* R. Matejčić, Popis grobova, arheološko iskopavanje 1974. godine.

Bez nalaza.

Grob 50

vel.: 100 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 43°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio kostur odrasle osobe. Kostu su krhke i dislocirane. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 51

vel.: 170 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio osrednje očuvan kostur mlade ženske osobe, dužine 150 cm. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Nalazi:

- brončani prsten trokutna presjeka, promjer 2,3 cm, naden na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 580 (T. LIII: 1)
- posrebrena jagoda naušnice, duž. 2,6 cm, promjer jagode 1,2 cm, promjer karičice 0,4 cm, naden na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 581 (T. LIII: 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Grob 52

vel.: 180 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan kostur muške osobe, dužine 165 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 53

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 43°

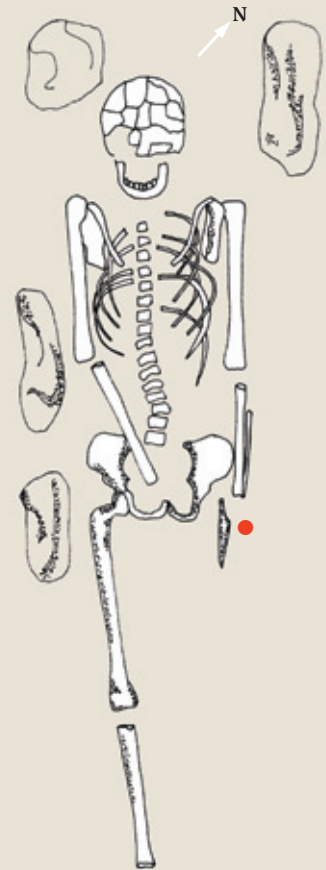
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđen; s lijeve i desne strane pokojnikove glave po jedan kamen te dva kamena uz desnu stranu tijela. U raci se nalazio kostur odrasle osobe, dužine 178 cm, dobro očuvan. Pokojnik je položen na leđa, desna ruka blago je savijena i položena na zdjelicu, lijeva pružena uz tijelo. Jedna noga nedostaje*.

* Otkriven 1974. i ostavljen u profilu. Istražen je 1979. godine.

Nalazi:

- željezni nožić s dužim trnom, duž. 11,5 cm, naden uz lijevi bok, inv. br. PPMHP AO-SZ 649 (T. XXI: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

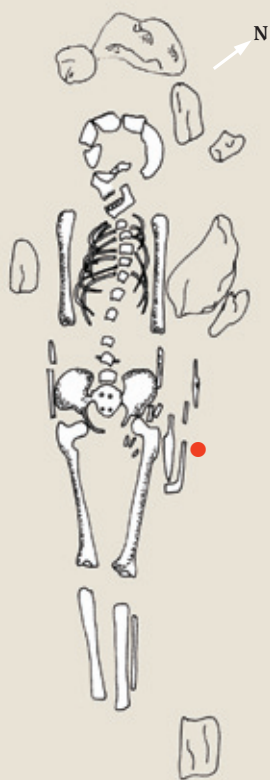

Grob 54

vel.: 130 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio loše ušćuvan kostur odrasle osobe. Kostu krhke, propale. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 55

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

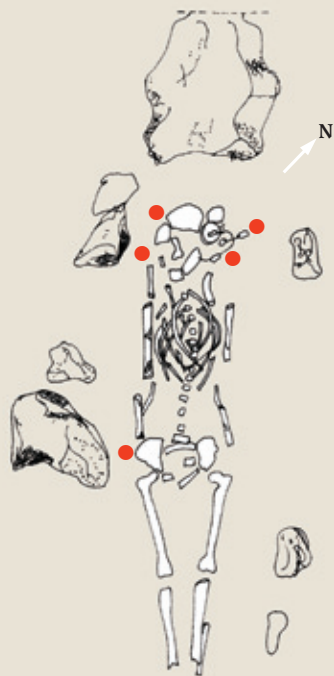
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj, u većem dijelu naslagom breče. U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 132 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- željezni nož s okovima korica, nađen uz lijevu bedrenu kost pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 640 (T. XVII: 1, 2a-c)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 142; T. 30.

Grob 56

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio osrednje usčuvan kostur ženske osobe, dužine 107 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih grozdolikih naušnica, s ukrasom u obliku štapićastog granuliranog grozda, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 638/1, PPMHP AO-SZ 638/2 (T. XVIII: 3, 4)
- par srebrnih naušnica s četirima jagodama, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 637/1, PPMHP AO-SZ 637/2 (T. XVIII: 1, 2)
- fragmenti platna, nađeni na naušnici s četirima jagodama, inv. br. PPMHP AO-SZ 639 (T. XVIII: 5)
- prsten tanak i lomljiv, žica u raspadanju, nađen na desnoj ruci*

* R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja Stranče – Gorica, 25. srpnja 1979.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 143–145; T. 33.

Grob 57

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio loše ušćuvan dječji kostur, dužine 110 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par brončanih karičica sa S- nastavkom koji je raskucan, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 654/1, PPMHP AO-SZ 654/2 (T. XX: 1, 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 146; T. 35.

Grob 58

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 49°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđen neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro sačuvan kostur ženske osobe, dužine 176 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obraden.

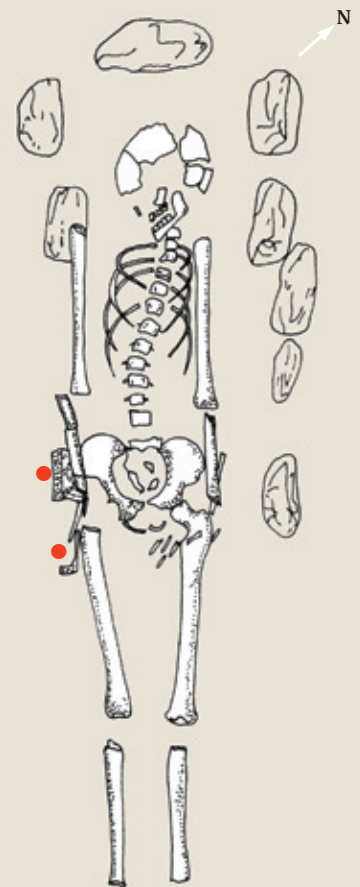
Nalazi:

- koštani tuljac ukrašen urezanim geometrijskim ornamentom, nađen uz desni bok, ispod desne ruke, inv. br. PPMHP AO-SZ 642 (T. XIX: 3)
- željezni nož s okovima korica, nađen uz koštani tuljac, inv. br. PPMHP AO-SZ 641, inv. br. PPMHP AO-SZ 641/1 (T. XIX: 1, 2a-b)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 147–148; T. 34.

Ž. Cetinić, 2008, 81, 87, kat. br. 5.

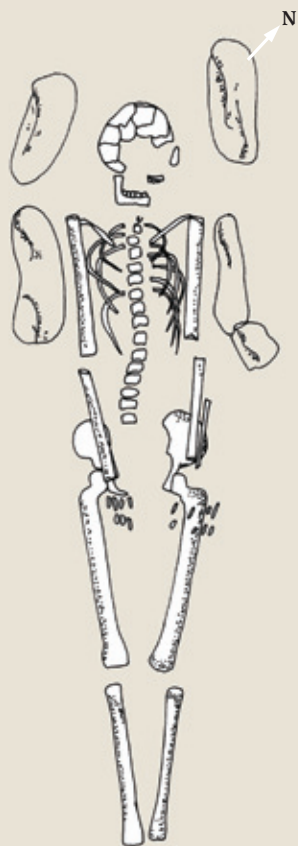

Grob 59

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio djelomično sačuvan kostur, dužine 92 cm. Položaj ruku nije se mogao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 60

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 43°

Ukop u običnoj zemljanoj raci. Na desnoj strani rake naslage su breče. U raci se nalazio kostur, dužine 165 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Kosti slabo očuvane.

Nalazi:

- brončani prsten ovalna presjeka, promjer 2 cm, nađen (?),
inv. br. PPMHP AO-SZ 655 (T. XXI: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Grob 61

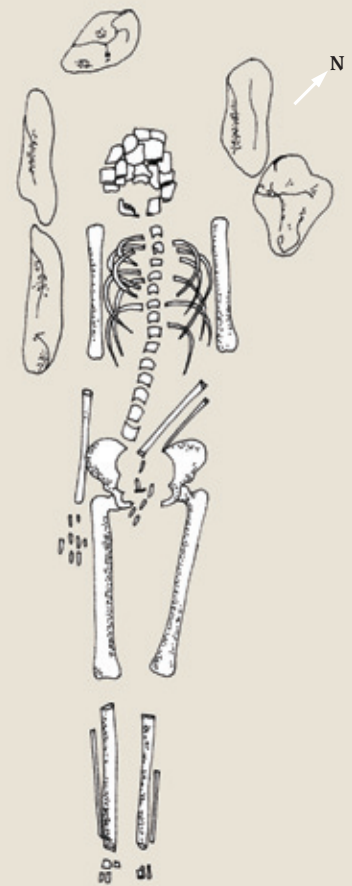
vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Grob položen između naslaga breče. U ruci, dubine (?), nalazio se osrednje ušćuvan kostur, dužine 164 cm, položen na leđa. Desna je ruka pružena uz tijelo, lijeva savijena i položena preko zdjelice.

Nalazi:

- brončani prsten polukružna presjeka čiji su krajevi spojeni zakovicom, promjer 2,2 cm, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 653 (T. XXI: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Grob 62

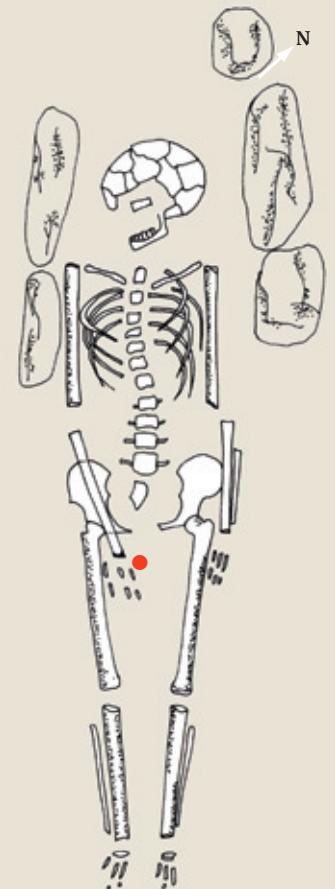
vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

Grob položen između naslaga breče. U ruci, dubine (?), nalazio se osrednje ušćuvan kostur, dužine 162 cm, položen na leđa. Desna je ruka savijena i položena na trbuhu, lijeva ispružena uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- brončani prsten polukružna presjeka, promjer 2,1 cm, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 652 (T. XXI: 5)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Grob 63

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 46°

Grob ukopan među naslagama breče. U raci, dubine (?), nalazio se slabo ušćuvan kostur djeteta, dužine 102 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par brončanih karičica nađenih s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 651/1, PPMHP AO-SZ 651/2 (T. XX: 4, 5)
- brončani prsten, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 650 (T. XX: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 149–150; T. 35.

Grob 64

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 63°

Grob položen među naslagama breče. U raci, dubine (?), nalazio se kostur, vrlo loše ušćuvan. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 65

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 58°

Dvojni ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograden neobrađenim kamenjem. Kostur ženske osobe, dužine 132 cm, položen je iznad primarnog ukopa (prema postojećem crtežu). Lijeva ruka pružena uz tijelo, desna preko zdjelice.

Nalazi:

- par brončanih karičica, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 694, PPMHP AO-SZ 695 (T. XX: 6, 7)
- par brončanih karičica, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 696, PPMHP AO-SZ 697 (T. XX: 9, 10)
- brončana karičica, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 698 (T. XX: 8)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 699 (T. XX: 11)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 151–154; T. 35.

Grob 66

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 61°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan ženski kostur, dužine 179 cm. Položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

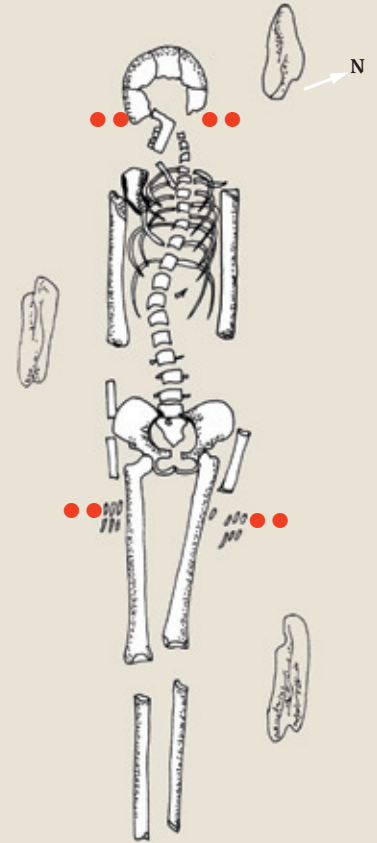
Nalazi:

- par srebrnih naušnica s četirima jagodama, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 631/1, PPMHP AO-SZ 631/2 (T. XXII: 5, 6)
- par srebrnih naušnica s jednom okomito postavljenom jagodom, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 632/1, PPMHP AO-SZ 632/2 (T. XXII: 7, 8)
- srebrni prsten sa staklenim tamnoplavim okom u kruni, nađen uz desnu ruku prebačenu preko bedrene kosti, inv. br. PPMHP AO-SZ 633 (T. XXII: 1)
- srebrni prsten s krajevima spojenima zakovicom, nađen uz desnu ruku, inv. br. PPMHP AO-SZ 634 (T. XXII: 4)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 635 (T. XXII: 2)
- brončani prsten krajeva spojenih zakovicom, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 636 (T. XXII: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 155–160; T. 36.

Ž. Cetinić, 2006, 105–106.

Grob 67

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Grob u naslagama breče, obložen drvom, a s desne strane s nekoliko kamenova. U raci, dubine (?), nalazio se dvojni ukop. Kostu su primarnog ukopa dislocirane. Sekundarni ukop, ženski kostur, dužine 181 cm, položen je na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Nalazi:

- željezni nož ravna hrpta i oštrice savijene prema vrhu, dužina 14 cm, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 648 (T. XXI: 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Grob 68

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 67°

Grob položen između naslaga breče. U raci, dubine (?), nalazio se kostur odrasle ženske osobe, dužine 150 cm, loše ušćuvan. Položaj ruku nije se dao utvrditi.

Oko ukopanog tijela nađeni su tragovi daske. Uočen je tanki ugljenizirani sloj širine oko 3,5 cm.

Nalazi:

- brončana karičica kružna presjeka, rastavljenih krajeva, promjer 2,4 cm, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 860 (T. XXII: 3)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. godine.

Grob 69

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 55°

Grob položen između naslaga breče. U raci, dubine (?), naišlo se na ostatke drva, koje pokriva kostur uz lijevu ruku i niz rebara. Struktura drva dobro je ušćuvana. S lijeve i s desne strane pokojnika po dva su kamena. Kostur odrasle muške osobe, dužine 175 cm, položen je na leđa. Slabo ušćuvane ruke, osim nadlaktica, položene su na predio zdjelice.

Nalazi:

- željezni nož ravna hrpta i oštrice savijene prema vrhu, dužine 18,5 cm, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 19229 (T. XXIII: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Grob 70

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 57°

Grob ukopan u sloj breče. Dvojni ukop. U raci, dubine (?), nalazio se djelomice ušćuvan kostur, dužine 160 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. Desno od pokojnika osteološki su ostaci primarnog ukopa.

Bez nalaza.

Grob 71

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 59°

Grob ukopan u naslage breče. U raci, dubine (?), nalazio se loše ušćuvan kostur, dužine 183 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 72

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 49°

Bez nalaza.

Grob 73

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 63°

Grob ukopan u naslage breče. U raci, dubine (?), nalazio se loše uščuvan kostur djeteta, dužine 130 cm, položen na leđa. Položaj ruku nije se dao odrediti. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih pozlaćenih i ukrašenih dugmeta, nađen na predjelu lijevog ramena, inv. br. PPMHP AO-SZ 643/1, PPMHP AO-SZ 643/2 (T. XXVI: 2, 3)
- mala brončana naušnica s jednom jagodom, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 645 (T. XXVI: 4)
- željezni nož, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 644 (T. XXVI: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 161–163; T. 37.

Grob 74

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 61°

Nalazi:

- željezni nožić, dužine 11 cm, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 19230 (T. XXIII: 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Grob 75

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Bez nalaza.

Grob 76

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Bez nalaza.

Grob 77

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), na predjelu naslaga breče. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 145 cm, položen na leđa, ruku prekriženih na predjelu trbuha.

Nalazi:

- par srebrnih ukrašenih dugmeta, nađenih s lijeve i s desne strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 646/1, PPMHP AO-SZ 646/2 (T. XXV: 2, 3)
- mala srebrna naušnica s jednom jagodom, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 732 (T. XXV: 4)
- željezni nož, nađen (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 647 (T. XXV: 1)
- fragmenti tekstila (zagubljeni?)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 164–166; T. 38.

Grob 78

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon ?

Nije ucrtan u situacijskom planu groblja.

Grob 79

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 42°

Grob s ukopom odrasle osobe, dužine kostura oko 165 cm.

Ostalih podataka, crteža ili fotografije nema.

Nalazi:

- srebrna naušnica s jednom jagodom, nađena (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 21470 (T. XXV: 5)
- četiri bakrene aplikacije, nađene u izbačenoj zemlji (grobnom zasipu?) pri naknadnom obilasku nalazišta, inv. br. PPMHP AO-SZ 21471, 21472, 21473, 21474 (T. XXV: 6, 7, 8, 9)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 167–168; T. 38.

Grob 80

vel.: 207 x 75 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 95 cm, ograden redom neobrađena kamenja na desnoj strani pokojnika. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur ženske osobe, dužine 160 cm, položen na leđa, lijeve ruke pružene uz tijelo, desne odmaknute u stranu. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s ukrasom u obliku vitičaste rozete, nađenih s objiju strana pokojnične glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 656/1, PPMHP AO-SZ 656/2 (T. XXVI: 1, 2)
- srebrni prsten s ovalnim proširenjem, nađen s unutarnje strane desne bedrene kosti, inv. br. PPMHP AO-SZ 678 (T. XXVI: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 169–170; T. 39.

Grob 81

vel.: 140 x 46 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm, prekriven hrpom kamenja. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 65 cm, vrlo loše ušćuvan. Položaj ruku nije se dao odrediti. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s četirima jagodama, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 657/1, PPMHP AO-SZ 657/2 (T. XXVII: 1, 2)
- par srebrnih karičica, nađen zajedno s četverojagodnim naušnicama, inv. br. PPMHP AO-SZ 658/1, PPMHP AO-SZ 658/2 (T. XXVII: 3, 4)
- manji fragment platna, nađen uz naušnicu s četirima jagodama, inv. br. PPMHP AO-SZ 659 (T. XXVII: 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 171–173; T. 40.

Grob 82/82A

vel.: 140 x 40 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 60°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 70 cm, nepravilna oblika, ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dvojni ukop: kosturi su postavljene jedan na drugome.

Donji, dječji kostur, dužine 115 cm, dobro je ušćuvan. Položen je na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Gornji, dječji kostur, dužine 110 cm, dobro je ušćuvan. Položen je na leđa, ruku položene na karlici.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

Grob 82A (donji kostur)

- par srebrnih naušnica s četirima jagodama, nađene s obje strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 662/1, PPMHP AO-SZ 662/2 (T. XXVIII: 4, 5)
- srebrni prsten lećasta presjeka, nađen na desnoj strani pod kostima karlice, inv. br. PPMHP AO-SZ 663 (T. XXVIII: 3)
- fragment lanenog platna, nađen uz naušnicu, inv. br. PPMHP AO-SZ 664 (T. XXVIII: 6)

Grob 82 (gornji kostur)

- srebrna, bjelobrdska naušnica jagodnog tipa, nađena s desne strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 660 (T. XXVIII: 2)
- srebrna naušnica s jednom jagodom, nađena s lijeve strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 661 (T. XXVIII: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 174–178; T. 41.

Grob 83

vel.: 150 x 72 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 58°

Djelomično sačuvan grob, ograđen u donjem dijelu, presječen i oštećen proširenjem ceste. Ukop više odraslih osoba (4?). Ostaci kostura, loše ušćuvani, bili su položeni na leđa. Ruke jednog pokojnika bile su pružene uz tijelo.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 84

vel.: 120 x 35 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 42°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 40 cm, djelomice ograđenoj nepravilnim, neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 85 cm, položen na leđa. Kostu su krhke i slabo ušćuvane. Lijeva je ruka položena uz tijelo, desna preko trbuha. Uz desnu liniju groba, iznad kostiju, uočljiv je tanki ugljenizirani sloj.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par brončanih naušnica s jednom jagodom, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 665/1, PPMHP AO-SZ 665/2 (T. XXVI: 4,5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 179; T. 39.

Grob 85

vel.: 190 x 66 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 101°

Grob u običnoj zemljanoj raci, dubine 130 cm. Dvojni ukop. Kosturi dviju osoba veoma su oštećeni. Položeni su na leđa, jedan nasuprot drugome, odnosno suprotno su orijentirani. Kostur u smjeru zapad–istok, dužine 160 cm, lijevu ruku drži na zdjelici, a desna mu je pružena uz tijelo. Kostur odrasle ženske osobe, orijentiran istok–zapad, dužine 150 cm, ruku je pruženih uz tijelo. Uz desnu stranu groba veliki je kamen.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par brončanih karičica s kaneliranim S-nastavkom, nađenih uz kostur ženske osobe: desna ispod glave, a lijeva uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 679/1, PPMHP AO-SZ 679/2 (T. XXVII: 6,7)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 180; T. 40.

Grob 86

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 60°

Grob znatno uništen proširenjem ceste. Ukop u običnoj zemljanoj raci. Podno nogu pokojnika nekoliko je većih komada kamena. Lijeva je strana groba uništena. Kostur, dužine 75 cm, položen je na leđa, desne ruke savijene prema zdjelici. Kostiju su krhke.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 87

vel.: 210 x 76 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 63°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm, djelomice ograđen s nekoliko nepravilnih, neobrađenih komada kamena. Podno nogu pokojnika četiri su kamena. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur odrasle ženske osobe, dužine 170 cm. Položen je na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

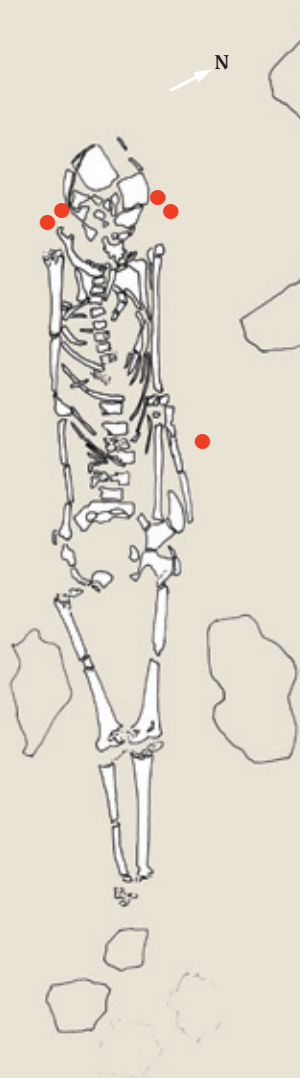
Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s okomito postavljenom jagodom, nađene s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 666/1, PPMHP AO-SZ 666/2 (T. XXIX: 1, 2)
- par srebrnih naušnica s jednom jagodom, nađene s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO 667/1, PPMHP AO-SZ 667/2 (T. XXIX: 3, 4)
- srebrna naušnica s jednom jagodom (rekonstruirana), nađena u blizini groba, inv. br. PPMHP AO-SZ 693 (T. XXIX: 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 181–183; T. 42.

Ž. Cetinić, 2006, 105–106.

Grob 88

vel.: 130 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 62°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 80 cm. U raci se nalazio loše ušćuvan dječji kostur, dužine 90 cm, položen na leđa, ruku savijenih i položenih na zdjelicu.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- željezni nož, naden na desnoj bedrenoj kosti, inv. br. PPMHP AO-SZ 668 (T. XXXI: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 184; T. 44.

Grob 89

vel.: 150 x 38 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

Dijelom sačuvan grob, uništen pri proširenju ceste. Sačuvane su kosti nogu odrasle osobe iznad kojih su nađeni sitni ulomci prapovijesne keramike.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 90

vel.: 150 x 70 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Dvojni ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm, djelomično ograđenoj nepravilnim, neobrađenim kamenjem. U raci su se nalazili kostur odrasle osobe i kostur djeteta. Loše ušćuvan kostur odrasle osobe, dužine očuvanog dijela oko 110 cm, vjerojatno primarni ukop, dijelom je dislociran. Lijevo od njega nalazio se kostur starijega djeteta, dužine 50 cm, položena na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- srebrna karičica, nađena uz desnu stranu glave dječjeg kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 669 (T. XXIX: 6)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 185; T. 42.

Grob 91

vel.: 130 x 32 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm, ograđenoj nepravilnim, neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro ušćuvan dječji kostur, dužine 110 cm, položen na leđa, lijeve ruke pružene uz tijelo, desne blago savinute i položene preko boka. Uz lijevu stranu groba proteže se tanki ugljenizirani sloj.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- koštani tuljac, nađen uz lijevu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 670 (T. XXX: 2)
- željezni nož, nađen u produžetku (dolje) tuljca, inv. br. PPMHP AO-SZ 671 (T. XXX: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 186–187; T. 43.

Ž. Cetinić, 2008, 88, kat. br. 6.

Grob 92

vel.: 175 x 65 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 39°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 70 cm, djelomice ograđenoj s nekoliko komada kamena. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur, dužine 128 cm, položen na leđa, ruku položenih na predjelu trbuha.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 93

vel.: 160 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 38°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 80 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem: s lijeve strane glave i iznad glave pokojnika nekoliko je komada kamena. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur, dužine 130 cm, položen na leđa, lijeve ruke položene na predjelu trbuha, desna pružene uz tijelo.

Nalazi:

- željezni nož, položen s lijeve strane preko zdjelice, inv. br. PPMHP AO-SZ 672 (T. XXXI: 4)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 188; T. 44.

Grob 94

vel.: 150 x 56 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 26°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 80 cm. U raci se nalazio loše ušćuvan kostur, dužine 80 cm, položen na leđa, desne ruke savijene i položene preko trbuha, a lijeve pružene uz tijelo. Uz lijevu stranu rebara i uz desne potkoljениčne kosti vidljiv je tanki ugljenizirani sloj.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- srebrna karičica, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 673 (T. XXXI: 2)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 189; T. 44.

Grob 95

vel.: 155 x 71 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 52°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 70 cm. U raci su se nalazili kosturi triju osoba; odrasla ženska osoba i dvoje djece, ukopano jedno iznad drugog. Dobro ušćuvan kostur odrasle ženske osobe, dužine 150 cm, položen je na leđa. Desna ruka položena je preko trbuha, lijeva pružena uz tijelo. Dječji su kosturi vrlo slabo ušćuvani, posebno gornji. Kod donjeg dječjeg ukopa dobro je očuvana lijeva strana kostura, na koju nije legao gornji ukop.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s dvjema jagodama, jedna nađena uz lijevu stranu glave kod donje čeljusti, a druga na desnoj strani zdjelice odrasle ženske osobe, inv. br. PPMHP AO-SZ 675/1, PPMHP AO-SZ 675/2 (T. XXXII: 1, 2)
- par brončanih karičica, nađen s obiju strana glave gornjeg dječjeg kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 674/1, PPMHP AO-SZ 674/2 (T. XXXII: 3, 4)
- brončana naušnica s jednom jagodom, nađena na lijevoj strani rebara odrasle ženske osobe, inv. br. PPMHP AO-SZ 680 (T. XXXII: 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 190–192; T. 45.

Grob 96

vel.: 150 x 46 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm. U raci se nalazio manjkav kostur odrasle osobe.

Kostur, dužine 110 cm, položen je na leđa. Desna je ruka savijena i položena na zdjelicu, lijeva pružena uz tijelo. U gornjem dijelu kostura i prema nogama tanki je ugljenizirani sloj.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- brončani prsten ukrašen punciranjem, nađen ispod zdjeličnih kostiju, inv. br. PPMHP AO SZ 676 (T. XXXII: 7)
- željezni nož, nađen uz desnu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 681 (T. XXXII: 6)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 193–194; T. 45.

Grob 97

vel.: 135 x 67 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 52°

Dvojni ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm, s lijeve strane obložen brečom. Kostur starijeg ukopa dislociran je s lijeve strane naknadnog, sekundarnog ukopa: kostur, dužine 175 cm, dobro je ušćuvan. Lijeva je ruka savijena i položena na trbuh, desna pružena uz tijelo. Uz noge priložena su dva sitna ulomka keramike.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- brončani prsten lećasta presjeka, nađen na desnoj strani zdjelice, inv. br. PPMHP AO-SZ 677 (T. XXXI: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, str. 192; T. 44.

Grob 98

vel.: 200 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

Dvojni ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomično ograđenoj nizom neobrađena kamenja, i to s lijeve strane te oko glave pokojnika. Na desnoj strani dva su kamena koji ujedno odvajaju ovaj grob od groba 99.

Primarni ukop dijelom je uništen, odnosno gornji je dio kostura dislociran i složen lijevo od sekundarnog ukopa. Kostur odrasle muške osobe, mlađeg ukopa, dužine 178 cm, dobro je ušćuvan. Položen je na leđa, preko donjeg dijela primarnog ukopa (osoba A). Desna ruka ispružena je uz tijelo, a lijeva savijena i položena preko trbuha. Kostur 98 A, dužine 150 cm, ruku je položenih na trbuh.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 99

vel.: 140 x 46 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 50°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm. Desno, uz glavu pokojnika, veliki je kamen. Dva velika kamena na lijevoj strani dijele ovaj grob od groba 98.

U raci se nalazio kostur odrasle ženske osobe, dužine istraženog dijela 120 cm,* položen na leđa i dobro ušćuvan, ruku pruženih uz tijelo. Tanak nedefiniran ugljenizirani sloj uočen je uz podlakticu i kod glave pokojnice.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par brončanih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 682/1, PPMHP AO-SZ 682/2 (T. XXXIII: 1, 2)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 196; T. 46.

* Grob 99 nije do kraja istražen.

Grob 100

vel.: 80 x 30 cm, orijentacija I–Z

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, nad kojom se nalazila hrpa kamenja. U raci se nalazio loše uščuvan dječji kostur. Kostu su sitne i krhke.

Bez nalaza.

Grob 101

vel.: 125x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 42°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio vrlo loše uščuvan, gotovo uništen dječji kostur, dužine 104 cm. Kostu su dislocirane. Položaj ruku nije se mogao odrediti.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s jednom jagodom, nađenih na sredini kostura, uz desna rebra, inv. br. PPMHP AO-SZ 683/1, PPMHP AO-SZ 683/2 (T. XXX: 3, 4)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 197; T. 43.

Grob 102

vel.: 120 x 30 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, ograđen većom količinom kamenja. U raci se nalazio krhak i slabo uščuvan dječji kostur, dužine 103 cm. Desna ruka položena je na zdjelici, položaj lijeve nije se dao odrediti. Tanki ugljenizirani sloj prati liniju kostura, posebno izražen oko glave i kod zdjelčnih kostiju (šir. oko 6 cm).

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- srebrna karičica, nađena s desne strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 684 (T. XXXIII: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 198; T. 46.

Grob 103

vel.: 135 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 103 cm. S desne strane glave pokojnika dva su veća kamena. U raci se nalazio djelomično očuvan kostur djeteta, dužine 97 cm. Pokojnik je položen na leđa, desna je ruka ispružena uz tijelo, lijeva položena na karlici. Uzduž lijeve ruke tanki je ugljenizirani sloj.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par brončanih karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 685/1, PPMHP AO-SZ 685/2 (T. XXXIII: 4, 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 199; T. 46.

Grob 104

vel.: 125 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 35°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 85 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. S lijeve strane pokojnika skupina je većeg kamenja. U raci se nalazio osrednje očuvan dječji kostur, dužine 103 cm, desne ruke pružene uz tijelo, lijeve položene preko trbuha.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s jednom jagodom, nađene s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 686/1, PPMHP AO-SZ 686/2 (T. XXXIII: 6, 7)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 200; T. 46.

Grob 105

vel.: 96 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 32°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 74 cm. U raci se nalazio djelomično uščuvan dječji kostur, dužine 96 cm. Kosti krhke. Ostali podaci se zbog stanja kostura ne mogu utvrditi.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 106

vel.: 125 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 40°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 65 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem nepravilna oblika. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 92 cm. Kostur je položen na leđa, ruke su na trbuhu. Tanki ugljenizirani sloj prati čitavu liniju kostura.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 107

vel.: 65 x 35 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm. S desne strane glave veliki je kamen. U raci se nalazio vrlo loše uščuvan kostur. Izuzev kostiju glave, dužina je očuvana dijela 40 cm. Položaj ruku nije se mogao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 108

vel.: 180 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 37°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 85 cm, djelomice ograđen: s lijeve strane pokojnika na sredini tri su kamena, a s desne se strane nalazio jedan veći kamen. U nastavku, prema glavi – breča. U raci se nalazio dobro ušćuvan ženski kostur, dužine 170 cm, položen na leđa, ruku savijenih i položenih preko zdjelice.

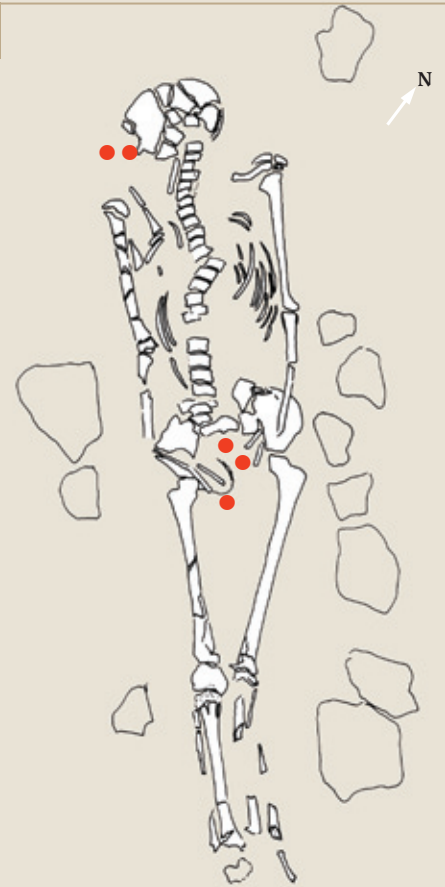
Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s jednom jagodom, jedna nađena uz desnu stranu glave, ispod donje čeljusti, a druga na predjelu zdjelice, inv. br. PPMHP AO 688/1, PPMHP AO-SZ 688/2 (T. XXXIV: 1, 2)
- par srebrnih naušnica s jednom okomito postavljenom jagodom, jedna nađena uz desnu stranu glave, ispod donje čeljusti, a druga na predjelu zdjelice, inv. br. PPMHP AO-SZ 690/1, PPMHP AO-SZ 690/2 (T. XXXIV: 4, 5)
- srebrni prsten ovalna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 689 (T. XXXIV: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 201–203; T. 47.

Ž. Cetinić, 2006, 105–106.

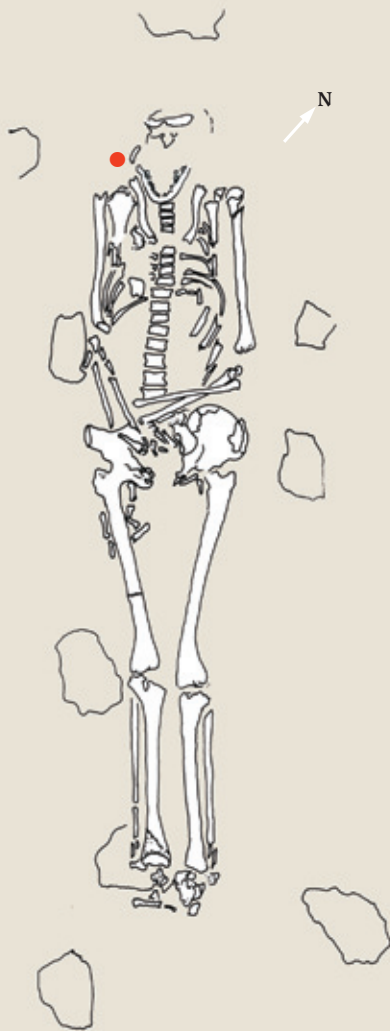
Grob 109

vel.: 107 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 22°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 45 cm, u naslagama breče. Desno i podno nogu pokojnika veliki kamen. Lijevo manji kamen i naslaga breče. U raci se nalazio dječji kostur, dužine 91 cm, položen na leđa, lijeve ruke pružene uz tijelo, desne položene preko trbuha. Tanki ugljenizirani sloj protezao se preko kostura i iznad njega; izraženiji je uz desnu stranu, od bokova prema nogama pokojnika.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Bez nalaza.

Grob 110

vel.: 200 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 42°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 65 cm, djelomice ograđenoj s nekoliko komada neobrađena kamena nepravilna oblika. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur muške osobe, starosti 25 do 30 godina, dužine 180 cm, položen na leđa, ruku savijenih i položenih na desnu stranu zdjelice.

Nalazi:

- fragment srebrne karike, nađen na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 731

Grob 111

vel.: 200 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 49°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 120 cm. U raci se nalazio osrednje ušćuvan kostur odrasle osobe, dužine 185 cm. Položen je na leđa, lijeve ruke blago savijene i položene preko trbuha, desne ruke pružene uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 112

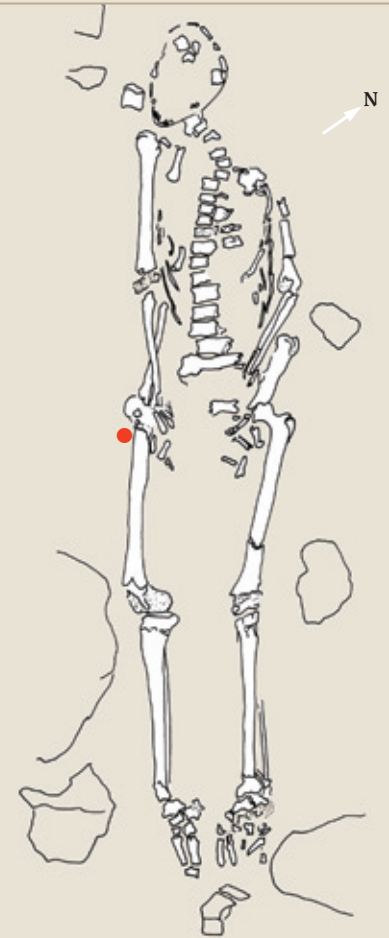
vel.: 200 x 52 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 55°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 54 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan muški kostur, starosti 35 do 40 godina, dužine 194 cm, položen na leđa, desne ruke pružene uz tijelo, lijeve savijene i položene preko zdjelice. Lijevo je rame oštećeno.

Nalazi:

- željezni nož, nađen uz desnu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 700 (T. XXXV: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 204; T. 48.

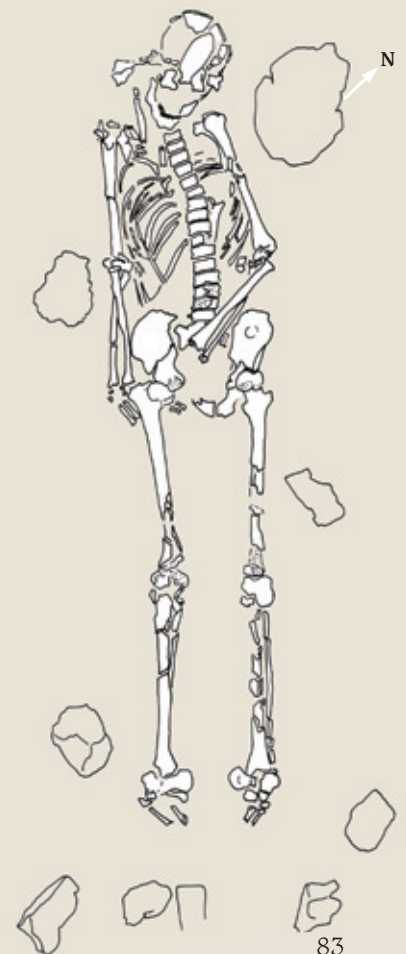

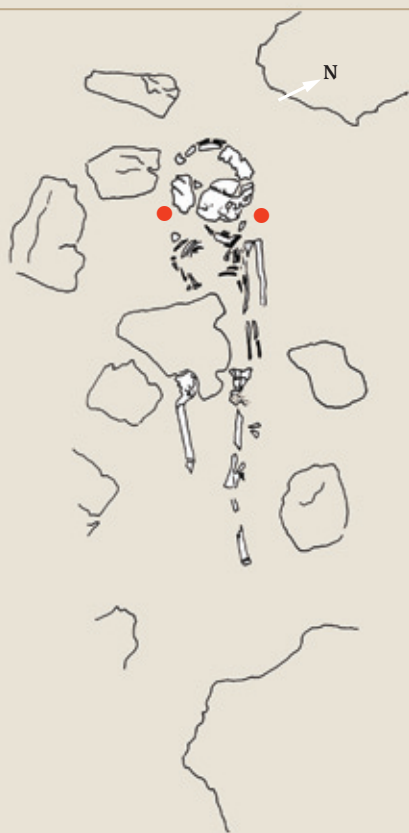
Grob 113

vel.: 210 x 50 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 65 cm, djelomice ograđenoj brečom i neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur ženske osobe, starosti 40 do 45 godina, dužine 184 cm, položen na leđa. Gornji je dio tijela postavljen lagano udesno. Desna je ruka pružena uz tijelo, lijeva savijena i položena preko zdjelice. Ispod kostura tragovi daske.

Bez nalaza.

Grob 114

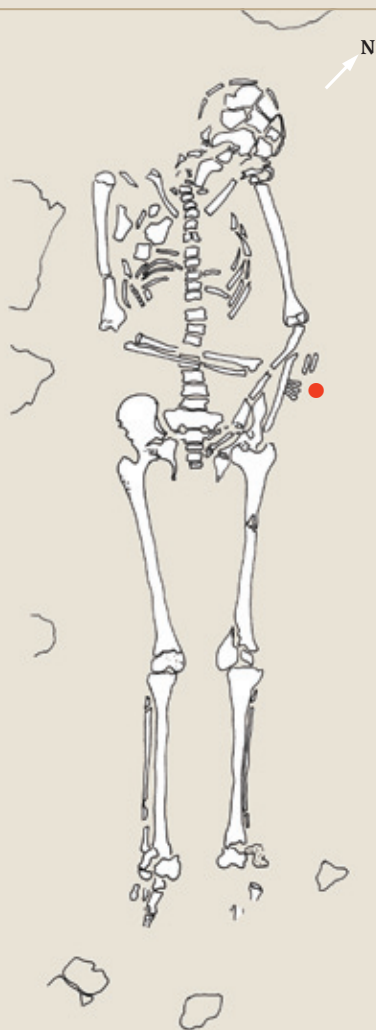
vel.: 143 x 48 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm, nad kojom se nalazila hrpa kamenja. Na predjelu desnog boka i zdjelice položen je veliki kamen. U raci se nalazio kostur djeteta, starosti 4 do 5 godina, dužine 98 cm, položen na leđa. Kostu su krhke i djelomice očuvane. Lijeva je ruka uz tijelo, a položaj desne nije se mogao odrediti.

Nalazi:

- par naušnica, jedna srebrna i jedna brončana karičica, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 701, PPMHP AO-SZ 702 (T. XXXVIII: 1, 2)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 205–206; T. 52.

Grob 115

vel.: 220 x 69 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 70 cm, djelomice ograđenoj. Iznad glave pokojnika veliki kamen. U raci se nalazio kostur muške osobe, starosti 18 do 20 godina, dužine 184 cm, dobro ušćuvan. Položen je na leđa, lijeva je ruka blago savijena i položena preko karlice, desna je savijena i položena preko trbuha. Kod stopala lijeve noge tanki je ugljenizirani sloj kružna oblika. Isti su tragovi ustanovljeni desno, iznad glave pokojnika.

Nalazi:

- željezni nož, nađen ispod lijeve ruke, držan u desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 703 (T. XXXV: 2)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 703; T. 48.

Grob 116

vel.: 132 x 43 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 67°

Grob ukopan među stijenama i naslagama breče, dubine 59 cm, djelomice ograđen neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dvojni ukop; loše ušćuvan dječji kostur, starosti 6,5 do 7,5 godina, dužine 115 cm, položen je na leđa. Ruke su djelomično ušćuvane; lijeva je pružena uz tijelo. Na području nogu, s unutrašnje strane, ustanovljen je tanki ugljenizirani sloj. Prigodom antropološke obrade izdvojene su kosti glave ženske osobe, vjerojatno primarnog ukopa, starosti od 25 do 30 godina.

Nalazi:

- željezni nož, nađen uz desni bok pokojnika (uz bedrenu kost), inv. br. PPMHP AO-SZ 704 (T. XXXVI: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 704; T. 49.

Grob 117

vel.: 193 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 93 cm, djelomice ograđenoj redom neobrađena kamenja, i to s lijeve strane pokojnika. U raci se nalazio kostur ženske osobe, starosti 50 do 55 godina, dužine 170 cm, položen na leđa. Desna je ruka položena uz tijelo, a lijeva preko zdjelice.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s jednom jagodom, nađenih ispod jedne i druge lopatične kosti (na udaljenosti 12 cm), inv. br. PPMHP AO-SZ 705, PPMHP AO-SZ 706 (T. XXXVI: 2, 3)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 707 (T. XXXVI: 4)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 209–210; T. 49.

Grob 118

vel.: 215 x 69 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 38°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 88 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan kostur ženske osobe, starosti 35 do 40 godina, dužine 172 cm, položen na leđa. Lijeva je ruka blago savijena i položena na zdjelicu, desna je pružena uz tijelo.

Nalazi:

- dva para srebrnih naušnica s okomito postavljenom jagodom, nađene po dvije s obje strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 708, PPMHP AO-SZ 709; PPMHP AO-SZ 710, PPMHP AO-SZ 711 (T. XXXVII: 1, 2, 4, 5)
- srebrni prsten proširena prednjega dijela, nađen je na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 712 (T. XXXVII: 3)
- fragmenti platna, nađeni uz naušnicu, inv. br. PPMHP AO-SZ 713 (T. XXXVII: 6)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 211–213; T. 50.

Ž. Cetinić, 2006, 105, 107.

Grob 119

vel.: 210 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 46°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm. S desne strane pokojnika hrpa kamena, s lijeve strane po jedan kamen kod glave i nogu. U raci se nalazio dobro očuvan kostur ženske osobe, starosti 30 do 35, dužine 164 cm, položen na leđa. Desna ruka pružena je uz tijelo, lijeva blago savijena preko zdjelice. S jedne i druge strane glave, preko prsiju i uzduž lijeve strane kostura obilni su tragovi daske.

Nalazi:

- brončani prsten polukružna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 714 (T. XXXVIII: 4)
- bakreno-olovni prsten s rupicama na krajevima, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 715 (T. XXXVIII: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 215–216; T. 52.

Grob 120

vel.: 140 x 49 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 46°

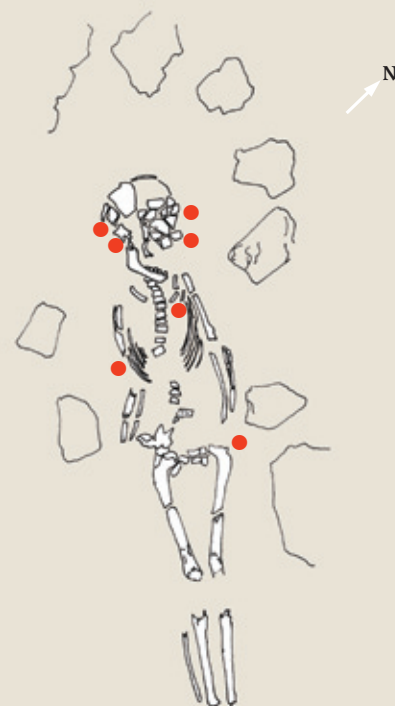
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem nepravilna oblika. U raci se nalazio dobro usčuvan dječji kostur, izrazito gracilnih kostiju, starosti 8 do 9 godina, dužine 120 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par posrebrjenih naušnica s četirima jagodama, nađen s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 716, PPMHP AO-SZ 717 (T. XXXIX: 1, 2)
- par brončanih karičica sa S-nastavkom, nađen uz naušnice s četirima jagodama, s obiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 718, PPMHP AO-SZ 719 (T. XXXIX: 4, 5)
- ogrlica, sastavljena od 47 staklenih perli, nađena rasuta na predjelu vrata i lijeve ključne kosti, inv. br. PPMHPAO-SZ 721 (T. XXXVIII: 6)
- srebrni prsten s proširenjem na prednjem dijelu, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 720 (T. XXXVIII: 5)
- bakreni kasnoantički novčić, artifičijelno stanjen i probušen, nađen na desnoj strani rebara, inv. br. PPMHP AO-SZ 722 (T. XXXIX: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 217–221; T. 51, 52.

M. Petrinec, 2005, 30.

Grob 121

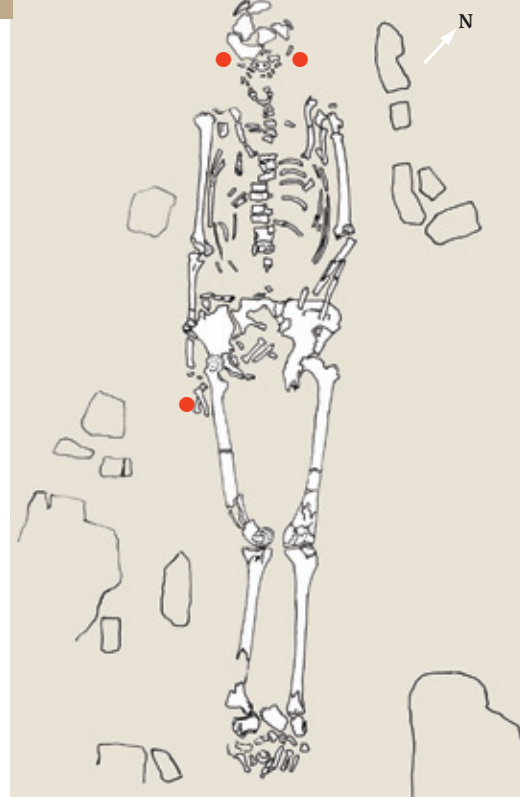
vel.: 169 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 43°

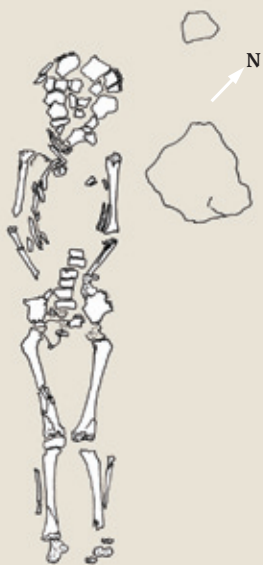
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 117 cm. U raci se nalazio kostur ženske osobe, starosti 35 do 40 godina, dužine 157 cm, položen na leđa. Desna je ruka položena uz tijelo, lijeva blago savijena i položena preko zdjelice. Oko kostiju pete pa do koljena tanki je ugljenizirani sloj. Uz desnu potkoljenu širine je oko 10 cm. Javlja se preko kostiju zdjelice i rebara.

Nalazi:

- par srebrnih karičica, nađenih sa svake strane glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 723, PPMHP AO-SZ 724 (T. XL: 1, 2)
- srebrni prsten, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 725 (T. XL: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 222–224; T. 53.

Grob 122

vel.: 110 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 158 cm, djelomično ograđen: s lijeve je strane pokojnika oveći kamen, a s desne strane i podno nogu ostaci su hrpe sitnijeg kamenja. U raci se nalazio kostur djeteta, starosti 6 do 7 godina, izrazito gracilnih kostiju, dužine 110 cm, položen na leđa, ruku savijenih u laktovima i položenih na zdjelicu.

Bez nalaza.

Grob 123

vel.: 70 x 38 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 135 cm, prekriven hrpom kamenja. Iznad glave oveći je kamen. U raci se nalazio loše ušćuvan kostur djeteta (nekoliko kosti glave i udova), dužine 53 cm.

Bez nalaza.

Grob 124

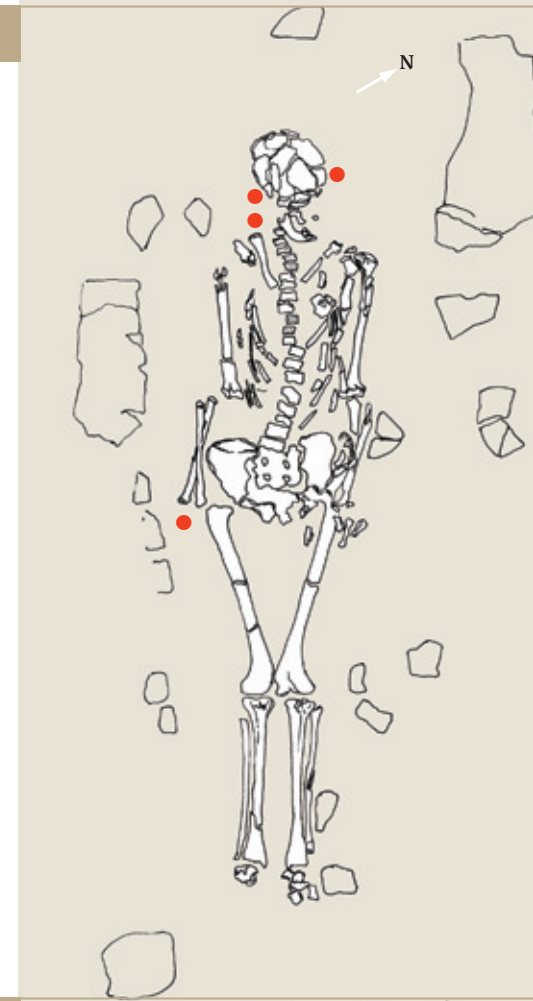
vel.: 170 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 60°

Grob, dubine 114 cm, ukopan u sloj breče koja se proteže s desne strane pokojnika. S desne i lijeve strane oveći je kamen. U ruci se nalazio dobro očuvan kostur ženske osobe, starosti 30 do 35 godina, dužine 170 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par srebrnih naušnica s dvjema jagodama, nađen na lijevoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 726, PPMHP AO-SZ 727 (T. XL: 1, 4)
- srebrna naušnica s jednom jagodom, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 728 (T. XL: 2)
- srebrna karičica, nađena na desnoj strani glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 729 (T. XL: 3)
- masivan bakreni prsten D-presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 730 (T. XL: 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 225–228; T. 53.

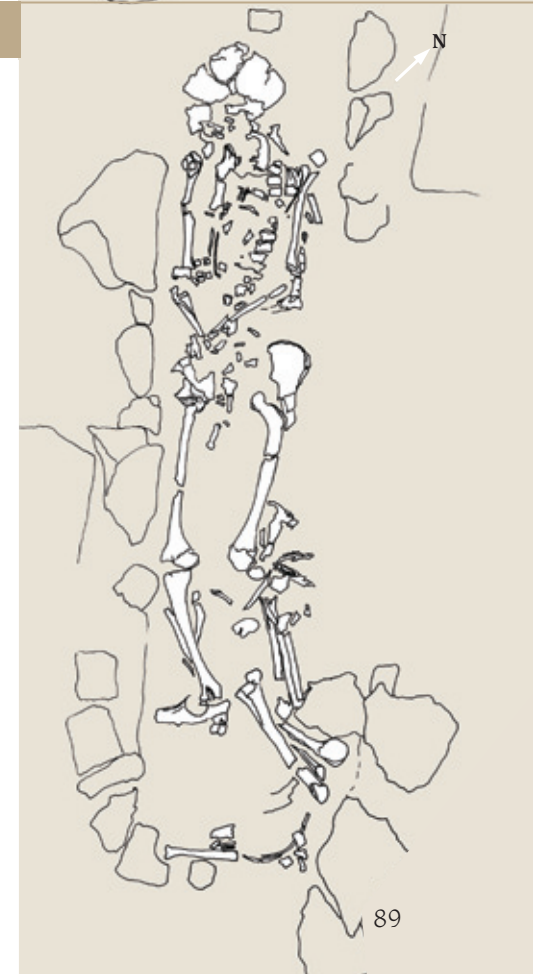

Grob 125

vel.: 190 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Obična zemljana grobna raka, dubine 139 cm, djelomično ogradena: desno od pokojnika red je složena neobrađena kamenja, a lijevo se oko nogu nalazilo veće kamenje. U ruci se nalazio dvojni ukop. Kostur primarnog ukopa, ženske osobe starosti 40 do 45 godina, dislociran je i složen desno, podno nogu naknadnog (sekundarnog) ukopa. Kostur druge ženske osobe, starosti 50 do 55 godina, dužine 145 cm, položen je na leđa. Ruke su savijene i položene na desni bok.

Bez nalaza.

Grob 126

vel.: 190 x 70 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 59°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 139 cm, djelomično ograđenoj nepravilnim, neobrađenim kamenjem. Iznad groba i oko njega sitni ulomci keramike. Kamen iznad glave pokojnika. U raci se nalazio kostur muške osobe, starosti 55 do 60 godina, dužine 165 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- željezni nožić, nađen uz lijevu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 821 (T. XLIII: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 17; T. 10.

Grob 127

vel.: 142 x 70 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 140 cm, djelomično ograđenoj. Kostu su vrlo loše uščuvane. Izražen paljevinski sloj debljine 1,5 cm uočen je s lijeve strane glave.

Nagorjele su kosti rebara i desne ruke. Na zubima su također tragovi paleži. U raci se nalazio vrlo slabo uščuvan kostur djeteta starosti 5 do 6 godina, dužine 87 cm, izrazito gracilnih kostiju tamnosmede boje. Kostur je položen na leđa, a položaj se ruku nije dao odrediti.

Nalazi:

- keramička posuda ukrašena jednoprutom valovnicom, nađena uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 823 (T. XLI: 2)
- keramički lonac ukrašen horizontalnim češljastim brazdama, nađen iznad groba, inv. br. PPMHP AO-SZ 824 (T. XLI: 1)
- ogrlica sastavljena od 16 srebrnih i 83 staklena zrna različitih oblika i boje, nađena na položaju vrata i prsa djeteta, inv. br. PPMHP AO-SZ 822 (T. XLII: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 18–20; T. 6, 7.

Grob 128

vel.: 100 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 77°

Obična zemljana grobna raka, dubine 119 cm, djelomično ograđena većim neobrađenim kamenjem nepravilna oblika. U raci se nalazio dvojni ukop.

Kostur osobe A (sekundarnog ukopa), dužine oko 80 cm, starosti 3 do 4 godine, vrlo je loše ušćuvan. Pokojnik je položen na leđa; desna ruka položena je na zdjelici, a lijeva spuštена uz tijelo.

Kod osobe B (primarnog ukopa) kosti su vrlo loše ušćuvane, tamnosmeđe boje i izrazito gracilne; dijete starosti 4 do 5 godina. Sačuvani su samo koštani elementi glave ukopanog.

U zasipu groba kod keramičke posude nađeno je osam oštećenih fragmenata humerusa ovce ili koze (rod: Ovis/Aries).

Nalazi:

- željezni nož s ostacima oplata, nađen uz lijevi bok, inv. br. PPMHP AO-SZ 827 (T. XLIV: 2)
- recipijent za sol (?), rog, nađen nad grobom, inv. br. PPMHP AO-SZ 826 (T. XLIV: 4)
- keramička posuda ukrašena jednoprutom valovnicom, nađena iznad recipijenta za sol (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 825 (T. XLIV: 1)
- ulomak stakla, nađen unutar groba, inv. br. PPMHP AO-SZ 828 (T. XLIV: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 21–24.

Ž. Cetinić, 2008, 80, kat. br. 6.

Grob 129

vel.: 190 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 66°

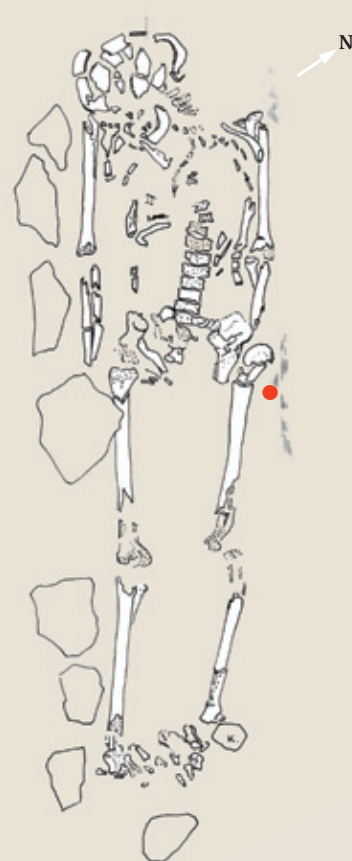
Obična zemljana grobna raka, dubine 130 cm, djelomično ograđena: s desne strane pokojnika proteže red neobrađena, nepravilna kamenja. U raci se nalazio dvojni ukop. Gornji kostur ženske osobe, starosti 45 do 50 godina, dužine 165 cm, dobro je ušćuvan. Položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Uz lijevu stranu cijelom su dužinom prisutni tragovi drva.

Kostur primarnog ukopa, muška osoba starosti 50 do 55 godina, dobro je ušćuvan. Kostu su robusne. Pokojnik je položen na leđa, lijeve ruke savijene u laktu i položene preko boka, a desne pružene uz tijelo.

Nalazi:

- željezni nož s ostacima oplata, nađen uz lijevu bedrenu kost ženskog kostura, inv. br. PPMHP AO-SZ 829 (T. XLIII: 3)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 25; T. 10.

Grob 130

vel.: 195 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 66°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 122 cm, djelomično ograđenoj: s lijeve je strane pokojnika nekoliko neobrađenih kamenova. U raci se nalazio kostur muške osobe, starosti 30 do 35 godina, dužine 180 cm. Kostur je dobro ušćuvan. Kostu su robusne, svjetložute boje. Položen je na leđa, ruku pruženih uz tijelo, sa šakama pod zdjelicom.

Bez nalaza.

Grob 131

vel.: 195 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 73°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 129 cm, djelomično ograđenoj: uz desnu i lijevu nogu te uz lijevo rame pokojnika po jedan je veći kamen.

Kostur odrasle ženske osobe, starosti 45 do 50 godina, dužine 170 cm, dobro je ušćuvan. Položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 132

vel.: 130 x 45 cm, orijentacija, I–Z, odklon od sjevera 80°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 102 cm, djelomično ograđenoj: s lijeve strane, u gornjem dijelu kostura tri su veća kamena. Kostur djeteta, starosti 9 do 10 godina, dužine 112 cm, loše je ušćuvan. Položen je na leđa na većem kamenu, dok su se ispod glave također nalazila dva kamena. Ruke su pružene uz tijelo.

Nalazi:

- devet ulomaka trodijelnog koštanog češlja, nadenih pod donjom vilicom, inv. br. PPMHP AO-SZ 830 (T. XLVII: 8a-8f)

Pod kamenom na kojem je ležao kostur (zdjelica) nađeno je:

- željezni nož, inv. br. PPMHP AO-SZ 831 (T. XLVII: 7)
- željezno kresivo, inv. br. PPMHP AO-SZ 832 (T. XLVII: 4)
- brončana rimska fibula, inv. br. PPMHP AO-SZ 833 (T. XLVII: 3)
- par brončanih karičica, inv. br. PPMHP AO-SZ 834, PPMHP AO-SZ 835 (T. XLVII: 1, 2)
- ulomak tordirane brončane žice, inv. br. PPMHP AO-SZ 836 (T. XLVII: 5)
- brončana alatka (?), inv. br. PPMHP AO-SZ 837 (T. XLVII: 6)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 26–32; T. 9.

Grob 133

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 77 cm. Kostur djeteta, starosti 3,5 do 4,5 godina, izrazito je loše ušćuvan. Sačuvana je glava u fragmentima i dvije kosti: lijeva palčana kost te lijeva goljenična kost. Tjelesna visina ni približno se nije mogla procijeniti.

Bez nalaza.

Grob 134

vel.: 200 x 57 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 77°

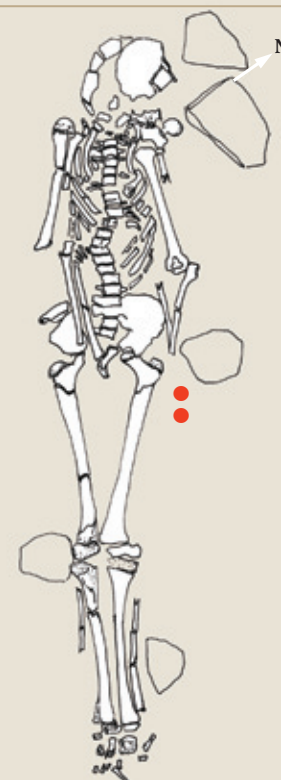
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 103 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem: dva veća kamena uz lijevu su stranu glave, jedan je niže pored boka te po jedan uz lijevu i desnu nogu pokojnika. Kostur ženske osobe, starosti 16 do 18 godina, dužine 165 cm, dobro ušćuvan, položen je na leđa; lijeva je ruka ispružena uz tijelo, desna blago savijena i položena preko zdjelice.

Nalazi:

- koštana futrola (etui), nađena uz lijevu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 838 (T. XLIII: 2, 2a)
- željezni nož, nađen uz lijevu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 839 (T. XLIII: 4)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 33–34; T. 10.

Ž. Cetinić, 2008, 80, kat. br. 7

Grob 135 / 135A

vel.: 190 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 67°

Obična zemljana grobna raka, dubine 76 cm, djelomično ograđena neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio dvojni ukop.

Gornji, sekundarni ukop: kostur muške osobe, starosti 50 do 55 godina, dužine 174 cm, dobro ušćuvan, položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Desna je strana kostura u gornjem dijelu oštećena, vjerojatno postmortalno.

Donji kostur (135 A): kostur muške osobe, starosti 35 do 40 godina, loše ušćuvan. Položen je na leđa. Glava je dislocirana i položena podno nogu sekundarnog ukopa. Položaj ruku nije se mogao utvrditi.

Kostur je zasut ulomcima keramike, a ulomci su keramike prisutni i ispod kostura.

Na području trbuha priloženo je više ptičjih kostiju (23 komada). Obradu osteološkog materijala bilo je moguće učiniti na 15 komada kostiju. Obrada je pokazala da svi dijelovi kostura pripadaju jednom primjerku jarebice kamenjarke – *Alectoris graeca* (Meisner).

Nalazi:

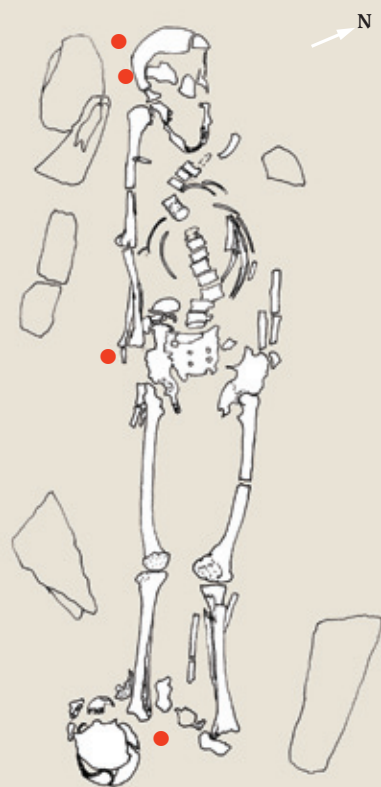
Grob 135 A (donji kostur)

- željezno kresivo moravskog tipa i kremen, nađeni uz lijevu potkoljenu kost donjeg ukopa, inv. br. PPMHP AO-SZ 842, PPMHP AO-SZ 843 (T. XLV: 6, 4)
- kremen, inv. br. PPMHP AO-SZ 844 (T. XLV: 5)
- brončana pločica, nađena između bedrenih kostiju, inv. br. PPMHP AO-SZ 845 (T. XLV: 3)

Grob 135 (gornji kostur)

- keramički lonac ukrašen jednoprutom valovnicom, nađen uz glavu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 840 (T. XLVI: 1)
- keramički lonac ukrašen razvučenom jednoprutom valovnicom, nađen uz glavu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 841 (T. XLVI: 2)
- željezni nož, nađen uz desni bok pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 846 (T. XLV: 1)
- kreneni nožić (sječivo), nađen između stopala pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 847 (T. XLV: 2)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 35–41; T. 11, 12.

Grob 136

vel.: 190 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 70°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 90 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan kostur muške osobe, starosti 45 do 50 godina, dužine 180 cm. Položen je na leđa, ruku ispruženih niz tijelo.

Bez nalaza.

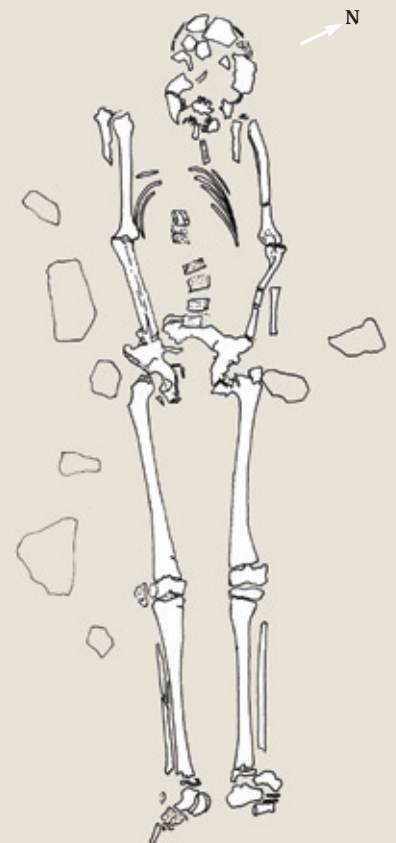

Grob 137

vel.: 200 x 65 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 107 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan kostur mlade muške osobe, starosti 18 do 20 godina, dužine 185 cm, položen na leđa, ruku u laktovima blago savijenih i položenih na zdjelicu.

Bez nalaza.

Grob 138

vel.: 195 x 55 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 117 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem nepravilna oblika: nekoliko je kamenova oko glave te s desne strane pokojnika. U raci se nalazio kostur muške osobe, starosti 20 do 25 godina, dužine 158 cm, položen na leđa, blago savijenih nogu; desna je ruka savijena i položena na pojasu, lijeva blago savijena i smještena ispod zdjelice.

Bez nalaza.

Grob 139

vel.: 180 x 60 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 62°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 110 cm, djelomično ograđenoj s nekoliko kamenova. U raci se nalazio kostur ženske osobe, starosti 35 do 40 godina, dužine 164 cm, položen na leđa, ruku položenih uz tijelo. Kostu su ispremiješane tako da se potkoljениčne kosti nalaze između bedrenih kosti. Nadlaktična kost desne ruke također je premještena.

Nalazi:

- par naušnica s jednom jagodom, pokositreni bakar, jedna nađena kod desnog ramena, a druga kod desne potkoljениčne kosti, inv. br. PPMHP AO-SZ 848, PPMHP AO-SZ 849 (T. XLVIII: 1, 2)
- par naušnica s jednom jagodom, pokositreni bakar, nađen u kostima glave (u lubanji), inv. br. PPMHP AO-SZ 850, PPMHP AO-SZ 851 (T. XLVIII: 6, 7)
- par brončanih karičica, jedna nađena na trbuhu, druga uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 852, PPMHP AO-SZ 853 (T. XLVIII: 3, 4)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 854 (T. XLVIII: 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 229–232; T. 54.

Grob 140

vel.: 135 x 45 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 66°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 140 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio manjkav dječji kostur, dužine 110 cm, gracilnije konstitucije, položen na leđa, ruku blago savijenih i položenih na zdjelicu.

Preliminarni pregled na terenu 1997. obavio je dr. sc. Dražen Cuculić, specijalist sudske medicine sa Odjela za patologiju Medicinskog fakulteta u Rijeci.

Bez nalaza.

Grob 141

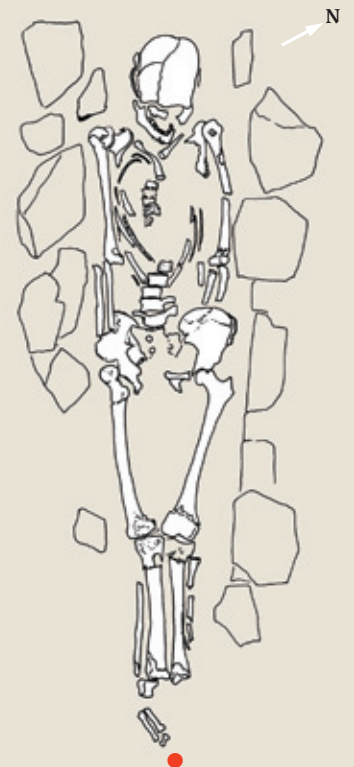
vel.: 180 x 60 cm, orijentacije I–Z, odklon od sjevera 62°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 80 cm, djelomično ograđenoj pravilno postavljenim neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur ženske osobe, starosti 40 do 45 godina, dužine 160 cm, vrlo dobro očuvan; posebno duge kosti i lubanja. Pokojnica je položena na leđa, ruku ispruženih uz tijelo i sa šakama pod zdjelicom.

Nalazi:

- keramički lonac ukrašen jednoprutom valovnicom, naden podno pokojničinih nogu, okrenut naopako, inv. br. PPMHP AO-SZ 855 (T. XLIX: 1)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 42; T. 13.

Grob 142

vel.: 155 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 71°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 90 cm, djelomično ograđenoj manjim neobrađenim kamenjem, dok je uz lijevu stranu glave jedan veći kamen. U raci se nalazio vrlo slabo uščuvan kostur starije osobe, dužine oko 140 cm: nedostatak i destrukcija većine kostiju. Pokojnik je položen na leđa, desne ruke blago savijene i položene na zdjelicu, dok se položaj lijeve ruke zbog oštećenosti kostiju nije dao utvrditi.

Preliminarni pregled groba na terenu obavio je dr. sc. Dražen Cuculić. Zbog lošeg stanja kostura spol se nije dao odrediti.

Bez nalaza.

Grob 143

vel.: 180 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 60 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio dobro uščuvan kostur muške osobe, starosti 35 do 40 godina, dužine 168 cm. Pokojnik je položen na leđa, lijeva ruka ispružena je uz tijelo, dok se desna ruka (njezin donji dio) nalazila ispod zdjelice.

Bez nalaza.

Grob 144

vel.: 175 x 46 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 80 cm, djelomično ograđenoj neobrađenim kamenjem: tri se veća kamena nalaze s desne strane pokojnika, u gornjem dijelu. U raci se nalazio dobro očuvan kostur muške osobe, starosti 18 do 20 godina, dužine 162 cm, robusnije građe. Položen je na leđa, s rukama, nadlaktičnim kostima skupljenim pod vratom. Desna je ruka uz tijelo, lijeva preko zdjelice. Na prsima su tragovi ugljena. Gotovo čitav kostur, do koljena, zasut je pepelom.

Bez nalaza.

Grob 145

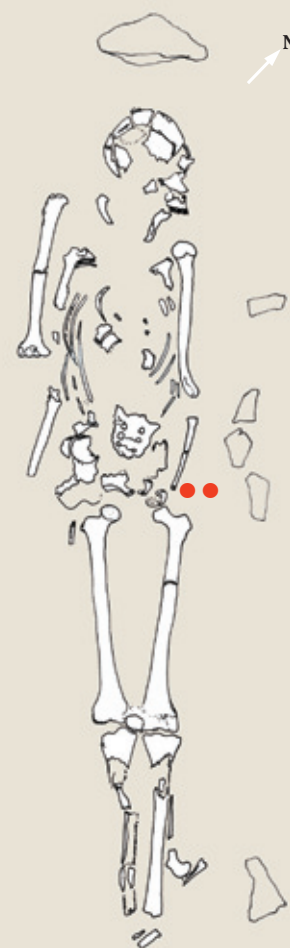
vel.: 190 x 55 cm, orijentacija I–Z, otklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 76 cm. Iznad glave pokojnika veći je kamen. Kostur muške osobe, dobro očuvan, starosti 25 do 30 godina, dužine 175 cm, položen je na leđa. Desna ruka pružena je uz tijelo, dok je lijeva blago savijena i položena na zdjelicu.

Nalazi:

- željezna strijela, nađena ispod lijeve ruke pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 856 (T. XLIX: 2)
- tri manja ulomka drva, nađena uz strijelu, inv. br. PPMHP AO-SZ 857 (T. XLIX: 3, 4, 5)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 43; T. 13.

Grob 146

vel.: 175 x 50 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 72°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 110 cm, djelomično ograđenoj redom neobrađena kamenja, pravilnije postavljena s lijeve i desne strane pokojnika. U raci se nalazio kostur muške osobe, starosti 50 do 55 godina, dužine 140 cm, položen na leđa, dobro uščuvanih kostiju tamnosmeđe boje. Desna ruka blago je savijena i položena na zdjelicu, lijeva je pružena i smještena pod zdjelicu. Potkoljениčne su kosti dislocirane i smještene između bedrenih kostiju.

Bez nalaza.

Grob 147

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 101 cm, u kojoj se nalazio vrlo loše uščuvan dječji kostur položen na leđa, starosti 4 do 5 godina, dužine 83 cm, izrazito gracilnih kostiju tamnosmeđe boje. Kostu su lubanje fragmentirane. Položaj ruku nije se dao odrediti.

Nalazi:

- staklena ogrlica, sastavljena od ulomaka ruba staklenih posuda i modre perlice, nađena na prsima, inv. br. PPMHP AO-SZ 858 (T. XLIX: 6, 7, 8)

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 44; T. 13.

Grob 148

vel.: 200 x 55 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 64°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 120 cm, djelomice ograđenoj pravilnije postavljenim neobrađenim kamenjem što se proteže uz lijevu stranu pokojnika, dok su obodnim kamenjem obuhvaćene noge i glava. U raci se nalazio dobro uščuvan kostur muške osobe, starosti 35 do 40 godina, dužine 150 cm, položen na leđa. Potkoljenične su kosti pomaknute nadesno. Desna je ruka ispružena uz tijelo, a lijeva savijena i položena preko zdjelice.

Bez nalaza.

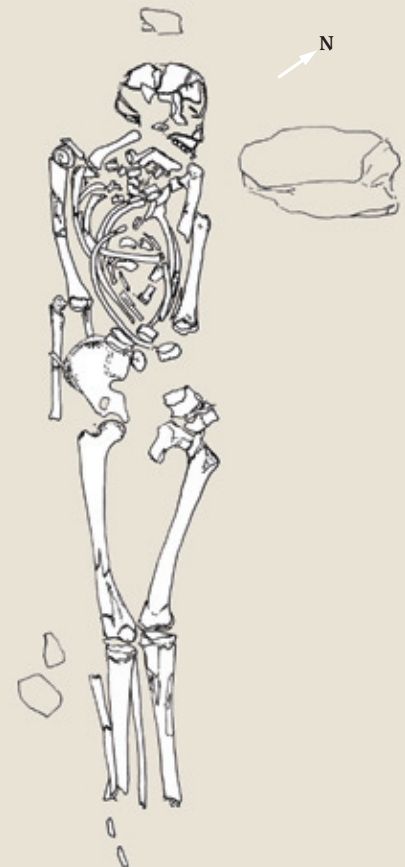

Grob 149

vel.: 190 x 65 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 55°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 123 cm. U razini pokojnikova lijevog ramena oveći je neobrađen i nepravilan kamen. Iznad glave izoliran je jedan manji kamen. U raci se nalazio dobro uščuvan kostur muške osobe, starosti 20 do 25 godina, dužine 170 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Kostu su izrazito robusne.

Bez nalaza.

Grob 150

vel.: 180 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 65°

Grob u običnoj zemljano-kamenitoj raci, dubine 140 cm, djelomično ograđenoj neo-bradenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio dobro očuvan kostur muške osobe, starosti 50 do 55 godina, dužine 165 cm, položen na leđa, desne ruke ispružene uz tijelo, lijeve savijene i položene preko zdjelice.

Bez nalaza.

Grob 151

vel.: 170 x 65 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 71°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 133 cm. Uz desno rame i lijevi bok pokojnika po dva su kamena. U raci se nalazio dobro očuvan kostur muške osobe, starosti 45 do 50 godina, dužine 158 cm, položen na leđa. Desna je ruka pružena uz tijelo, dok je lijeva blago savijena i položena preko zdjelice.

Bez nalaza.

Grob 152 (1A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 65°

Grob u običnoj zemljanoj raci. S desne strane pokojnika veći je kamen. U raci se nalazio kostur muške osobe, dužine 172 cm, položen na leđa. Kostu su dobro očuvane. Ruke su ispružene uz tijelo.*

* Nedostaju podaci o veličini i dubini groba. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- željezni nož, nađen uz desno rame pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 608 (T. LII: 1)
- željezna strijela, vrlo oštećena čiji se "obris ocrtavao u zemlji", nađena ispod bedrene kosti

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, str. 167; T. 1.

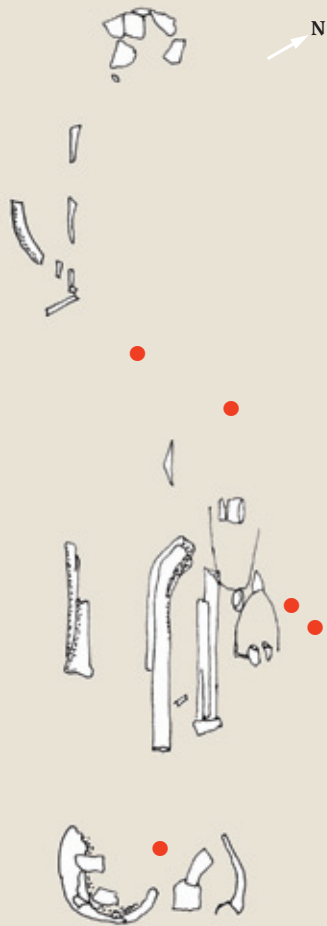
Grob 153 (2A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Grob u običnoj zemljanoj raci, djelomice ograđenoj. Iznad pokojnikove glave veći je kamen. U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 169 cm, položen na leđa, lijeve ruke ispružene uz tijelo, a desne savijene prema karlici. Oko kostura i preko rebara utvrđen je tanki ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja, 8. kolovoza 1979.

Grob 154 (3A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 60°

Grob u običnoj zemljanoj raci. S desne strane pokojnika dva su kamena, a ispod nogu nabacano je nekoliko kamenova. U raci se nalazio loše ušćuvan kostur, dužine 160 cm.

Položaj ruku nije se mogao odrediti. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- keramički lonac ukrašen vodoravnim češljastim brazdama i razvučenom jedno-prutom valovnicom, nađen podno stopala pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 630 (T. L: 7)
- par željeznih ostruga s pravokutnim kopčama na krajevima, nađen uz lijevu nogu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 611/1, PPMHP AO-SZ 611/2 (T. LI: 4, 8)
- željezni dijelovi garniture za zakopčavanje ostruga, nađeni uz lijevu nogu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 612/1, 612/2, PPMHP AO-SZ 613/1, 613/2 PPMHP AO-SZ 614, PPMHP AO-SZ 614/1, 614/2, 614/3 (T. LI: 2, 6, 3, 7, 1, 5, 9)
- željezno kresivo i kremen, inv. br. PPMHP AO-SZ 616, PPMHP AO-SZ 617 (T. L: 2, 3)
- željezno kresivo i kremen, inv. br. PPMHP AO-SZ 618, PPMHP AO-SZ 619 (T. L: 4, 5)
- brončana oplata s čavličima, inv. br. PPMHP AO-SZ 620 (T. L: 6)
- željezni nož, nađen na predjelu trbuha, inv. br. PPMHP AO-SZ 733 (T. LII: 2)
- željezni nož s koricama, nađen uz lijevi bok, inv. br. PPMHP AO-SZ 615 (T. L: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979. i 1980. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 2–8; T. 4, 2, 3.

Grob 155 (4A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 57°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), ograđenoj redom složena neobrađena kamenja. U raci se nalazio dječji kostur od kojeg gotovo ništa nije sačuvano. Iznad kostura proteže se tanki, ravnomjerni ugljenizirani sloj.

Bez nalaza.

Grob 156 (5A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 57°

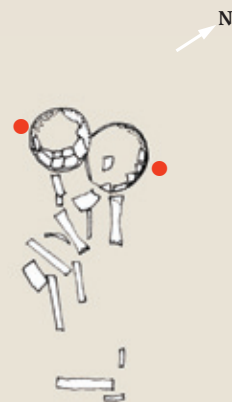
Obična zemljana grobna raka. Uz glavu pokojnika, s obiju strana, nađen je po jedan kamen. U raci se nalazio dvojni ukop. Dječji kosturi, dužine 105 i 70 cm, položeni su jedan naspram drugoga. Osteološka je građa loše očuvana.

Nalazi:

- željezno kresivo, nađeno uz glavu dječjeg kostura I, inv. br. PPMHP AO-SZ 621 (T. LII: 3)
- željezni nož, nađen uz glavu dječjeg kostura II, inv. br. PPMHP AO-SZ 622 (T. LII: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 9–10; T. 1.

Grob 157 (6A)

vel.: (?), orijentacija I–Z, s odklon od sjevera 62°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, u kojoj se nalazio djelomično sačuvan dječji kostur, dužine 60 cm.

Nalazi:

- keramički lonac ukrašen jednoprutom valovnicom, nađen uz glavu pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 629 (T. LIV: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 11; T. 4.

Grob 158 (7A)

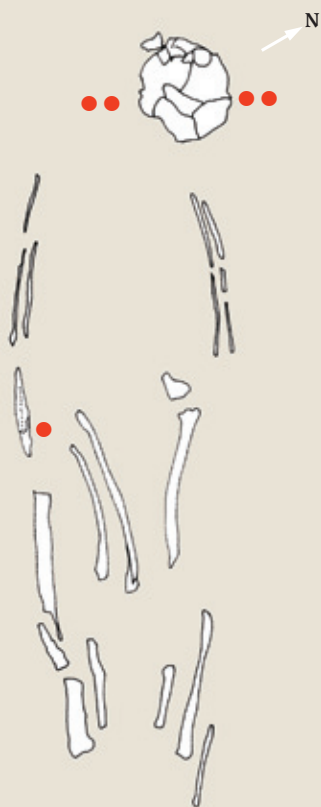
vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, ograđenoj redom neobrađena, nepravilna kamenja, koji se prekida kod desne strane glave. U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 186 cm, položen na leđa, desne ruke pružene uz tijelo, a lijeve blago savinute i položene preko zdjelice.

Nalazi:

- U dokumentaciji arheoloških iskopavanja, 19. kolovoza 1980. godine navodi se željezni predmet, neidentificiran, nađen uz bok ukopanog koji nije zatečen u inventaru PPMHP AO-SZ.

Grob 159 (1B)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 60°

Dvojni ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). Primarni je ukop dijelom dislociran: glava i bedrene kosti postavljene su ispod i oko nogu sekundarnog ukopa. Kostur odrasle ženske osobe, dužine 170 cm, položen je na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- par srebrnih pozlaćenih naušnica s jednom jagodom, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 586/1, AO-SZ 586/2 (T. LIII: 4, 9)
- par brončanih karičica, nađenih s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 585/1, PPMHP AO-SZ 585/2 (T. LIII: 3, 8)
- brončani prsten s dvojnim rombičnim proširenjem, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 584 (T. LIII: 5)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen (?) inv. br. PPMHP AO-SZ 583 (T. LIII: 7)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen (?) inv. br. PPMHP AO-SZ 582 (T. LIII: 6)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1974. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 45–48; T. 14.

Grob 160 (2B)

vel.: 110 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 92°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio loše uščuvan kostur odrasle ženske osobe, dužine (?), položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 161 (3B)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 126°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 30–40 cm. U raci se nalazio dobro uščuvan kostur djeteta, dužine 100 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 162 (4B)

vel.: 110 x 40 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 51°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 30–40 cm. U raci se nalazio krhak dječji kostur, dužine 100 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- U dokumentaciji arheoloških iskopavanja 1975. godine navodi se par jednostavnih brončanih karičica, loše očuvanih, nađenih s objiju strana glave, koje nisu zatečeni u inventaru PPMHP AO-SZ.

Grob 163 (5B)

vel.: 160 x 60 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 50 cm. U raci se nalazio osrednje očuvan kostur muške osobe, dužine 160 cm. Pokojnik je položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo i nogu skupljenih u koljenima. Iznad kostura tanki je ugljenizirani sloj širine oko 1 cm.

Bez nalaza.

Grob 164 (6B)

vel.: 133 x 29 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm. U raci se nalazio osrednje očuvan kostur, dužine 133 cm, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. S desne je strane glave oveći kamen.

Bez nalaza.

Grob 165 (7A/C)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograđenoj slojem krupna, neobrađena kamenja. Podno nogu pokojnika hrpa je kamenja, neposredno ispod sloja subhumusa. U raci se nalazio kostur, dužine 180 cm, položen na leđa, desne ruke pružene uz tijelo, lijeve blago savijena prema karlici.

Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- keramički lonac ukrašen razvučenom valovnicom i horizontalnim češljastim brazdama, nađen uz noge pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 628 (T. LIV: 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1979.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 12; T. 4.

Grob 166 (C/1)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 0,80 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur odraslog djeteta, dužine (?), položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo. Osteološki materijal nije antropološki obrađen.

Nalazi:

- R. Matejčić, Dnevnik arheološkog iskopavanja Stranče – Gorica, 6. i 15. travnja 1977: "Područje ispod groba br. 1 je očišćeno. Na tom je mjestu nađena manja količina staklenih bobaka kobaltno-plave boje, okruglih s rupicom u sredini. U sredini niske je jedan veći bobak, lijevo i desno od njega su manji. Na mjestu desne šake su ostaci željeznog lima vjerojatno od nožića ili narukvice. Prethodno su na tom mjestu pronađeni ostaci crne mase razmrvene u prah. Iznad je nađena velika jagoda naušnice, na dubini 0,25–0,30 cm (nalaz 1C)".

Navedeni nalazi bilježe se u dokumentaciji arheoloških iskopavanja 1977. godine, ali nisu zatečeni u inventaru PPMHP AO-SZ.

Grob 167 (C/2)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 41°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?), djelomice ograđenoj neobrađenim, nepravilnim kamenjem. U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 50 cm, položen na leđa; desna je ruka ispružena uz tijelo, lijeva blago savijena i položena preko zdjelice.

Bez nalaza.

Grob 168 (C/3)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 76°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, djelomice ograđenoj. U raci se nalazio kostur djeteta, dužine 50 cm.

Nalazi:

- ulomci keramičke posude, nađeni podno nogu pokojnika

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1977.

Grob 169 (C/4)

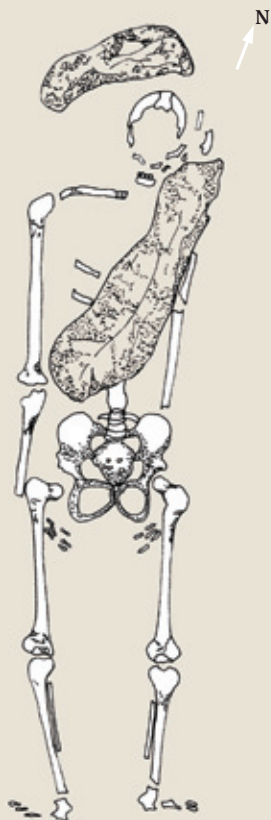
vel.: 170 x 66 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 21°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 77 cm, djelomice ograđenoj neobrađenim kamenjem. Uz desnu stranu pokojnika, kod nogu, veće je kamenje, kao i iznad glave. Preko prsa i lijevog ramena veliki je kamen. U raci se nalazio kostur ženske osobe, dužine 164 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- fragmenti posudice ukrašeni valovnicom, nađeni iznad nogu pokojnika

R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja Stranče – Gorica, 19. srpnja 1979.

Grob 170 (C/5)

vel.: 158 x 50 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 22°

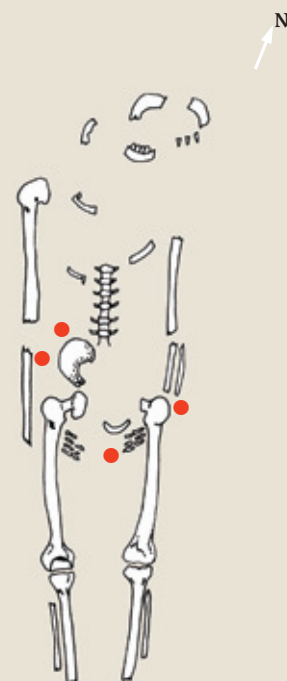
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 75 cm, djelomice ograđen neobrađenim kamenjem. U raci se nalazio kostur djelomično i loše uščuvan, dužine 138 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo.

Nalazi:

- željezna britva s tragovima tekstila na koricama, nađena u ruci pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 605 (T. LV: 2)
- željezna britva s ostacima tekstila na koricama, nađena uz lijevi bok pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 606 (T. LV: 3)
- željezno kresivo s kremenjem, nađeni u pojasu s desne strane pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 603, PPMHP AO-SZ 604 (a,b,c,d,) (T. LV: 4, 5, 6, 7, 8)
- željezni nož, nađen u pojasu s desne strane pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 607 (T. LV: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 13–16; T. 5.

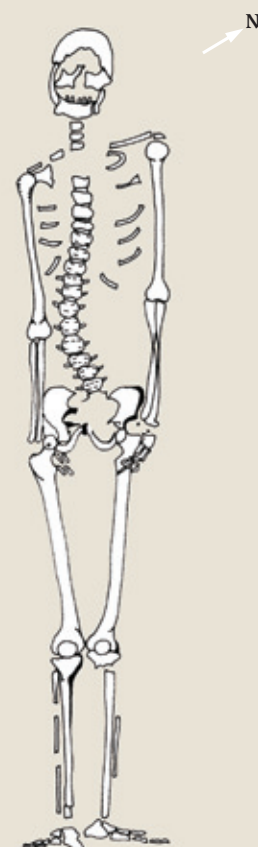

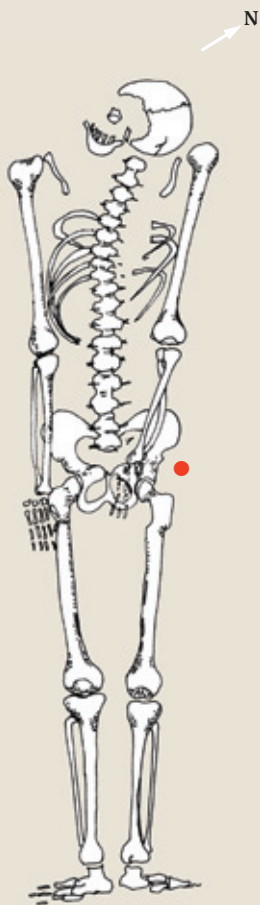
Grob 171 (C/6)

vel.: 190 x 50 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 59°

Grob u običnoj zemljanoj raci, dubine 90 cm, djelomično ograđenoj: veći je kamen s desne strane glave te uz desnu nogu pokojnika. Uz lijevu su stranu tri veća kamena. U raci se nalazio kostur muške osobe, dužine 187 cm, u cijelosti očuvan, položen na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 172 (D1)

vel.: 190 x 56 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 58°

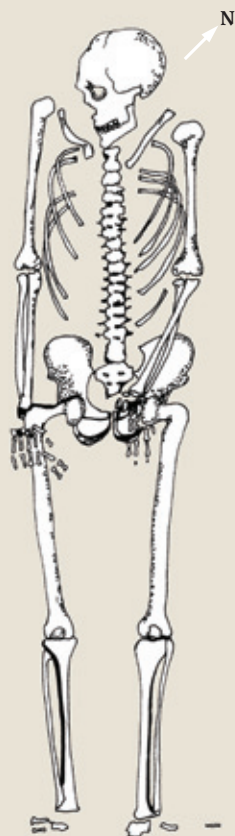
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). Uz lijevu stranu glave oveći je kamen. Nekoliko je kamenova uz lijevi bok. U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 173 cm. Položen je na leđa, desna je ruka pružena uz tijelo, lijeva blago savijena i položena preko zdjelice.

Nalazi:

- željezni nož, nađen uz lijevi bok pokojnika, inv. br. PPMHP AO-SZ 595 (T. LVI: 1)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 49; T. 15.

Grob 173 (D2)

vel.: 190 x 55 cm, orijentacija I–Z, odklon od sjevera 45°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 174 cm. Položen je na leđa, desna je ruka spuštена uz tijelo, lijeva blago savijena i položena preko zdjelice.

Bez nalaza.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

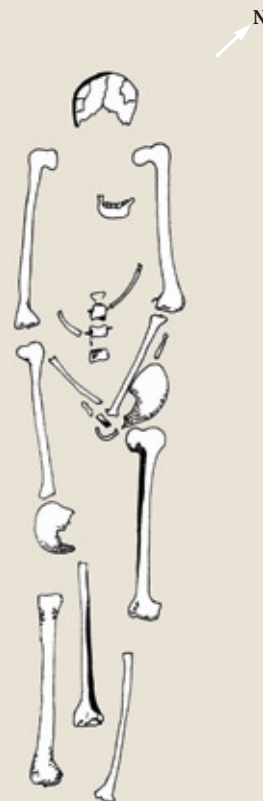
Grob 174 (D3)

vel.: 156 x 33 cm, orijentacija I-Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 43 cm. U raci se nalazio osrednje očuvan kostur, dužine 148 cm, položen na leđa, ruku položenih na lijevoj strani zdjelice.

Nalazi:

- U dokumentaciji arheoloških iskopavanja, 1978. godine navodi se prsten koji nije zatečen u inventaru PPMHP AO-SZ.

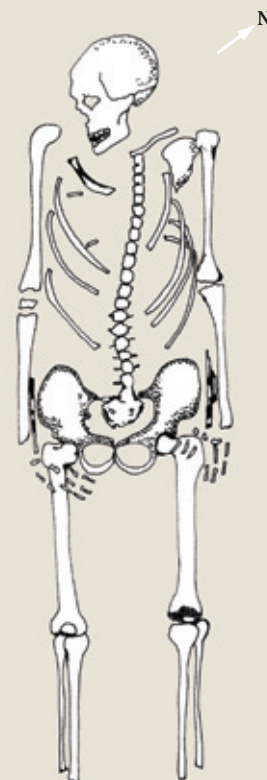
Grob 175 (D4)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 45 cm. U raci se nalazio dobro očuvan kostur, dužine 158 cm. Položen je na leđa, ruku pruženih uz tijelo.

Nalazi:

- U dokumentaciji arheoloških iskopavanja, 1978. godine navodi se mali fragment platna nađen oko bedrene kosti koji nije zatečen u inventaru PPMHP AO-SZ.

Grob 176 (D5)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 47°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?) cm. U raci se nalazio osrednje očuvan kostur, dužine 110 cm, položen na leđa, ruku blago savijenih i položenih na bokove.

Bez nalaza.

Grob 177 (D6)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 52°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 47 cm. Kod desnoga boka i ispod nogu pokojnika deblji je sloj svjetložute nabijene gline. U raci se nalazio djelomice očuvan kostur, dužine 106 cm, položen na leđa, ruku ispruženih uz tijelo. Nedostaju kosti desne potkoljenice i kosti lijevog stopala.

Nalazi:

- jednostavni brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 596 (T. XXI: 6)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978.

Grob 178 (D7)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 48°

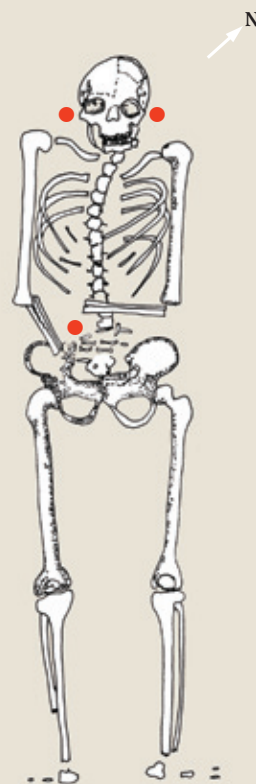
Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 55 cm. S desne strane glave pokojnika oveći je kamen. U raci se nalazio dobro ušćuvan kostur ženske osobe, dužine 158 cm, položen na leđa, desne ruke savijene i položene na zdjelicu, lijeve savijene pod pravim kutom i položene na predio trbuha.

Nalazi:

- par brončanih naušnica s jednom jagodom: desna je nađena pod glavom, inv. br. PPMHP AO-SZ 598 /1, lijeva uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 598/2 (T. LVI: 2, 3)
- brončani prsten trokutasta presjeka, nađen na lijevoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 597 (T. LVI: 4)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 50–51; T. 15.

Grob 179 (D 8)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 44°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 53 cm. U raci se nalazio slabo ušćuvan kostur ženske osobe, dužine 95 cm. Pokojnik je položen na leđa, nogu blago savijenih na desno. Položaj se ruku zbog oštećenosti kostura nije dao odrediti.

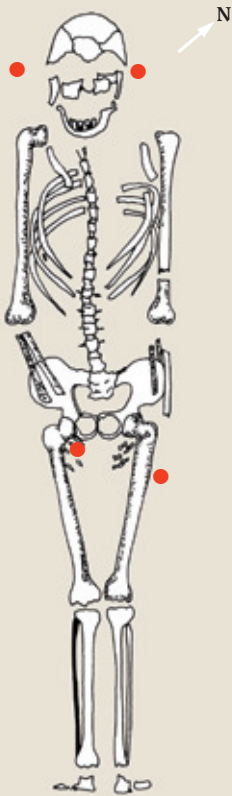
Nalazi:

- par brončanih karičica sa spiralno ovijenom tankom žicom, loše očuvanih, nađen s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 599 /1, PPMHP AO-SZ 599/2 (T. LVII: 1, 2)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 52; T. 16.

Grob 180 (D9)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 50°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 44 cm. S desne strane i podno nogu pokojnika nekoliko je neobrađenih kamenova. U raci se nalazio kostur ženske osobe, dužine 175 cm, dobro ušćuvan. Položen je na leđa, desne ruke blago savijene i položene na zdjelicu, lijeve pružene uz tijelo.

Nalazi (T. LVII):

- par brončanih naušnica s jednom jagodom, nađenih s objiju strana glave, inv. br. PPMHP AO-SZ 600/1, PPMHP AO-SZ 600/2 (T. LVII: 4, 5)
- brončani prsten polukružna presjeka, nađen na desnoj ruci, inv. br. PPMHP AO-SZ 601 (T. LVII: 3)
- željezni nož, nađen uz lijevu bedrenu kost, inv. br. PPMHP AO-SZ 602 (T. LVII: 6)

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

Lit.: Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 53–55; T. 16.

Grob 181 (D 10)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 53°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine (?). U raci se nalazio slabo ušćuvan kostur, dužine 110 cm, položen na leđa, desne ruke pružene uz tijelo, lijeve blago savinute i odmaknute od tijela.

Bez nalaza.

Grob 182 (D 11)

vel.: (?), orijentacija I-Z, odklon od sjevera 54°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 57 cm. U raci su se nalazili sačuvani samo ostaci lubanje dječjeg kostura.

Nalazi:

- brončana karičica rastavljenih krajeva, promjer 2 x 1,5 cm, nađena uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 19231
- brončana karičica, nepotpuna, nađena uz glavu, inv. br. PPMHP AO-SZ 19232

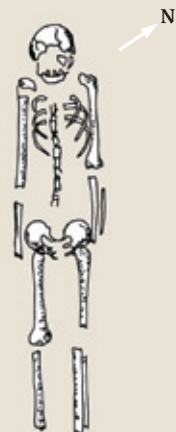
Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1978. godine.

Grob 183 (D 12)

vel.: (?), orijentacija I–Z, odklon od sjevera 56°

Ukop u običnoj zemljanoj raci, dubine 53 cm. U raci se nalazio slabo ušćuvan dječji kostur, dužine 90 cm, ruku položenih uz tijelo.

Bez nalaza.

Grob 184 (1 F)

Blok F nalazi se u iskopu ispod ceste (po R. Matejčić iskop II), jugoistočno od bloka A (između ceste i seoskog puta, odnosno put i cesta ga presijecaju, u tri kvadranta).

Podaci o grobu nedostaju; nije ucrtan u situacijskom planu groblja.

Bez nalaza.

Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1980. godine.

Grob 185 (1/O)

Otkriven na parceli 11483/1. Kostu krhke, usmjeren kao i ostali, s manjim odklonom.

Grob u zemlji bez obodnog vijenca.*

Grob nije ucrtan u situacijski plan groblja.

Bez nalaza.

* R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja, 14. kolovoza 1980.

Grob 186 (1/I)

"Otvoren izrez u blok I. Kopa se do kabela. Na dubini od 25 cm otkriven grob 1 I. Kostu krhke manjeg djeteta orijentirane u pravcu grobova u bloku C. Nema nalaza. Nedaleko glave na dubini 0,20 m otkriveni ulomci keramičke posude. Ostalih nalaza nema".*

Grob nije ucrtan u situacijski plan groblja.

* R. Matejčić, Dnevnik arheoloških iskopavanja, 20. kolovoza 1980.

Nalazi izvan grobova

A. Keramika:

- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 5A, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, crvenkaste boje, ukrašena jednoprutom valovnicom.
vel.: visina 9,8 cm, promjer otvora 10 cm, promjer dna 8,4 cm, restaurirana, inv. br. PPMHP AO-SZ 625 (T. LVIII: 1)
- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 9C, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, tamnosmeđe boje, ukrašena jednoprutom razvučenom valovnicom.
vel.: visina 12,5 cm, promjer otvora 11,5 cm, promjer dna 7,4 cm, restaurirana, inv. br. PPMHP AO-SZ 626 (T. LVIII: 2)
- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 7C, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, svjetlosmeđe boje.
vel.: visina 9,5 cm, promjer otvora 9,5 cm, promjer dna 8 cm, restaurirana, inv. br. PPMHP AO-SZ 627 (T. LX: 2)
- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 10C, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, smeđosive boje, ukrašena razvučenom jednoprutom valovnicom.
vel.: visina 9,5 cm, promjer otvora 10 cm, promjer dna 7,4 cm, restaurirana, inv. br. PPMHP AO-SZ 624 (T. LIX: 1)
- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 16C, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, crvenkastosmeđe boje, ukrašena dvostrukom valovnicom.
vel.: visina 9,8 cm, promjer otvora 9 cm, promjer dna 7 cm, restaurirana, inv. br. PPMHP AO-SZ 623 (T. LIX: 2)
- Fragmentirana keramička posuda, nalaz 5C, izrađena na ručnom lončarskom kolu, od gline pomiješane sa zncima kalcita, loptasta oblika, loše pečena, tamnosmeđe boje, ukrašena jednoprutom valovnicom.
vel.: visina 8 cm, promjer otvora 8,5 cm, promjer dna 5,5 cm, restaurirana, neinventirana (T. LX: 1)

Lit.: R. Matejčić, 1987, 293–297, Prilog VII, VIII, IX.

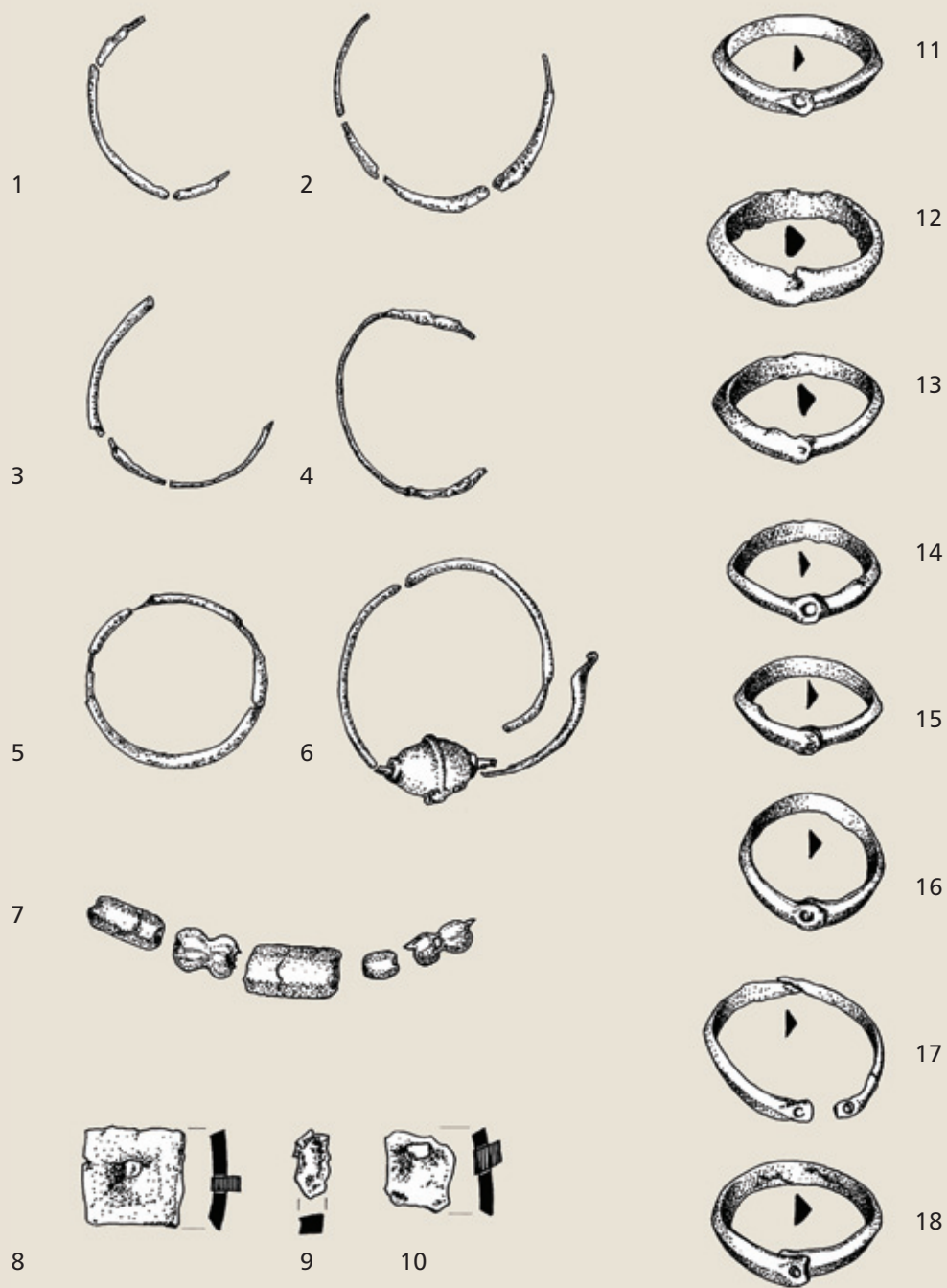
B. Metalni predmeti:

- Velika brončana jagoda naušnice, s ostatkom karike, nalaz 1C, dvostožasta oblika, ukrašena ornamentalnim uzorkom apliciranih kružića u tehnici granulacije. Naušnica je nađena u kvadrantu II bloka C, na dubini 0,25 do 0,30 cm. vel.: dužina 4,4 cm, promjer 2,3 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 734 (T. III: 2)
Dokumentacija arheoloških iskopavanja 1977. godine.
- Željezni nožić, nepotpun. Vrh oštrice mu nedostaje. Nađen je 1983. godine u zasipnoj zemlji na arealu groba 101.
vel.: dužina 8,9 cm, inv. br. PPMHP AO-SZ 687 (T. III: 1)

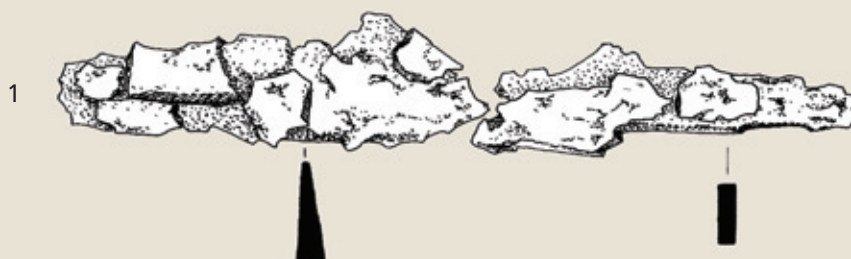

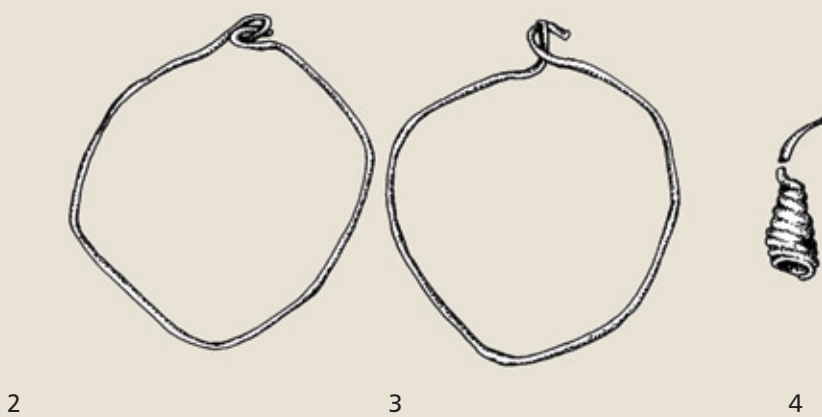
Table

grob 4

grob 5

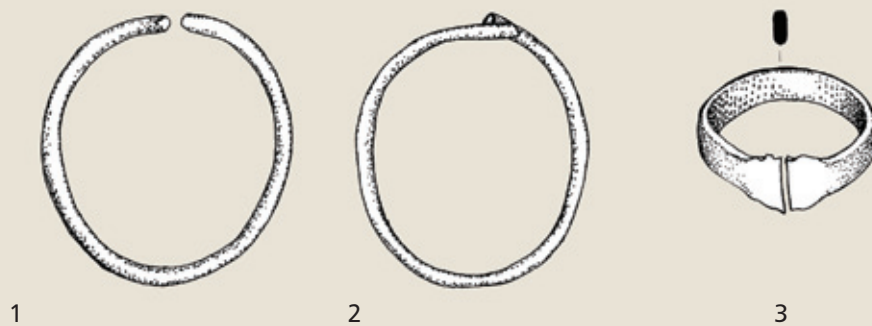

grob 6

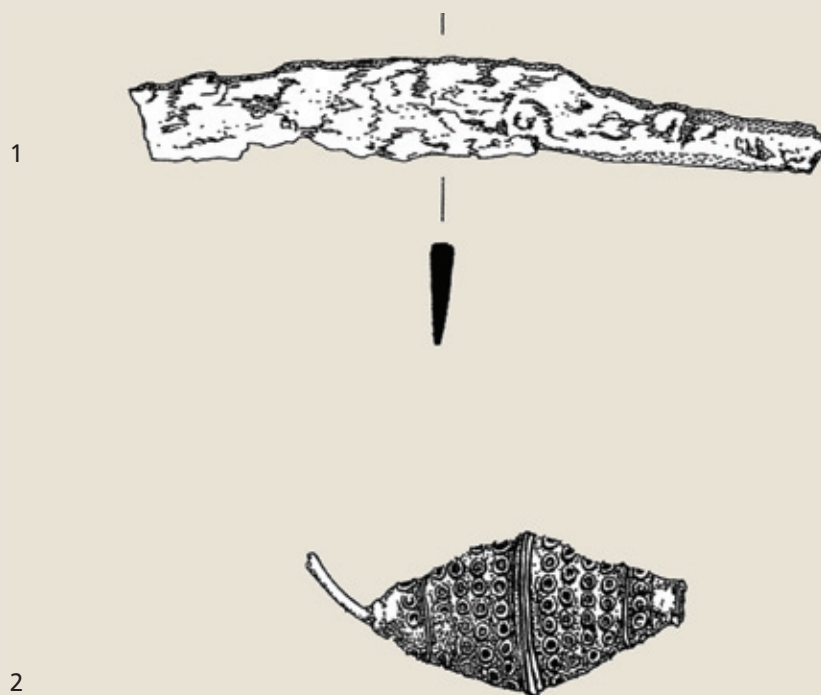

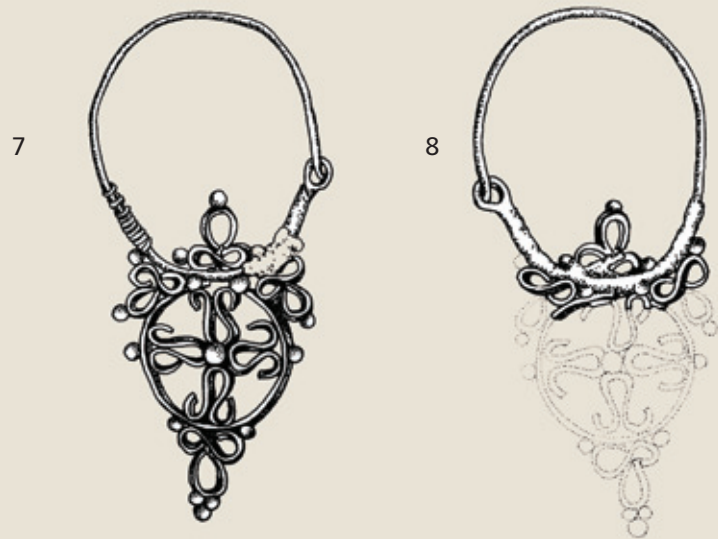
T. II

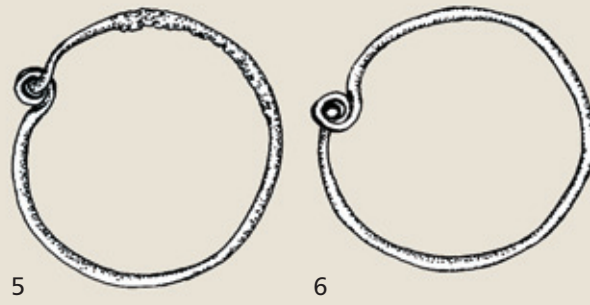
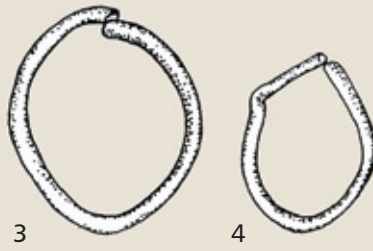
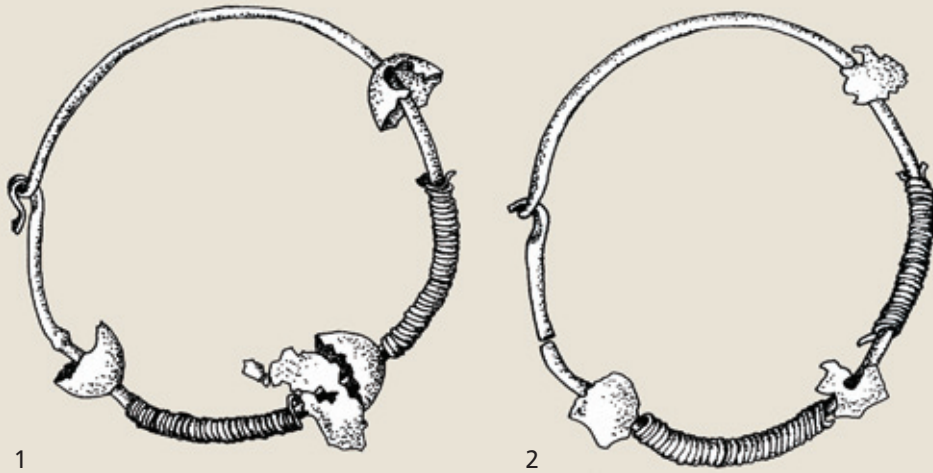
grob 8

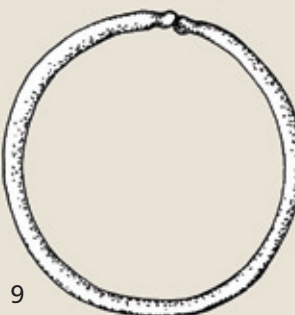

nalazi izvan grobova

grob 12

grob 14

grob 15

1

2

3

4

5

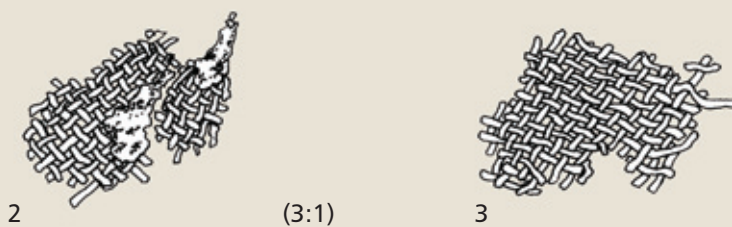
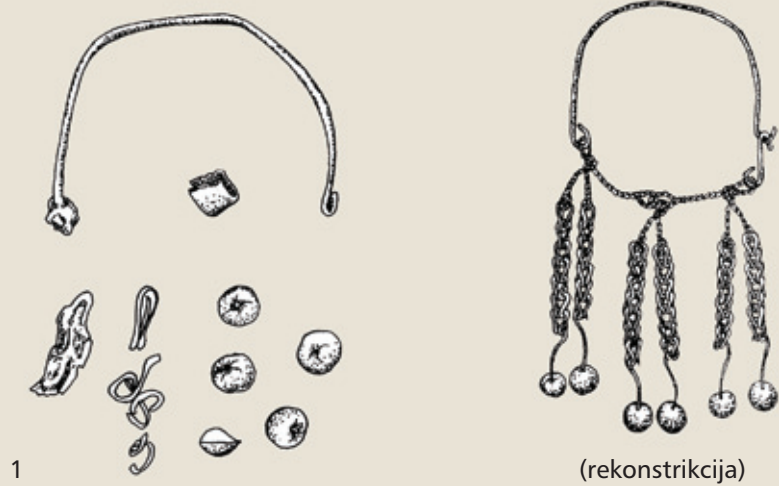

6

7

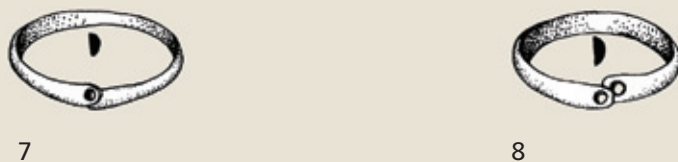
grob 17

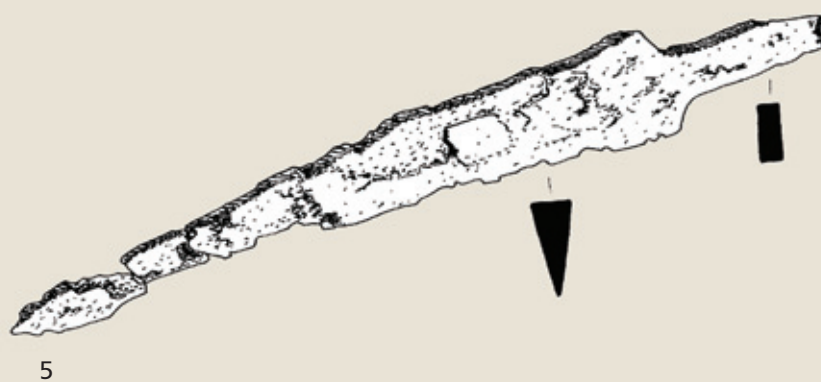

grob 18

grob 19

grob 20

1

2

3

4

grob 22

5

6

grob 23

7

8

9

10

11

12

grob 31

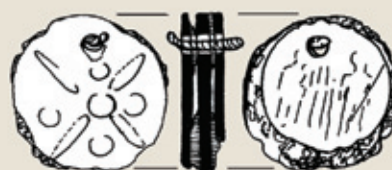
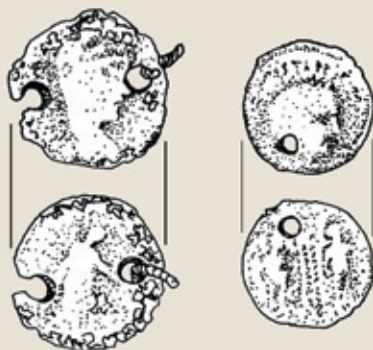

1

2

grob 33

3

4

(3:1)

1

2

3

4

5

6

7 (rekonstrukcija)

8

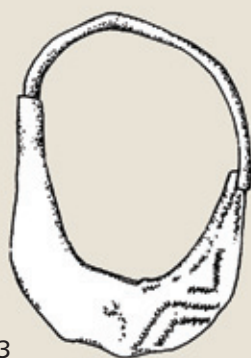
9

1

2

3

4

5

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

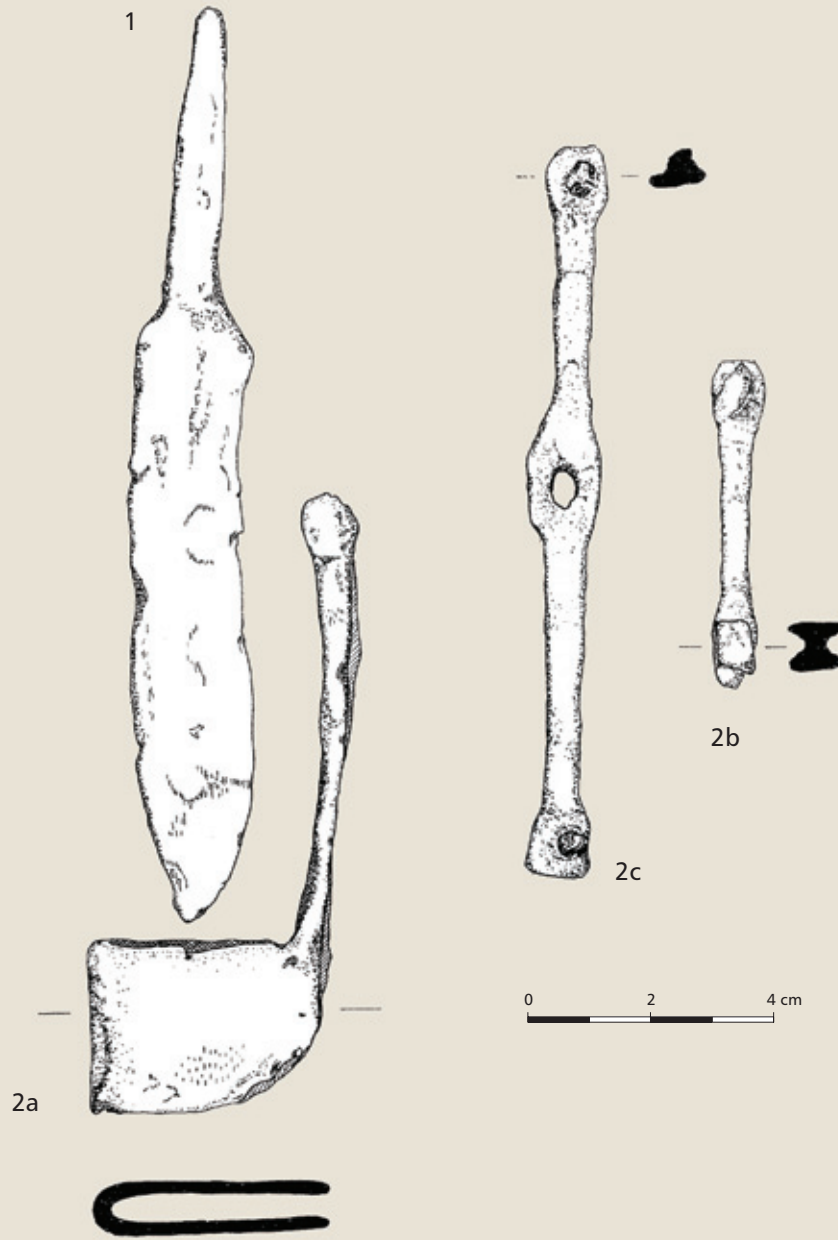
13

14

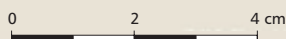
15

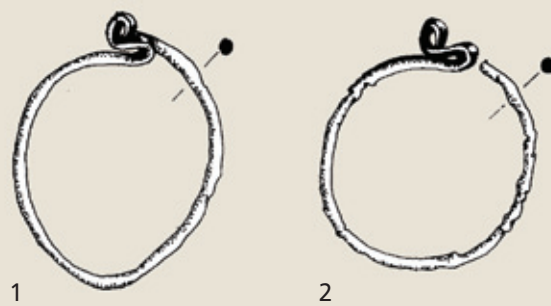

5

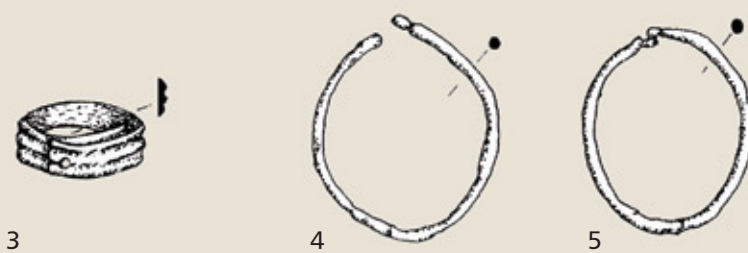

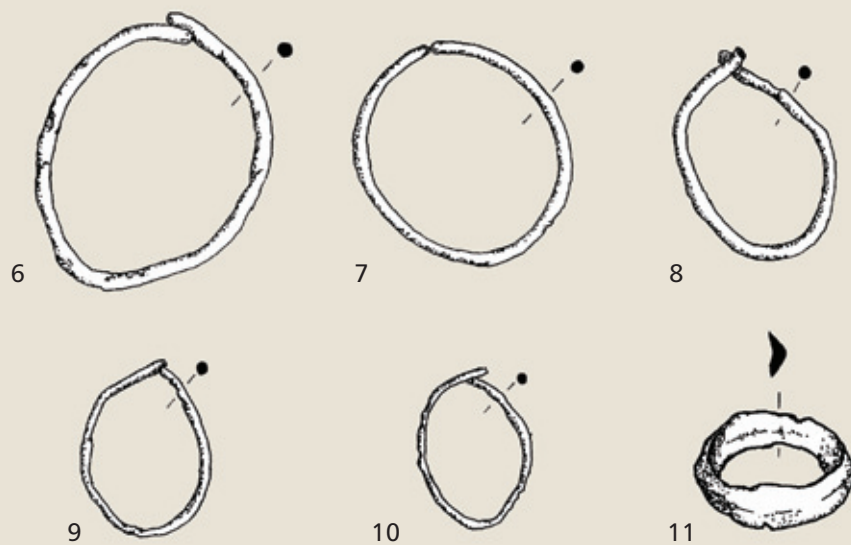
grob 57

grob 63

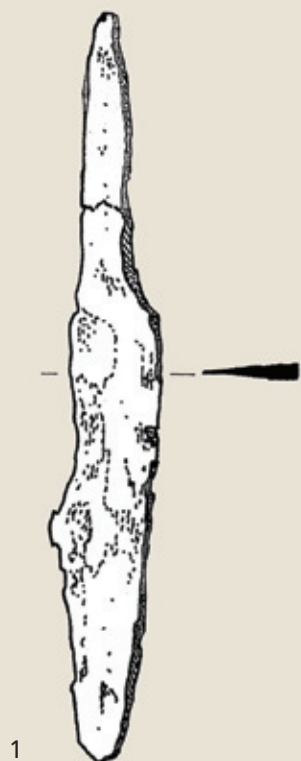

grob 65

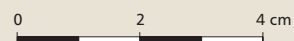
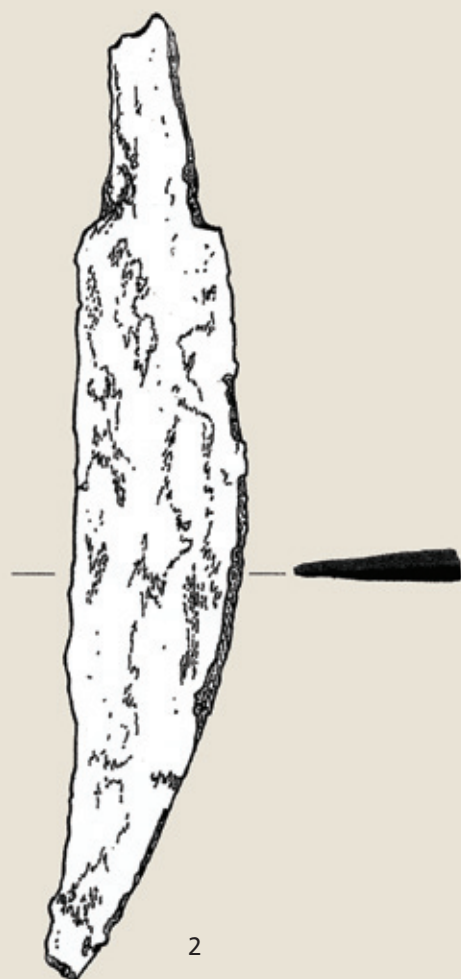

T. XX

grob 53

grob 67

grob 61

grob 60

grob 62

grob 177

1

2

3

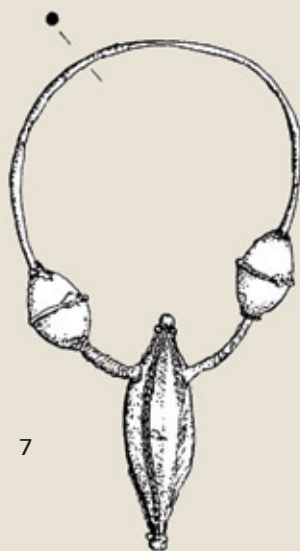
4

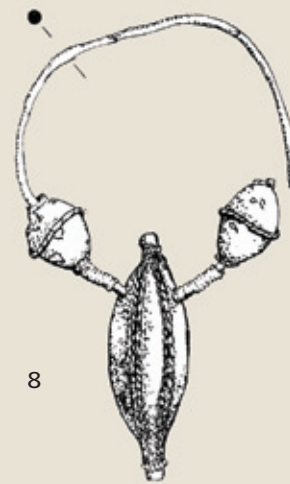
5

6

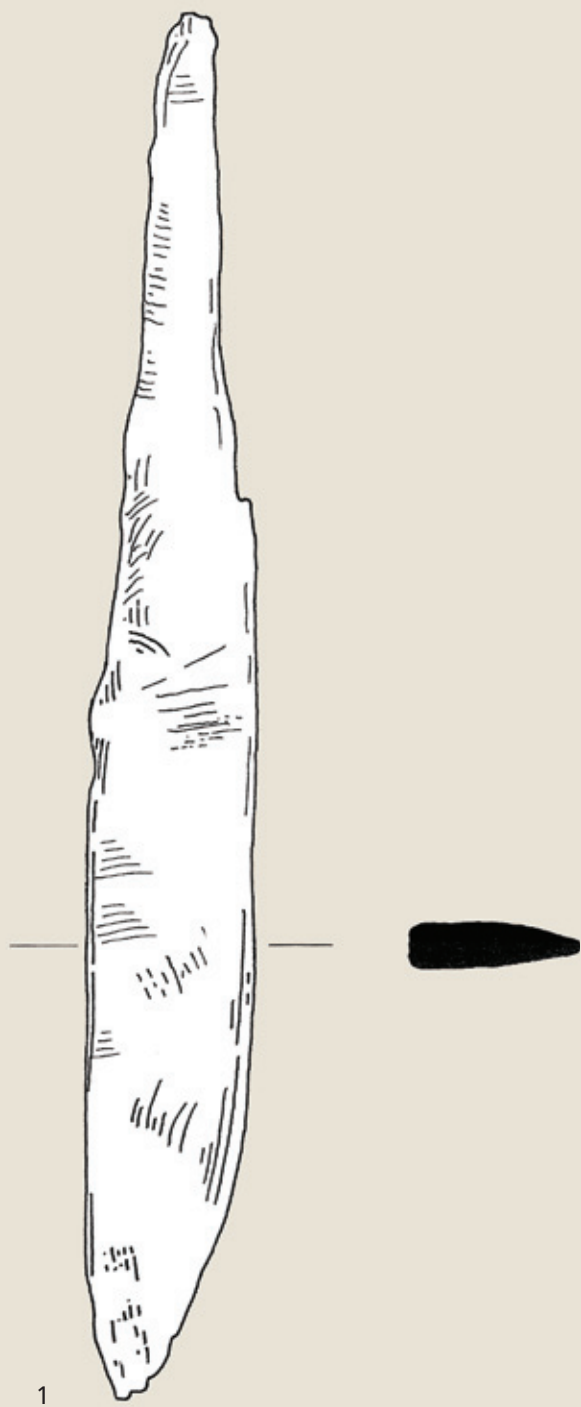

7

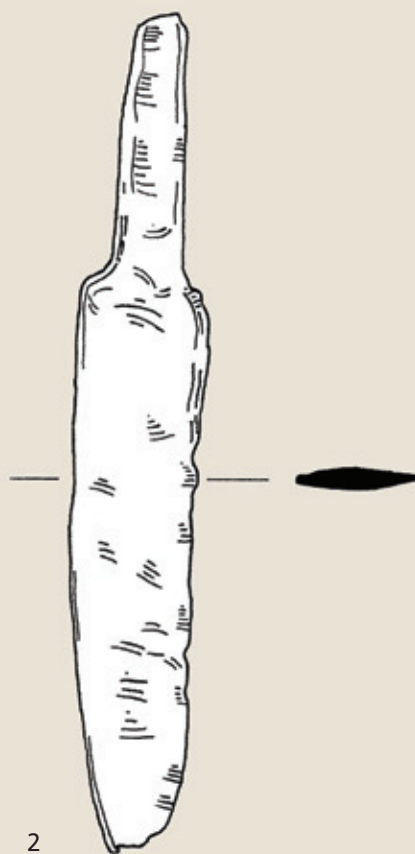

8

grob 69

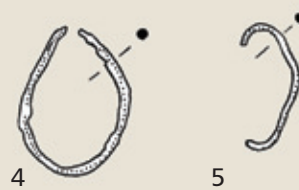
grob 74

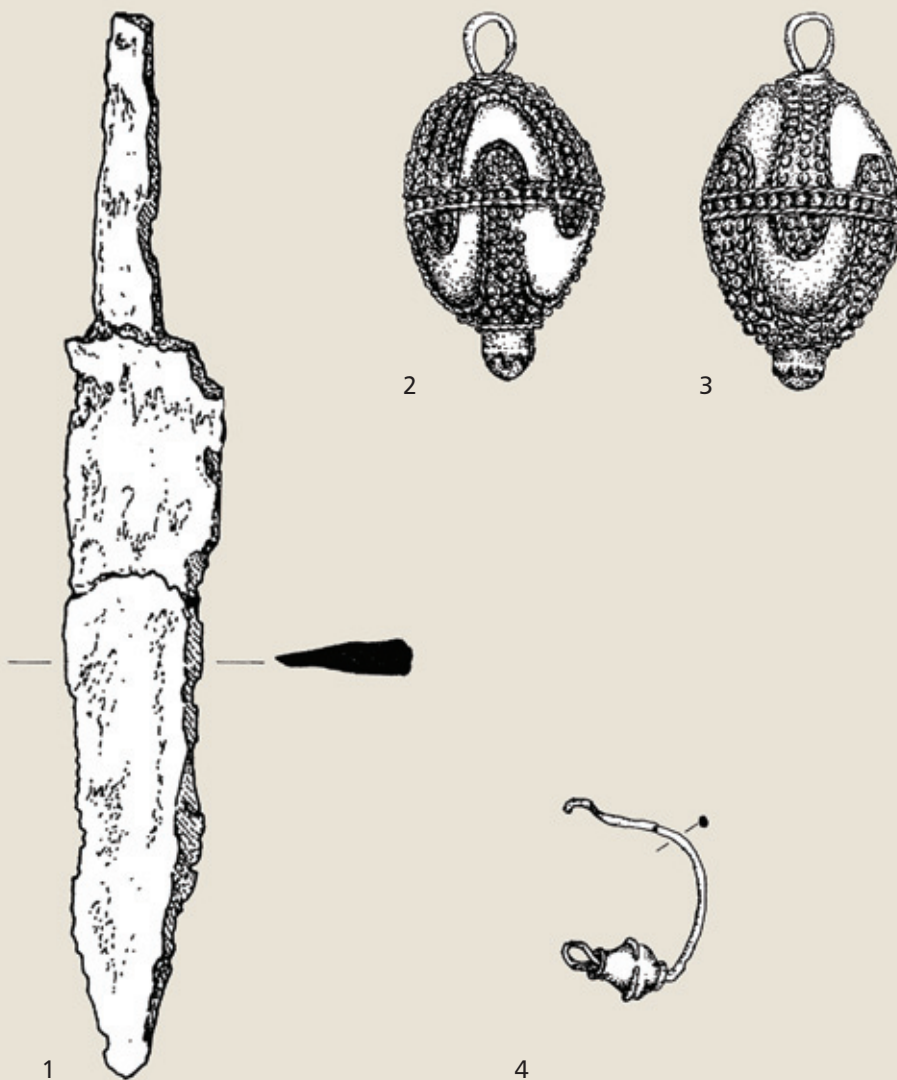

grob 68

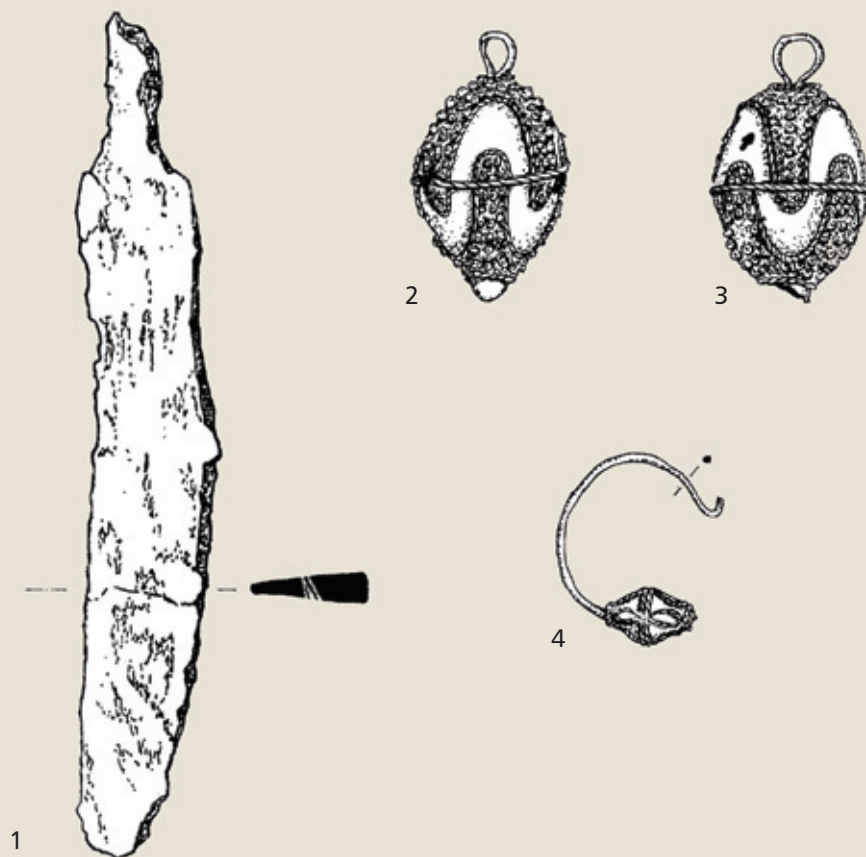

grob 182

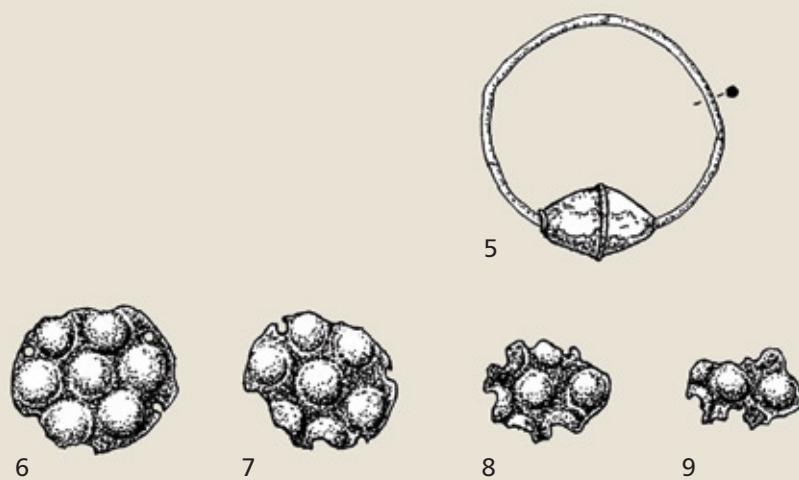

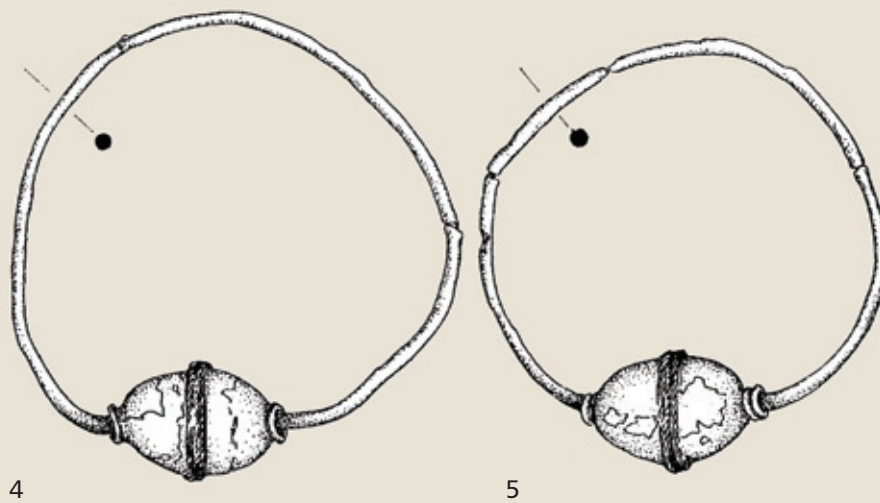
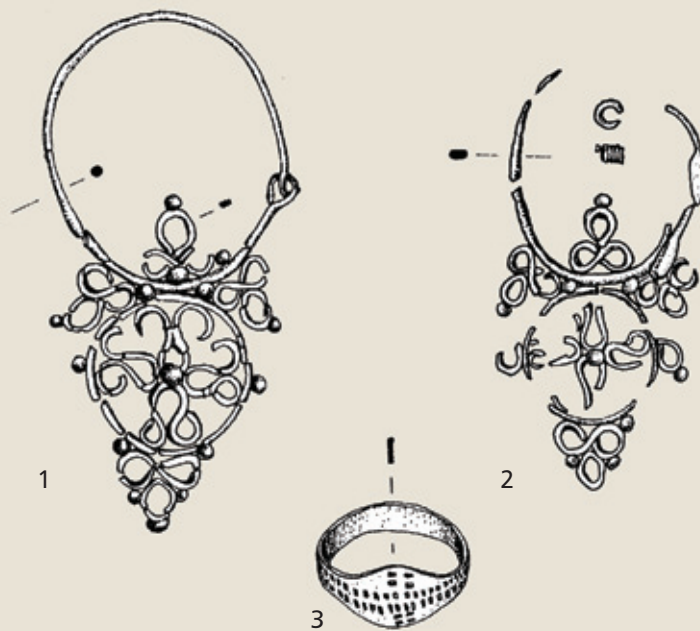

grob 77

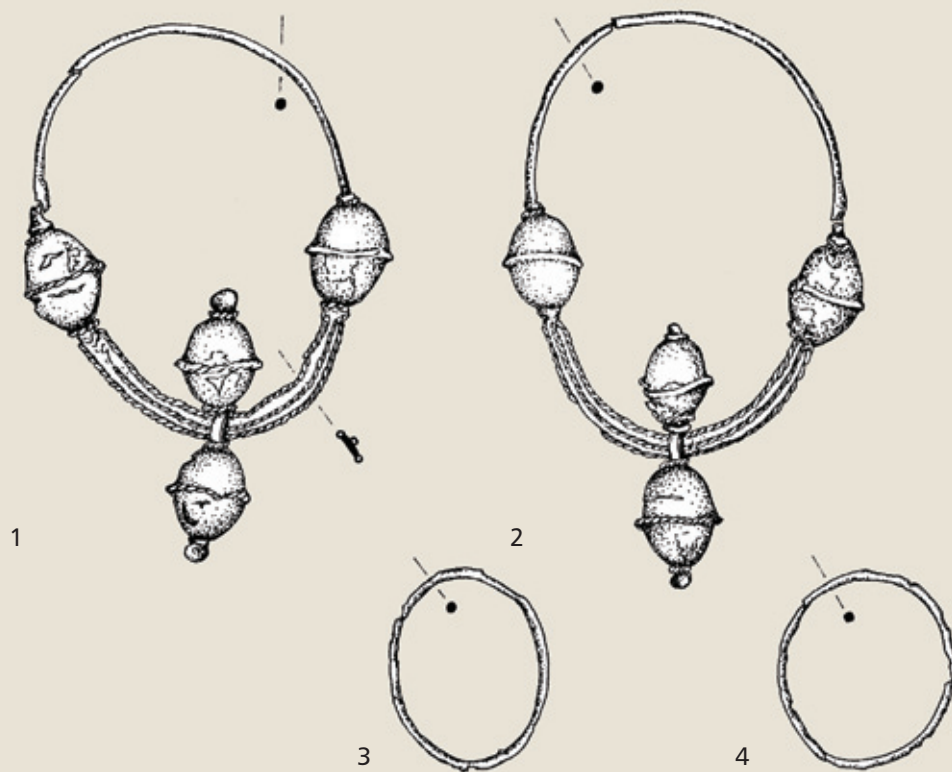

grob 79

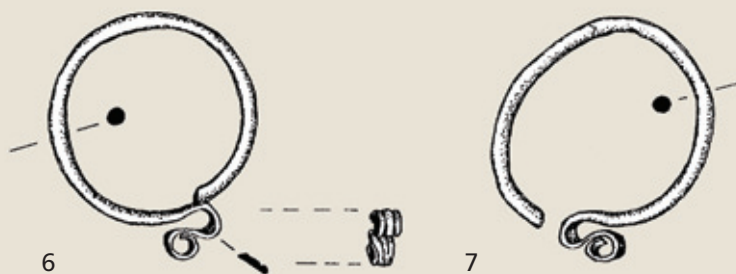

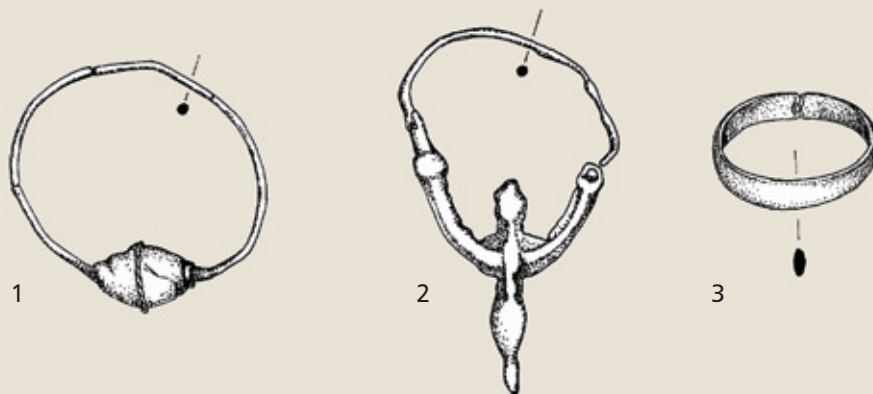
grob 81

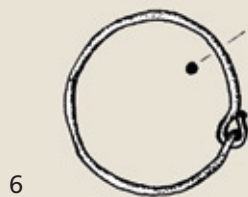
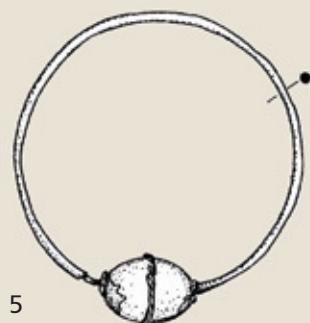
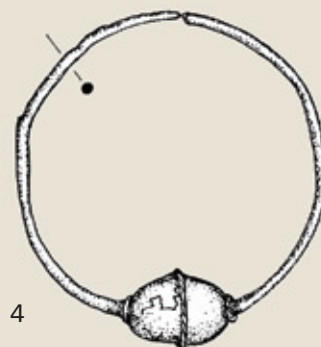
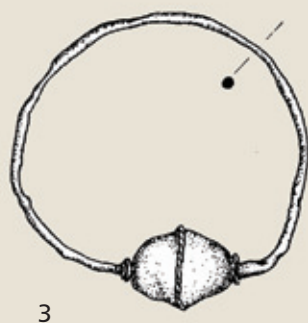
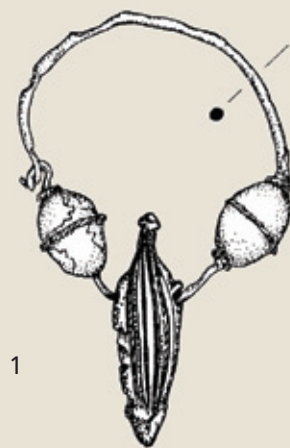

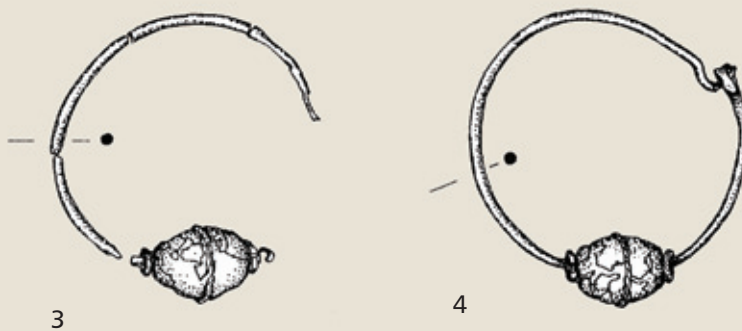
grob 85

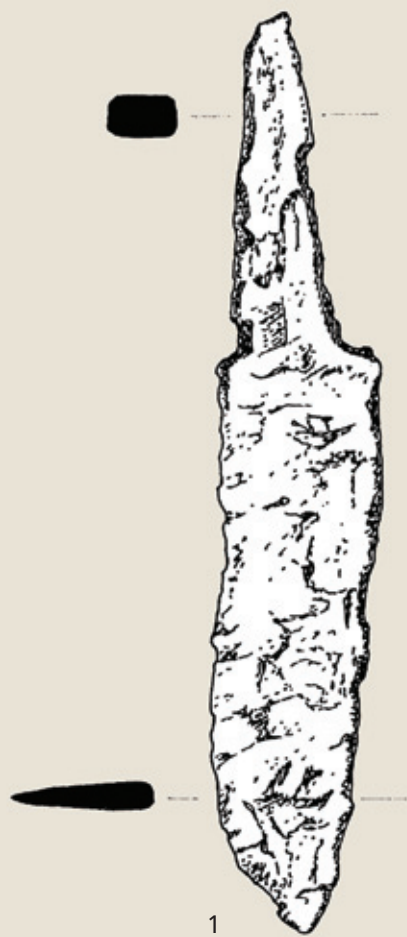
T. XXVII

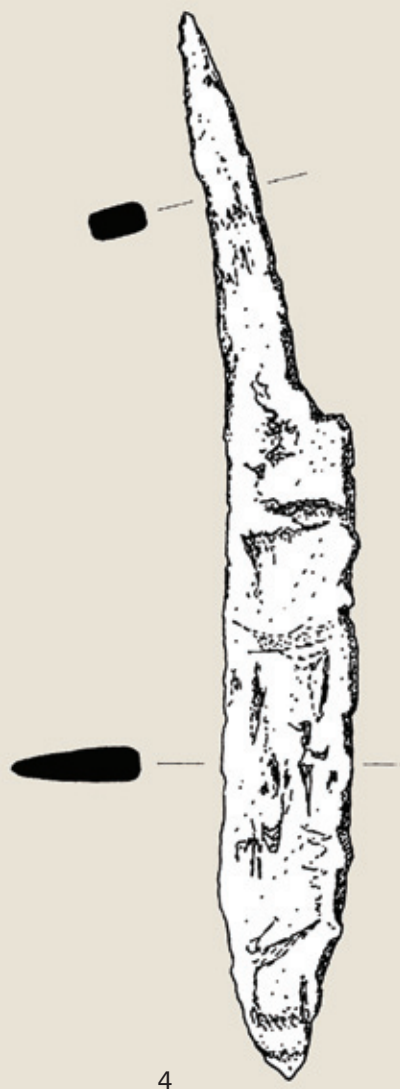

grob 88

grob 93

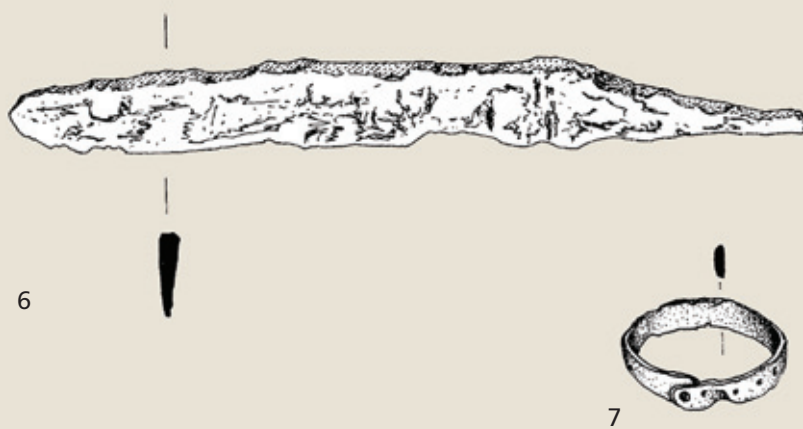
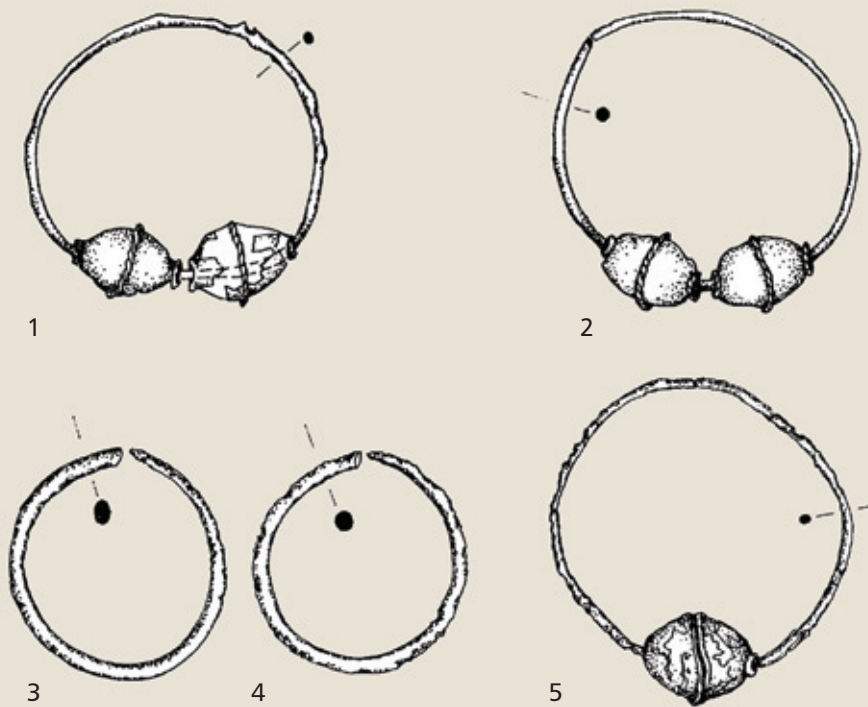
grob 94

grob 97

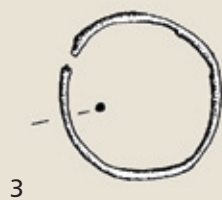
T. XXXI

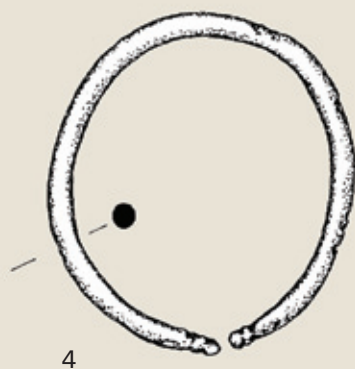
grob 99

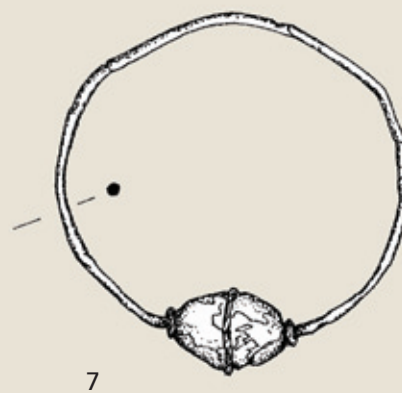
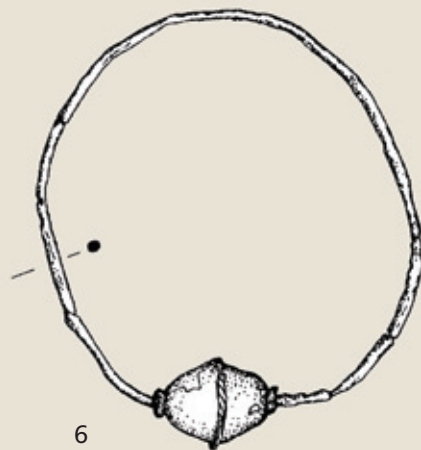
grob 102

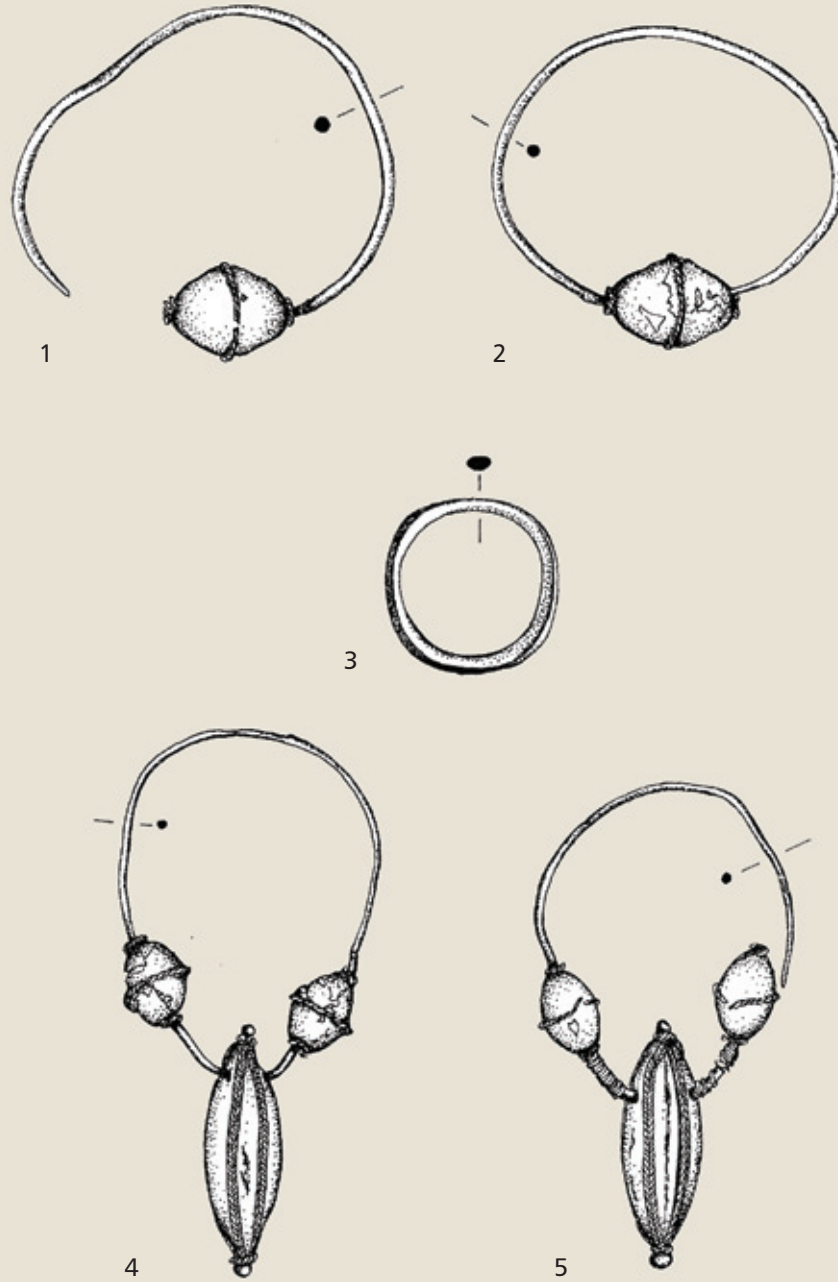
grob 103

grob 104

T. XXXIII

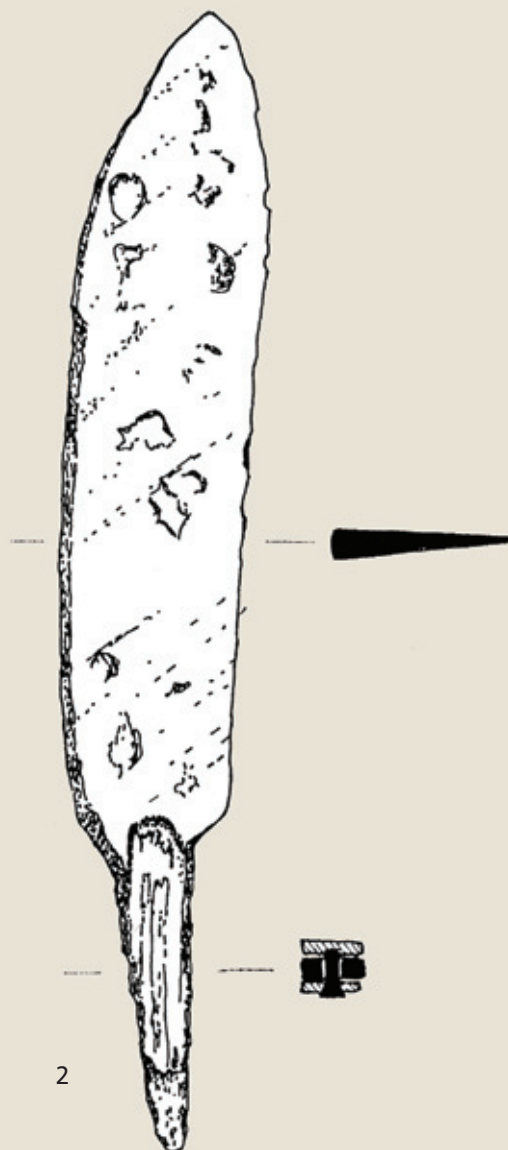

grob 112

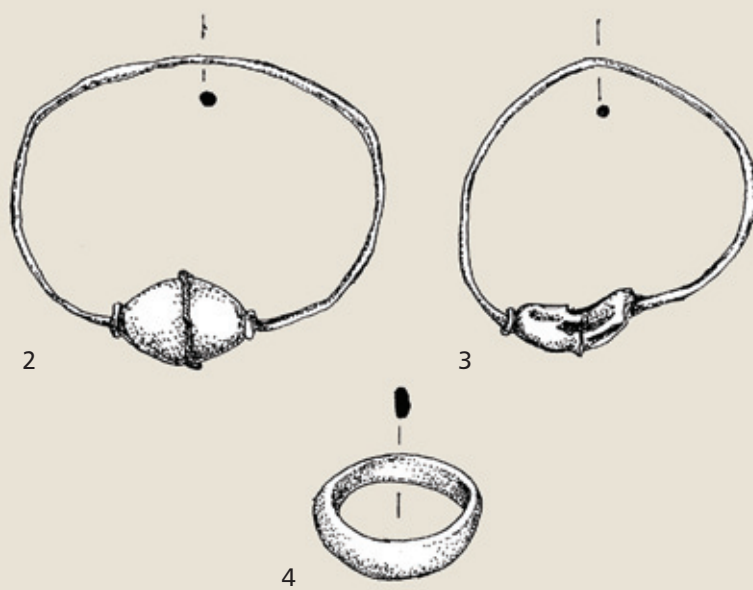
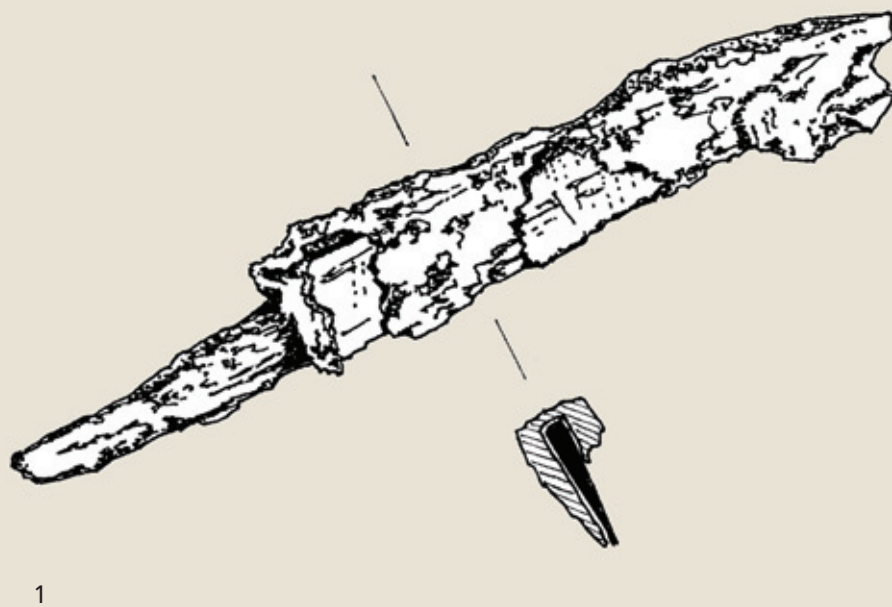
0 2 4 cm

grob 115

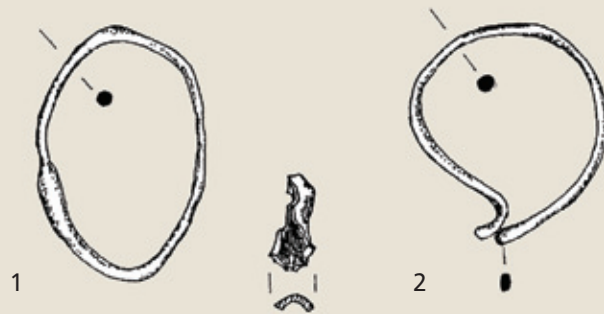
0 2 4 cm

T. XXXV

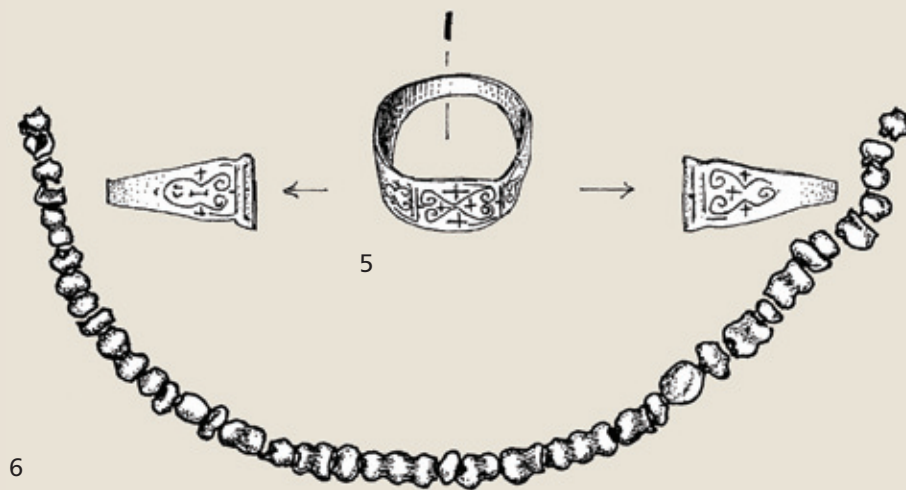
grob 114

grob 119

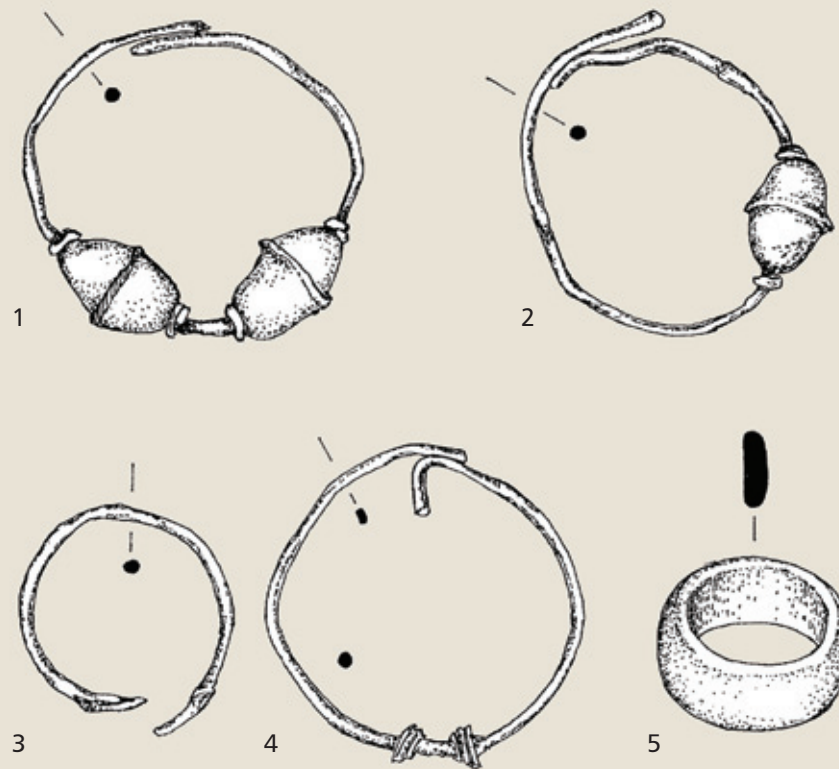
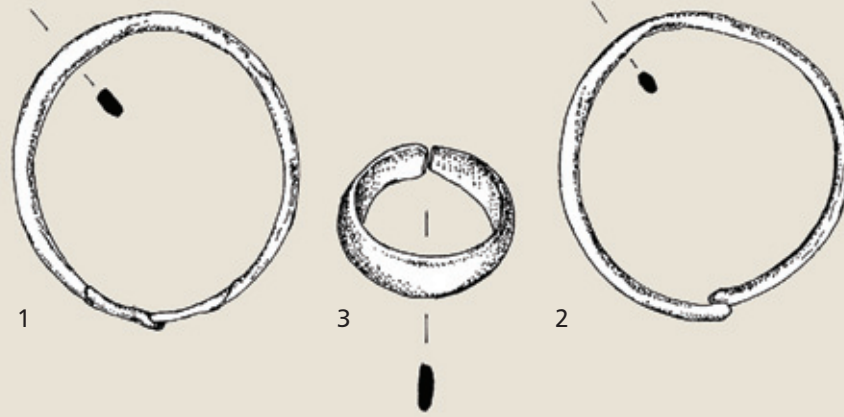

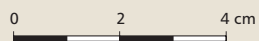
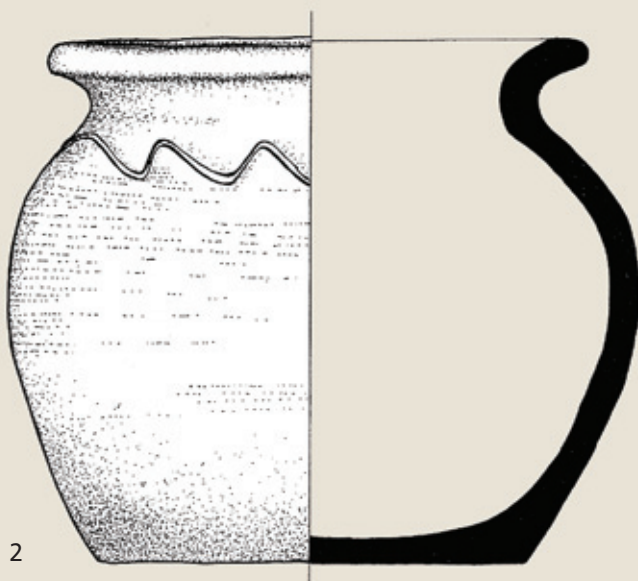
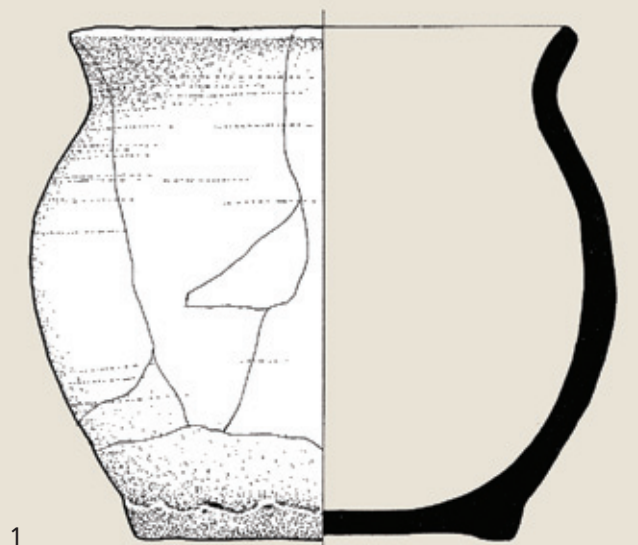
grob 120

T. XXXVIII

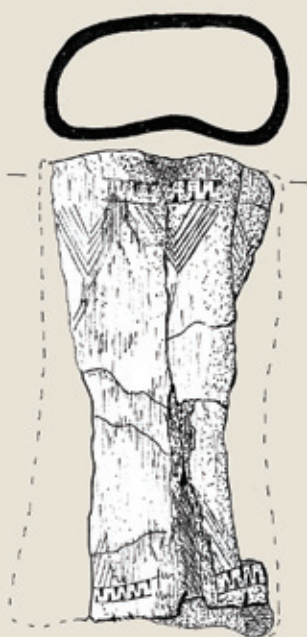
1

grob 126

grob 134

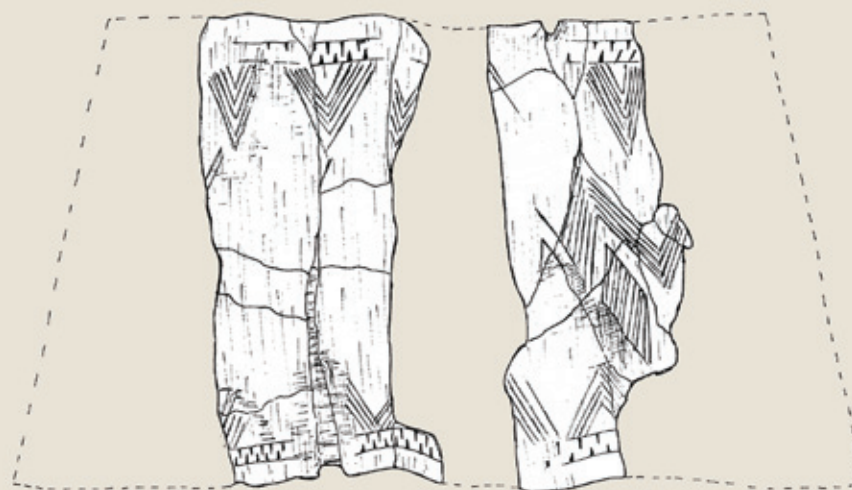
0 2 4 cm

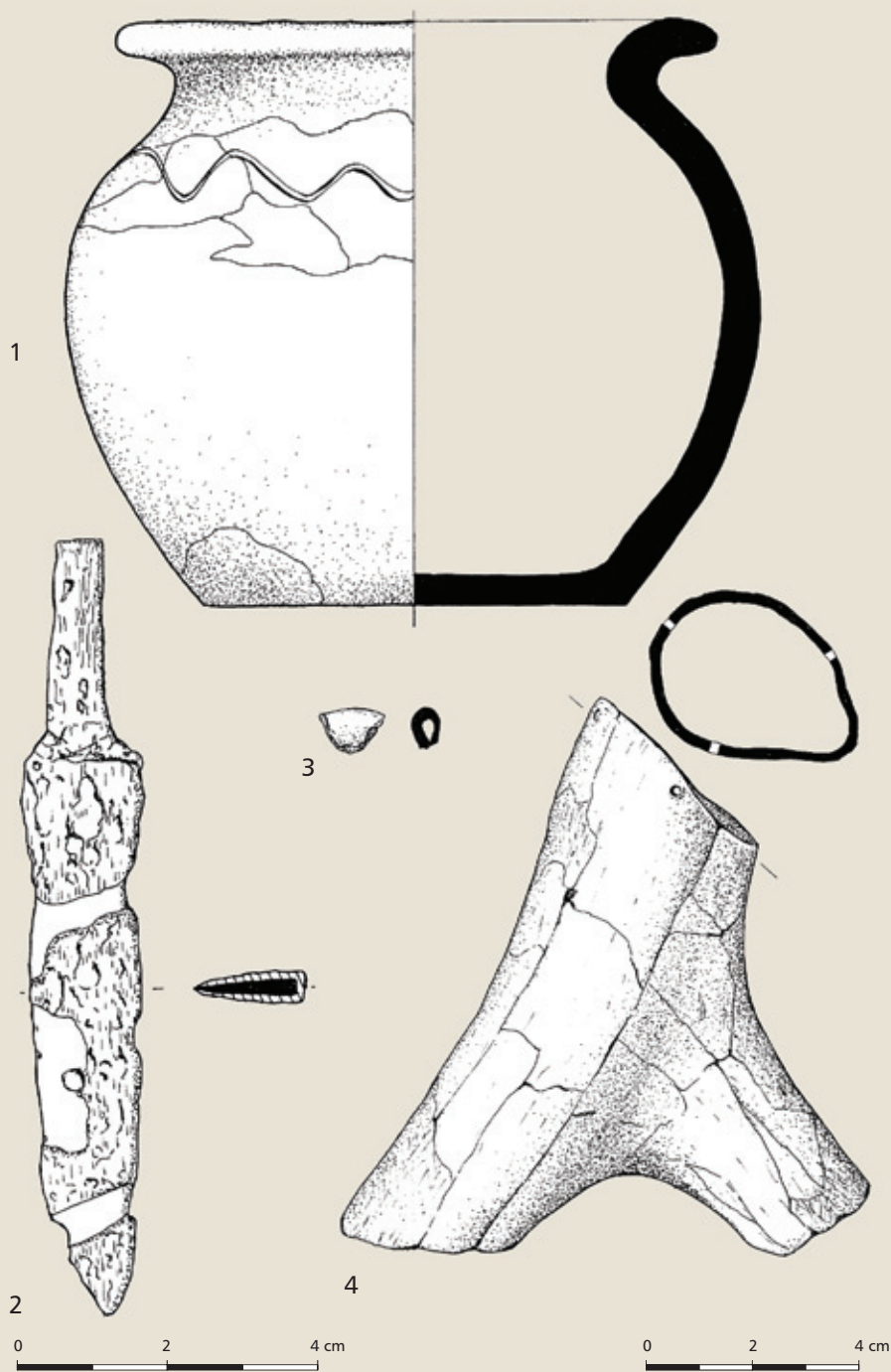
grob 129

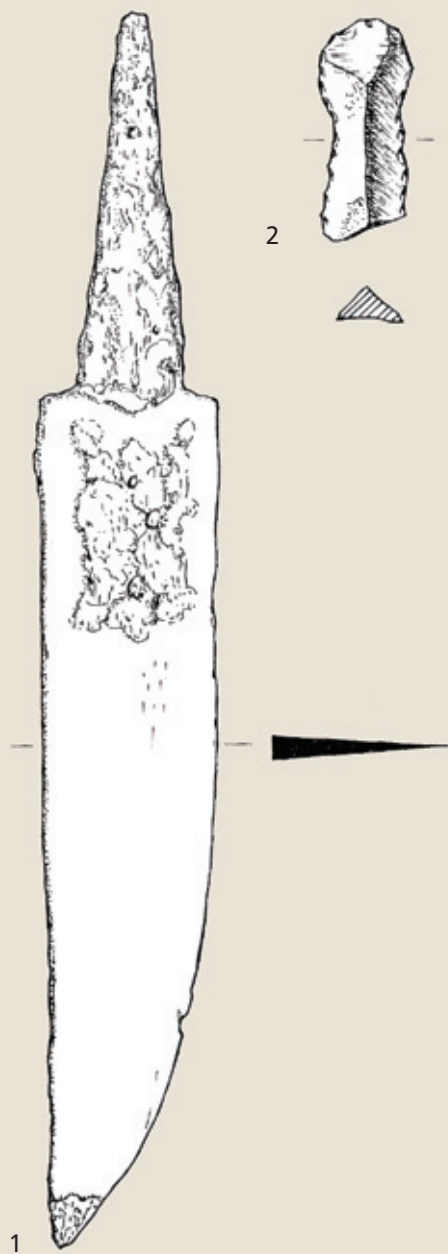
2

T. XLIII

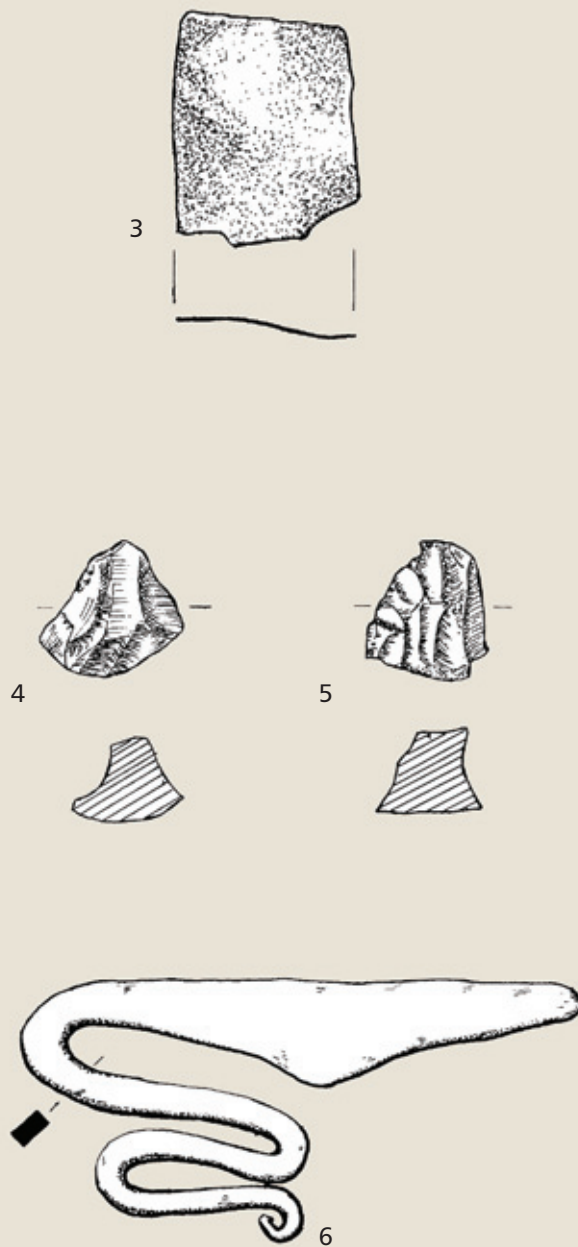

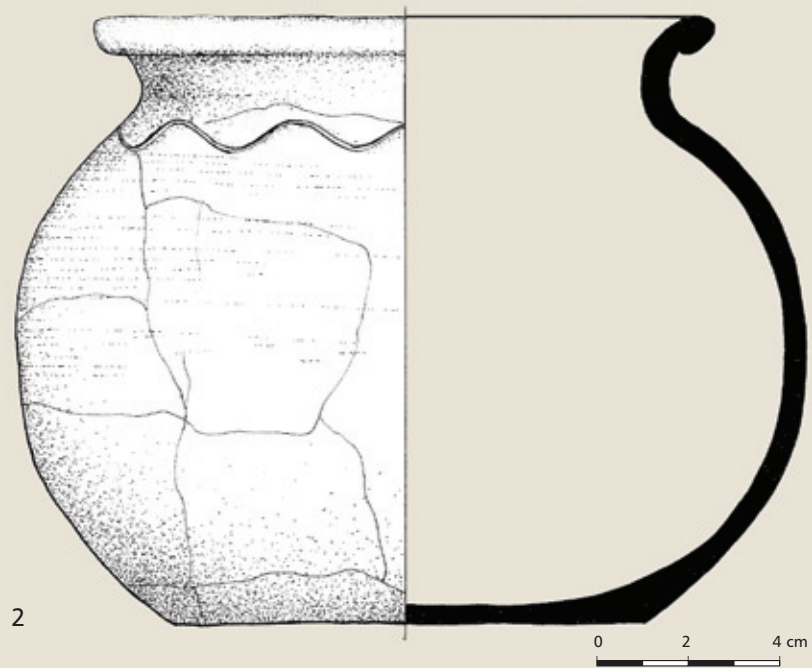
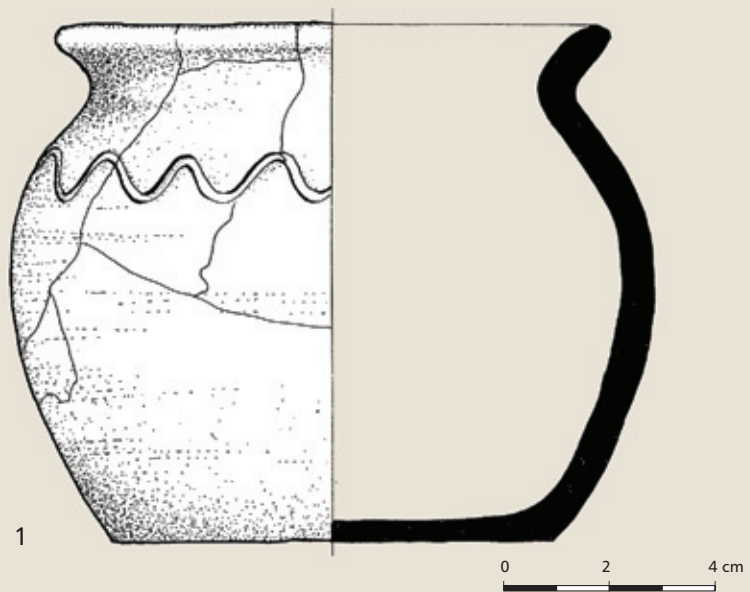
grob 135

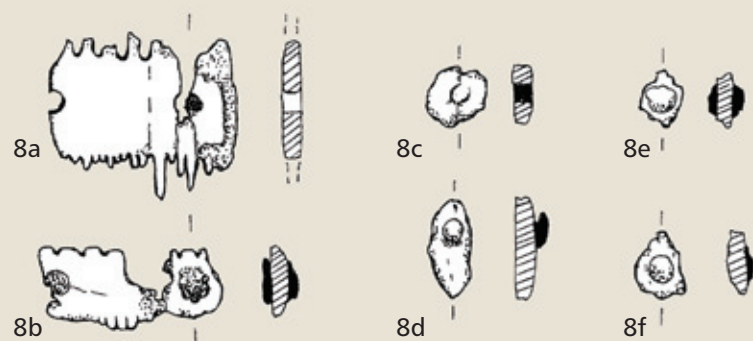
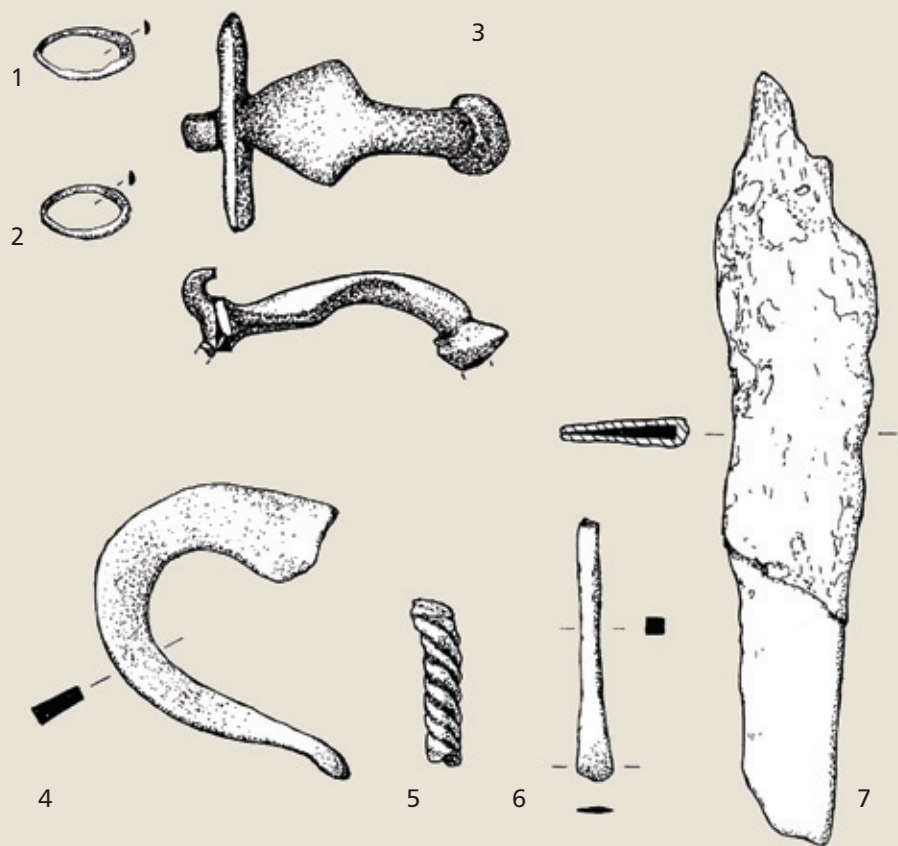

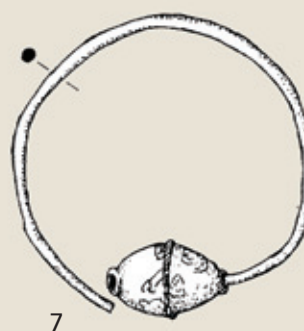
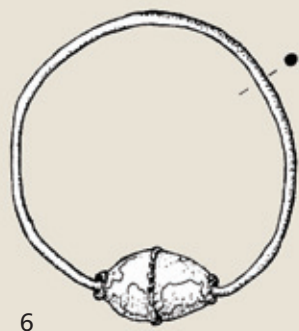
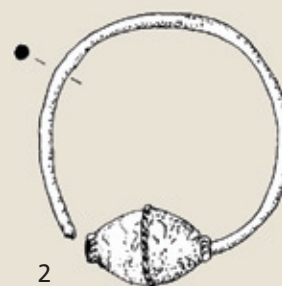
0 2 4 cm

grob 135A

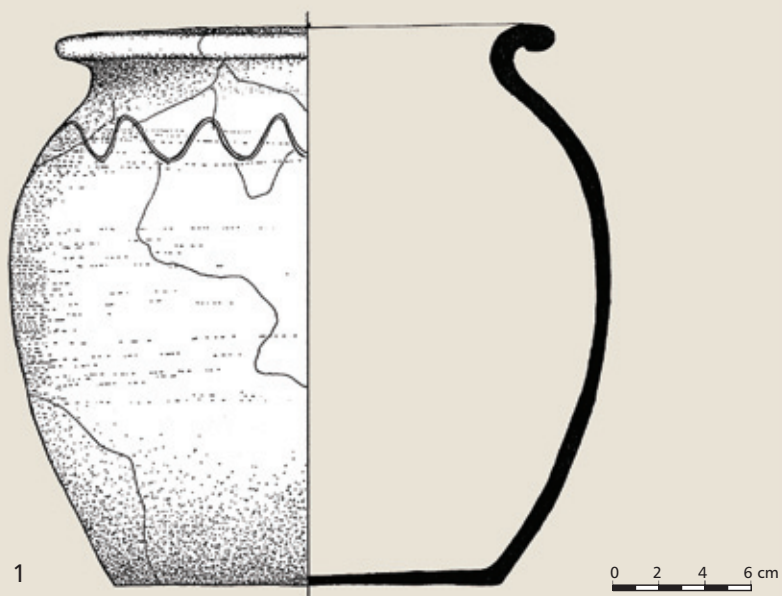

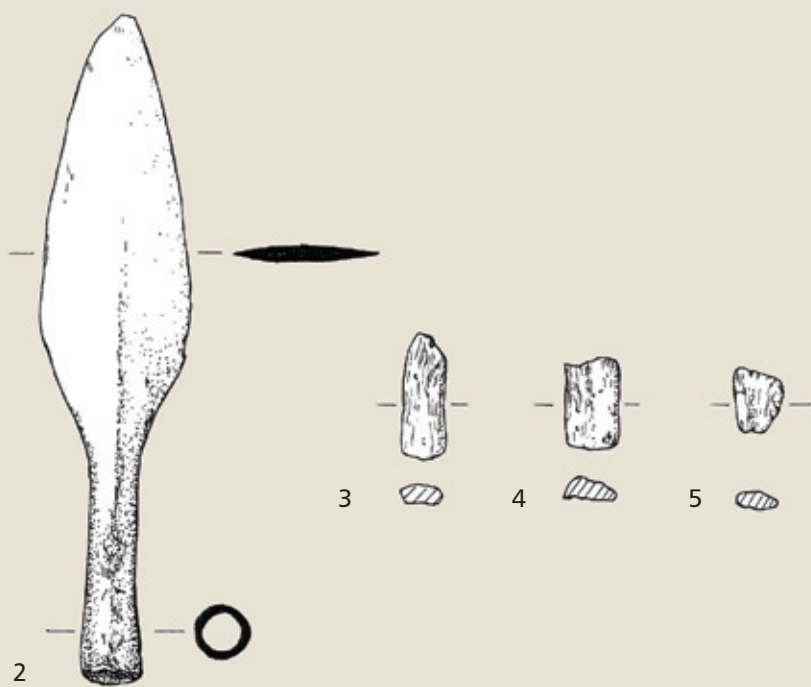

grob 141

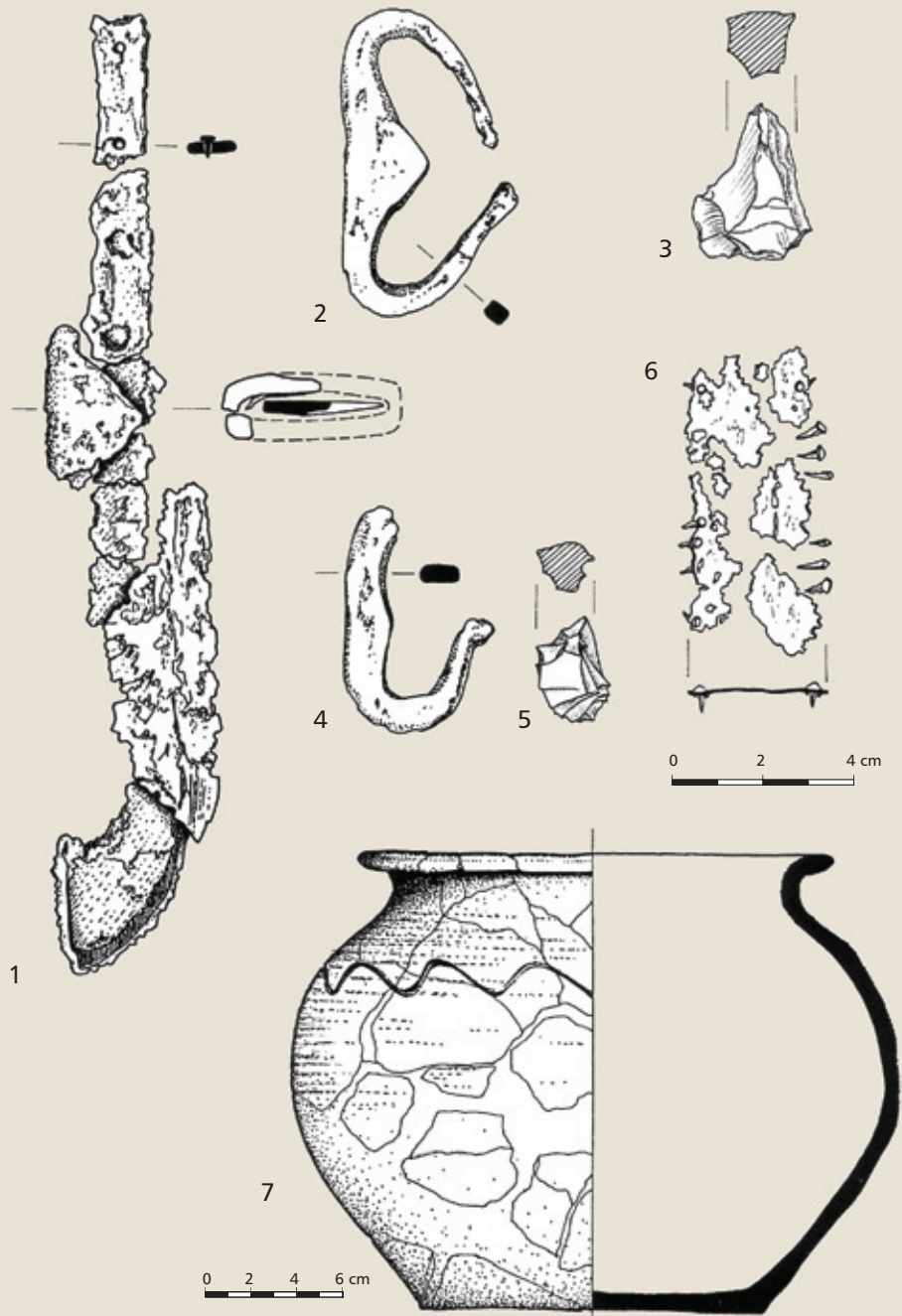
grob 145

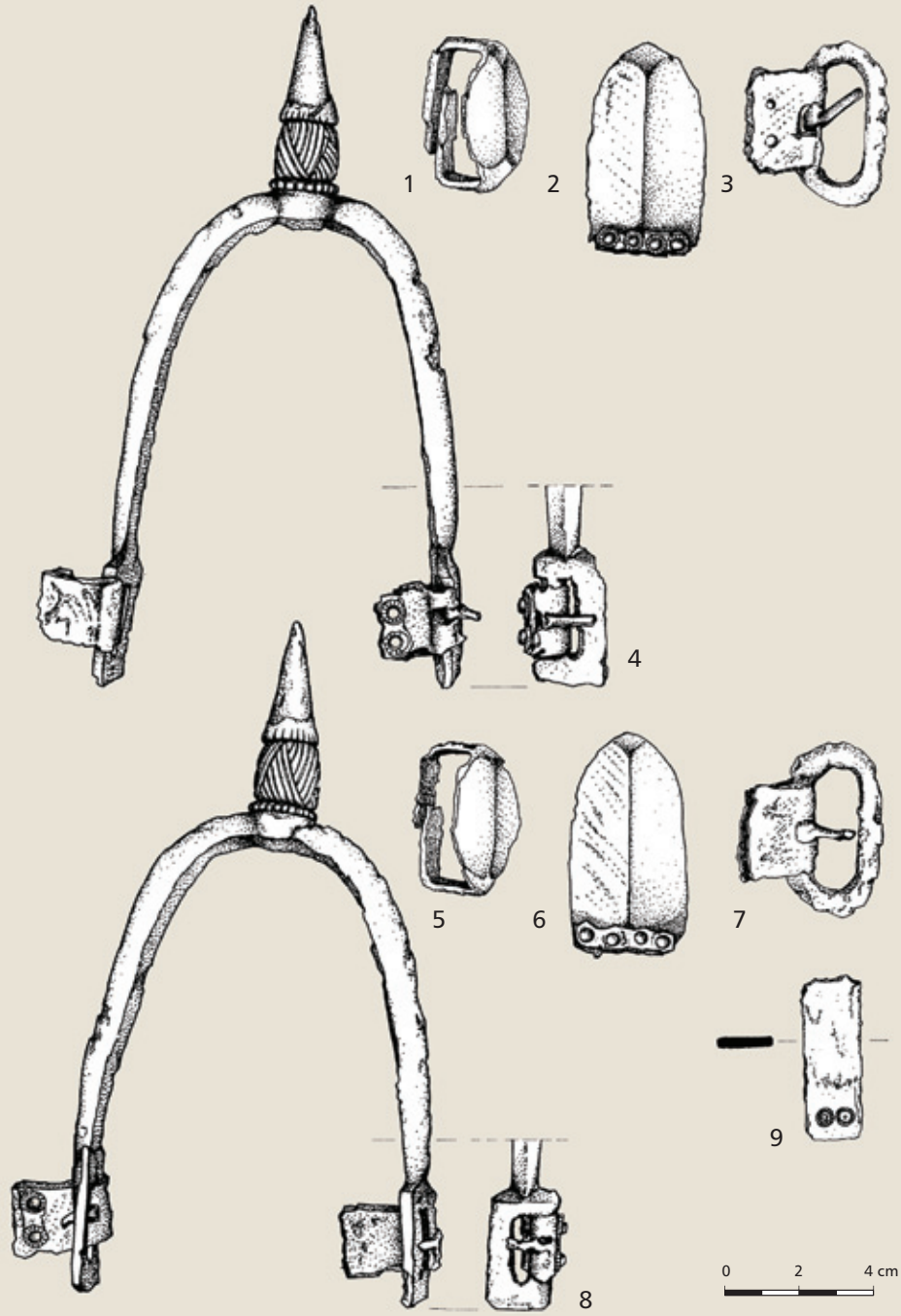

grob 147

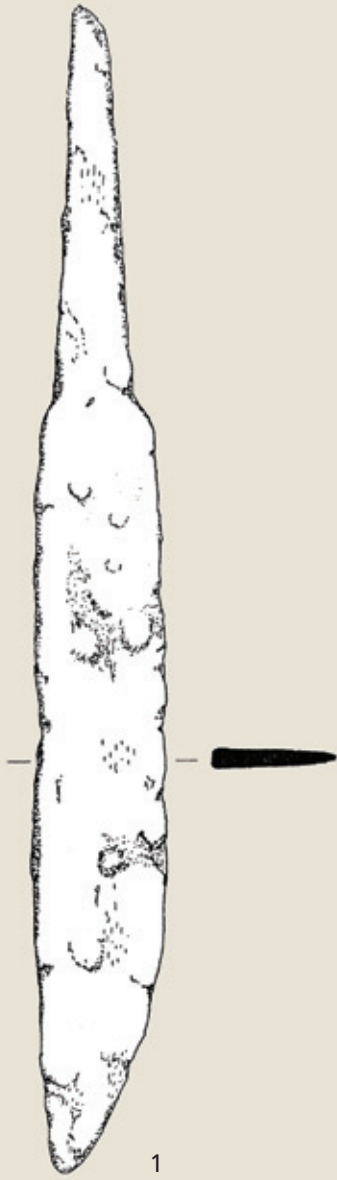

T. XLIX

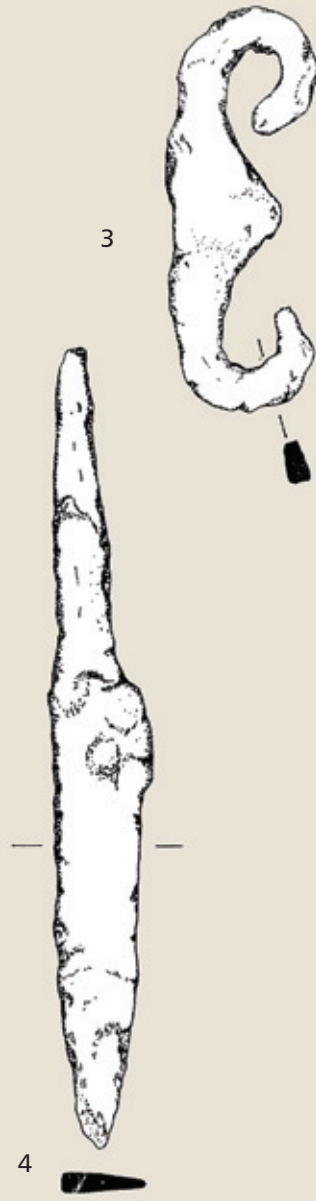
grob 152

grob 154

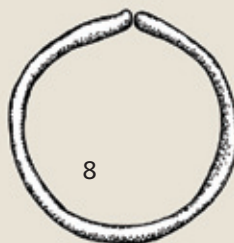
grob 156

grob 51

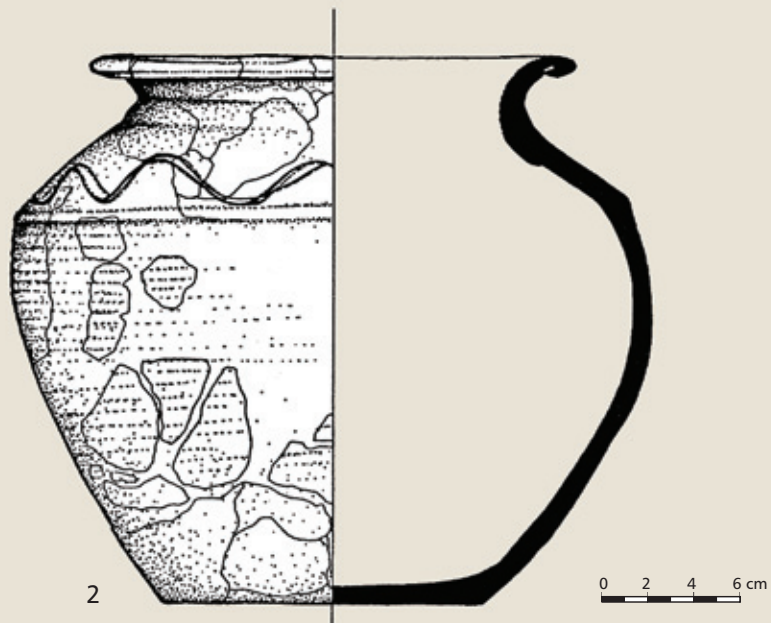
grob 159

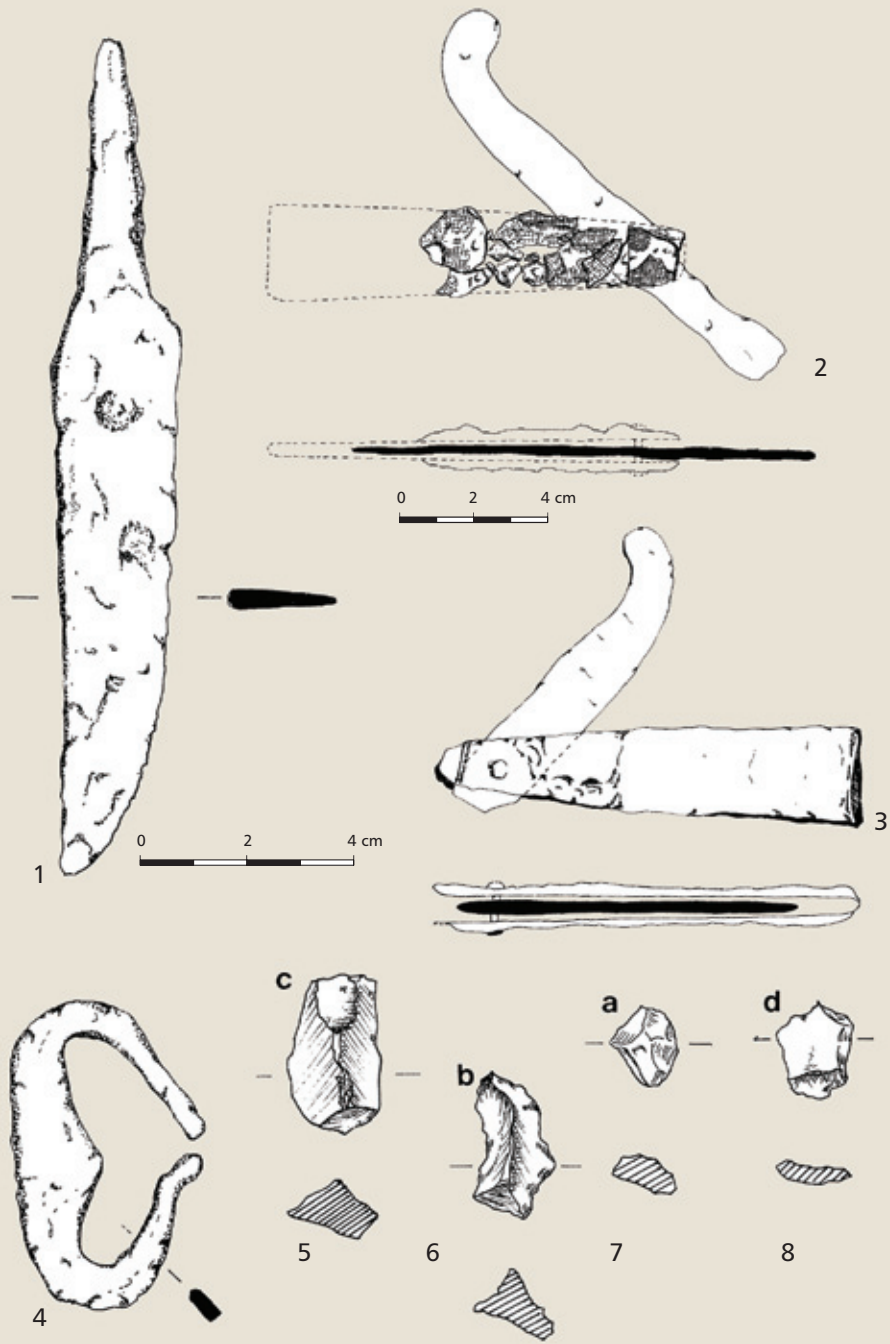
grob 157

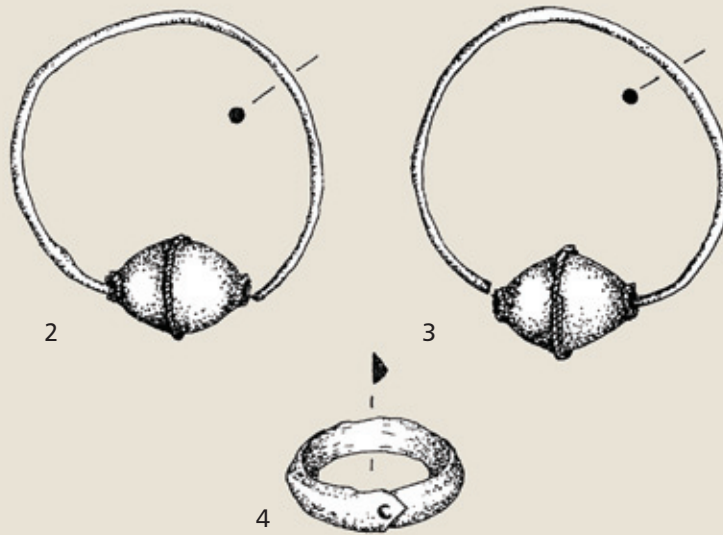
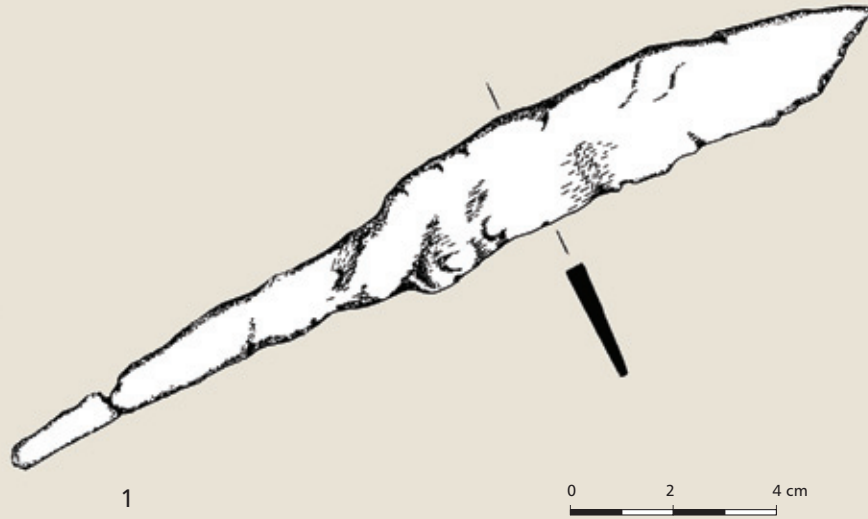

grob 165

T. LIV

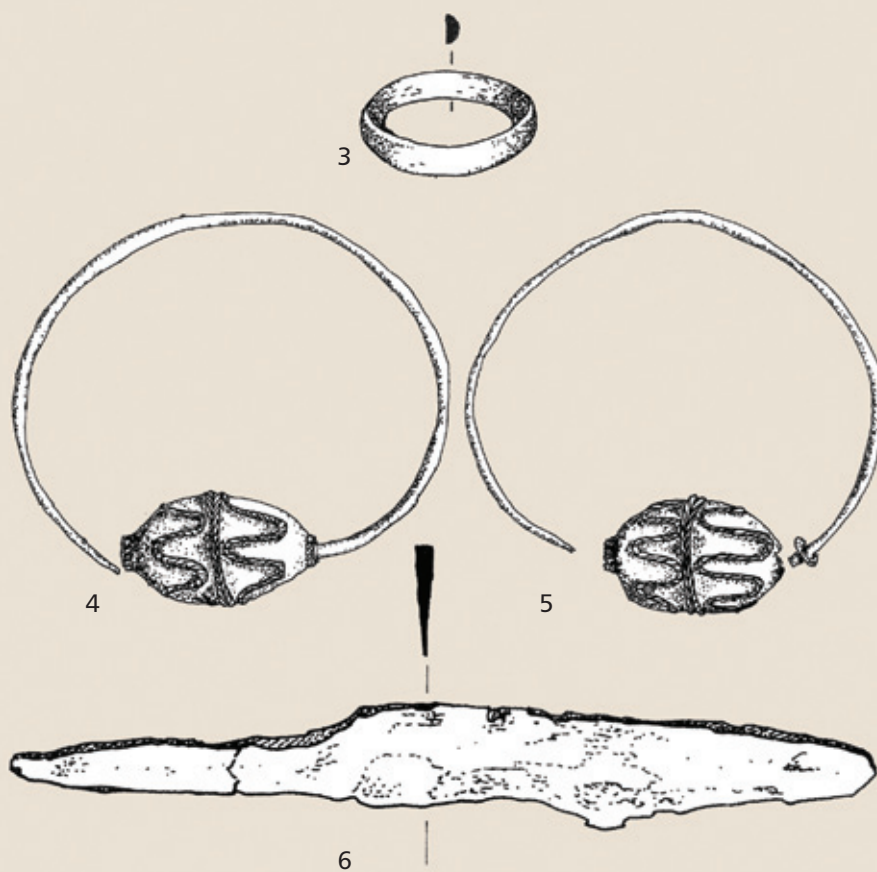

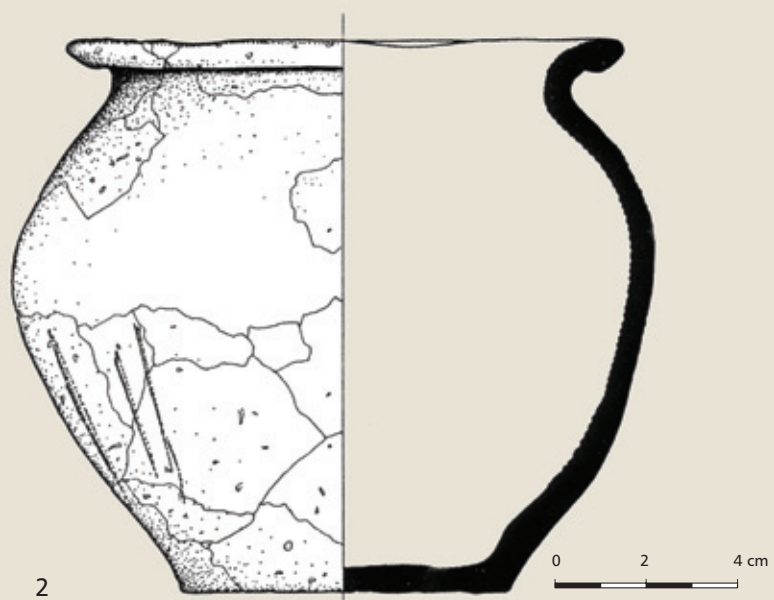
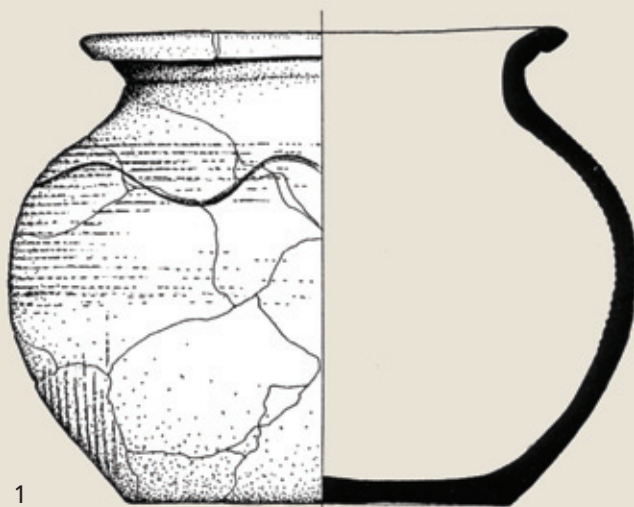
grob 179

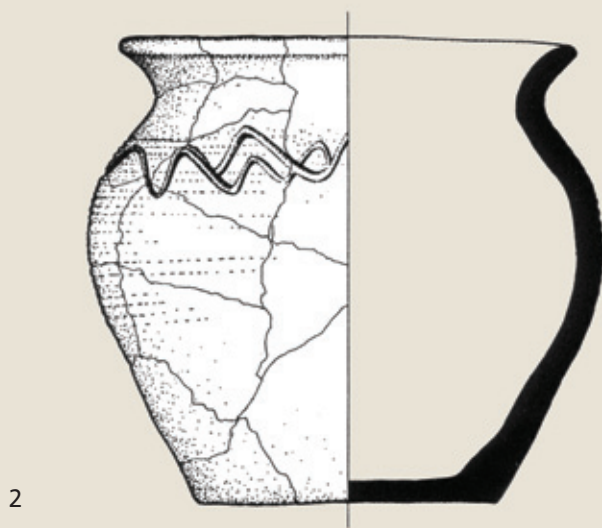
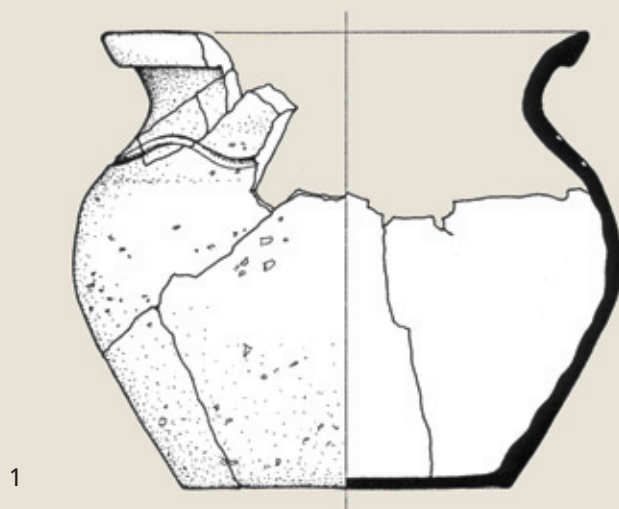

grob 180

T. LVII

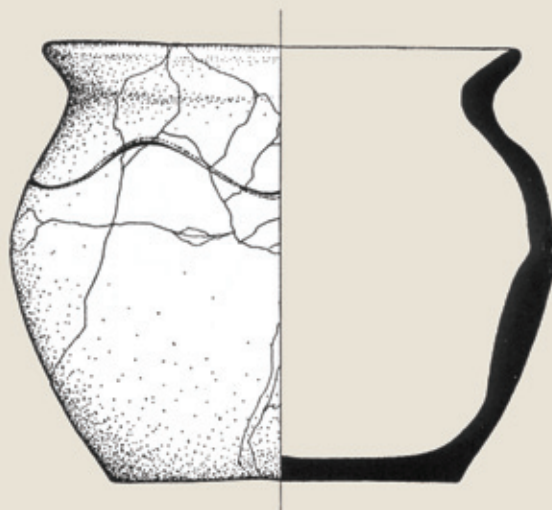

0 2 4 cm

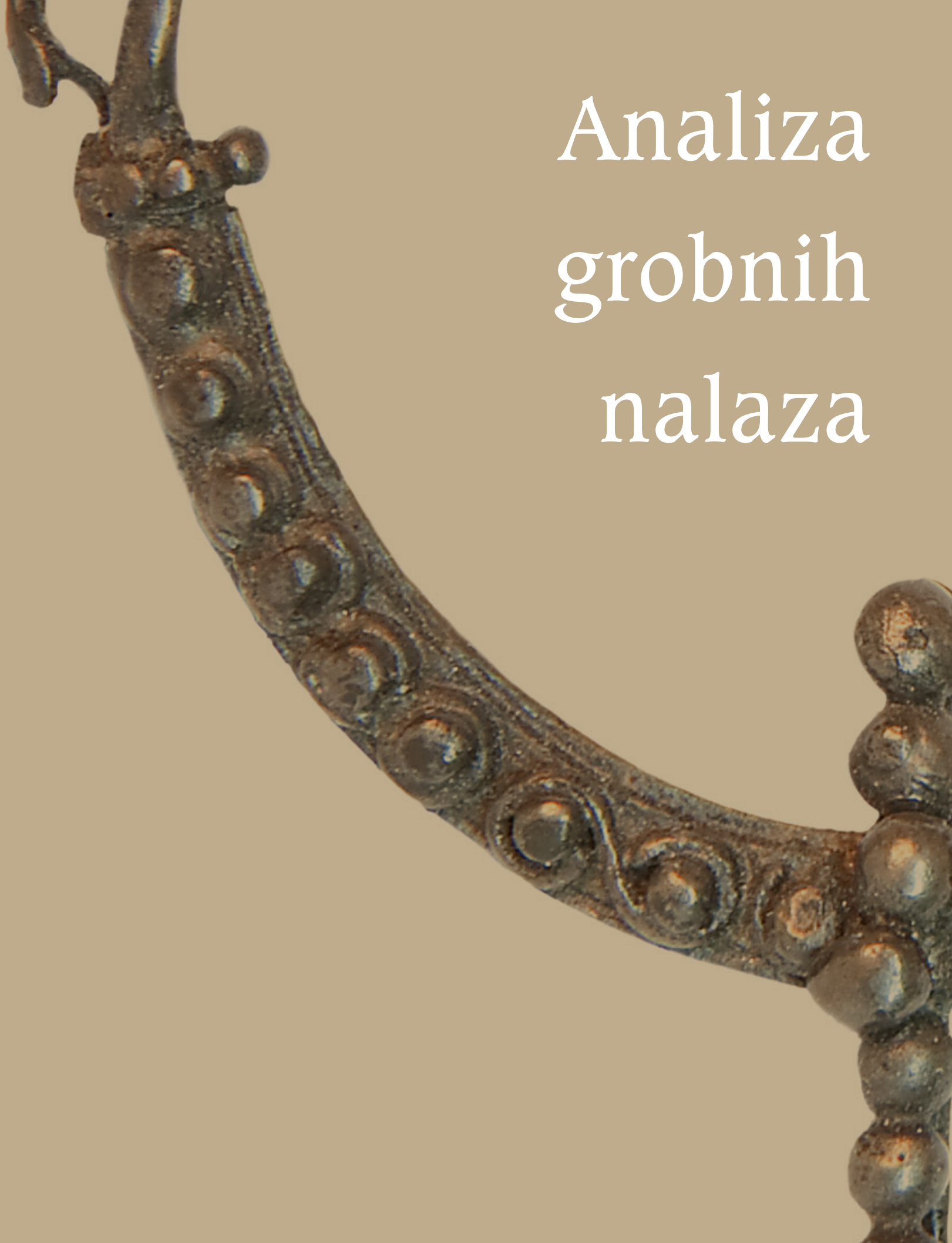
1

2

0 2 4 cm

Analiza
grobnih
nalaza

Nakit i ukrasni dijelovi nošnje

U obilju nakita, najbrojnijoj skupini nalaza s Gorice, zastupljeni su sljedeći nakitni oblici: naušnice, prstenje, ogrlice, privjesci, aplike. Uz predmete izričito ukrasnog karaktera kojima se ukrašavalo tijelo i odjeća javljaju se i predmeti koji uz ukrasnu imaju i praktičnu namjenu, kao što je, primjerice, dugmad.

Nakit otkriven u groblju na Gorici različitih je kulturnih obilježja. Brojnošću, oblicima i izradom posebice se izdvaja nakit dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine, koji pojedinim luksuznim primjercima stoji na istoj razini s najvrednijim nalazima iz starohrvatskih grobalja otkrivenih na matičnom prostoru Dalmatinske Hrvatske, tj. na području omeđenom rijekama Zrmanjom i Cetinom. U manjem se broju javljaju nakitni predmeti bjelobrdske kulturne skupine s ishodištem na panonskom prostoru te karantansko-ketlaške skupine iz istočnoalpskog prostora. Pojedini predmeti nose mediteransko-bizantska obilježja, a prisutni su na ovom groblju već u prvoj polovici 9. stoljeća.³⁴ Visoka kvaliteta i osebnost tog starohrvatskog nakita svjedoči o tome da je Vinodol pripadao autohtonom regionalnom krugu srednjovjekovne Liburnije, u kojem su se tijekom 11. stoljeća već amalgamirali kulturni dotoci iz dalmatinskog, panonskog i predalpskog prostora.³⁵

Naušnice

U skupini nakita koji je između ostalih čimbenika groblju na Gorici priskrbio atribut samosvojnosti i bogata starohrvatskoga groblja najbrojnije su naušnice, zastupljene s preko 160 primjeraka raznolikih tipoloških i kulturnih obilježja. U takvu prestižnu fundusu naušnica ima oblika koji nose tragove kasnoantičkih poimanja lijepoga, naušnica mediteransko-bizantskih obilježja, primjeraka izrazito ketlaških kulturnih značajki, naušnica koje upućuju na prisutnost bjelobrdske kulturne skupine, do najbrojnijih primjeraka starohrvatske kulturne pripadnosti koji groblju na Gorici daju uz etnički i osobit kulturni biljeg. Među potonjima sadržani su i primjerci u kojima se naziru regionalne osobitosti vinodolskog prostora, ugrađene u oblikovni i stilski izraz pojedinih tipoloških inačica.

Pod uvriježenim pojmom naušnice podrazumijevamo svekolik nakit "bile to dijelom prave naušnice koje su se provlačile kroz rupicu uha, a dijelom karičice, koje su sile sljepočice viseći o remenu ili o niti (vrvcu) ovijenoj oko glave (sljepočničarke)", ili pak prosto stavljene u kovrčice kose (ukosnice).³⁶ Ukupan fundus naušnica pripada u cijelosti inventaru grobova mlađeg horizonta, dok u starijem horizontu grobova nalazi naušnica nisu zabilježeni.

³⁴
B. Marušić, 1987: 98, bilj. 116.

³⁵
R. Matejčić, 1991: 127.

³⁶
Lj. Karaman, 1940: 12.

Položaj je naušnica u grobovima bio raznolik. Ponajčešće su nađene u blizini izvornog položaja, tj. na predjelu desne ili lijeve strane glave, a bilo je i slučajeva kad su se nalazile, bar po jedan primjerak, na drugom mjestu unutar groba. Naušnice su u grobovima najčešće nalažene u parovima. Parovi su istovrsni i učestaliji, a zabilježena je i pojava kad se primjerci u parovima razlikuju po veličini, obliku i kulturnom obilježju. Pojedinačni su, istovrsni nalazi naušnica prisutni u 33 groba. U grobovima 118, 120, 66, 56, 82 ustanovljeni su nalazi od više istovrsnih komada ili pak više primjeraka naušnica razolikih tipoloških značajki. Naime ta pojava nije nepoznata i na drugim starohrvatskim grobljima ovog horizonta.

Izrađene su od srebra, bronce, bakra, pojedini su primjerci posrebreni, odnosno pozlaćeni i ukrašeni tehnikom filigrana i granulacije. Javljaju se u grobovima obaju spolova, a nerijetko su registrirane i u dječjim grobovima. Mnogobrojni nalazi naušnica potvrđuju postojanje sljedećih tipova:

- obične karičice,
- naušnice s jednom jagodom,
- naušnice s dvjema jagodama,
- naušnice s trima jagodama,
- naušnice s okomito postavljenom jagodom,
- naušnice s četirima jagodama,
- naušnice grozdolika tipa,
- naušnice mediteransko-bizantskog kulturnog obilježja,
- naušnice bjelobrdske kulturne skupine,
- naušnice karantansko-ketlaške kulturne skupine.

Obične karičice

Obične karičice smatraju se najstarijim oblicima starohrvatskih naušnica i pripadaju najjednostavnijem tipu ove nakitne vrste.³⁷

U groblju na Gorici predstavljaju čest nakitni oblik. U 24 groba ukupno je pronađeno 57 komada takvih naušnica. Međusobno se razlikuju po veličini, debljini karike i načinu zakopčavanja. Zastupljene su, kako je navedeno, izdvojene temeljne inačice:³⁸

- Karičice bez nastavka, okrugla ili ovalna oblika, čiji su rastavljeni krajevi ravno odsječeni, zašiljeni ili je jedan kraj tup, a drugi šiljast, ponekad se dodiruju ili prelaze jedan preko drugoga. Rađene su od brončane ili srebrne žice uglavnom kružna presjeka.
- Sljedeću inačicu predstavljaju karičice u kojih se na jednome kraju nalazi petlja (ušica), a drugi je kraj savijen u kukicu. U sklopu se ove skupine javljaju i primjerci vrsnije izrade, koji predstavljaju razvijeniji oblik ove inačice s raskucanim završetkom i petljom. Srebrna karičica iz groba 12 dopunjena je privjeskom od manje karičice.

37
D. Jelovina, 1976: 93; J. Belošević, 1980: 86.

38
D. Jelovina, 1976: 93; M. Petrinec, 2006: 180.

Karičice se u grobovima javljaju najčešće u jednoj varijanti (pretežito u parovima). U nekoliko su slučajeva zastupljene dvije tipološke inačice (u grobovima 9, 23, 65). S naušnicama drugih tipova, pretežito dalmatinsko-hrvatske skupine, nađene su u grobovima 159, 124, 95, 81, 32, 12, 9, 3. Veličina se karičica kreće od 1,6 do 3,8 cm, a javljaju se u grobovima obaju spolova.³⁹

Obične se karičice, kao najjednostavniji oblici naušnica, javljaju na široku prostoru u vremenskom razdoblju od kasne antike do punoga srednjeg vijeka.⁴⁰ Karičice se iz starohrvatskih grobalja ranog horizonta 8. i prve polovice 9. stoljeća razlikuju od onih iz starohrvatskih grobova 9. do 12. stoljeća, a te se razlike ogledaju u vrsti kovine od koje su rađene, veličini i brojnosti inačica. Kao najjednostavniji su se tip naušnica zadržale u repertoaru starohrvatskog nakita od 9. do 12. stoljeća, sada pak kao proizvodi domaćih radionica.⁴¹

Naušnice s jednom jagodom

Naušnice s jednom vodoravno postavljenom jagodom predstavljaju jasan i odrediv oblikovni izraz starohrvatskog kulturnog ambijenta i čine, uz ostale naušnice s više jagoda, jedan od temeljnih tipova ovog nakitnog repertoara.⁴²

Na Gorici su registrirane u 17 grobova (159, 178, 180, 3, 73, 77, 79, 82, 84, 87, 95, 101, 104, 108, 117, 124, 139). Iskazuju se kroz obje temeljne skupine: naušnice glatkih, neukrašenih jagoda optočenih po sljubnici polutki i dočetu jagoda tankom filigranskom niti te primjerci bogato ukrašeni u tehnicu filigrana i granulacije.⁴³

Rađene su od srebra, bronce, pozlaćena srebra, a zastupljene su u ženskim i dječjim grobovima. U okviru kulturnog grobnog inventara javljaju se kao samostalni nalazi, i to češće u parovima, uz druge starohrvatske vrste nakita, dok ih u rijetkim slučajevima srećemo zajedno s nakitom drugih kulturnih oznaka.

U groblju na Gorici nađeno je ukupno 30 komada jednojagodnih naušnica. Prvoj inačici sa šupljim, glatkim i neukrašenim jagodama pripada ih 26, dok je broj primjeraka s ukrašenom jagodom daleko manji. Unutar druge skupine pozornost plijeni par luksuznih naušnica od pozlaćena srebra u sklopu inventara groba 159, istražena u prvoj kampanji 1974. godine na sjeveroistočnom dijelu nalazišta uz Dubračinu (T. LIII: 4, 9).

Sl. 44 – Stranče – Gorica, brončana jagoda naušnice (nalaz 1C) otkrivena 1977. godine

39
J. Belošević, 1980: 86; Isti, 2007: 254;
Ž. Tomičić, 1990: 361; M. Petrinec,
2006: 180.

40
J. Belošević, 1980: 86;
Isti, 2007: 254.

41
J. Belošević, 1980: 86; D. Jelovina,
1991: 206.

42
Lj. Karaman, 1936: 90; Isti, 1940: 12–14;
D. Jelovina, 1976: 97–99; M. Petrinec,
2006: 190, T. 248.

43
D. Jelovina, 1976: 98; M. Petrinec, 2006:
188 i drugi

Sl. 45 – Stranče – Gorica, nalaz naušnice s jednom jagodom u grobu 108

44

D. Jelovina, 1976: 98; usp. M. Petrinec, 2006: 190.

45

S. Ercegović, 1959: 250, sl. 40–43, T. IX; R. Matejčić, 1974: 13 i d.

46

Z. Vinski, 1949: 26–27, sl. 37, 38; D. Jelovina, 1963: 114; Ž. Cetinić, 1998: 21, sl. 9; Ž. Cetinić, 2000: 23; M. Petrinec, 2006: 390.

47

B. Bačić, 1958: 88; B. Marušić, 1987: 77, 79.

48

Za podatak zahvaljujem kolegi arheologu Ranku Starcu.

49

E. Boltin-Tome, 1987: 197, T. III: 4, 5.

50

Z. Vinski, 1949: 25, sl. 22–28; S. Ercegović, 1959: 249; D. Jelovina, 1963; M. Petrinec, 2006: 190.

51

Z. Vinski, 1949: 26, sl. 31; S. Ercegović, 1959: 249; D. Jelovina, 1963: 114.

52

Z. Vinski, 1949: 33–36, sl. 31; S. Ercegović, 1959: 249; D. Jelovina, 1963: 114; M. Petrinec, 2006: 190.

53

S. Ercegović, 1959: 256, sl. 18–19, 25–26, T. VII.

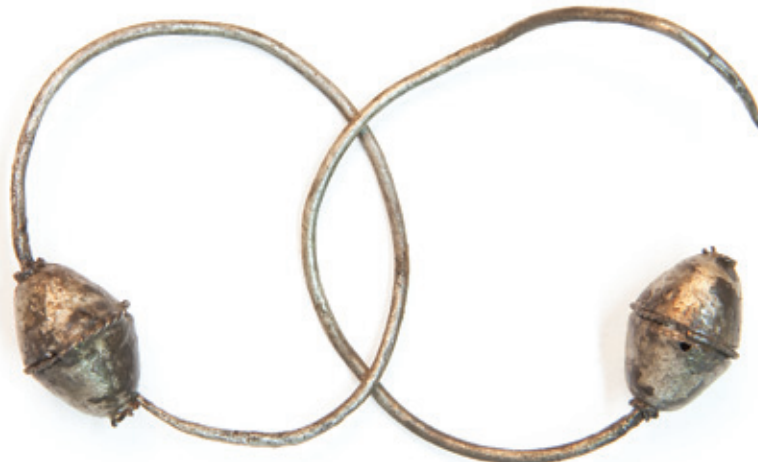
54

K. Vinski-Gasparini, 1952: 19, sl. 159, T. I; M. Petrinec, 2006: 190.

Naušnice su ovog tipa zastupljene gotovo na svakom starohrvatsko-dalmatinskom groblju mladega horizonta. Općenito se datiraju od 9. do 11. stoljeća.⁴⁴ Analogije nalazimo u samom Vinodolu, na starohrvatskim grobljima u Velom Dolu kod Križišća⁴⁵ i u Triblju⁴⁶, potom u Istri, na starohrvatskom groblju u Žminju⁴⁷, gdje su nađene u 23 groba, te u Jurandvoru na otoku Krku uz crkvu sv. Lucije.⁴⁸

Tipološki su srodni primjerci jednojagodnih naušnica ustanovljeni i na Predloki kod Črnega Kala u slovenskom dijelu Istre.⁴⁹ Naušnice s jednom jagodom srećemo na području Like na nalazištima Lipova Glavica kod Perušića⁵⁰, Podum – Sv. Marko⁵¹, Kompolje kod Brloga⁵², Ličko Lešće kod Otočca⁵³ i Otočac.⁵⁴

Sl. 46 – Par srebrnih naušnica s jednom jagodom iz ženskog groba 108

Sl. 47 – Naušnice s jednom jagodom iz ženskih grobova 178, 159, 180

Naušnice s dvjema jagodama

55
D. Jelovina, 1976: 99; Ž. Cetinić, 1998:
64; M. Petrinec, 2006: 191, T. 249.

56
D. Jelovina, 1976: 99, T. XVIII: 5, 6.

57
D. Jelovina, 1991: 210, V. V. 11, 12.

58
B. Marušić, 1987: 79, T. III: 7, T. XV: 1–2;
Ž. Cetinić, 1998: 64; M. Petrinec, 2006:
191.

59
Z. Žeravica, 1986: 172, sl. 9 i 4.

60
D. Jelovina, 1991: 210; Ž. Cetinić, 1998:
64.

61
D. Jelovina, 1976: 99.

62
D. Jelovina, 1976: 99; M. Petrinec, 2006:
191 – naušnice sa Stranča i Žminja
okvirno datira u 10. stoljeće.

Iznimno rijetku pojavu među starohrvatskim nakitnim materijalom predstavljaju naušnice s dvjema jagodama.⁵⁵ Na Gorici su otkrivene u dvama grobovima (95, 124), sl. 48, na dijelu groblja gdje su grobovi s bogatim inventarom starohrvatskog nakita osobito učestali. Otkriveni su primjerci izrađeni od srebra koji pripadaju skupini dvojagodnih naušnica jednostavnije izrade, čije su jagode glatke, a ukras jagoda čini jedino uvijena filigranska nit kao sljubnica polutki na pojedinim primjercima.

Na području Dalmatinske Hrvatske dvojagodne su naušnice zastupljene na više lokaliteta: Biskupija – Crkvina i Golubić kod Knina, Benkovac – Podgrade, Trilj – Latinčeve kuće⁵⁶, Knin – Spas⁵⁷ i drugdje. Na području Istre ustanovljene su u starohrvatskom groblju u Žminju; tri su primjerka pronađena u grobovima 64 i 199 i datirana na kraj 9. i početak 10. stoljeća.⁵⁸ Slučajni nalaz naušnica s dvjema jagodama zabilježen je i na ranoslavenskom groblju Bagruša u Petoševcima kod Banje Luke, u kome je naglašena prisutnost nakita dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine.⁵⁹ Izvedbenim značajkama, a poglavito ukrasom izdvajaju se naušnice sa starohrvatskoga groblja Spas kod Knina, koje pripadaju razvijenijoj inačici ovoga tipa, te se slijedom navedenoga datiraju na kraj 10. stoljeća, odnosno na početak 11. stoljeća.⁶⁰

Rijetkost ovoga tipa nakita u kulturnom inventaru starohrvatskih grobova upućuje na zaključak da kao nakitni oblik nisu bile omiljene, te je stoga i njihova uporaba zacijelo bila kratkotrajna.⁶¹ Kao dio starohrvatskog nakitnog repertoara datiraju se u 9. i 10. stoljeće.⁶²

Sl. 48 – Stranče – Gorica, nalaz naušnice s dvjema jagodama u ženskom grobu 95

Sl. 49 – Par brončanih naušnica s trima jagodama iz dječjeg groba 24

Naušnice s trima jagodama

Naušnice s trima jednakim, neukrašenim i vodoravno postavljenim jagodama predstavljaju učestali tip ove vrste nakita na matičnom području ranofeudalne hrvatske države.⁶³ Na Gorici je u grobovima 9, 24, 32 pronađeno svega 5 primjeraka takvih naušnica. U grobovima 9 i 24 nađene su u parovima (T. V: 1, 2; T. XII: 1, 2), dok je jedna manja naušnica evidentirana u grobu 32. Izradene su od glatke žice kružna presjeka. Jedan kraj karike završava kukicom, a drugi je savijen u alkicu. Jagode su šuplje i glatke, sastavljene od polutki izvijenih središnjih rubova. U svim slučajevima karičica u međuprostoru jagoda omotana je tankom žicom kružna presjeka. Tip naušnica s trima jagodama na području je Dalmacije, omeđenome rijekama Zrmanjom i Cetinom, zastupljen gotovo na svakom starohrvatskom groblju, a ostvaruje se uglavnom u inačicama čije su jagode "ukrašene filigranom i granulacijom, koji variraju od jednostavnih do vrlo kićenih"⁶⁴. Tipološke paralele za nalaze s Gorice nalazimo u jednostavnim inačicama naušnica s nalazišta Biskupija – Crkvina⁶⁵, Biskupija – Bukorovića podvornica⁶⁶ i Galovac – Crkvina⁶⁷, koje se općenito kao dio starohrvatskog nakita datiraju od početka 9. do kraja 10. stoljeća i pripadaju najstarijim nakitnim tvorevinama domaćih radionica.⁶⁸

Naušnice se srodnih značajki javljaju u grobnom inventaru na karantanskom području, gdje je na nalazištima ustanovljen samo po jedan primjerak.⁶⁹ Neprijeporno, navedeni nalazi naušnica predstavljaju tek imitacije kvalitetnijih naušnica s dalmatinsko-hrvatskog prostora, a vrijeme njihove uporabe kronološki je sukladno s uporabom lunulastih naušnica, odnosno s trajanjem ketlaške kulturne skupine.⁷⁰

⁶³ D. Jelovina, 1976: 99; Ž. Cetinić, 1998: 65; M. Petrinec, 2006: 199.

⁶⁴ D. Jelovina, 1976: 99; N. Jakšić – M. Petrinec, 1996: 153 i d.

⁶⁵ D. Jelovina, 1976, T. XIX: 9; M. Petrinec, 2006: 199.

⁶⁶ D. Jelovina, 1976, T. XXXVII: 5, 6; M. Petrinec, 2005: 201, T. III: 10, 11.

⁶⁷ J. Belošević, 1993: 134, T. XXI: 1, 2; T. XXVII: 1, 2.

⁶⁸ D. Jelovina, 1991: 211; M. Petrinec, 2006: 200.

⁶⁹ P. Korošec, 1979: 199.

⁷⁰ Isto, 201.

71

Ž. Cetinić, 1988: 109, sa sl.; Ista, 1989: 131, sl. 2.1, 2; Ista, 1998: 65 i d; Ista, 2006: 103–109; M. Petrinec, 2006: 192, T. 118: 6; T. 120: 1; T. 121: 1.

72

R. Matejčić, 1981: 326, sa sl.

Sl. 50 – Stranče – Gorica, nalaz naušnice s okomito postavljenom jagodom iz groba 108

Sl. 50

Naušnice s okomito postavljenom jagodom

Na Gorici je u grobovima 66, 87, 108, 118 otkriveno 10 srebrnih naušnica s trima jagodama, gdje je središnja izdužena jagoda bademasta oblika vertikalno postavljena te obvezatno ukrašena tehnikom filigrana i granulacije (T. XXII: 7, 8; XXIX: 1, 2; XXXIV: 4, 5; XXXVII: 1, 2, 4, 5; sl. 52, 53). Po dvije manje postrance smještene jagode uobičajenih su tipoloških oblika primjerenih starohrvatskim naušnicama s jagodama. Nađene su skupa s parom naušnica s jednom jagodom (grob 87, 108)⁷¹, s naušnicama s četirima jagodama (grob 66)⁷², dok su u grobu 118 četiri primjerka (2 para) činila samostalan nalaz naušnica u okviru kulturnog grobnog inventara. Sva su četiri groba smještena u zapadnom dijelu iskopa, iznad ceste, i pripadala su ženama.

Sl. 51

Sl. 51 – Stranče – Gorica, detalj ženskog groba 108: naušnica s jednom jagodom te naušnica s okomito postavljenom jagodom

73

B. Marušić, 1987: 80; M. Petrinec, 2006: 191.

74

B. Marušić, 1987: 81, T. XIV: 3, 4; Ž. Cetinić, 1998: 66; M. Petrinec, 2006: 192 i d.

75

D. Vrsalović, 1968: 87–88, T. I: 13.

76

Z. Gunjača, 1976: 26; D. Jelovina, 1976: 59; Ž. Krnčević, 1994, kat. br. 243.

77

Ž. Krnčević, 1994: 9, kat. br. 245, sl. 30.

78

D. Vrsalović, 1968: 87–88; M. Petrinec, 2005: 199–200; M. Petrinec, 2006: 192.

Ovaj tip naušnica u repertoaru starohrvatskog nakita predstavlja rijetku pojavu.⁷³ Tipološki sukladni primjerci poznati su iz Istre. U starohrvatskom groblju u Žminju zabilježene su u grobu 193 zajedno s naušnicama mediteransko-bizantskih obilježja i datirane su u zadnja desetljeća 9. stoljeća.⁷⁴ Analogni primjerci s područja Dalmacije ustanovljeni su u starohrvatskom groblju na položaju "Grede" u selu Kašiću kod Zadra⁷⁵, na nalazištu Donje Polje – Kosa kod Šibenika.⁷⁶ Nalaz je raskošno ukrašenih naušnica sa središnjom jagodom u obliku zrna pšenice zabilježen na starohrvatskom groblju na lokalitetu Vrbica kod Piramatovca i datiran je u razdoblje od 9. do 10. stoljeća.⁷⁷ Po mišljenju pojedinih autora naušnice ovih obilježja predstavljaju "stalnu razvojnu liniju starohrvatskih trojagodnih naušnica ili posebnu varijantu grozdastog prototipa, odnosno četverojagodnog tipa starohrvatske nakitne grupe". Drugačije tumačenje geneze ovog tipa naušnica donosi M. Petrinec. Ona smatra da je riječ o karakterističnu nakitu starohrvatskog kulturnog kruga budući da sličnih sljepočničarki nema nigdje drugdje u slavenskom svijetu, već su specifične upravo za područje ranosrednjovjekovne Hrvatske.⁷⁸

Sl. 52 – Srebrne naušnice s okomito postavljenom jagodom iz grobova 66, 108, 87

Sl. 53 – Dva para srebrnih naušnica s okomito postavljenom jagodom iz groba 118

Naušnice su ove grupe zasada ograničene na sjevernojadranski prostor (Vinodol i Istra) te na prostor sjeverne Dalmacije (od Zrmanje do Krke).⁷⁹ Međutim vrijedno je upozoriti da su u Vinodolu ove naušnice brojnije, o čemu svjedoči broj nađenih primjeraka na Gorici, a što nas potiče na pretpostavku da bi njihovo radioničko podrijetlo moglo biti u blizini Vinodola.

79 Marušić, 1987: 80; Ž. Cetinić, 1998: 66.

80 Naušnica je fragmentirana. Nedostaju joj perle, koje u prijedlogu rekonstrukcije donosi Radmila Matejčić, i tanka žica kojom je bila omotana karika u međuprostoru jagoda. Usp. D. Jelovina, 1976: 105; N. Miletić, 1980: 151; Ž. Cetinić, 1998, sl. 45.

81 Lj. Karaman, 1940: 34, sl. 28; D. Jelovina, 1976: 105, T. XIX: 4–8.

82 P. Korošec, 1979: 194 (2.2); Ista, 1970/71: 96.

83 Lj. Karaman, 1940: 35; M. Petrinec, 2006: 201.

84 D. Jelovina, 1976: 105–106. Usp. M. Petrinec, 2006: 200–202.

Naušnice s jagodama i karikom povijenom u petlje

U sklopu inventara groba 32 nalazi se i srebrna naušnica s donjim dijelom karike oblikovanim u obliku slova "Y", zacijelo nepotpuna (T. XIV 9).⁸⁰ Tipološki se srodni primjerci sreću i na drugim starohrvatskim grobljima Dalmatinske Hrvatske: Biskupija – Crkvina, Oton kod Knina, Smrdelji kod Skradina, Kosa kod Vrpolja, Donje Polje kod Šibenika.⁸¹ Karakterizira ih oblik karike, koja je u donjem dijelu povijena u dvije ili tri petlje među kojima su smještene neukrašene vertikalno postavljene jagode. Slične naušnice s istočnoalpskog prostora srećemo kao nakitni oblik karantansko-ketlaške kulturne skupine.⁸² Donji je dio luka kod tih naušnica zavijen u dužu petlju, na kojoj je također vertikalno nadjevena staklena ili brončana jagoda kroz koju je petlja provučena i dopunjena dodacima u vidu privjeska. Što se tiče podrijetla promatranih naušnica, prema mišljenjima nekih autora riječ je o nakitnom obliku iz radionica starohrvatskog kruga, ali rađenih po uzoru na karantanske⁸³, ili pak o jednoj od brojnih inačica starohrvatskog nakita, i to osobito o ranom nakitnom obliku sa samog početka 9. stoljeća.⁸⁴ Nalaze istovrsnih naušnica zastupljenih na sla-

venskim grobljima u Bosni i Hercegovini Nada Miletić smatra proizvodima s istočno-alpskog prostora koji se kao import iz ketlaškog kulturnog kruga javljaju i na području Dalmatinske Hrvatske. Nasuprot tome mišljenju Željko Tomičić ih vezuje za stupanj Bijelo Brdo te pretpostavlja da su trajale najduže do zadnje trećine 11. stoljeća. Nalaze sa Stranča Maja Petrincec datira u 10. stoljeće.⁸⁵

Sl. 54 – Stranče – Gorica, nalaz naušnice s četirima jagodama u dječjem grobu 120 (detalj)

Naušnice s četirima jagodama

Ovaj se tip naušnica kao dio starohrvatskog nakita ne javlja u tako veliku broju primjeraka kao druge naušnice s jagodama, jednojagodne ili trojagodne. Stoga se one smatraju rijetkim i specifičnim tipom naušnica unutar dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine. U najnovije vrijeme drugačije mišljenje donosi Maja Petrincec. Ona dokazuje da "naušnice četvero-jagodnog tipa nisu, naime, uobičajene samo u nošnji Hrvata već ih pronalazimo i kod drugih slavenskih naroda".⁸⁶

Na Gorici, u grobovima 120, 81, 82A, 56, 66, 32 pronađeno je ukupno 12 četvero-jagodnih naušnica, koje sadržavaju različite tipološke elemente i predstavljaju reprezentativnu i osebujnu skupinu unutar nalaza nakita, potvrđujući još jednom brojnošću, kakvoćom izrade, oblikovnim i ornamentalnim izrazom samosvojnost ovog starohrvatskog vinodolskog groblja. Posrebrene naušnice u grobu 120 nađene su zajedno s parom brončanih karičica sa S-nastavkom (sl. 62), a u grobu 81 zajedno sa srebrnim običnim karičicama. Raskošan par četvero-jagodnih sljepoočničarki, izveden od srebra, pronađen je u grobu 82. U grobu 66 javljaju se s parom naušnica s trima jagodama, kod kojih je središnja, okomito postavljena jagoda izdužena, bade-masta oblika. Grob 56 sadržavao je par gotovo istovjetnih četvero-jagodnih naušnica, uz dvije naušnice grozdolika tipa. Inventar groba 32 predstavljen je i parom manjih srebrnih naušnica s četirima jagodama. Svi su primjerci izrađeni od srebra, osim naušnica iz groba 120, koje su izvedene od posrebrene bronce.

⁸⁵ N. Miletić, 1966/1967: 121, T. XXII, T. XXIX: 16; Ista, 1975: 100, T. II; Ista, 1980: 151, T. XVII; Ž. Tomičić, 2000: 31.

⁸⁶ D. Jelovina, 1976: 102; J. Belošević, 1987: 160; M. Petrincec, 2006: 195.

Sl. 55 – Naušnice s četirima jagodama iz grobova 82 A, 56 i 81

Na središnjem je prostoru Dalmatinske Hrvatske registrirano više desetina primjeraka naušnica ovoga tipa.⁸⁷ Ustanovljeno je pak da na mnogim, arheološki osobito važnim starohrvatskim grobljima ovog područja nisu zastupljene, iako je prisutan nakit svojstven starohrvatskoj kulturnoj skupini.⁸⁸ Po brojnosti se nalaza ovog tipa naušnica izdvaja starohrvatsko groblje Biskupija – Crkvina, gdje je nađeno trinaest komada⁸⁹, te nalazište Biljane Donje – Begovača s četirima⁹⁰ i Prvić Luka s pet primjerala.⁹¹

Na području Istre pronađene su na starohrvatskom groblju u Žminju⁹², nalazimo ih i na području Like⁹³, zatim u Sisku⁹⁴ i drugdje, a kao import iz Dalmatinske Hrvatske prisutne su na srednjovjekovnim grobljima u Bosni i Hercegovini.⁹⁵

Skladnim ornamentalnim izrazom, naglašenom minucioznošću tehnike granuliranja izvedena u srebru izdvaja se nalaz sljepoočnicarki (ukosnica) iz groba 82.⁹⁶ Tipološki su sukladni nalazi poznati iz Nina⁹⁷ te s groblja Ptuj – grad (grob 355).⁹⁸ Za potonje je utvrđeno da pripadaju izradevinama velikomoravskog kulturnog horizonta.⁹⁹

Nalazi su naušnica s četirima jagodama ustanovljeni na jugozapadnom dijelu groblja na Gorici. Vrsnoćom izrade, visokom estetskom razinom i znakovitom kvantitetom osim o karakteru ukopišta svjedoče i o posebnom društvenom statusu njihovih nositelja u okviru zajednice kojoj je pripadalo groblje na Gorici.

87
D. Jelovina, 1976: 102; nalaze naušnica s četirima jagodama (6) s područja Biograda donosi J. Belošević, 1987: 147, sl. 7, 8, 148, sl. 9, 10, 149, sl. 11, 12; M. Petrinec, 2006: 193 i d.

88
J. Belošević, 1987: 150, 151; M. Petrinec, 2006: 195.

89
D. Jelovina, 1976: 102; usp. M. Petrinec, 2006: 193.

90
D. Jelovina – D. Vrsalović, 1981: 116, T. XV (grob 257), T. XXXIII (grob 484); M. Petrinec, 2006: 193.

91
Z. Vinski, 1949: 22–24; D. Jelovina, 1976: 102.

92
B. Marušić, 1987: 80, T. II: 13, T. IX: 1, 2, T. XVI: 5, 6.

93
Z. Vinski, 1949: 25, T. IV: 29, 30.

94
Z. Vinski, 1949: 27, T. VI: 40–42; A. Horvat, 1954: 99, sl. 4.

95
N. Miletić, 1989: 182, T. II: 16;
I. Čremošnik, 1951: 245, T. II: 2; D. Jelovina, 1976: 102; M. Petrinec, 2006: 197.

96
Ž. Cetinić, 1989: 130, sl. 1.1, 2; Ista, 1995: 93, sl. 108; M. Petrinec, 2006: 196, navodi: "(...) za vremensko opredjeljivanje ostalih sljepoočnicarki s četiri jagode značajni su nalazi s Gorice u Strančama i Livada u Konjskom polju koji određuju donju granicu njihove pojave".

97
L. Jelić, 1911: 191, 5, T. VIII: 13; K. Vinski-Gasparini, 1952: 21, T. IV: 3.

98
J. Korošec, 1950, 207–208, sl. 110;
P. Korošec, 1999: 50 – naušnice iz groba 355 pripisuje horizontu grobova velikomoravske faze moravskoga kulturnog kruga.

99
P. Korošec, 1971, Y1 23: 1,2; Ista, 1996: 413, sl. 1, T. I: 2–5; P. Korošec 1999: 50.

Sl. 56 – Par posrebrjenih naušnica s četirima jagodama iz groba 120

100

R. Matejčić, 1980: 2; Ista, 1981, sl. 326;
R. Jurić, 1987: 277, sl. 11, 4; Ista, 1993:
122, T. IV: 7; M. Petrinec, 2006: 182
– te ih svrstava u treći tip grozdolikih
naušnica i za sada ne nalazi paralele.

101

S. Gunjača, 1954, grob 52; Ista, 1976:
108, sl. 70 a.

102

A. Horvat, 1954, sl. 9 (detalj).

103

B. Dostál, 1966: 190, T. LXI: 19; J. Poulík,
1975, T. 4.

104

Lj. Karaman, 1952: 69.

Naušnice grozdolika tipa

Par se srebrnih naušnica otkrivenih u grobu 56, zajedno s parom luksuznih sljepo-
očničarki s četirima jagodama, ne može svrstati ni u jedan od navedenih tipova na-
kita (T. XVIII: 3, 4). Riječ je o dosad nepoznatoj tipološkoj inačici u repertoaru staro-
hrvatskog kulturnog kruga, a analogija zasada nema ni na drugim područjima. Da-
tirane su u 10. stoljeće.¹⁰⁰

Zbirom elemenata utkanih u oblikovnom izrazu, naglašenom dekorativnom i minu-
cioznom tehnikom granulacije mogle bi se, s obzirom na svojstva nakita s Gorice,
svesti i sagledati unutar starohrvatske kulturne skupine. Međutim podjednako tako
očevidne oblikovne pojedinosti luče ih iz tipološke skale nalaza starohrvatske kulturne
pripadnosti. U duktusu odgovarale bi naušnicama nadenima u Kninu¹⁰¹ (naroskanim
karičicama), podjednako kao i primjercima iz Siska¹⁰², ali, motreći ih tipološki šire, i
naušnicama velikomoravskog kulturnog kruga.¹⁰³ Stoga ih, zasad, donosimo kao po-
seban tip naušnica ili pak samo kao nepoznatu tipološku inačicu, motreći ih pritom
kroz repertoar starohrvatskog nakita, a upitnost koju nameću mogli bismo možda
ublažiti konstatacijom Ljube Karamana "da se kulturne grupe i skupine srodnih pred-
meta ne javljaju i izivljavaju u ranom srednjem vijeku uvijek u okviru jednog etničkog
elementa", već "da u proučavanju kulturne ostavštine ranog srednjeg vijeka moramo
razlikovati nosioce koji su predmete upotrebljavali, proizvođače koji su predmete
izrađivali, od kulturnog kruga koji je odredio oblik i stil tih predmeta."¹⁰⁴

Sl. 57 – Stranče – Gorica, par srebrnih
naušnica grozdolikog tipa iz groba 56

Naušnice bjelobrdске kulturne skupine

Dio se naušnica tipološkim svojstvima veže za repertoar nakita bjelobrdске kulturne skupine, a ustanovljene su u grobovima 5, 14, 22, 31, 57, 82, 85, 120 i 179. U grobu 5 uz glavu je pokojnika, zajedno s parom jednostavnih karičica, pronađen spiralni, stožasti brončani privjesak naušnice. Analogni su primjerci sa starohrvatskih grobalja u Dalmaciji pripisani importu iz ketlaško-karantanskog kulturnog kruga i datirani od 8. do 10. stoljeća.¹⁰⁵ Pojava je ovog nakitnog predmeta zabilježena već u avaro-slavenskom horizontu kasnog 8. i početka 9. stoljeća.¹⁰⁶ Naglašena je zastupljenost ovog oblika evidentirana na ranoslavenskim grobljima istočne Austrije i zapadne Mađarske.¹⁰⁷

Raznoliki su bjelobrdski primjerci, među kojima su primjerku s Gorice analogni nalazi iz Lijeve Bare, datirani potkraj 10. stoljeća. Nalaze naušnica s ukrasom u obliku spiralnog stošca Maja Petrinec izdvaja kao posebnu skupinu i datira je oko sredine 9. stoljeća.¹⁰⁸

Par lijevanih grozdolikih naušnica s četirima koljencima na karici iz groba 14 nosi prepoznatljive odlike bjelobrdске kulturne skupine. Pripadaju rustikalnoj inačici naušnica tzv. volinjskog tipa (17B)¹⁰⁹, posebice rasprostranjenoj unutar bjelobrdskog kulturnog kompleksa tijekom 11. stoljeća.¹¹⁰ Na prostoru međuriječja Save i Drave njihova se pojava može pratiti od drugog desetljeća 11. stoljeća do potkraj prve polovice 12. stoljeća, odnosno konca I. stupnja bjelobrdске kulture.¹¹¹

105
D. Jelovina, 1976: 104; M. Petrinec, 2006: 186.

106
Ž. Demo: 1966, 47.

107
Isto, 48.

108
M. Petrinec, 2006: 186–187. Za paralele vidi: Z. Žeravica 1985/1986, T. II: 19; P. Korošec, 1999, T. 21: 6, 7, T. 32: 1, 2, T. 33: 10; Z. Vinski, 1952: 51–52, T. II: 11; M. Petrinec, 1986: 186 – navodi da su ove naušnice "karakteristične za grobne inventare Panonije i Podunavlja, gdje su veoma brojno zastupljene, a pojavljuju se pretežito u grobovima djece ili mladih ženskih osoba". Upućuje na literaturu: V. Tovornik, 1986; B. Dostal, 1966; B. Chropovski – G. Fusek, 1988; M. Janković, 1983: 100; M. Bajalović-Hadži-Pešić, 1984: 23; Ž. Važarova, 1976: 361. Isti tip naušnice pojavljuje se u Makedoniji: E. Maneva, 1992: 44–45, T. 17.

109
Z. Vinski, 1970: 58 i d.; J. Giesler, 1981: 91–93; Ž. Tomičić, 1990: 87, T. X: 2; Ž. Tomičić, 1990a: 433–449; Ž. Tomičić, 1992: 149–151; M. Petrinec, 2006: 209, T. 115: 5.

110
Z. Vinski, 1970: 64; M. Petrinec, 2006: 209.

111
Ž. Tomičić, 1990: 87; Isto, 1992: 150–151; Isto, 2003: 552; M. Petrinec, 2006: 210.

Sl. 58 – Par brončanih grozdolikih naušnica s četirima koljencima (inačica tzv. volinjskog tipa) iz groba 14

- 112
D. Jelovina, 1991: 213, T. XIX: 3;
M. Petrinec, 2006: 209.
- 113
D. Jelovina, 1991: 213, T. XIX: 3;
M. Petrinec, 2006: 210.
- 114
J. Belošević, 1987: 153, 162, sl. 16,
T. XLVII: 2; M. Petrinec, 2006: 210.
- 115
E. Boltin-Tome, 1977: 137, T. 2, B 1, 2.
- 116
B. Marušić, 1987: 85, T. V: 12; sl. 49,
126; M. Petrinec, 2006: 204, T. 119: 6.
– predmetnu naušnicu pripisuje skupini
a, odnosno svrstava je u jagodni tip.
- 117
B. Marušić, 1962: 462, T. IV: 7, 8.
- 118
B. Marušić, 1980/81: 54, T. VIII: 9;
M. Petrinec, 2006: 206.

Na središnjem području Dalmatinske Hrvatske prisutnost je naušnica tzv. volinjskog tipa utvrđena u starohrvatskom groblju Spas kod Knina.¹¹² Zajedno s parom S-karičica nađena je naušnica srodnih tipoloških obilježja uz ženski kostur u grobu 176 i svrstana je u skupinu najmlađih nakitnih predmeta, s datacijom od konca 10. do sredine 11. stoljeća.¹¹³

Iz uništenih srednjovjekovnih grobova uz crkvu sv. Martina u selu Mratovu kod Oklaja potječe srebrna lijevana naušnica grozdolika tipa s uočljivom imitacijom granuliranja, bjelobrdskih kulturnih obilježja, rađena po uzoru na volinjski tip i okvirno datirana u 11. stoljeće.¹¹⁴

Primjerci su naušnica ovog tipa, analogni nalazima naušnica iz groba 14 na Gorici, poznati s lokaliteta Predloka kod Črnega Kala, u istočnom zaleđu Kopra, i datirani u drugu polovicu 10. stoljeća.¹¹⁵

Liješana srebrna jagodasta naušnica iz groba 82 nađena je kao par naušnici s jednom jagodom (sl. 59). Analogni su primjerci poznati sa starohrvatskoga groblja u Žminju (grob 126), s kojega je djelomice sačuvana lijevana grozdolika naušnica s alkom na jednom kraju, kao i primjerak s Gorice, datirana u prvu polovicu 10. stoljeća.¹¹⁶ Tipološki sukladni primjerci poznati su i s drugih nalazišta u Istri: Mala vrata – Podbastion te Kravlji rt kod Umaga.¹¹⁷ Ovaj tip naušnice nije zastupljen među filigranskim nakitom starohrvatskog kulturnog kruga, a paralele ne nalazimo ni među nakitom bjelobrdske kulture. Maja Petrinec smatra da uzore, barem djelomično, treba tražiti u četverojagodnim sljepoočničarkama starohrvatskoga tipa.¹¹⁸

Sl. 59 – Stranče – Gorica, srebrna
lijevana jagodasta naušnica
iz groba 82

Dvije brončane lijevane naušnice, od kojih je jedna manjkava, ustanovljene u grobu 31 pripadaju tipu grozdolikih naušnica s dvama koljencima na bočnim stranama karike¹¹⁹. Na sjeveroistočnom rubnom dijelu groblja, u grobu 179, otkriven je par slabo sačuvanih brončanih naušnica koje na donjem dijelu karike nose ukras od tanke spiralno uvijene žice (T. LVII: 1, 2). Na temelju tipoloških obilježja te bi se naušnice mogle pripisati bjelobrdskoj kulturnoj skupini, a nose svojstva tzv. pilinskog tipa naušnica¹²⁰, čija je prisutnost na dalmatinsko-hrvatskim grobljima već uočena i zabilježena. U grobu 66 na Mastirinama u selu Kašić kod Zadra nađen je par srebrnih naušnica tipa Pilin, koje su na temelju analognih naušnica izvan ovog područja te cjelokupne slike nalaza datirane u 11. stoljeće.¹²¹ Nalaz naušnice istog tipološkog obilježja evidentiran je na lokalitetu Crkvina u Galovcu.¹²² Srodni su nalazi naušnica zabilježeni i na tlu Istre, u Dvigradu¹²³, srećemo ih na nalazištima s istočnoalpskog prostora: Sveta gora na Bizeljskom, Küttlach¹¹⁸, a Nada Miletić ih kao element ketlaškog kulturnog kruga donosi s nalazišta Župče kod Visokog i Mahovljana.¹²⁴ Zdenko Vinski naušnice ovog tipa datira u 11. stoljeće.¹²⁵ Na području Mađarske smještaju se u 10. i 11. stoljeće.¹²⁶ Lubor Niederle ih drugačije kulturno određuje i smješta među bizantske nakitne tvorevine¹²⁸, dok ih J. Giesler smatra ukrasnim predmetom bjelobrdske kulture, premda njihovo podrijetlo nalazi u bizantskom kulturnom krugu.¹²⁹

Nalaz S-karičica zabilježen je na Gorici u svega 4 groba, i to kao jedini nalaz u grobovima 57 (sl. 59), 85 i 22, ili zajedno s tipičnim nakitom dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine, naušnicama s četirima jagodama (u grobu 120). Navedeni su primjerci uvijek nađeni u paru, a promjera su oko 2,7 cm. Raskucan S-nastavak ponekad je kaneliran, što je jedan od elemenata za precizniju dataciju naušnica.¹³⁰ S-karičice s Gorice nađene su u grobovima pri rubu i na rubu jugozapadnog dijela groblja te u grobu 22, koji je smješten više prema središnjem dijelu istog prostornog segmenta groblja. Prisutnost je ovog tipa karičica zabilježena i na drugim dalmatinsko-hrvatskim grobljima mladega horizonta.¹³¹

- 119
Z. Vinski, 1970: 57; M. Petrinec, 2006: 208 (T. 116: 1).
- 120
S. Ercegović-Pavlović, 1980: 47, T. 23, sl. 215; Ž. Tomičić, 1990a: 389 (tip 18); za naušnice s Gorice (grob 179) vidi N. Miletić, 1980: 153; M. Petrinec, 2006: 211, 212, T. 113: 6.
- 121
D. Jelovina, 1982: 59, T. IV: 66; M. Petrinec, 2006: 212 – naušnice datira na kraj 11. ili u prvu polovicu 12. stoljeća.
- 122
J. Belošević, 1993: 135, T. XXIV: 1, T. XXVIII: 1.
- 123
B. Marušić, 1970: 16, 27–28, T. III: 2, 8; Isti, 1995: 104 (456), sl. 122.
- 124
P. Korošec, 1979: 115, T. 49, sl. 2; Ista, 1969: 245, T. 1: 6, T. 4: 6.
- 125
N. Miletić, 1975: 98, T. III: 8.
- 126
Z. Vinski, 1982: 227.
- 127
Z. Vána, 1954: 64.
- 128
L. Niederle, 1930: 127, obr. 63:1.
- 129
Ž. Tomičić, 1990a: 388; J. Giesler, 1981: 127.
- 130
Ž. Tomičić, 1990: 88; M. Petrinec, 2006: 211.
- 131
D. Jelovina, 1976: 94; Isti, 1991: 206; M. Petrinec, 2006: 210.

132
J. Brunšmid, 1904: 40; L. Niederle, 1931:
186; Lj. Karaman, 1940: 14.

133
Ž. Tomičić, 1992: 144.

134
Ž. Tomičić, 1990a donosi popis autora
koji dotiču ovu problematiku.

135
N. Jakšić, 1989: 424.

136
J. Giesler, 1981: 37, 104–109, 113–116;
Ž. Tomičić, 1990, 87–88.

137
D. Jelovina, 1976: 96; Isti, 1991: 207; M.
Zekan, 1987: 46.

138
N. Jakšić, 1989: 427.

139
Ž. Demo, 1996: 47.

Karičice sa S-nastavkom smatraju se tipičnim slavenskim nakitom 10–12. stoljeća¹³², a obično se vezuju za natiktni repertoar bjelobrdске kulturne skupine, i to u njezinoj ranoj fazi I. stupnja.¹³³ Podrijetlo su i datacija ove vrste nakita predmetom zanimanja mnogih znanstvenika.¹³⁴ Datiranje S-karičica u pojedinim autorima varira u vremenskom rasponu od 7. do 8. stoljeća s jedne strane, pa do 12. stoljeća s druge strane.¹³⁵

Nove su kronologijske spoznaje, na temelju prepoznatljive razlike u veličini i debljini žice kod S-karičica, dale osobit pomak u njihovu proučavanju.¹³⁶ Na temelju se rezultata novijih arheoloških istraživanja na prostoru Dalmatinske Hrvatske smatra da je veći dio fundusa S-karičica s ovog prostora od 10. stoljeća izrađivan u domaćim zlatarskim radionicama, odnosno da je ovaj tip naušnica pronađenih u grobovima na području Dalmatinske Hrvatske zacijelo nastao i prije pojave bjelobrdске kulture i bio u uporabi već u 9. stoljeću.¹³⁷ Na temelju podrobnije analize ovog nakitnog oblika drugi ih pak autori smatraju importom s područja Panonije, gdje su daleko učestalije, a njihovu pojavu u ranosrednjovjekovnim grobovima primorja smatraju samo obilježjem "jednog trenutka" i "stranim tijelom" unutar standardnog romaničkog materijala.¹³⁸ Što se tiče uporabe naušnica, S-završetak je omogućavao da ih se ukrasnom vrpcom poveže, te su "ovješene, vezane ili upletene" činile ukras glave, odnosno kose ili pletenice.¹³⁹

Sl. 61 – Par brončanih S-karičica iz dječjeg groba 120

Sl. 62 – Stranče – Gorica, nalaz S-karičica i naušnica s četrima jagodama u dječjem grobu 120

Naušnice karantansko-ketlaške kulturne skupine

Karantansko-ketlaška kulturna skupina posebice je predstavljena primjercima naušnica iz grobova 17, 19, 12, 39, 41, 63, 103. Tipološki su zastupljene naušnice u obliku lunule, naušnice s petljama na dnu karike te karičice rastavljenih krajeva koje završavaju zadebljanjima. Naušnice su pretežno nađene u parovima.

Par srebrnih lunulastih naušnica, otkriven zajedno s većim brončanim karičicama (sl. 64), pripada drugoj varijanti pete skupine (2.5.1.) izdvojenih naušnica, koju karakteriziraju lijevane lunule ukrašene geometrijskim uzorkom izvedenim tremolo tehnikom te ravno odrezan kraj karike.¹⁴⁰ Naušnice s kovanom polumjesečastom pločicom, drugačije u izvedbi ukrasnog motiva, s nama su bližeg prostora, poznate iz Žminja¹⁴¹ i iz Predloke.¹⁴²

- 140
P. Korošec, 1979: 202; P. Korošec, 1999: 54–56.
- 141
B. Marušić, 1987: 84, T. XVII: 217 (5).
- 142
E. Boltin-Tome, 1981: 95–96, T. III: 9.
- 143
J. Korošec, 1947: 64 (II. skupina);
D. Svoljšak – T. Knific, 1976: 68;
P. Korošec, 1979: 189;
P. Korošec, 1999: 54–55.
- 144
P. Korošec, 1979: 189 i 201; B. Marušić,
1987: 85; M. Petrinec, 2006: 213.
- 145
B. Marušić, 1970: 15, T. I: 4, T. IV: 1–3.
- 146
Isti, 1987: 84–85.
- 147
E. Boltin-Tome, 1981: 96–97, T. III: 1–4.
- 148
D. Svoljšak – T. Knific, 1976: 68.
- 149
R. Matejčić, 1974: 11, T. II: 3.
- 150
M. Brozzi, 1964, T. I, 8–10;
D. Svoljšak – T. Knific, 1975: 68.

Sl. 63 – Par srebrnih lunulastih naušnica iz ženskog groba 39

Karičice se rastavljenih krajeva javljaju u inačicama čiji krajevi završavaju s jednim, dvama ili trima zadebljanjima (konusi, čunjevi), više ili manje istaknutima, na jednom ili obama krajevima, i predstavljaju na Gorici najučestaliji oblik ove kulturne skupine, kao jedan od vodećih predmeta mlađe kulture alpskih Slavena.¹⁴³ Jedan i drugi tip naušnica obilježavaju mladi horizont ketlaške kulture i datiraju se u 9. i 10. stoljeće.¹⁴⁴ S Gorici bližih nalazišta analogni su primjerci poznati iz Dvigrada¹⁴⁵, Žminja¹⁴⁶, Predloke¹⁴⁷, Vipavske doline (nalazište Batuje – Sv. Jurij)¹⁴⁸, iz samog Vinodola¹⁴⁹ te s nalazišta u Furlaniji.¹⁵⁰

Sl. 64 – Par brončanih karika s trima zadebljanjima na krajevima iz groba 39

- 151
P. Korošec, 1979: 190.
- 152
Isto: 191.
- 153
D. Jelovina, 1976: 104.
- 154
Isto; Lj. Karaman, 1940: 34.
- 155
R. Matejčić, 1981: 327.
- 156
B. Marušić, 1987: 98, bilj. 116, sl. 53.
- 157
B. Bačić, 1958: 325; B. Marušić, 1962: 462, T. IV: 3; Isti, 1987: 84; HiK (katalog) 2000: 29, I, 19; M. Petrincec, 2006: 184, T. 119: 1.

Naušnice načinjene od uvijene žice s petljama na dnu karike, iz kojih izlaze lančići na čijim je krajevima privjesak u obliku staklenog zrna, nadene u ženskom grobu 17, predstavljaju daljnji tip ove skupine prisutan na Gorici. Primjerci bi se s Gorice mogli pripisati prvoj skupini karantanskih naušnica po podjeli Paole Korošec¹⁵¹, premda je kod naušnica, unatoč slaboj očuvanosti, očevidna različitost u izvedbi njihova donjeg dijela s privjescima, tipološkoga elementa koji ih zasigurno izdvaja kao jednu od poznatih inačica ove skupine.¹⁵² Srodni se nalazi naušnica, registrirani na više nalazišta starohrvatskog kulturnog kruga (Biskupija – Crkvina, Knin – Plavno, Biljane Donje – Begovača, Šibenik – Sv. Lovro, Solin – Glavičine, Danilo – Šematorij)¹⁵³, smatraju importom s karantanskog prostora i datiraju od 8. do 10. stoljeća.¹⁵⁴

Naušnice mediteransko-bizantskih obilježja

Zabilježene su na Gorici u grobovima 9 i 80 na jugozapadnom dijelu nalazišta. U grobu 9, kao "dio depo nalaza"¹⁵⁵ nakitnih predmeta (21 komad), nadene su dvije veće srebrne naušnice izradene kvalitetnom filigranskom tehnikom te četiri primjerka lijevanih srebrnih grozdolikih naušnica (T. IV: 1, 2, 3, 4). U grobu 80 par je srebrnih naušnica, s ukrasom u obliku vitičaste rozete, otkriven zajedno s prstenom tipičnim za srednji sloj karantansko-ketlaške kulture¹⁵⁶. Analogije za naše primjerke ažuriranih srebrnih naušnica nalazimo u inventaru nalaza starohrvatskoga groblja u Žminju. To su srebrne grozdolike naušnice iz groba 93, koje se na temelju analogne naušnice iz Buzeta datiraju u sredinu, odnosno treću četvrtinu 9. stoljeća.¹⁵⁷

Sl. 65 – Stranče – Gorica, par srebrnih naušnica s ukrasom u obliku vitičaste rozete iz groba 9

Sl. 66 – Četiri srebrne grozdolike naušnice iz groba 9

Četiri manje srebrne naušnice grozdolika tipa i kvalitetne izrade pripadaju omiljenu nakitnome obliku koji je široko rasprostranjen u brojnim inačicama i načinima izrade.¹⁵⁸

Grozdolike naušnice srodnih tipoloških obilježja, otkrivene na starohrvatskim grobljima ranog horizonta na području Dalmacije, predstavljaju izravan import iz bizantskih zlatarskih radionica.¹⁵⁹ Tipološke, u stanovitome smislu, ali ne i kronologijske paralele navedenim nalazima naušnica predstavljaju nalazi grozdolikih naušnica brojno zastupljenih na grobljima velikomoravskog horizonta¹⁶⁰, na području Poljske¹⁶¹ te na slavenskim grobljima u Mađarskoj.¹⁶²

Odredene se analogije za četiri grozdolike naušnice s Gorice mogu naći među grozdolikim naušnicama u grobovima ranog horizonta dalmatinsko-hrvatskih grobalja na arheološko i povijesno vrijednim nalazištima, kao što su Nin-Ždrijac¹⁶³ i Maklinovo brdo u selu Kašić.¹⁶⁴ Naušnice s Gorice zacijelo predstavljaju tipološke inačice ovih naušnica, ali su s obzirom na okolnosti nalaza ipak nešto mlađe od navedenih primjeraka.¹⁶⁵

158
Lj. Karaman, 1936: 86–87; B. Marušić, 1987: 84.

159
J. Belošević, 1980: 86–90; Isti, 1984: 50.

160
V. Hrubý, 1955: 238 i d.; J. Poulfík, 1948: 43 i d.; B. Dostál, 1966: 35, obr. 8; J. Poulfík, 1975, T. IV.

161
J. Belošević, 1984: 50.

162
A. Sós, 1973: 120, abb. 35.

163
J. Belošević, 1980a, Y 231: 4–7; J. Belošević 2007: 256 i d.

164
Isti, 1982, Y 277, 2/2: 5.6.

165
R. Matejčić, 1981: 327; M. Petrinec, 2006: 181.

Prstenje

166
J. Brunšmid, 1903/4: 42; J. Korošec,
1947: 94 i d.; D. Jelovina, 1976: 107 i d.

167
N. Miletić, 1966/67: 133; D. Jelovina,
1976: 107; J. Belošević, 1980: 942.

168
D. Jelovina, 1976: 107; J. Belošević,
1980: 94; Ž. Demo, 1996: 55.

169
D. Jelovina – D. Vrsalović, 1981: 120.

170
D. Jelovina, 1976: 108; M. Zekan, 1987:
52 (kat. br. 52); M. Petrinec, 2006:
115–116, T. 253.

Brojnu i raznoliku skupinu nakita na groblju Gorica predstavlja prstenje. Zastupljeno je sa 76 primjeraka koji obuhvaćaju široku skalu oblika, od brojnih inačica jednostavnijega prstenja do primjeraka koji pripadaju luksuznijim oblicima ove nakitne vrste. U grobovima se nalaze kao pojedinačni ukrasni predmeti ili ih se pak u kulturnom grobnom sadržaju sreće i po više primjeraka. Pretežito su pronalazeni na jednoj ili na objema rukama, a ponekad i na drugom mjestu unutar groba. Predstavljaju uobičajen nalaz u ženskim grobovima, ali ih isto tako srećemo i u grobovima muškaraca i djece. Prema tipološkim značajkama zastupljeno je nekoliko temeljnih skupina¹⁶⁶: žljebasti (kanelirani) prsteni, obični kovani ili lijevani prsteni, lijevani masivni prsteni te prsteni s ukrasom, a prema Maji Petrinec svrstani su u osam tipoloških skupina.

Prstenje je izrađeno od bakra, bronce i srebra, najčešće u tehnici lijevanja i kovanja, a ukrašeno je tehnikom iskucavanja, tremoliranja, urezivanja, punciranja, granulacije i tordiranja.

Jednostavni kovani ili lijevani prsteni, polukružna ili trokutasta presjeka najbrojnije su zastupljeni unutar ove nakitne vrste. Najčešće su rađeni od bronce ili srebra. Javljaju se u više oblikovnih inačica: prsteni s rastavljenim krajevima ili s krajevima koji se mimoilaze, primjerci čiji su krajevi šiljasti ili pak rezani i spojeni zakovicama. Unutar skupine evidentirani su i primjerci ukrašeni u tehnici punciranja ili se pak javlja ukras u obliku okomitih i kosih zarezata.

Ovaj je tip jednostavnih prstena prisutan u srednjovjekovnim grobljima različite kulturne i etničke pripadnosti.¹⁶⁷ Dugotrajnost i široka rasprostranjenost ovog oblika prstena otežava njegovu kulturnu i vremensku atribuciju, posebice u slučajevima kada se prsten javlja kao pojedinačan grobni nalaz.¹⁶⁸

Žljebasti prsteni (s dvjema paralelnim kanelurama) učestali su nalaz na dalmatinsko-hrvatskim grobljima i predstavljaju omiljen nakitni oblik od 9. do 11. stoljeća, pa i dalje.¹⁶⁹ Na groblju Gorica javljaju se i primjerci kojima uzduž vanjske strane teče po više kanelura i čiji su krajevi spojeni zakovicama.

Vrstan je primjerak vrlo masivna lijevanog prstena D-presjeka otkriven u ženskom grobu 124. Masivno lijevano prstenje D-presjeka najzastupljeniji je tip prstenja u okviru grobova na redove s kršćanskim načinom pokapanja i pojavljuje se gotovo na svim nalazištima.¹⁷⁰

Sl. 67 – Stranče – Gorica, prstenje iz grobova 9, 120 i 80

Među prstenjem s ukrasom osobito su vrijedni primjerci iz grobova 9, 80, 66, 118, 120, 159.

Prsteni od tanka srebrnog lima s proširenjem na prednjoj strani, rombična ili izduženo ovalna oblika, ukrašeni punciranjem ustanovljeni su u dvama slučajevima. Primjerak prstena iz groba 9 ukrašen je geometrijskim uzorkom izvedenim u tehnici tremoliranja i iskucavanja (T. IV: 5). Ovaj tip prstenja karakterističan je za starohrvatska groblja horizonta 8. i početka 9. stoljeća i smatra se izravnim importom iz bizantskih zlatarskih radionica.¹⁷¹ Poznat je s nalazišta Nin – Materiza¹⁷², Nin – Ždrijac¹⁷³, Kašić – Maklinovo brdo.¹⁷⁴ Prstenje analogno našem primjerku iz groba 9 na području se Slovenije sreće na nalazištima Bled – Brdo¹⁷⁵, Bled – Pristava¹⁷⁶, Kranj – Gorenja Sava¹⁷⁷ i drugima. Okvirno je datirano u 9. stoljeće, a poneki primjerci u 10. ili početak 11. stoljeća.¹⁷⁸ Drugi prsten, iz groba 80, ukrašen punciranim uzorkom i nađen s parom bizantsko-mediteranskih naušnica, tipičan je za srednji sloj karantansko-ketlaške kulturne skupine, a riječ je o inačici kakva dosad nije registrirana među nalazima sa starijih grobalja.¹⁷⁹ Tipološki srodni primjerci, a i najbrojniji, nalaze se na području nekadašnje Velikomoravske Države, u Starém Mestu, Blučinu, Skalici i drugim lokalitetima¹⁸⁰, kao i u grobljima s keramikom u Donjoj Austriji i na području Transdanubije u Mađarskoj.¹⁸¹ Prstenje se ovog tipa javlja u mladem horizontu avaro-slavenskih grobalja na području Karpatske kotline i Pannonske nizine i datirano je u drugu polovicu 8. stoljeća.¹⁸²

Prsten iz groba 9, horizontalno trostruko profiliran na vanjskoj strani i sa šupljom kupolastom krunom ukrašenom zvjezdastim motivom u tehnici granulacije, pripada drugom tipu unutar skupine prstenja s ukrasom. Tipološki sukladne primjerke prstenja nalazimo na području bjelobrdske kulturne grupe.¹⁸³ Vremenski se smještaju u ranu fazu I. stupnja bjelobrdske kulture i drže bizantskim produktom ili pak proizvodom radionica pod utjecajem bizantskog kulturnog kruga.¹⁸⁴

Prsten iz groba 66 sa staklenim zrnom pripada skupini prstenja učestaloga na grobljima Dalmatinske Hrvatske, koji podrijetlo zacijelo vode iz kasne antike.¹⁸⁵

U grobu 118, zajedno s četirima naušnicama tipa naušnica s okomito postavljenom jagodom, nađen je srebrni prsten pločastoga oblika s blagim prednjim proširenjem, bogato ukrašenim u tehnici iskucavanja. Tipološki je srodan prsten nađen u najstarijem sloju grobova starohrvatskoga groblja u Žminju, datiranom u sredinu 9. stoljeća (840–870).¹⁸⁶

171
J. Belošević, 1980: 94; M. Petrinec, 2006: 213–214, T. 252.

172
Isti, 1973: 230, T. IX: 13; J. Belošević, 1980: 21, T. XLIII: 34.

173
Isti, 1980a, Y 238: 8, 9; Isti, 1980: 94, T. XLIII: 31, 36, 37, 39, 41–42; Isti, 2007: 263–264, sl. 5.

174
Isti, 1982, Y 271, 2/2: 2–2a.

175
P. Korošec, 1979: 220, T. 2: 5, 6, 8.

176
Isto, T. 14: 14; T. Knific, 1975: 18.

177
T. Knific, 1975: 18, T. I: 5.

178
Isto, 1975: 18.

179
B. Marušić, 1987: 98; M. Petrinec, 2006: 214.

180
V. Hrubý, 1955: 267, obr. 42; J. Poulik, 1948: 51 i d.; B. Dostál, 1966: 57–58, f. 12, 6–24: 18.

181
A. Sós, 1973: 121, f. 36.

182
Z. Čilinská, 1996: 158 i d.

183
J. Brunšmid, 1903/4, sl. 39,15; Ž. Tomičić, 1992: 140; Ž. Demo, 1996: 51.

184
J. Giesler, 1981: 111–112; Ž. Cetinić, 1998: 76; M. Petrinec, 2003, 165; M. Petrinec, 2006: 217.

185
D. Jelovina, 1976: 109; Ž. Cetinić, 1998: 76; M. Petrinec, 2006: 217 i d.

186
B. Marušić, 1987: 55, T. XII: 9, sl. 49.

Sl. 68 – Prstenje iz grobova 9, 66 i 159

187
E. Boltin-Tome, 1977: 134, T. II: 3/B.

188
Ista, 1987: 198, T. III: 11.

189
L. Niederle, 1930: 124, obr. 60, 1; Isti,
1931: 214; M. Petrinec, 2006: 219.

Za brončani prsten iz groba 159, čija je pločica ukrašena motivom urezanih i punčiranih rombova, analogije nalazimo na prstenu iz Predloke¹⁸⁷, datiranom na temelju pratećeg arheološkog materijala (grozdolikih naušnica s četirima koljencima) u drugu polovicu 10. stoljeća.¹⁸⁸ Ovaj tip prstena, prema mišljenju L. Niederlea, pripada skupini čisto slavenskih nakitnih oblika 9. do 10. stoljeća, a Maja Petrinec smatra da se s pojavom ovog tipa ne može računati prije 10. stoljeća, i to sredinom ili u drugoj polovini toga stoljeća.¹⁸⁹

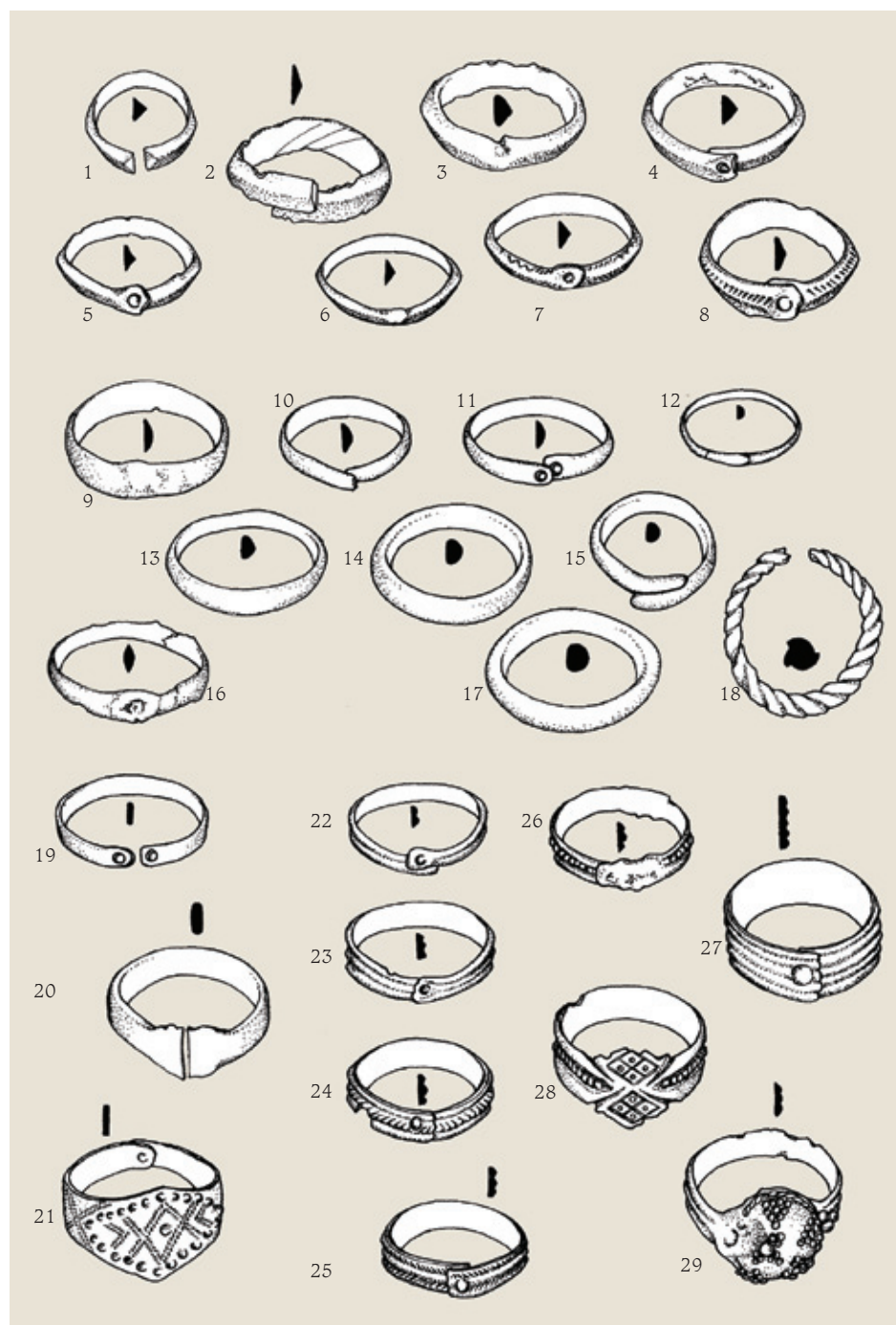
U inventaru groba 120 izdvaja se srebrni prsten čija je zaobljena pačetvorinasta pločica ukrašena urezanim motivom vitica i križića, koji se nastavlja na odvojenim

Sl. 69 – Stranče – Gorica, nalaz prstena u dječjem grobu 120

Sl. 70 – Stranče – Gorica, nalaz prstenja u ženskom grobu 119

Sl. 71 – Stranče – Gorica, tipološki izbor prstenja

proširenim dijelovima koluta (sl. 69). Analogije nam za taj prsten nisu poznate, iako mu je likovnim izričajem blizak pozlaćeni srebrni prsten sa starohrvatskoga groblja Spas kod Knina, daleko vrsnije izrade i drugačije tehnike ukrašavanja, koji je, zacijelo kao proizvod stranog majstora zlatara, datiran u 10. stoljeće ili na kraj 11. stoljeća.¹⁹⁰

Držimo važnim upozoriti i na jedini primjerak prstena od brončane dvostruke uvijene žice rastavljenih krajeva, kakvi se javljaju tijekom II. stupnja bjelobrdске kulture.¹⁹¹ Tipološki srodni prsteni ustanovljeni su na drugim starohrvatskim grobljima, gdje su okvirno datirani od sredine 9. do kraja 10. stoljeća.¹⁹²

Prsteni s Gorice, osobito pojedini primjerci kvalitetnije i luksuznije izrade, zacijelo vuku svoje podrijetlo iz kasnoantičkih i bizantskih središta, pojedini nose oznake suvremenih kulturnih skupina ili pak vremenskih sekvenci u njihovu trajanju, ali su većim dijelom, kao uostalom i naušnice, tvorevine domaćih radionica i time su dio starohrvatskog nakitnog fundusa od 9. do 11. stoljeća.

Ogrlice

Ogrlice ili dijelovi ogrlica od stakla i staklene paste, raznih oblika, veličine i boje predstavljaju malobrojne nalaze na ovom groblju. Nađene su u ženskim i dječjim grobovima 3, 18, 120, 127 i 147. Ogrlica koja je nađena u ženskom grobu 120, rasuta na predjelu vrata i preko lijevog ramena, bila je sastavljena od 47 perli različitih po veličini, obliku i boji, izvedenih od staklene paste. Staklene perlice pretežito su zelene boje, srebrnasto bijele ili kao biser sive, ponekad obojene u nijansama smeđe, radijalno-trakastog izgleda, staklaste do sedefaste sjajnosti (sl. 72). Perle poligonalna oblika, zelenkaste i plave boje, oble perle, potom dvije dvočlane perle činile su dio inventara groba 3. U grobu 18 evidentirana su dva primjerka: jedna perla cilindrična oblika plave boje i druga jagodasta oblika. Navedeni su primjerci nađeni u zoni grobova koji predstavljaju mladi dio groblja, okvirno datirani od 9. do 11. stoljeća.¹⁹³ Istraživanjima provedenima 1977. godine na sjeverozapadnom perifernom dijelu "bloka C", na "području ispod groba 1" ustanovljena je "manja količina staklenih bobaka kobaltno plave boje, okruglih s rupicom u sredini. U sredini niske je jedan veći bobak, lijevo i desno od njege su manji."¹⁹⁴ Ta je ogrlica nažalost zagubljena, naime podaci se o njoj u raspoloživoj dokumentaciji ne nalaze.

Unutar starohrvatskoga kulturnog kompleksa ogrlice čine važan predmet uresa na grobljima iz 8. i prve polovice 9. stoljeća¹⁹⁵, a po tim se nalazima posebice izdvaja groblje na Ždrijacu u Ninu.¹⁹⁶ Glede podrijetla ogrlica u ovom horizontu starohrvatskih grobalja utvrđeno je da one predstavljaju import iz mediteransko-bizantskih zlatarskih radionica ili pak karolinškoga kulturnog kruga.¹⁹⁷ Pretežito izvedene od staklene paste, tipološki su srodne primjercima ogrlica koje pripadaju širem vremenskom rasponu i koje su prisutne u svim slavenskim grobljima ranoga srednjeg vijeka.¹⁹⁸ Zastupljene su i u grobljima karantansko-ketlaškog kulturnog kruga¹⁹⁹, u kojima češća uporaba ogrlica od staklenih perli počinje u II. fazi ove kulturne skupi-

¹⁹⁰
D. Jelovina, 1991: 215, T. I: 7; Ž. Cetinić, 1998, T. 52, 1; M. Petrinec, 2006: 218 – smatra da ova skupina prstenja vjerojatno pripada 10. stoljeću.

¹⁹¹
Ž. Tomičić, 1992: 160.

¹⁹²
D. Jelovina, 1991: 214, T. III: 8, T. IV: 3, T. XVII: 10.

¹⁹³
R. Matejčić, 1981: 323; Ž. Cetinić, 1998: 77–78.

¹⁹⁴
Dnevnik arheološkog istraživanja, Stranče – Gorica, 15. travnja 1977.

¹⁹⁵
J. Belošević, 1976: 307; Isti, 1980: 90; Isti, 2007: 268.

¹⁹⁶
J. Belošević, 1980: 90; Isti, 1908a, Y 229, 8, Y 237(5) 3,26, Y 238, 2; Isti, 2007: 266–267.

¹⁹⁷
J. Belošević, 1980: 91; Ž. Cetinić, 1998: 77–78; M. Petrinec, 2006: 126; J. Belošević, 2007: 268.

¹⁹⁸
J. Brunšmid, 1903/4: 42 i d., sl. 8; J. Poulík, 1948: 60, T. XXXVII i XXXIX; J. Korošec, 1952: 294; Z. Vána, 1954: 79, T. V; P. Korošec, 1979: 224–228; D. Jelovina, 1976: 110–111; J. Belošević, 1980: 91; J. Giesler, 1981: 131–132; Ž. Tomičić, 1990a: 426–478; Ž. Demo, 1996: 49; M. Petrinec, 2006: 128; J. Belošević, 2007: 268.

¹⁹⁹
J. Korošec, 1947: 86–87; P. Korošec, 1979: 224–229; P. Korošec, 1999: 61.

200
P. Korošec, 1979: 228.

201
J. Brunšmid, 1903/4: 42; S. Gunjača,
1953 33; Lj. Karaman, 1955: 211.

202
D. Jelovina, 1976: 110; M. Petrincec,
2006: 220.

203
S. Gunjača, 1953: 33, sl. 7;
M. Petrincec, 2005:

204
D. Jelovina – D. Vrsalović, 1981: 124.

205
S. Gunjača, 1953: 33; Lj. Karaman,
1955: 211; D. Jelovina, 1987: 44;
M. Petrincec, 2006:220

206
B. Marušić, 1967: 338; Isti, 1979: 132;
Ž. Cetinić, 1998: 78;
J. Belošević, 2007: 266.

207
Usp. B. Marušić, 1987: 109; Isti, 1995:
16–17; Isti, 1960: 25.

208
B. Marušić, 1979: 132.

ne²⁰⁰, ali se ipak u najvećem broju i gotovo kao specifičan nakitni element javljaju na području bjelobrdske kulturnog kompleksa.²⁰¹ U odnosu na zastupljenost ostalih nakitnih vrsta njihova pojava u dalmatinsko-hrvatskim grobljima mladog horizonta, od 9. do 11. stoljeća, nije osobito brojna.²⁰² Reprezentativni primjerci iz Biskupije – Crkvine²⁰³ i starohrvatskoga groblja na Begovači kod Biljana Donjih²⁰⁴ različito se datiraju, kao što su različita i mišljenja glede podrijetla ovih nakitnih predmeta.²⁰⁵ Na području Istre ogrlice od staklenih perli predstavljaju omiljen ženski ukras od kasne antike do kraja 8. stoljeća²⁰⁶, dok u starohrvatskom horizontu 9. i 10. stoljeća nisu poznate.²⁰⁷ Stoga Branko Marušić smatra da kod pripadnika drugog vala slavenskog naseljavanja Istre, poslije 788. godine, ogrlica nije bila uvrštena u standardni element ženske nošnje.²⁰⁸

U posljednjoj kampanji istraživanja na Gorici provedenoj 1997. godine u dječjem grobu 127 otkrivena ogrlica sastavljena od 99 perli od stakla i staklene paste različitih oblika, pretežito plave i žute boje, i od 16 srebrnih zrna sačinjenih od dviju polutki spojenih ornamentalnim uzorcima kružna oblika izvedenim od filigranske niti kojim su bili optočeni i krajevi zrna (sl. 73, T. XLII). Položaj nalaza upućuje na pretpostavku da se radilo o jednom primjerku ogrlice, koja je bila sačinjena od kom-

binacije staklenih perli i srebrnih zrna (jagoda), kakve su nađene na ranosrednjovjekovnim grobljima u Kašiću na Maklinovom brdu²⁰⁹ i Grborezima kod Livna.²¹⁰ Ogrlice od metalnih zrna u grobljima starohrvatskog kulturnog kruga predstavljaju iznimno rijetke arheološke nalaze.²¹¹ Paralele za metalni niz s naše ogrlice iz groba 127 imamo u primjerku zlatne ogrlice iz Trilja, nedaleko Sinja²¹², datirane u 8. stoljeće²¹³, odnosno u novije vrijeme u drugu polovicu 9. stoljeća.²¹⁴ Podjednako tako određene se analogije za našu ogrlicu nalaze i na ogrlici nađenoj u Golubiću kod Knina, datiranoj u 7. stoljeće.²¹⁵ Iako oblikovno sukladne, zrna triljskog primjerka nose drugačije ornamentalne elemente. Ukrasni uzorci s triljskog nalaza izvedeni fili-

Sl. 73 – Stranče – Gorica, nalaz ogrlice *in situ*, grob 127

209

J. Belošević, 1984: 49, T. VI, 4.

210

S. Bešliagić, 1964: 31, T. XX: 4.

211

D. Jelovina, 1976: 110;
M. Petrinec, 2006: 125.

212

Lj. Karaman, 1921: 4, T. I; Isti, 1940: 21,
sl. 21; Ž. Cetinić, 1998: 78.

213

Lj. Karaman, 1921: 5; P. Korošec, 1993.

214

P. Korošec, 1996a: 92.

215

Lj. Karaman, 1940: 19, sl. 18; M.
Petrinec, 2006: 126, T. 111: 1.

Sl. 74 – Ogrlica iz dječjeg groba 127

- 216
Lj. Karaman, 1936: 93.
- 217
S. Gunjača, 1976: 18; M. Petrinec, 2006: 126.
- 218
Lj. Karaman, 1936: 93.
- 219
Z. Vinski, 1952: 32; M. Petrinec, 2002: 218; J. Belošević, 2007: 268.
- 220
J. Belošević, 1980: 91; Ž. Cetinić, 1998: 78; J. Belošević, 2007: 268.
- 221
J. Belošević, 1982, 4, Y 227, 2/2,4.
- 222
I. Čremošnik, 1965: 203, T. X: 9.
- 223
S. Bešlagić, 1964: 80, T. XX: 4.
- 224
N. Miletić, 1989: 184–185. Usp. J. Belošević, 1984: 49.
- 225
V. Hrubý, 1955: 258 i d; Ž. Cetinić, 1998: 78.
- 226
D. Jelovina, 1976: 114; M. Petrinec, 2006: 129.
- 227
D. Jelovina, 1976: 114; M. Petrinec, 2006.
- 228
R. Matejčić, 1980, popis, br. 56; R. Jurić, 1993, T. IV: 15; Ž. Cetinić, 1998: 78, T. 28: 3; M. Petrinec, 2006: 221, T. 116: 10–14.
- 229
Za ekspertizu zahvaljujem kolegici Zdenki Dukat iz Arheološkog muzeja u Zagrebu.
- 230
J. Belošević, 1980a, Y 237 (5) 3, 24; J. Belošević, 2007: 424 i d.
- 231
D. Jelovina, 1976: 115.
- 232
Isti, 1982: 63, T. III: 55.

granskom niti oblika su "spone ili lire"²¹⁶, dok je ukrasni motiv s naše ogrlice izvedbom i rasporedom gotovo sukladan ukrasnom uzorku s golubičkog nalaza, preciznije zrnima bez polumjesečastih privjesaka. Nalaz se ogrlice iz Trilja, podjednako kao i nalaz iz Golubića, smatra nasljedem bizantskog zlatarstva²¹⁷, odnosno tradicijom antike.²¹⁸ Za nakit iz Golubića Zdenko Vinski smatra da je zacijelo "kasnoantiknog bizantskog podrijetla izrađen u radionicama jednog od dalmatinskih gradova koji su tada bili pod bizantskom vlašću"²¹⁹.

Kao i ostali nakitni predmeti ranog horizonta starohrvatskih grobova na području Dalmatinske Hrvatske²²⁰, i ogrlica s Gorice zacijelo predstavlja import iz mediteransko-bizantskih radionica. S obzirom na okolnosti nalaza – u jasno izdvojenom sloju starohrvatskih grobova na Gorici s naglašenim poganskim pogrebnim poimanjima – nalaz ogrlice iz groba 127 kao dio grobne cjeline možemo okvirno datirati u 8. stoljeće. Drugi nalazi ogrlica ili dijelova ogrlica s metalnim zrnima, s nalazišta Kašić – Maklinovo brdo²²¹, rimske vile u Višićima²²² i srednjovjekovne nekropole u Grborezima²²³, ili su neornamentirani ili se pak javljaju s drugačijim ukrasnim motivima. Međutim ogrlica iz Grboreza, sastavljena od 8 srebrnih jednostavnih zrna i 9 perli od staklene paste, kao i druga iz Višića nastale su također u okviru bizantskog zlatarstva, odnosno dalmatinsko-hrvatskog nakita.²²⁴ Izvan navedenog područja ogrlice se s ukrašenim zrcima od pozlaćena srebra javljaju u inventaru globalja velikomoravskog kulturnog horizonta, datiranoga na konac 8. stoljeća, odnosno u 9. stoljeće.²²⁵

Prilikom istraživanja 1997. godine na Gorici u grobu je 147 nađena ogrlica s dvama ulomcima rimskih staklenih posuda (T. XLIX: 6, 7, 8). Ulomci rimskog stakla, pa i raznih drugih predmeta pojavljuju se u ogrlicama od 9. stoljeća nadalje kod svih slavenskih naroda Srednje i Jugoistočne Europe. Običaj nizanja raznih predmeta na ogrlice izrazitije je prisutan u horizontu s kršćanskim načinom pokapanja.²²⁶

Privjesci – bušeni novac

Pored tri temeljne skupine privjesaka koje su zastupljene u inventaru starohrvatske materijalne kulture kao posebna je inačica privjesaka izdvojen probušen pretežito rimski novac. Smatra se da je vješan oko vrata ili se prišivao na odjeću.²²⁷ Na jugozapadnom dijelu groblja na Gorici, u grobovima 33 i 120, pronađena su 4 primjerka. U grobu 33 tri su novca, dva kasnoantička i jedan keltski, nađena spojena končićem i priljubljena uz dio sačuvana platna (T. XIII: 3a, b, c; 4). Novčićima je po istraživanju, privremeno pripisana funkcija medalje, odnosno amuleta.²²⁸

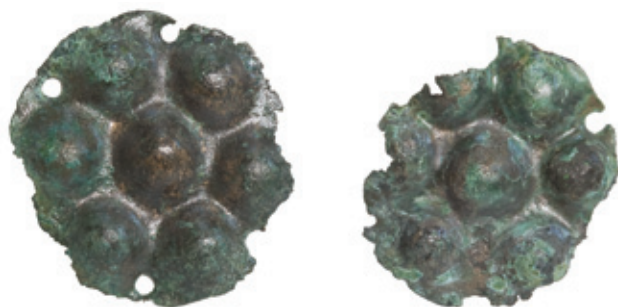
U grobu 120, na desnoj strani kostura, na predjelu grudnog koša pronađena je kružna probušena bakrena pločica. Riječ je naime o kasnoantičkom novcu²²⁹, artificijelno istanjenom, koji je sekundarno zacijelo upotrijebljen u funkciji privjeska, kao dijela ogrlice od staklenih perli. Nalazi su probušenoga novca zabilježeni i na drugim nalazištima, kao npr. na groblju Nin – Ždrijac²⁵⁰, Kaštel Sućurac – Gajine²⁵¹ te na starohrvatskom groblju Mastirine u Kašiću.²⁵² Pojava probušenoga novca u grobovima

osobito je svojstvena bjelobrdskoj kulturnoj skupini, gdje je ustanovljeno da se novac javlja kao element ogrlice, ogrlice-talismana, običan ukrasni predmet²³³ ili pak kao element bjelobrdskog kulturnog kruga na kulturno kompleksnim grobljima, opet kao dio ogrlice (privjesak).²³⁴ Bušeni antički novac u funkciji privjeska u sklopu ogrlice poznat je i na tlu Istre, iz inventara ranosrednjovjekovnih grobalja 7. do 9. stoljeća.²³⁵ Pojava se sekundarne uporabe rimskog novca kao elementa ogrlice unutar bjelobrdskog kulturnog kruga pripisuje odrazu široko rasprostranjena običaja i mode ukrašavanja tijekom 10. i 11. stoljeća.²³⁶

Aplike

Unutar skupine nakita applike su zastupljene sa samo četirima primjercima otkrivenima u grobu 79 tijekom istraživanja 1980. godine.²³⁷

Prema izradi pripadaju skupini jednostavnijih i skromnijih nalaza aplika. Okrugla su oblika s ornamentalnim elementima izvedenima u tehnici iskucavanja. Iako nam položaj nalaza nije poznat, na temelju analogija, osobito brojnih na području Dalmacije, zaključujemo da su neprijeporno sačinjavale dio ukrasa odjeće ili pojasa.²³⁸ Kao i na drugim dalmatinsko-hrvatskim grobljima,²³⁹ brončane su applike nađene i u ovom slučaju uz naušnice s jednom jagodom, tipičan starohrvatski nakitni predmet koji ih istodobno i vremenski okvirno određuje od druge polovice 9. do kraja 10. stoljeća.²⁴⁰

Dugmad

Među važnije nalaze ukrasnog karaktera s Gorice spadaju nalazi dugmadi. Unutar skupine nakita dugmad pripada onoj kategoriji nalaza koja uz ukrasnu ima i uporabnu namjenu. Svi su primjerci (sedam komada) nađeni unutar areala grobova koji po svom kulturnom inventaru spadaju u izrazito bogate grobove, a posebno ih određuje raskošan nakit dalmatinsko-hrvatske kulturne skupine. Nalazi su dugmadi ustanovljeni u grobovima 20, 30, 73, 77. U trima su grobovima nađena po dva primjerka, dok je dugme iz groba 30 otkriveno kao samostalan arheološki nalaz. Par dugmadi od pozlaćena srebra iz groba 73 nađen je na predjelu lijevog ramena, a u grobu 77 dugmad je nađena s jedne i druge strane glave dok su jednostavni primjerci iz groba 20 i srebrom ukrašeno dugme iz groba 30 nađeni ispod glave ukopanog. Među navedenim primjercima zastupljene su dvije tipološke varijante.²⁴¹

233
J. Brunšmid, 1903/4: 34–50, fig. 2, 10–11; Ž. Tomičić, 1992: 146; Ž. Demo, 1996: 51.

234
N. Miletić, 1966/1967: 139; Ž. Cetinić, 1998, grob 120, kat. br. 221, T. 51: 1.

235
B. Marušić, 1980: 468–469, sl. 2–4; Isti, 1987a: 97.

236
N. Miletić, 1980: 156; Ž. Tomičić, 1992: 146.

237
Stjecajem okolnosti materijal je 1980. godine dospio u Muzejsku zbirku u Bribiru. Zahvaljujem na susretljivosti i dopuštenju za objavljivanje nalaza.

238
Lj. Karaman, 1940: 17; D. Jelovina, 1976: 112; M. Petrinc, 2006: 222, T. 259.

239
D. Jelovina, 1976: 112 (Mravinci – Glavičine, Bribir – Novi put, Bribir – Vratnice, Kašić – Mastirine, Biljane Donje – Begovača); M. Petrinc, 2006: 222.

240
Isti, 1976: 113; D. Jelovina – D. Vrsalović, 1981: 125; D. Jelovina, 1992: 50; Isti, 1982: 61, T. V: 79.

241
D. Jelovina, 1976: 113; Ž. Cetinić, 1998, kat. br. 117, 161, 164; M. Petrinc, 2006: 374–375, T. 258.

Sl. 75 – Brončane applike iz groba 79

- 242
Z. Gunjača, 1980: 129; M. Petrinec, 2006: 375.
- 243
Lj. Karaman, 1930: 130; J. Korošec, 1950: 96 i 127; Z. Gunjača, 1980: 129.
- 244
A. Šarić, 1992: 143, sl. 2 i 15 (donosi je kao jagodu naušnice). Vidi Z. Gunjača, 1980: 128, bilj. 22 i 31.
- 245
S. Gunjača, 1963: 60, T. XVI: 26.
- 246
D. Vrsalović, 1968: 88–89, T. VI: 135.
- 247
D. Jelovina, 1968, T. VII; M. Zekan, 1987, kat. br. 49.
- 248
D. Jelovina, 1976: 113; M. Petrinec, 2006:
- 249
J. Korošec, 1947: 99–100; D. Vrsalović, 1968: 89; D. Jelovina, 1976: 113.
- 250
D. Vrsalović, 1968: 89.
- 251
L. Niederle, 1931: 172; P. Poulík, 1948: 55, T. LXIV, 2, 3; B. Dostál, 1966: 60 i d., obr. 14: 8, 9, 10.
- 252
Lj. Karaman, 1930: 130; D. Jelovina, 1976: 114; Z. Gunjača, 1980: 129; M. Petrinec, 2006: 375.

Prvoj tipološkoj varijanti pripadaju jednostavni neukrašeni primjerci okrugla oblika, sastavljeni od dviju polutki (T. XI: 3, 4), a u drugu spada pet dugmeta luksuznije izrade, bogato ukrašenih tehnikom granulacije i filigrana. Osim oblika, naglašena ornamentalnim motivom, svih pet primjeraka izdvaja tipološka pojedinost koja ih unutar druge skupine određuje kao zasebnu inačicu: karakterističan dočetak na donjoj polutci. Prema dočecima u središnjem dijelu donje polutke unutar starohrvatske se kulturne skupine luče dvije vrste dugmadi: dugmeta ukrašena tuljkom u koje je umetnuto zrno i druga kojima se na dnu nalazi apliciran zrnolik ukras. Sličnu dugmad s kasetama i s umetnutim staklom nalazimo u većem broju u okviru grobalja velikomoravskog kulturnog kruga.²⁴² Svih je pet primjeraka s Gorice izvedeno od plemenitih metala, srebra ili srebra s pozlatom (T. XII: 3; T. XXIV: 2, 3; T. XXV: 2, 3).

Ukrašena dugmad spada u rijetke nalaze u starohrvatskim grobovima i pretežito čini dio inventara bogatih grobova. Stoga valja pretpostaviti da su ih nabavljali i nosili samo bogatiji članovi onodobnog društva.²⁴⁵ Bliske analogije za primjerke s Gorice imamo na slučajnim nalazima dugmeta iz Solinskog polja²⁴⁴ te nalazima iz Pridrage²⁴⁵, Kašića²⁴⁶ i Bribira.²⁴⁷ Na području Dalmatinske Hrvatske učestaliji su nalazi jednostavnijih tipova dugmadi, evidentirani na mnogim starohrvatskim nalazištima.²⁴⁸ Jednostavan tip dugmadi osobito je prisutan u grobljima bjelobrdske i karantansko-ketlaške kulture²⁴⁹, a također i u drugim slavenskim zemljama, pa se općenito smatra kao općeslavenski funkcionalno-ukrasni element nošnje.²⁵⁰

Dugmad druge tipološke skupine posebice je zastupljena na nekropolama na teritoriju Slovačke i Češke, a datira se u razdoblje od 9. do 10. stoljeća.²⁵¹ Uočava se pak da je dugmad te tipološke skupine, starohrvatskoga kulturnog obilježja, drugačija po obliku i racionalnijem ukrasnom izrazu. Prihvaćeno je mišljenje da su ti luksuzni predmeti izrađivani prema bizantskim uzorima u domaćim radionicama od 9. do 12. stoljeća, a i kasnije, što potvrđuje njihova nazočnost u donedavnoj domaćoj zlatarskoj tradiciji. U posljednje vrijeme nalaze je dugmadi proučavala Maja Petrinec, koja ih okvirno smješta u 10. stoljeće.²⁵²

Sl. 76 – Stranče – Gorica, nalaz dugmadi *in situ* dječji grob 77

Sl. 77 – Par srebrnih dugmeta iz dječjeg groba 77 i par pozlaćenih srebrnih dugmeta iz dječjeg groba 73

Oružje i konjanička oprema

Bojni noževi

U starijem su horizontu grobova na Gorici otkrivena tri noža koja se, prvenstveno zbog dužine, mogu pripisati bojnim noževima.²⁵² Nož iz groba 152 dužine 22 cm ležao je uz rame pokojnika, dok se vrlo loše očuvan nož s ostacima korica, nađen u konjaničkom grobu 154, nalazio na lijevoj strani pokojnika u visini pojasa.²⁵³ Osobito je dobro sačuvan nož dužine 23,4 cm, otkriven u grobu 135.

Bojni su noževi, među koje su uvršteni svi primjerci duži od 20 cm, na dalmatinsko-hrvatskim grobljima iz 8. i prve polovice 9. stoljeća relativno brojno zastupljeni, dok na drugim slavenskim grobljima predstavljaju rijetke arheološke nalaze.²⁵⁴ Među nalazima oružja zabilježeni su i na tlu Istre u grobljima 7. i 8. stoljeća²⁵⁵, a srećemo ih i na istočnoalpskom prostoru, gdje se kao i ostali noževi najčešće nalaze u grobovima skupine s keramikom.²⁵⁶

- 252
J. Belošević, 1980: 108; M. Petrinec, 2006: 298; J. Belošević, 2007: 279.
- 253
R. Matejčić, 1987: 301, Prilog IV, 22.
- 254
L. Niederle, 1954: 154; J. Belošević, 1980: 101 i d.
- 255
B. Marušić, 1967: 336 i d.; Isti, 1995: 13.
- 256
P. Korošec, 1951: 19 i d., sl. 3, 27–28; Ista, 1979: 238 i d.; *Od Rimljanov do Slovanov*, 2001: 99; J. Belošević, 2007: 280.

Sl. 78 – Stranče – Gorica, bojni nož iz muškog groba 135

Sl. 79 – Nalaz noža *in situ*, grob 135

Strijele

Brojni su arheološki nalazi vršaka strijela u dalmatinsko-hrvatskim grobljima ranog horizonta. Strijele zajedno s lukom čine temeljno naoružanje Hrvata.²⁵⁷ Nalazi su željeznih strelica na Gorici zabilježeni samo u dvama slučajevima. Vrlo oštećen primjerak čiji se "obris ocrtavao u zemlji" nađen je u grobu 152.²⁵⁸ Druga je željezna strelica otkrivena istraživanjima 1997. godine u grobu 145. Oba primjerka po svome obliku idu u skupinu listolikih strelica s tuljcem za nasadivanje drvenog drška. Na području istarskog poluotoka željezne strelice predstavljaju učestale nalaze u grobljima 7. i 8. stoljeća²⁵⁹, a sporadično ih nalazimo u ranosrednjovjekovnim grobljima diljem Hrvatske.

Sl. 80 – Stranče – Gorica, strelica iz muškog groba 145

Ostruge s garniturom za zakopčavanje

Tijekom istraživačke kampanje u kolovozu 1980. godine na arealu je grobova s keramikom otkriven grob 154. Bogat i znakovit kulturni inventar namah ga je izdvojio iz skupine grobova ovog horizonta. Pored nalaza noževa, kresiva i keramike, uz lijevu je nogu pokojnika pronađen par masivnih ostruga karolinškog tipološkog obilježja s pripadajućom garniturom za zakopčavanje na obuću (sl. 83).²⁶⁰

Ostruge su izrađene od željeza. Ostružni krakovi trokutasta presjeka na krajevima nose pačetrovinaste kopče s dvjema zakovicama. Vrh ostružnog luka, u osi s krakovima, završava izduženim trnom presvučenim mjedenim limom ukrašenim graviranim geometrijskim ornamentom, bordiranim na donjem dijelu prstenastim zrnatim nizom (T. LI: 4, 8).

Garnitura za pričvršćivanje ostruga sastoji se od dviju željeznih jednostavnih kopči pačetrovinasta oblika s okovima s dvjema zakovicama (pomoću kojih se pričvršćivao okrajak remena), dvaju jezičaca u obliku pačetrovinaste izdužene pločice u obliku slova "U" s četirima zakovicama na prednoj strani te dviju pravokutnih udiljaka s prednjim ovalnim proširenjem (T. LI: 1–7). Uz garnituru je zabilježen i nalaz željeznog okova pačetrovinasta oblika s dvjema zakovicama, čiju funkciju nismo mogli odrediti.

Analogije primjercima ostruga s Gorice nalazimo u mnogim tipološki srodnim nalazima ostruga iz dalmatinsko-hrvatskih grobalja s matičnog područja Dalmatinske

257

J. Belošević, 1980: 104 i d; M. Petrinec, 2006: 300–301, T. 266; J. Belošević, 2007: 280.

258

Dnevnik arheološkog istraživanja, Stranče – Gorica, 6. kolovoza 1979. godine.

259

B. Marušić, 1987a: 93; J. Belošević, 2007: 282.

260

R. Matejčić, 1987: 298 i d., sl. 1, Prilog I i II, 19 i 21, Prilog III, 20; Ž. Cetinić, 1995: 90, kat. br. 362–368, sl. 104; Ž. Tomičić, 1997: 65, abb. 11; Ž. Cetinić, 1998: 80–82, kat. br. 5., kat. br. 6; Ž. Cetinić, 2000a, H i K, 337: kat. br. IV. 239: a, b (grob 3A); M. Petrinec, 2006: 49, 305, T. 110, 8–11; J. Belošević, 2007: 283.

Sl. 81 – Stranče – Gorica, željezne ostruge *in situ*, grob 154

Sl. 82 – Detalj ostruga, grob 154

Hrvatske, tj. s prostora omeđena rijekama Zrmanjom i Cetinom.²⁶¹ Na dalmatinskom tlu ostruge se karolinškog tipa javljaju na izmaku 8. stoljeća, odnosno poslije 800. godine, a uglavnom se datiraju u 9. stoljeće, a traju i do u 10. stoljeće.²⁶² Slijedeći tipološku podjelu ostruga karolinških kulturnih osobitosti ostruge iz groba 154 s Gorice sadržavaju značajke predložene prve skupine,²⁶³ koju izdvajaju tipološke i stilske pojedinosti na temelju kojih se okvirno datiraju u prvu polovicu 9. stoljeća,²⁶⁴ odnosno na početak 9. stoljeća, oko 800. godine.²⁶⁵

U fundusu ostruga s dalmatinskog područja najbliže analogije za nalaze ostruga s groblja na Gorici nalazimo u ostrugama iz groba 161 i groba 74 arheološki vrijedna starohrvatskoga groblja na Ždrijacu u Ninu²⁶⁶ te u ostrugama iz groba 52 ranije istražene starohrvatske nekropole na Maklinovu brdu u selu Kašić.²⁶⁷ Ostruge sa spomenutih nalazišta kronološki su određene u prvu polovicu 9. stoljeća.²⁶⁸

261

Z. Vinski, 1977/78: 159 i d.; J. Belošević, 1976: 306; D. Jelovina, 1976: 123–126; J. Belošević, 1980: 106–109; D. Jelovina, 1986: 11–13; S. Jakovac, 1997: 134–135; M. Petrinec, 2006: 305; J. Belošević, 2007: 283.

262

Z. Vinski, 1977/78: 159.

263

J. Belošević, 1980: 107; D. Jelovina, 1986: 12; M. Petrinec, 2006: 304 – ostruge s Gorice pripisuje skupini željeznih ostruga s trnom, kojemu je baza ovijena manšetom od brončanog lima i ukrašena motivom šrafiranih naizmjenično postavljenih trokuta, i to njezinoj trećoj inačici; J. Belošević, 2007: 283 – uvrštava ih u prvu tipološku skupinu ostruga.

264

J. Belošević, 1980: 108; Ž. Cetinić, 1998: 167; M. Petrinec, 2006: 307; J. Belošević, 2007: 284.

265

S. Jakovac, 1997: 139 – prema kojoj ostruge s Gorice pripadaju prvoj skupini s navedenom datacijom.

266

J. Belošević, 1980: 107, T. XXX: 1, 2; Isti, 1980a, Y 232 1: 1,1a 2,2a; J. Belošević, 2007: 283.

267

Isti, 1982, Y 276 2/2.

268

Isti, 1980: 108; Isti, 1982, Z 276 2/1.

269

A. Sós, 1973: 121 i d., T. 15 i 16.

270

V. Hrubý, 1955: 182 i d.; B. Dostál, 1966: 74 i d.; F. Kalousek, 1971, na više mjesta; J. Poulík, 1975, na više mjesta; D. Bialeková, 1977: 103 i d.

Paralele za ostruge ove tipološke skupine nalazimo među ostrugama karolinških tipoloških obilježja na području zapadne Mađarske²⁶⁹, kao i među ostrugama s područja Velikomoravske Države (Staré Mesto, Mikulčice, Pohansko),²⁷⁰ gdje se okvirno datiraju u 9. stoljeće. No unatoč tipološkim srodnostima zamjetne su i različitosti temeljene na tipološko-stilskim detaljima, što je odraz njihova radioničkog podrijet-

Sl. 83 – Stranče – Gorica, ostruge s garniturom za zakopčavanje iz groba 154 (3A)

la.²⁷¹ Rasprostranjenost i velika zastupljenost ostruga na području ranosrednjovjekovne Hrvatske, uz naglašene tipološke i stilske osobitosti, dokazuje, kako navodi Zdenko Vinski, da se najveći dio fundusa ostruga 9. i 10. stoljeća proizvodio na domaćem tlu, po karolinškim tipološkim uzorima,²⁷² a samo se pojedini primjerci mogu smatrati izravnim ranokarolinškim importom.²⁷³

271
J. Belošević, 1980: 109; Isti, 2007: 284.

272
Z. Vinski, 1977/78: 159; J. Werner, 1969:
502, 506.

273
Z. Vinski, 1977/78: 159–160; J. Belošević,
2007: 284.

Grobna keramika

Među arheološki osobito vrijedne nalaze s groblja na Gorici svakako spada keramika. Keramički nalazi potječu iz najstarijeg sloja grobova, koji je imenovan kao horizont grobova s keramikom i okvirno datiran na kraj 8. i početak 9. stoljeća.²⁷⁴

Ranijim istraživanjima (1977.–1980.) zemljane su posude otkrivene kao prilozima u grobovima 154, 157 i 165, dok su druge, uz veći broj ulomaka, nađene izvan grobova, odnosno nad njima. "Sve keramičke posudice otkrivene na dubini od 30–40 cm ispod sadašnjeg nivoa, treba smatrati prilozima groba nad zakopanim pokojnikom, a ne obrednim posuđem priloženim uz pokojnika prilikom sahrane. (...) Svi grobovi nemaju kao obligatan prilog keramičku posudu, ali je nad svakim od njih bilo posuda što se moglo rekonstruirati", navodi Radmila Matejčić.²⁷⁵ U grobu 154 veća je keramička posuda nađena podno stopala ukopanog. Manja je posuda iz dječjeg groba 157 bila položena uz glavu pokojnika, dok "mnogi od nalaza keramike, otkriveni na dubini od 30–35 cm odgovaraju mjestu glave ili nogu grobova otkrivenih na dubini od 65–75 cm"²⁷⁶.

Na temelju oblikovnih elemenata izdvojena su dva tipa keramičkih posuda. U prvi su tip svrstane posude s naglašenim, kratkim i uvučenim vratom i jače razvrnutim obodom s pomno, posebno u gornjem dijelovima, obrađenom površinom (posude iz grobova 165 i 154). U drugi su tip uvrštene posude pretežito manjih dimenzija s visokim, ravnim, prema van ukošenim vratom, bez oboda ili s jedva naglašenim rubom ušća (sl. 89).

274
R. Matejčić, 1987: 291–304.

275
Isto: 293.

276
Na istome mjestu.

Sl. 84, 85 –Stranče – Gorica,
keramička posuda *in situ*,
grob 165 (7 A/C)

Sl. 86i 86a – Keramička posuda iz groba 154 (3A)

Sl. 86a

Fundus keramike znatno je dopunjen u posljednjoj kampanji istraživanja 1997. godine. Keramičke posude nađene su u grobovima 127, 128, 135, 141, priložene ponad glave ili uz noge pokojnika. U pojedinim slučajevima nalaz je keramičke posude ustanovljen visoko iznad groba, ali je položaj nalaza nedvojbeno vezuje za to grobno mjesto. Tipološke pojedinosti na keramičkom materijalu, prema mišljenju Radmile Matejčić, neprijeporno upućuju na zaključak da se radi o različitoj lončarskoj produkciji, odnosno o proizvodima dviju radionica.²⁷⁷ Tehnološko-tipološka srodnost keramičkog materijala odražava se u kvalitetnoj strukturi posuda, obliku izvedenom na spororotirajućem lončarskom kolu, a doradivanom rukom. Faktura stijenki odražava neravnomjerno pečenje, što se ogleda i u boji posuda koja se javlja u skali od oker smeđe do tamnosive. Posude su pretežito loptasta oblika, s ravnim dnom bez stojnog prstena i na kojem izostaju bilo kakvi tragovi lončarskog kola ili pak znako-

²⁷⁷
R. Matejčić, 1987: 294.

Sl. 87, 88 – Keramičke posude iz grobova 141 i 165

Sl. 87

Sl. 88

vi drugačijeg značenja. Izuzetak čini posuda nađena nad grobom 127. Posude su ukrašene valovnicom i horizontalnim brazdama, to jest osnovnim ukrasnim motivima svojstvenima slavenskoj keramici. Ukas valovnice, jednostruke ili dvostruke, razvučene ili u pravilnim valovima, postavljen je na ramenu ili neposredno ispod ramena keramičke posude. Po tipološkim se odlikama keramika s Gorice ne podudara s keramičkim materijalom zastupljenim u starohrvatskim grobljima ranog horizonta na području Dalmatinske Hrvatske, u kojima je grobna keramika osobito brojno zastupljena i okvirno datirana u 8. i rano 9. stoljeće.²⁷⁸ Ta je keramika po svojim

278

J. Belošević, 1962: 246–248; Isti, 1973: 239–240; Isti, 1974: 165 i d.; Isti, 1980: 114–115; Isti, 1985: 95–96; R. Jurić, 1995: 385 i d.; Isti, 2005: 202 i d.; M. Petrinc, 2006: 173–175, T. 288–293; J. Belošević, 2007: 308; T. Burić, 2007: 111; K. Gusar, 2008: 197–202.

Sl. 89 – Keramičke posude s Gorice i keramička posuda iz Njivice

oblicima različita od keramike s Gorice, premda je s njom istovremena.²⁷⁹ Jednako se može reći za grobnu keramiku s područja Istre, iz starijeg sloja starohrvatskih grobalja, gdje je daleko rjeđe zastupljena.²⁸⁰

Keramika otkrivena u Vinodolu ima lokalna obilježja i predstavlja regionalnu varijantu kakvu zasad nalazimo samo na ovom području. Kronološko vrednovanje keramičkog fundusa s Gorice omogućuju zatvorene grobne cjeline u kojima je keramika nađena.

279

J. Belošević, 1985: 95–96; A. Milošević, 1990: 355–356; Ž. Cetinić, 1998: 87; J. Belošević, 2007: 302.

280

B. Marušić, 1985: 61; Isti, 1987: 94. Definiranje razvojnih tokova slavenskog lončarstva u Istri autor vidi i u valorizaciji keramike s Gorice, budući da je riječ o nalazima s grobalja koja pokrivaju širi zapadni periferni prostor sa zajedničkim starohrvatskim obilježjem.

Predmeti dnevne uporabe

Noževi

U grobovima se starijeg i mlađeg horizonta groblja na Gorici kao prilozi javljaju noževi.

U 28 grobova nađeno je 29 željeznih noževa, pretežito uobičajena oblika, kakve srećemo i na ostalim starohrvatskim grobljima. Ravna su hrpta s oštricom lagano povijenom prema vrhu i kraćim ili dužim trnom za nasad drške. Primjerci na kojima se hrbat noža oštro lomi prema vrhu zastupljeni su sporadično i zabilježeni u grobovima 112, 115, 172. U starijem sloju grobova s keramikom nađeno je 9 noževa u 8 grobova (154, 156, 170, 126, 128, 129, 132, 134), dok je 20 noževa otkriveno u grobovima mlađeg horizonta ukapanja, i to kao jedini grobni prilog ili s luksuznim tipovima dugmadi u grobu 73 i 77 (T. XXIV: 1; XXV: 1), zatim uz ukrašene koštane predmete i predmete od roga u grobovima 58 i 91 ili kao dio grobnog inventara koji je sadržavao još i nakitne predmete (96, 180, 19)²⁸¹. Najčešće se u grobovima nalazi samo po jedan nož, osim u konjaničkom grobu 154, u kojemu je uz veći slabo očuvan bojni nož naden i manji nož, položen na predjelu trbuha pokojnika. Nalazili su se najčešće u muškim grobovima, ali ih također nalazimo i u ženskima kao i u dječjim grobovima. Položaj je noža u grobu bio raznolik. Ustanovljeni su na lijevoj ili desnoj strani kostura, uz bedrene kosti, preko bedrene kosti, preko zdjelice, u desnoj ruci i drugdje. Na pojedinim su noževima sačuvani jasni tragovi drva, najčešće na trnu noža (ostatak drvene drške), a na nožu su iz groba 116 bili uočljivi tragovi drvenih korica u kojima je nož nošen (T. XXVI: 1). Ostaci su metalnih dijelova korica i željeznih pojasnih okova sačuvani uz nalaze noževa u grobovima 55 i 58 (T. XVII: 2a, 2b, 2c; T. XIX: 2a, 2b). Dužina noževa iznosila je od 8,5 cm do 18,5 cm.

Kao nalazi uporabnih predmeta željezni su noževi osobito brojni u starohrvatskim grobovima iz 8. i prve polovice 9. stoljeća na području Dalmacije²⁸². Nakon kristijanizacije Hrvata pojava željeznih noževa u grobovima nije više učestala, dok se u grobovima drugih slavenskih kultura zadržavaju kao prilozi duže vrijeme i u većem broju primjeraka²⁸³. U istočnoalpskom prostoru noževi su najčešći prilozi u grobovima koji pripadaju skupini s keramikom, gdje su prisutni u grobovima obaju spolova, a česti su prilozi u ženskim grobovima na pojedinim nekropolama ketlaške kulturne skupine²⁸⁴. Unutar bjelobrdske kulturne skupine noževi se kao dio grobnog inventara javljaju u sva tri istaknuta tipa na grobljima iz druge polovice 10. stoljeća ili početka 11. stoljeća²⁸⁵. Osobito su u velikom broju zastupljeni na nekropolama velikomoravskog kulturnog kruga²⁸⁶, gdje se tipološki raznoliki noževi javljaju u grobo-

281

R. Matejčić, 1981: 321; Ž. Cetinić: 1998: 91–92.

282

J. Belošević, 1980: 117; M. Petrinec, 2006: 308, T. 264; J. Belošević, 2007: 285, sl. 9.

283

J. Belošević, 1980: 117.

284

A. Valić, 1969: 231–233; P. Korošec, 1979: 238; *Od Rimljanov do Slovanov*, 2001: 99, kat. br. 324.

285

Ž. Demo, 1996: 42, sl. 22.

286

V. Hrubý, 1955: 108 i d.; B. Dostal, 1966: 73 i d.

287
V. Hrubý, 1955: 108 i d.

288
J. Belošević, 1980: 118.

289
J. Belošević, 1980: 118. Usp. V. Hrubý, 1955: 173, obr. 29. Noževe s ostacima okova kožnih korica V. Hrubý interpretira kao noževe tzv. baltičke konstrukcije iz 9. i 10 stoljeća. Kao baltički tip spominje ih i P. Korošec, 1979: 239.

290
V. Hrubý, 1955: 113.

291
J. Korošec, 1952: 226.

292
Lj. Karaman, 1940: 16.

293
B. Marušić, 1979: 134.

294
J. Belošević, 1980: 118.

vima obaju spolova tijekom 9. i 10. stoljeća²⁸². Noževi s ostacima okova kožnih korica, redovito većeg formata, ustanovljeni su u starohrvatskim grobljima ranog horizonta na Ždrijacu u Ninu, Kašiću – Razbojinama i Smilčiću – Kulici²⁸³, te se ne isključuje mogućnost da predstavljaju bojne noževe²⁸⁴. Za noževe s dužim trnom V. Hrubý. pretpostavlja da su najmladi grobni nalazi, kao i noževi s ukrašenim koštanim drškama i dužeg trna koji se javljaju već od posljednje trećine 9. stoljeća²⁸⁵. Pitanjem se namjene noža i svrstavanjem u skupinu oružja ili pak oruđa bavilo više autora. Dok ih Josip Korošec prvenstveno smatra oruđem²⁸⁶, Ljubo Karaman pak drži da su po pokrštenju Hrvata činili dio nošnje²⁸⁷. Na području Istre nalazi se noževa javljaju kao tipična pojava na ranosrednjovjekovnim grobljima buzetske skupine, koji prema Branku Marušiću mogu upućivati na pravnu slobodu pokojnika²⁸⁸. Noževe izvan zatvorenih grobnih cjelina zbog duge je uporabe i tipološke srodnosti oblika teško kronološki i etnički atribuirati²⁸⁹.

Sl. 90 – Stranče – Gorica, nalaz noža
in situ, muški grob 115

Sl. 92 – Stranče – Gorica,
nož iz groba 74

Sl. 91 – Stranče – Gorica, nož s
okovima korica iz ženskog
groba 58

Sl. 93 – Stranče – Gorica, nož
iz muškog groba 115

Sl. 94 – Stranče – Gorica,
nož iz groba 112

Sl. 95 – Stranče – Gorica, nož
iz groba 4

Sklopivi noževi (britve)

295

R. Matejčić, 1981: 325, sl.; Ista, 1987: 301, sl. 2; Ž. Cetinić, 1988: 107; Ista, 1998: 92, sl. 131; M. Petrinc, 2006: 49 i 309 T. 110: 14–15; J. Belošević, 2007: 287.

296

J. Belošević, 1980a, Y 236, 5; Ista, 2007: 287–288.

297

Ista, 1982, Y 273, 1.

298

D. Jelovina, 1968: 41.

299

D. Jelovina – D. Vrsalović, 1981: 103, T. XLVIII: 71.

300

B. Dostál, 1966: 87; J. Belošević, 1980: 118; M. Petrinc, 2006: 309.

301

V. Hrubý, 1955: 122; M. Petrinc, 2006: 309; J. Belošević, 2007: 287.

302

J. Belošević, 1980: 119; M. Petrinc, 2006: 309, T. 110: 14–15; J. Belošević, 2007: 287.

Na Gorici su dva primjerka željeznih britvi otkrivena u muškom grobu 170²⁹⁵. Noževi koji su služili kao britve spadaju u rijetke nalaze na starohrvatskim grobljima. Otkriveni su samo u ranom horizontu dalmatinsko-hrvatskih groblja, i to na Ždrijacu u Ninu²⁹⁶, Kašiću–Maklinovom brdu²⁹⁷, Kašiću–Razbojinama²⁹⁸ te Biljanima Donjim–Begovači²⁹⁹.

Britve su noževi s koricama od savijena željeznog lima te s oštricom pričvršćenom na unutrašnjoj strani korica radi sklapanja i rastvaranja, a javljaju se u inventaru muških grobova³⁰⁰. Dosta su brojni nalazi u horizontu velikomoravskih nekropola, gdje su datirane u sredinu 9. stoljeća³⁰¹. Nalazi britvi iz starohrvatskih grobova kronološki su nešto stariji i datiraju se u drugu polovicu 8. do u početak 9. stoljeća. Njihova pojava nedvojbeno predstavlja odraz zapadnog franačkog utjecaja³⁰².

Sl. 96 – Stranče – Gorica, sklopivi noževi (britve) iz groba 170 (C/5)

Kresiva i kremenje

Na arealu starijeg dijela groblja na Gorici, u grobovima 154, 156, 170 i 132, nađeno je 5 željeznih kresiva, u dvama slučajevima zajedno s pripadajućim im kremenjem. Pripadaju tipu kresiva s krakovima savijenima prema unutra, čiji su vrhovi spiralno savijeni prema van, i sa središnjim istakom trokutasta oblika. U stručnoj arheološkoj literaturi takva su kresiva poznata kao kresiva u obliku lire.

Kao tipološka inačica izdvaja se kresivo iz groba 156, izdužena oblika, s krakovima jače savijenim k središnjem trokutastom dijelu i bez zadebljanja na krajevima³⁰³. Kresivo u obliku lire, najučestaliji tip slavenskih kresiva, u ranom je horizontu starohrvatskih grobalja 8. do 9. stoljeća zabilježeno najčešće u muškim grobovima³⁰⁴. Nalazi ove vrste kresiva uobičajena su i karakteristična pojava u avaro-slavenskim grobljima 7. i 8. stoljeća³⁰⁵. Na području prostiranja bjelobrdске kulture ovaj je tip kresiva najrasprostranjeniji u grobovima iz druge polovice 10. stoljeća, i to redovito u muškim grobovima³⁰⁶. Pojava kresiva na području Slovenije najčešća je u skupini grobova s keramikom, ali su prisutni i u ostalim kulturnim skupinama, i to opet kao inventar muških grobova, zajedno s nalazima noževa³⁰⁷. Na području Istre željezna kresiva s kremenjem prisutna su pretežito u muškim, iznimno u ženskim grobovima ranosrednjovjekovnih barbariziranih grobalja 7. i 8. stoljeća.³⁰⁸

Tijekom završne kampanje istraživanja na Gorici u dvojnem je grobu 135 otkriven primjerak kresiva koji tipološki ne pripada skupini spomenutih nalaza, već se izdvaja osobitošću oblika i pripada tzv. moravskom tipu (T. XLV: 6). Pojava tog tipa nije zabilježena na drugim starohrvatskim grobljima.³⁰⁹ Analogni primjerci kresiva poznati su s nekropole velikomoravskog kulturnog kruga Staré Mesto "Na Valách", gdje su svrstani u drugu tipološku skupinu i datirani u 9. stoljeće.³¹⁰

303
Usp. J. Belošević, 1980: 120, T. XXIX: 17, T. LXXIV: 12; Ž. Cetinić, 1998: 93, sa sl. 132.

304
J. Korošec, 1952: 228; J. Eisner, 1966: 430 i d.; D. Jelovina, 1976: 128; J. Belošević, 1980: 119–120; M. Petrinec, 2006: 309, T. 275; R. Jurić, 2005: 201 i d.; J. Belošević, 2007: 288.

305
J. Korošec, 1952: 228; P. Korošec, 1979: 243; J. Belošević, 1980: 120; M. Petrinec, 2006: 309; J. Belošević, 2007: 289.

306
Z. Vána, 1954: 72 i d.; Ž. Tomičić, 1990a: 605; Ž. Demo, 1996: 42, sl. 23.

307
J. Korošec, 1947: 101–102; P. Korošec, 1979: 243.

308
B. Marušić, 1967: 337; Isti, 1983: 186, T. I: 4; Isti, 1987a: 93; Isti, 1995: 13.

309
B. M. Szöke, 1992: 105; M. Petrinec, 2006: 309 – smatra se da se taj tip, karakterističan za velikomoravsko područje, razvio bugarskim posredovanjem iz bizantskog prototipa, a datira se u drugu i treću trećinu 9. stoljeća.

310
V. Hrubý, 1955: 116 i d.; obr. 14: 10, T. 76: 2; J. Belošević, 2007: 288.

Sl. 97 – Stranče – Gorica, kresivo moravskog tipa iz groba 135

Predmeti od kosti i roga

U starohrvatskim grobljima predmeti od kosti i roga spadaju u veoma rijetke arheološke nalaze. Na groblju na Gorici zastupljeni su koštani tuljci, rožnati tročlani recipijent i češalj.

Tuljci (etuiji) cilindrična oblika

Istraživanjima je 1979. godine u ženskom grobu 58, uz desnu stranu pokojnice, u visini pojasa otkriven koštani predmet cilindrična oblika, ravnomjerno obojen, ukrašen splotom geometrijskih ukrasa, sažimajući u motivu lik rombova, koji pri rubovima određenim visokim cik-cak ornamentom tvore pravilan niz trokutastih čistih polja. Privremeno mu je pretpostavljena funkcija koštane futrole – tobolca.³¹¹

Drugi se primjerak, otkriven također na jugozapadnom dijelu nalazišta, u dječjem grobu 91, nalazio uz lijevu bedrenu kost pokojnika. I ovaj manji koštani predmet cilindrična je oblika, izveden od roga i lagano zakrivljen, ukrašen urezanim motivom višepnutastog cik-caka, koji se u širim amplitudama rasprostire po plaštu. Razlučen je uspravnim crtama koje dotiču, odnosno prolaze kroz vrhove cik-cak ornamenta, tvoreći tako po dvije trokutaste plohe bordirane s jedne i s druge strane predmeta redom horizontalno postavljenih ureza. Tuljci cilindrična oblika pripadaju horizontu starohrvatskih grobalja s kršćanskom načinom pokapanja.³¹²

Izvorna funkcija ovih nalaza do sada nije sa sigurnošću određena, premda im se pripisuje praktična namjena. Primjerci analogni ovima s Gorice registrirani su u grobovima starohrvatskoga kulturnog kruga, a određeni su kao tobolci (Novigrad – Goričine),³¹³ futrole za nošenje strelica, iglenici³¹⁴ ili pak kao posudice – etuiji (Knin – Spas)³¹⁵ za nošenje osobnog pribora, odnosno sitnih potrepština (Solun).³¹⁶ Koštani tobolac (iglenik) pronađen u nekropoli bjelobrdske kulturne skupine Gomjenica kod Prijedora³¹⁷ oblikom je i ornamentom sukladan primjercima s Goričine i Spasa, te upućuje na radioničku istovjetnost i potvrđuje višestruke veze s dalmatinskim zaledem.

Analogni cilindrični predmeti poznati s nekropola Moravske, prema V. Hrubýju, definirani su kao drške noževa, preciznije kao obloge drvenih drški noževa čiji su krajevi presvučeni valjkastim brončanim i ukrašenim završetkom, pričvršćenim na dršku jednim ili dvama čavlama, ali su poznate i koštane ručke bez brončanih dodataka.³¹⁸ Nalaze noževa s ukrašenom koštanom ručkom, kao i noževa s dužim trnom V. Hrubý datira do posljednje trećine 9. stoljeća.³¹⁹ Slični koštani artefakti otkriveni u avarskim i avaro-slavenskim grobovima, datiranim u 7. i 8. stoljeće, izradom se i zastu-

Sl. 98 – Nalaz koštanog etuia, *in situ*, ženski grob 58

- 311
R. Matejčić, 1981: 328.
- 312
Ž. Cetinić, 1989: 132, sl. 4; 1, 1a; M. Petrinec, 2006: 378–379, T. 279; M. Petrinec 2008: 72.
- 313
S. Gunjača, 1963: 60, T. XVI: 27.
- 314
J. Belošević, 1980: 125; Isti, 1980a, Y 229, 10.
- 315
D. Jelovina, 1991: 218, T. VIII, T. XI.
- 316
A. Šarić, 1992: 145, sl. 3, 22.
- 317
N. Miletić, 1966/67: 137, T. XX: 109.
- 318
V. Hrubý, 1957, 198.
- 319
Isti, 1955: 113

Sl. 99 – Stranče – Gorica, koštani tuljci (etuiji) cilindrična oblika iz grobova 91 i 58

320

J. Hampel, 1905 (I): 99 i d.; Z. Čilinská, 1966: 182 i d.; E. Szameit, 1992, 816, T. 3: 1-3; B. M. Szöke, 1992: 884, T. 24: 20, T. 29: 19.

321

Usp. S. Gunjača, 1963: 60; N. Miletić, 1966/67: 137; D. Jelovina, 1976: 130; J. Belošević, 1980: 124; D. Jelovina, 1991: 218; A. Šarić, 1992: 145.

322

J. Kostrzewski, 1949: 429, sl. 239; V. Hrubý, 1957: 184, obr. 25.

pljenim ukrasnim elementima bitno razlikuju od promatranih koštanih predmeta iz starohrvatskih grobova.³²⁰

Nalazi cilindričnih recipijenata s Gorice veličinom odskaču od iglenika, a u njima nisu nađeni ni tragovi igala, ali je srodnost s ostalim predmetima navedenih namjena, posebice u likovnom izričaju, očigledna.³²¹ Ukrasni uzorci na tim primjercima sukladni su ornamentalnim motivima prisutnima na ranosrednjovjekovnim koštanim tvorevinama.³²²

Simbolika ukrasnih motiva na rožinama i koštanim predmetima otkrivenima u starohrvatskim grobljima u posljednje je vrijeme predmetom razmatranja više autora.³²³ Ne isključujući mogućnost paralele u pojedinim elementima s avarskim kulturnim reliktima, ti autori donose pretpostavku o autohtonosti motiva na ovim predmetima konstatirajući da su njihovi simboli (Nin – Ždrijac) rezultati dodira Hrvata s kršćanstvom³²⁴ te smatraju da motivi višepirutastih vrpce nose iste poruke kao pleter sa starohrvatskih kamenih spomenika,³²⁵ odnosno smještaju koštani relikv bliže prema kršćanskom misaonom svijetu koji je na pomolu nego prema avarskoj idejnoj sferi koja je na izmaku.³²⁶

Analizirani su predmeti definirani kao obredni, dok se za simbole smatra da je njihovo "arhaično značenje već religijska kršćanska svojina".³²⁷

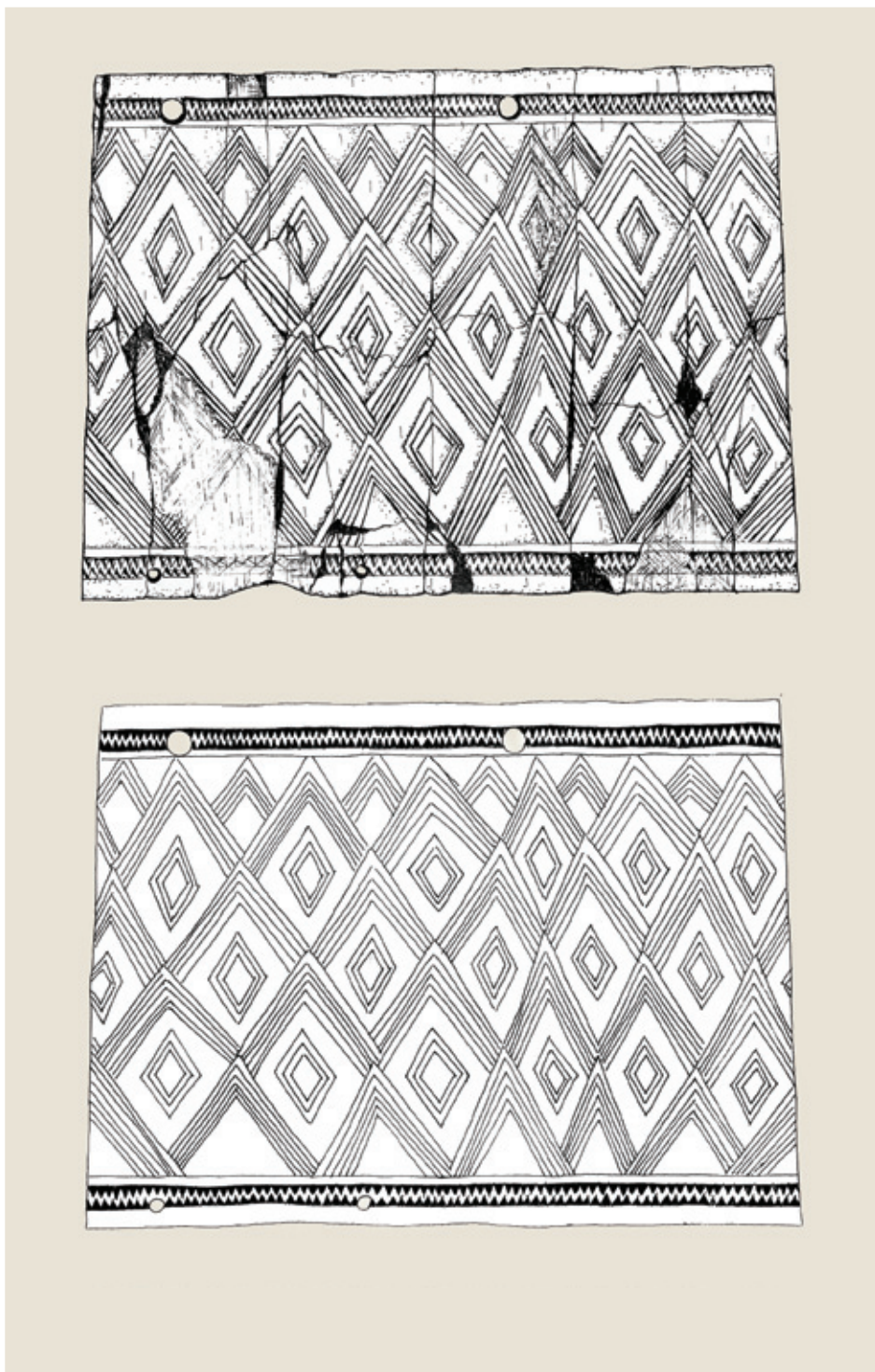
323
N. Gatin – M. Pejaković, 1982: 207–208;
F. Smiljanić – S. Sambunjak, 1982:
67–76; P. Vojvoda, 1992: 141–143; M.
Dragičević, 1993/94: 63–74; Ž. Cetinić,
1998: 94, 96.

324
P. Vojvoda, 1992: 143.

325
M. Dragičević, 1993/94: 72.

326
J. Kostrzewski, 1949: 429, sl. 239; V.
Hrubý: 1957, 184, obr. 25.

327
M. Dragičević, 1993/94: 74.

Sl. 100 – Stranče – Gorica, razvijeno oplošje etuia iz groba 58

Koštani i rožnati recipijenti

328

B. Kavánová, 1995: 185–187;
M. Petrinec, 2006: 169, T. 278.

329

J. Belošević, 1980: 125; M. Petrinec,
2006: 169; Ista, 2008: 72.

330

J. Belošević, 1980: 125;
M. Petrinec, 2008: 76.

331

J. Belošević, 1980: 125; M. Petrinec,
2006: 169; Ista, 2008: 76.

332

A. Šarić, 1992: 164.

Istraživanjima provedenima 1997. godine u ženskom je grobu 134, uz lijevi bok pokojnice, nađen, nažalost u lošu stanju, srodan koštani recipijent. Kao i oba navedena koštana cilindrična primjerka, i ovaj je ukrašen urezanim geometrijskim motivom u vidu višeprutastog cik-cak uzorka. Međutim taj je koštani recipijent po obliku različit od navedenih: ima elipsoidan presjek s blagim stegnućem u središnjem dijelu (T. XLIII: 2, 2a). S obzirom na oblik pripada prvom tipu koštanih recipijenata, koji se pojavljuje rijetko, a srodni su primjerci dosad registrirani pretežito na avarskim i avaro-slavenskim grobljima 7. i 8. stoljeća na području Karpatske kotline. Nekoliko sličnih primjeraka pronađeno je u naseobinskim slojevima burgova Mikulčice i Stare Zámký u Moravskoj te u naselju Garvŕin u Rumunjskoj. Datiraju se u razdoblje pred-velikomoravskog horizonta, odnosno u kraj 8. i početak 9. st te se smatraju jednim od najstarijih oblika koštanih recipijenata.³²⁸

S obzirom na svojstva grobova u kojima su ti prilozi nađeni pretpostavlja se da pripadaju repertoaru grobnih nalaza koji se veoma rano javljaju u starohrvatskim grobovima.³²⁹ Kao i drugi koštani i rožnati relikti, tzv. tip tročlanog recipijenta, za koje se pretpostavlja da su recipijenti za sol, s nalazišta Nin – Ždrijac i Ivoševci (Burnum), i oni se tumače kao avarska kulturna ostavština.³²³⁰ Koštani predmeti pronađeni na starohrvatskim grobljima ranog horizonta datiraju se u prvu polovicu 8. stoljeća.³³¹ Primjerku s Gorice tipološki blizak nalaz iz Solina datiran je u širi vremenski raspon od 8. do 10. stoljeća.³³²

Sl. 101 – Stranče – Gorica, nalaz rožnatog recipijenta *in situ*, dječji grob 128

Sl. 102 – Recipijent od jelenjeg paroška iz groba 128

U skupini predmeta od kosti i roga posebnu pozornost zaslužuje i predmet načinjen od jelenjeg paroška, otkriven tijekom istraživanja 1997. godine u zasipnom sloju dječjeg groba 128, na arealu starijeg dijela groblja na Gorici (sl.101). Otkriveni primjerak pripada tipu tzv. tročlanog recipijenta T-oblika,³³⁵ prva inačica, koji su u fundusu nalaza sa starohrvatskih groblja ranog horizonta već zabilježeni i znanstveno vrednovani.³³⁴ Međutim navedeni su primjerci, za razliku od ovog s Gorice, uglavnom ukrašeni. Recipijentima od jelenjih parožaka, pretpostavljene funkcije držača za sol,³³⁵ precizna namjena još nije utvrđena. Njihova pojava u grobovima ranog horizonta ima kulturnu ulogu.

Recipijenti s nalazišta Ždrijac u Ninu,³³⁶ podjednako kao i nalazi s nekropole u Burnumu,³³⁷ iako oblikovno podudarni, ne mogu se uzeti kao analogije našem primjerku budući da ih ukrasni sadržaj, koji primjerku s Gorice nedostaje, vidno razlikuje.

333
N. Profantová, 1992: 640 i d.; Ž. Cetinić, 1998: 97.

334
J. Belošević, 1980: 125 i d.

335
Isti, 1980: 126, T. LII: 1–1a; M. Petrinec, 2006, 169–170, T. 278; J. Belošević, 2007: 418; M. Petrinec, 2008: 71–76.

336
J. Belošević, 1980a, Y 234 (2) 2,6,6a.

337
J. Belošević, 1980: 126, T. LII: 1–1a; M. Petrinec, 2008 – tri recipijenta iz MHAS-a donosi kao primjerke s nepoznatih nalazišta, kat. br. 1, 2, 3.

Sl. 103 – Stranče – Gorica, nalaz koštanog recipijenta *in situ*, ženski grob 134

338
N. Profantová, 1992: 640, T. 29: 1–2, 4,
T. 28: 4.

Bliske analogije našem primjerku imamo na nalazima neukrašenih recipijenata T-oblika s nalazišta u okviru avaro-slavenskih i slavenskih groblja na području Karpatske kotline. Najstarijima se smatraju neukrašeni primjerci iz grobalja 7. i 8. stoljeća.³³⁸

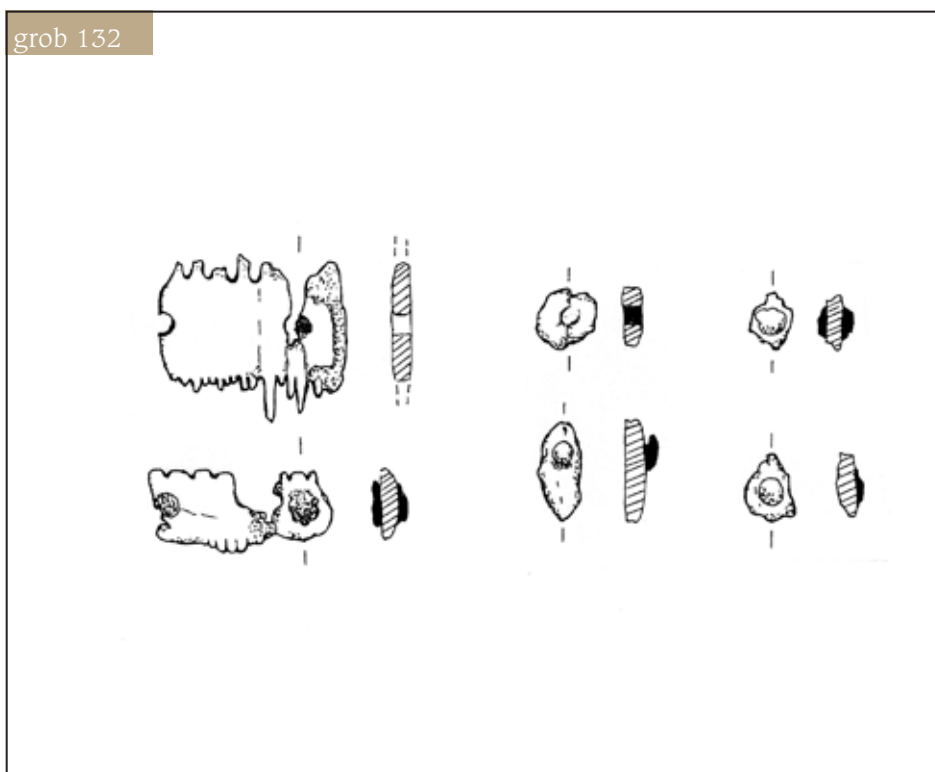

Sl. 104 – Koštani recipijenta iz groba 134

Češalj

U završnoj kampanji istraživanja 1997. godine na arealu grobova s poganskim ritom pokapanja u dječjem su grobu 132 nađeni ostaci koštanog češlja sačuvana u sitnim ulomcima. Otkriveni primjerak pripada tipološkoj skupini trodijelnih češljeva sa zupcima s objiju strana, po sredini ojačanima uskom koštanom letvicom pričvršćenom metalnim zakovicama, koji su na starohrvatskim grobljima ranog horizonta već zabilježeni, i to kao iznimno rijetki arheološki nalazi.³³⁹

Primjerci iz starohrvatskih grobalja na Ždrijacu u Ninu³⁴⁰ i Stankovcima,³⁴¹ kao i nalaz iz srednjovjekovnog naseobinskog sloja uz crkvu sv. Križa u Ninu,³⁴² okvirno se datiraju u 8. stoljeće.³⁴³ Ti nalazi predstavljaju predmete materijalne kulture koje Hrvati po doseljenu preuzimaju od autohtonog romaniziranog ilirskog življa.³⁴⁴ Nalazi koštanih češljeva osobito su česti na području Istre, gdje su zabilježeni u inventaru grobalja sjeverozapadne i središnje Istre, u horizontu tzv. "barbariziranih nekropola buzetske skupine" s etnički miješanim, romano-slavenskim stanovništvom. Datirani su u 7. i 8. stoljeće.³⁴⁵ Analogni je primjerak koštanog češlja ustanovljen u starijoj skupini grobova na Predloki, i uvršten u tipične elemente kasnoantičke baštine,³⁴⁶ te u Vipavskoj dolini na nalazištu Gojače – Boršt datiranom u 7. i 8. stoljeće.³⁴⁷ Dvodijelni koštani češljevi prisutni su u inventaru nekropola velikomoravskog horizonta i datirani u 9. i 10. stoljeće,³⁴⁸ a u većem se broju javljaju i na području Poljske.³⁴⁹ Češljevi pripadaju skupini predmeta koji uz uporabni imaju ponekad i ukrasni karakter. Služili su naime kao pribor za češljanje, ali podjednako i kao sastavni dio ženske frizure.³⁵⁰

Sl. 105 – Fragment koštanog češlja iz dječjeg groba 132

- 339
J. Belošević, 1980: 123;
M. Zekan, 2000a: 267;
M. Petrinc, 2006: 315;
J. Belošević, 2007: 295.
- 340
J. Belošević, 1980: 123;
Isti, 2007: 294–295.
- 341
J. Belošević, 1975, Y 193;
Isti, 1985: 94, T. XII: 4.
- 342
J. Belošević, 1980: 123.
- 343
J. Belošević, 1980: 123;
J. Belošević, 2007: 295.
- 344
J. Belošević, 1985: 95;
Isti, 2007: 295.
- 345
B. Marušić, 1958/59: 208 i d, T. IV: 1–3;
Isti, 1967: 337 i 339; Isti, 1983: 186,
T. I: 12; F. Juroš-Monfardin, 2008:
105–108.
- 346
E. Boltin-Tome, 1987: 195, T. I: 5.
- 347
D. Svoljšak – T. Knific, 1976: 55, 57,
T. 3: 1; T. 52: 7.
- 348
B. Kavánová, 1995: 210–213.
- 349
J. Kostrzewski, 1949: 251 i d;
Z. Hilzerówna, 1962: 301–328;
M. Petrinc, 2006: 315, T. 277.
- 350
B. Marušić, 1979: 135; M. Petrinc,
2006: 315; J. Belošević, 2007: 295;
F. Juroš-Monfardin, 2008: 105.

Ostaci tekstila

351
J. Belošević, 1980: 130; Isti, 2007: 427.

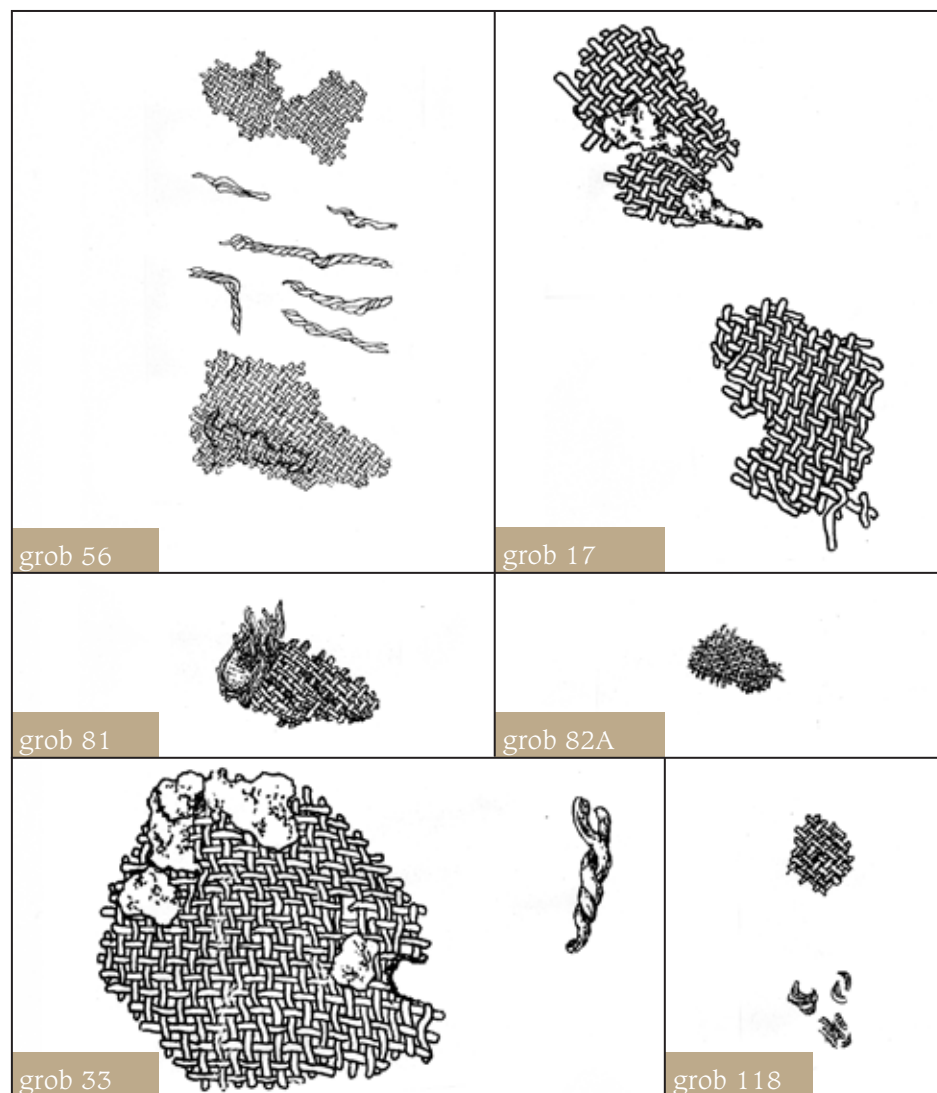
352
J. Belošević, 1985: 93–94; Isti, 2007: 427.

353
D. Jelovina, 1991: 219, T. XV: 4.

354
M. Dragičević, 1982: 168; Ista, 1988.

Malobrojnu, ali važnu skupinu grobnih nalaza čine ostaci tekstila, sačuvani uglavnom na nakitnim ili upotrebnim predmetima, ustanovljeni u grobovima starijeg i mlađeg horizonta na Gorici. Riječ je o ostacima vjerojatno lanenog platna, jednostavne izrade, na kojima se uočava istovrsnost potke i osnove. Iako skromni veličinom i kakvoćom, pridonose upoznavanju i ovog vida materijalne kulture starohrvatskog doba.

Fragmenti tekstila ustanovljeni su u grobovima 17, 33, 56, 118, 81, 82 i C5, a nalazimo ih i na drugim starohrvatskim grobljima, kao npr. na Ždrijacu u Ninu³⁵¹, Stan-kovcima³⁵², Spasu.³⁵³ Njihova je vremenska pripadnost određena datiranim inventa-rom groba čiju su cjelinu predstavljali.³⁵⁴

Sl. 106 – Fragменти tekstila iz grobova 56, 17, 81, 82A

Ostali nalazi

U sklopu inventara konjaničkog groba 3A zabilježen je i nalaz fragmentirane veoma tanke oplata od brončanog lima s čavličima neutvrđene namjene.³⁵⁵ Zacijelo je riječ o ostacima okova dijelova obuće, koji su ustanovljeni i na starohrvatskim grobljima ranog horizonta na području sjeverne Dalmacije, na Ždrijacu u Ninu i Stankovcima.³⁵⁶

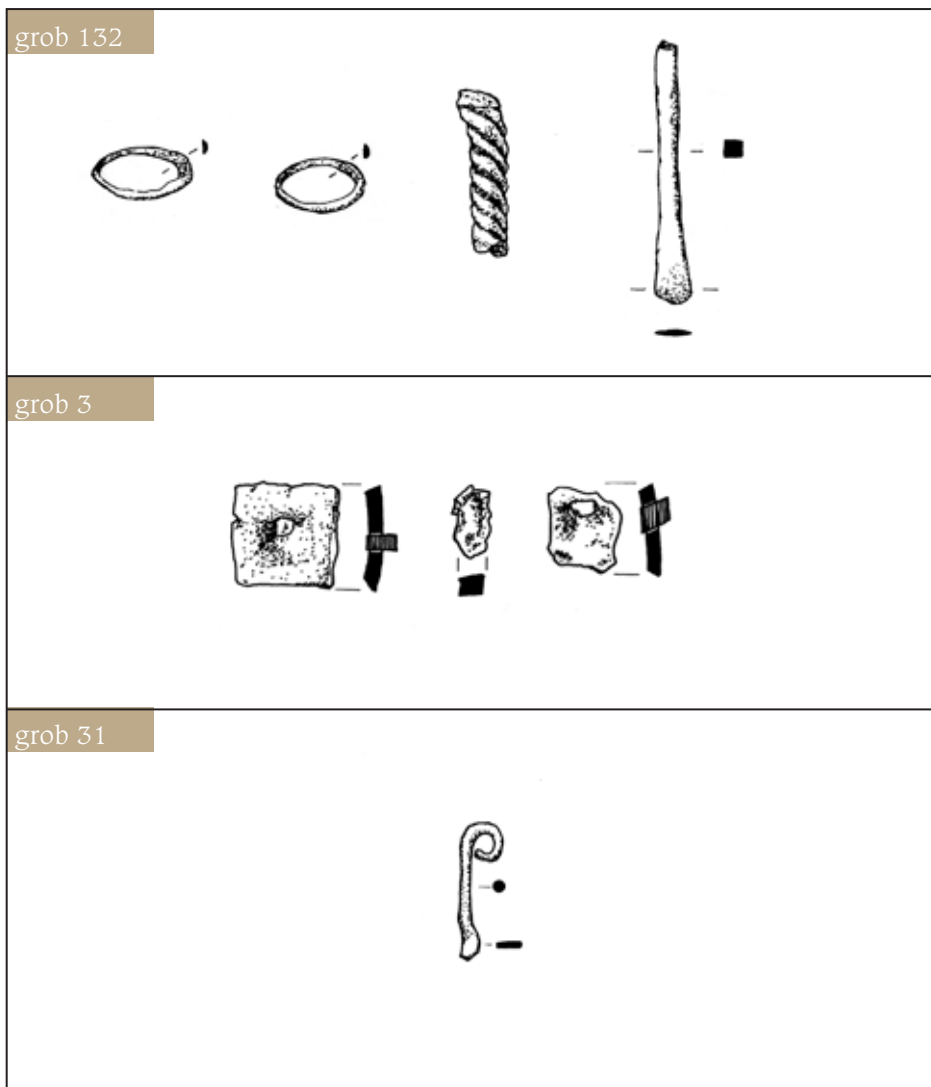
U dječjem grobu 132 na Gorici u istraživanjima je 1997. godine nađena brončana rimska fibula, dvije brončane karičice te manji brončani predmet oblika dlijeta. Među ostalim su nalazima zabilježeni i ovi: fragment željezne igle (?) iz groba 31 te 3 željezne zakovice nađene u grobu 3.

355

R. Matejčić, 1987: 301, Prilog IV, 27;
Ž. Cetinić, 1998: 100, T. 2: 6;
M. Petrinec, 2006: 295, T. 110: 6;
J. Belošević, 2007: 429.

356

J. Belošević, 1980: 130, T. XXVIII: 33,
T. XXXIII: 24–25; Isti, 1985: 79, T. X:
13–14; J. Belošević, 2007: 429.

Sl. 107 – Raznoliki nalazi iz grobova 132, 3 i 31

Zaključna razmatranja

Prirodne datosti vinodolske doline, uz povoljan zemljopisni položaj te nasliedene komunikacije iz antike, odredile su organizaciju života na tome prostoru i u ranome srednjem vijeku. Posebice nam o tome svjedoče ustanovljena starohrvatska groblja, od kojih je većina do danas, nastojanjima unatoč, ostala neistražena i, štoviše, izložena sve prisutnijim devastacijama.

Dugogodišnjim je arheološkim iskopavanjima (1974–1997) na lokalitetu Gorica kod zaselka Stranče, danas Semičevići, u Triblju (Općina Vinodolska) istraženo veće starohrvatsko groblje (186 grobova), na kojemu su prepoznata i izdvojena dva bitno različita horizonta grobova.

Prvi, stariji, kulturno je i vremenski sukladan s ranim (poganskim) horizontom starohrvatskih grobalja u Dalmaciji. Na njega se nastavlja horizont, jasno naznačen drugačijim arheološkim i kulturnim obilježjima, zasvjedočen daleko brojnijim ukopima i ujednačen, u globalnoj slici, s ostalim starohrvatskim grobljima od sredine 9. do konca 11. stoljeća.

Nastanak se i razvitak groblja odvijao kroz nekoliko kronoloških etapa, o čemu nam cjelovito svjedoči horizontalnostratigrafijska slika nalazišta, pomoću koje se jasno razabiru faze širenja groblja koje obuhvaćaju pojedinačne skupine grobova u okviru dvaju izdvojenih horizonata.

Začetke ustanovljenja groblja na sjeveroistočnom dijelu nalazišta predstavlja prostorno izdvojen sloj grobova koji je, na temelju značajki arheološke građe i uočljivih tradicija poganskih zagrobnih poimanja, okvirno datiran u razdoblje od sredine 8. do u prvu polovicu 9. stoljeća. U grobnom inventaru ovog horizonta ukapanja najviše su zastupljeni uporabni predmeti: kresiva, sklopivi noževi (britve), noževi. U kategoriji oružja, uz nekoliko bojnih noževa, osobito vrijedan nalaz predstavlja konjanička oprema, ostruge s garniturom za zakopčavanje karolinških tipoloških obilježja. Tipološki raznolika kulturna keramika, premda istodobna s nalazima keramike s dalmatinsko-hrvatskih grobalja ranog horizonta, nosi drugačija svojstva, posebice izražena u oblicima posuda. Raznolikost grobnog inventara upotpunjuju recipijenti od kosti i roga, neodređene namjene, pripisani općenito avarskom kulturnom dobru, te arheološki vrijedan, iznimno rijedak nalaz estetski prestižne ogrlice sačinjene od staklenih i srebrnih zrna.

Poganski pogrebni ritus pokapanja jasno se iskazuje kroz više uočenih ritualnih činova. Poglavitito se to odražava u prilaganju keramičkih posuda u grobove, što se

veže za običaj prilaganja popudbine, te u zasipanju groba ili rake ulomcima keramike od ritualnog razbijanja posuda prigodom odvijanja pogrebnih gozbi. Na poganske pogrebne obrede upućuju i tragovi paljenja vatre nad grobovima, što se tumači vjеровanjima o istjerivanju zlih duhova. U svezi s onodobnim zagrobnim poimanjima jest i pojava priloga osteoloških preostataka ptice (*Alectoris graeca* /Meisner/) i domaćih životinja (*Ovis/Aries*), kao i pojava poremećenosti pojedinih dijelova kostura, koja zasigurno nije uvjetovana, primjerice, denudacijom terena.

Sjeveroistočno od najstarije jezgre groblja smještaju se grobovi koje obilježava prvenstveno izostanak poganskih pogrebnih običaja, a manifestiraju se drugačija zagrobna poimanja, iskazana u okviru pogrebnog ritusa, drugim kategorijama pratećeg kulturnog inventara, posebice nakita primjerena mlađem horizontu starohrvatskih kršćanskih groblja, pretežito naušnica s jednom jagodom (grobovi 159, 178, 180).

Kulturno se i kronološki sukladna slika nastavlja, izraženije, na drugom dijelu nalazišta, iznad ceste, posebice na zapadnoj strani, naglašena množinom starohrvatskog nakita, osobito naušnica s jagodama, visoke estetske razine, prožeta pojavnošću novog nakitnog oblika izrazitih regionalnih svojstava; naušnica s okomito postavljenom jagodom, ali također i evidentiranom nazočnošću drugog kulturnog elementa, nakita mediteransko-bizantskog obilježja. Kulturni grobni inventar s ovog dijela nalazišta obilježen je i pojavnošću arheološkog materijala karantansko-ketlaške kulturne skupine te nakita bjelobrdске kulturne pripadnosti. Repertoar nalaza upotpunjuju primjerci ukrašenih recipijenata od kosti ili roga, kao i nezanemarliv broj grobnih priloga uporabne namjene, uglavnom manjih željeznih noževa.

Kulturni dotoci s područja bjelobrdskog kulturnog kompleksa, iskazani u pojavi svojstvenih mu nakitnih oblika, primjerice rustikalnih naušnica tzv. volinjskog tipa, predstavljaju ujedno jasnu kronološku odrednicu u trajanju groblja na Gorici do u konac (?) 11. stoljeća.

Tipovima grobova, među kojima prevladavaju grobovi u običnim zemljanim rakama i oni s djelomičnom uporabom kamenja, prostornim rasporedom, položajem i orijentacijom ukopanih gotovo se ne razabire razlika između jednog i drugog horizonta.

Odabir pozicije groblja, na južnoj strani vinodolske doline, izvan zone starijih naselinskih punktova (prema sadašnjim spoznajama), jedna je u nizu komponenti koja izdvaja nalazište iz ovog inače zemljopisno homogena prostora. Ni konstantom imena ni konstantom položaja zasada ne omogućuje stjecanje širih spoznaja. Primjerice, ostaje otvoreno pitanje naselja ili naselja, čiji su žitelji pokopani na Gorici.

Ipak, višestruka je vrijednost ovoga lokaliteta neprijeporna. Oglada se prvenstveno u ustanovljenom kontinuitetu kroz koji se ocrtavaju vrijeme po doseljenju, kulturni dodiri i preuzimanja, vlastitost izraza, kulturni dotoci i prožimanja, manifestirani u samosvojnomo fondu materijalne kulture i u razvitku duhovnih poimanja u vremenskom rasponu od 8. do 11. stoljeća.

Iako nedovoljna istraženost ovog prostora ne omogućuje šire spoznaje o udjelu autohtonog kasnoantičkog elementa na sveukupno oblikovanje kulture Hrvata onodobnog Vinodola, u materijalnoj se kulturi on da naslutiti. Dotoci iz bizantsko-mediteranskog kulturnog kruga uočeni su pak u materijalnom stvaranju, posebice u luksuznim nakitnim oblicima, dok se odraz karolinškog kulturnog kruga ogleda prvenstveno u kategoriji nalaza oružja, odnosno opreme ratnika. Elementi su drugih kulturnih skupina s ishodištem na istočnoalpskom i panonskom prostoru u kulturnom grobnom inventaru zastupljeni više no na ostalim grobljima starohrvatskog kulturnog kruga.

Rani se horizont grobova na Gorici po svojim kulturnim obilježjima veže za istodoban horizont ranosrednjovjekovnih nekropola Istre i Dalmacije, dok sljedeći horizont, s oznakama procesa kristijanizacije, izdašno pruža podatke o razvitku materijalne i duhovne kulture Hrvata, koja, zacijelo, oblikovana na vinodolskom prostoru, svoj odraz ostavlja i na istarskim starohrvatskim grobljima (B. Marušić, 1987, 100; B. Marušić, 1985, 61; B. Marušić, 1987b, 113).

Starohrvatska groblja Vinodola, poglavito ovo na Gorici, smještena daleko od središnje jezgre Dalmatinske Hrvatske, gotovo na njezinu rubnom sjeverozapadnom dijelu, egzaktnim dokumentima svjedoče i o kulturnom integritetu prostora od Cetine do Istre, štoviše, korespondirajući s povijesnim vrelima, i o etničko-društvenoj podlozi vinodolskog prostora u ranome srednjem vijeku.

U kontekstu šire arheološko-topografske slike lokalitet prostorno okružuje nekoliko arheoloških točaka: prema priobalju, gdje se dolina pretače u vinodolsko primorje (sl. 80), gradina Badanj s ustanovljenim kontinuitetom od kasne antike do 14. stoljeća, a na sjeverozapadu crkva, odnosno položaj oko crkve sv. Marije u Triblju, sa spomenom Stomorine pole u 14. stoljeću te nalazom starohrvatskog groblja.

Nadamo se da će buduća arheološka istraživanja zasigurno riješiti niz upitnosti koja su istraživanjima na Gorici potaknuta, ali i dalje ostala otvorena, te da će time pridonijeti potpunijoj kulturnoj i povijesnoj valorizaciji starohrvatskog nasljeđa u Vinodolu, ali i šire, na primorju te popuniti prazninu naših spoznaja o materijalnoj i duhovnoj kulturi Hrvata između Dalmacije i Istre.

Sl. 103 – Pogled iz Vinodola prema Crikvenici

Stranče – Vinodol

An Early Croatian Cemetery on Gorica

Vinodol

The coastal zone of Kvarner, which curves in an arch around the largest bay on the Croatian coast, in its eastern section encompasses Vinodol, as a distinctly separate geographica unit.

Throughout the past, the historical concept of Vinodol as a region has not always corresponded to its geographical boundaries. Today, as a regional marker, it is considered by inhabitants to be limited to the area between Bakarska Draga in the northwest and the steep slopes beyond Ledenice in the southeast.

The natural foundation of Vinodol is determined by three morphologically different zones: the coastal ridge, the interior flysch valley, and the steep continental section.

The interior section, as a strictly separate relief form, does not appear as a uniform valley area. Microregional differentiation of the valley is determined by the heights near Križišće and between Bribir and Novi Vinodolski. The most extensive parts of the valley are the Vinodol plains: Tribaljsko in the northwestern section, and the smaller Velo Polje in the southeastern part of the valley. The Dubračina River flows through the northwestern part of Vinodol to a length of 12 km; it extends from the watershed by Križišće to its mouth in the sea by Crikvenica. The term *Vinodolska rječina* was also in use for its upstream section. A second shorter watercourse (6 km) in the southeastern section of Vinodol is Suha Ričina (Bribirska Ričina), with its mouth at Novi Vinodolski. The interior flysch valley contains a zone of springs, in addition to the first such zone by the coast.

The fertile valley and the abundance of water were factors that in the past made Vinodol a hub of life. The historical-geographical basis of the importance of Vinodol was also determined by its position at the meeting point of the Mediterranean region with the hinterland of mountains and the Pannonian plain.

BIBLIOGRAPHY
V. Rogić, 1968; V. Rogić,
1975.

The State of Archaeological Research Into the Early Croatian Cemeteries of Vinodol

Archaeological excavations in the Vinodol area have indisputably confirmed that the Croats had already been settled there for some time in the 9th century. Clear and unambiguous confirmation of the early settlement of Croats in the Croatian Primorje, and specifically in Vinodol, is offered by the early Croatian cemetery at Veli Dol near Križišće, at Gorica near the village of Stranče (Semičevići), the cemetery around the church of St. Mary in Tribalj, the demolished cemetery at the site of Njivica near Tribalj, and the destroyed cemetery at Bribir.

The first investigations into the early medieval cultural heritage of Vinodol were carried out by the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka at the end of the 1950's.

Križišće – Veli Dol

At Veli Dol near Križišće in the northwestern part of the Vinodol valley rescue archaeological excavations were performed after a chance discovery of early Croatian graves, which encompassed an area of ca. 70 m².

The cemetery is located on the land of D. Grbac, next to a transverse lane that joins the road through Veli Dol with the main Vinodol road.

The excavations in 1959 uncovered 14 graves located on the edge sections of the site. On the basis of finds of pottery and jewellery related to the traditions of Late Antiquity the beginning of burial is placed in the 8th century. A continuation of use of the cemetery in the 9th and 10th centuries is indicated by finds of jewellery with characteristics of the Dalmatian-Croatian and Carantanian-Köttlach cultural groups.

BIBLIOGRAPHY
R.Matejčić, 1974

Bribir – Štale

On the basis of gathered data, information was acquired about the existence of another early Croatian cemetery in the Vinodol region. It was located in Bribir at the site of Štale, but it was destroyed during construction of the Cultural Center in 1949. On that occasion, pottery vessels and traces of raceme earrings were discovered. In the early collections of the Archaeological Department of the Museum (from the Municipal Museum of Sušak), a small knife and a ring marked "Bribir 6. IX 1949" (6 September 1949) were found, which nonetheless does not permit us to determine them with certainty as part of the inventory of the early Croatian cemetery.

BIBLIOGRAPHY
Ž.Cetinić, 2008, 51

Tribalj – the Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary

The Church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary (further the Church of the Visitation) in Tribalj according to legend evolved from a chapel dedicated to the Holy Virgin, which existed in the vicinity of the present church. In 1733, Bishop Benzoni mentioned two chapels on the border of the parishes of Drivenik and Grižane. The first was dedicated to the Visitation, and the other, on Sopalj Hill, to SS Cosmos and Damian. According to a report by the same bishop in 1738, the second was half ruined, with the large church of the Visitation in the plain being thoroughly renovated.

In the List of lands of the Kotor, Grižane, and Biograd districts in the Sopalj plain, composed in Biograd (Belgrad) in 1323, the land of *Stomorine pole* (*St. Mary's field*) is mentioned.

At the beginning of the 20th century, graves with finds of Early Croatian jewellery were found in the land around the Church of the Visitation in Tribalj. The finds, two bronze earrings with a single bead, were donated by David Gašparović of Tribalj in 1917 to the National Museum in Zagreb, where they are located today in the Archaeological Museum.

Test excavations were planned at this same site on several occasions on the basis of this information by the Archaeological Department of the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka. The funding necessary for field research and archaeological excavations was finally ensured in 1999.

Excavation began on the 9th of July and continued until the 19th of July 1999.

A system of trenches encompassed the area around the Church of the Visitation and the area east of the church, above the Tribalj–Crikvenica road.

Trenches 1, 2, 3, and 5 were placed around the church, while trench 4 was located in a park at the conjectured site of the finds of Early Croatian earrings from 1917.

The excavations established that the church surroundings, in fact the site, had been destroyed to a great extent by the long-term exploitation of gravel, recent construction, the planting of an avenue of trees and a park, as was shown by the frequent traces of destroyed graves.

Despite this, the excavations provided the expected results in trenches 1 and 5, where seven intact graves were discovered.

A second excavation campaign was carried out later, from the 9th to the 16th of December 2002. It continued the research from 1999 (trench 5), and a further nine graves were discovered.

The graves were arranged in rows, with an E-W orientation, and with lesser or greater deviation from this direction the deceased were buried in simple earthen grave pits, sometimes partly lined with unworked stones. The position of the skeletons was the same in all the graves: the deceased lay on their back, with arms extended along the body or in the already established variants. Graves with individual burials predominated, although double burial was established, with two individuals placed one above the other in a grave pit, or involving subsequent burial, where the skeleton from an original burial was dislocated and rearranged by a later burial.

The depth at which the graves lay varied between 0.14 and 0.65 m, a result of the leveling of the terrain in the vicinity of the church and other spatial interventions. On the basis of the more or less well-preserved osteological material, the burials were mainly of adult individuals, male and female, which was confirmed by the anthropological analysis of the osteological material in 2006.

Finds were discovered in nine graves, mostly jewellery objects (earrings) that display, like at the nearby cemetery of Stranče – Gorica, various cultural characteristics. Other jewellery forms, however, also appeared, such as earrings with joints, which are characteristic for cemeteries that were formed around religious structures.

It is significant that in the fill and in the area where the graves extended, a considerable number of small fragments of pottery were noted.

On the basis of the data acquired through excavations – in terms of the characteristics of the graves and particularly the grave goods – the investigated graves are dated approximately from the 9th to the 11th centuries, also taking into consideration the pair of earrings with one bead found in 1917.

The results of the test excavations around the Church of the Visitation should be an inspiration to continue the investigations at Tribalj, as is further indicated by the topographic and toponomastic surroundings. Vinodol and its monuments should remain a subject of interest to scholars, and this particularly applies to the archaeological sites of the Early Croatian medieval period.

At the Institute of Anthropology in Zagreb, the human skeleton material from the Early Croatian cemetery at the Church of the Visitation in Tribalj was analyzed. During the archaeological excavations in 1999 and 2002, a total of 17 graves were uncovered. All analyzed graves were inhumation, and most of the graves contains the remains of a single individual, while in only several cases were there remains of more than one in the same grave (i.e. graves 2 and 7 with the remains of two individuals each, or graves 11 and 13 with the remains of three). The anthropological analysis showed that the above graves contained the skeletal remains of 26 persons. In terms of age, 21 individuals were adult, while only five were younger than 18 years old. The adult individuals were mainly of older age, and 14 were male and 7 female.

Part of the analyzed skeletal material was utilized in a doctoral dissertation (Rajić Šikanjić 2006) that investigated the existence of a mutual relationship between the health and social status of an individual through comparison of the characteristics of the skeleton and the accompanying grave finds. In this manner it was attempted to define the character of the relations between the health, activities, and social status of the deceased. The analysis of part of the sample from the cemetery at the Church of the Visitation in Tribalj showed that the relation between health and social inequality was extremely complicated and complex. In the future, similar research will aid in solving questions about the social stratification of the Early Croatian population and its influence on the health of the archaeological population.

BIBLIOGRAPHY
Đ. Šurmin, 1898; Z. Vinski, 1949; M. Bogović Slunjski, 1990; Ž. Cetinić, 2000; M. Petrinc, 2006.

Tribalj – Njivica

In the framework of the field research undertaken by the Archaeology Department of the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka, a test excavation was planned in 2007 at the site of Njivica in Tribalj, Vinodolska District. Excavation at the land registry plot 5876, cadastral district Belgrad, began on the 23rd of April and continued to the 2nd of May 2007.

The site of Njivica is located below the prehistoric hillfort of Humac. It is around 250 meters to the north of the present Tribalj cemetery, and around 50 meters from the secondary road to Gornji Tribalj. The excavations in 2007 attempted to define the site spatially and chronologically, and to supplement knowledge about the archaeological reality of Tribalj in the early medieval period, as had been indicated by data gathered to the present.

The first knowledge about this site was acquired during systematic archaeological excavations at the Early Croatian cemetery of Stranče – Gorica in 1997. In the framework of archaeological investigations in the area of the Church of the Visitation in Tribalj in 1999 and 2002, information about the site at Njivica was further supplemented, followed by a visit to the site. The then owner of the land, Franjo Gašparović, supplied us with information about the finds of graves and the large quantity of jewellery gathered while farming the land from 1926 to 1931, unfortunately lost during the Second World War. The land was no longer used for cultivation because of the finds. According to the descriptions by Mr. Gašparović, it is conjectured that the discovered jewellery also included Early Croatian earrings with beads.

Geodetic surveying was used to set up a system of trenches oriented NW–SE that encompassed the central part of cadastral plot 5876, with an excavated surface area of 48 m².

The excavations established that an early medieval cemetery had existed at this position, which had been permanently damaged by cultivation. Dislocated, partly preserved graves also indicated deliberate damage to graves while searching for any valuable contents, which was further confirmed by information gathered from the inhabitants of Tribalj.

Despite all of this, the excavations in 2007 succeeded in distinguishing five grave units that unfortunately were in a poor state of preservation. In addition to early medieval pottery, the finds included fragments of Roman pottery and recent pottery fragments. Additional attention was paid to traces of grave pits without any indications of a burial.

It can be conjectured that originally the graves had been placed in rows oriented E-W, with a greater or lesser deviation from this direction. Burial took place in simple earthen pits or pits partially lined with unworked stone. The poor preservation of the osteological material meant it was not possible to establish the position of the buried individuals. The depth at which the graves lay varied from 35 to 40 cm, which was a result of the previously mentioned interventions in the area.

Finds were discovered in two graves – grave 3, trench I/IA, SJ 011; grave 5, trench IB/IC SJ 017: a fragmentary pottery vessel decorated with a wavy line (PN 1), and small fragments of another pottery vessel decorated with a wavy line (PN 2), which can be directly connected to a pagan burial ritual and pagan funerary customs. In trench ID, in a completely destroyed section of the cemetery, a small iron knife was found (PN 3) and a partially preserved bronze ring with a decorated oval widening (PN 4).

On the basis of the data acquired through excavation, the graves can be approximately dated to the 8th-9th centuries and connected to the earlier, pagan horizon of Early Croatian cemeteries, which had already been confirmed as existing in Vinodol through research to the present, while utilization of the cemetery can also be conjectured into the 10th century, as indicated by the find of a bronze ring.* The presence of a site from Late Antiquity in the immediate vicinity should also be noted at the location of Njivina (Gnivina), which at the same time further supplements our knowledge of the archaeological situation in the area beneath the prehistoric hillfort of Humac.

Stranče

The Topographic Position of the Cemetery

Stranče, or Strančevo Selo, today called Semičeviči, a hamlet near Tribalj, is about 4 km distant from Crikvenica. It is located adjacent to the road connecting these two settlements of the Vinodol region. The early Croatian cemetery at the site of Gorica is located to the east of Stranče, almost at the very entrance to the village on a gentle northeast facing slope leading down to the Dubračina Stream.

The site of Gorica is located in a zone of poorly developed Quaternary breccia pressed up against the foothills of the southwestern part of Vinodol, grown over with scarce trees and low deciduous autochthonous vegetation. Gorica remained in the memory of the local inhabitants as uncultivated fallow land, with meadows and areas suitable for grazing.

The Crikvenica - Tribalj road, constructed in 1902, crossed through the central section of Gorica, modifying the landscape and creating a visual obstacle to perceiving the site as an integral spatial unit. Today it can be viewed as two separate spatial segments: the northeastern section extending from the road to the bed of the Dubračina Stream, and the southwestern section extending from the road towards the slopes of Haldin hill and to the old track that runs along the eastern and southern sides of Gorica. Until the road was built, this had been the only route connecting this inland valley area with Crikvenica.

The road severed the cemetery exactly in the center, at the point of juncture of two varied chronological and cultural horizons of graves, and the construction brought to light the first material traces of Croats permanently settled in the Vinodol area. The very undeniable nature of this source material bore authoritative witness to the cultural and ethnic mediaeval identity of Vinodol.

Recent disturbance of the site (in 1964 and 1980), due to widening of the road and the installation of telephone lines, led to new changes in the landscape, and they also caused partial devastation of the central border sections of the cemetery.

Archaeological excavations were performed with lengthy or brief interruptions from 1974 to 1997 in order to investigate the early Croatian cemetery, which extended obliquely with a surface area of circa 1,400 square meters.

The cemetery at Gorica has been suggested (by Radmila Matejčić) to have been related to the nearby settlement of Kostelj, perhaps originally being the graveyard for this site, while the status of a parish cemetery would only have been acquired later.

A Survey of Archaeological Research

It was arranged during the continuation of an excavation campaign at the Badanj hillfort that test archaeological excavation should be undertaken in 1973 at the site of Podbadanj (literally "under Badanj"), particularly since research into Badanj as a fortification in a limes or border system predicated discovery of its cemetery.

On the basis of data from archaeological documentation, specifically reports from 1902 by the museum trustee Ivan Skomerža about grave finds at a site of the same name, test excavation was performed in April 1973 at the site of Podbadanj, however the expected results were not uncovered.

More precise data about the site where graves had been discovered at the beginning of the century were acquired from the inhabitants of Stranče, who informed researchers that a cemetery was located next to the road to the hamlet of Stranče, at a place known as Gorica. Tracing this information, but also on the basis of data about archaeological finds from Stranče cited by D. Hirc in 1891, test excavations were performed in May 1974 in the southeastern section of Gorica. A trench measuring 7 x 1 meters was opened directly adjacent to the road, and it was gradually widened, as dictated by the position of the graves and the configuration of the terrain, to 8 x 3 meters. This archaeological campaign uncovered eight graves,

BIBLIOGRAPHY

R. Matejčić, 1987; Ž. Cetinić 1998.

* For this information I would like to thank Prof. Željko Tomičić, PhD.

and along with the chance finds from 1902, this confirmed the existence of a cemetery at Gorica and determined in general terms its cultural and chronological identity. Systematic archaeological excavations began in June 1974, and were directed until 1980 by Radmila Matejčić.

Altogether 54 graves were discovered in the first excavation campaign in 1974 (from the 16th of June to the 1st of August) in the part of the site above the road. The excavations were extended in the same campaign into the part of the site next to the Dubračina, where a further three graves were discovered. The manner of burial, the funerary rites, and the archaeological finds all indicated a conclusion that these were early Croatian graves. The finds included jewellery, decorative items of attire, objects of everyday use, and tiny textile remnants. On the basis of the excavation results and particularly the character of the grave finds, the discovered graves are dated approximately to the 9th to the 11th century.

Further excavation continued in 1975. The section of the site below the road was investigated in a brief excavation campaign. The trench opened in 1974 was widened, and another two graves were discovered. Excavation was again started up in the spring of 1977, with a season of 13 working days. The northeastern section of the site below the road was involved in this campaign, where graves with pottery vessels were discovered. Excavation of the cemetery at Gorica was carried out in 1978 during the months of May, June, July and August, and 19 new graves with varied cultural characteristics were uncovered. Excavation took place at both segments of the site in July and August 1979. A further 13 graves were discovered, with rich jewellery finds, in addition to finds of iron knives, as well as a bone object in grave 58. Excavation continued in August 1980. The well-known grave 3A was discovered then, as were a further 5 graves.

In the excavated part of the site, with pottery grave goods along the Dubračina Stream, a total of 15 graves were uncovered in an area of 200 square meters. A further 12 graves were investigated in the other part of the site in 1980. It was noted that in this section of the cemetery toward the west, the graves were more densely arranged, which was confirmed in the following field campaigns. During 1983 and 1984, the excavation was continued in the western part of the site in trench I (above the road). A total area of 100 square meters was excavated in these investigations. A further 32 graves were discovered. The finds discovered in 20 graves consisted primarily of jewellery.

After a gap of almost ten years, mostly caused by financial difficulties, the excavations were continued. Ten graves were discovered in the southwestern part of the site above the road in July and August 1993.

As one of the field research programs of the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral in Rijeka, the systematic excavation at Gorica followed next in 1995. The southwestern section of the site above the Crikvenica – Tribalj road was encompassed by the excavations. The scope was also widened in this campaign to the section between the cited road and the Dubračina Stream. In order to define the most precise possible distribution of the graves at this cemetery, a set of trenches were dug to investigate the peripheral sections on the southern and western sides of the terrain, above the road. Trenches of 4 x 2 meters, afterwards widened, were placed in the northern part of the site (below the road), and they confirmed the necessity of continuing excavation in the sections that extended north and west of excavated quadrant "C", with a layer of graves containing pottery. A total of 5 graves were discovered during this campaign, exhibiting the previously established characteristics of the later burial horizon at Gorica. Grave 121 was found on the southern side of the site, on the edge of a thick deposit of breccia that extends E-W throughout the entire investigated area in a width of 5 meters. Such a configuration of the landscape excluded any possibility of further expansion of the cemetery, as was confirmed by excavation, simultaneously offering a spatial definition of the boundaries of the cemetery in this part of the site.

The extensive archaeological campaign undertaken during July and August 1997 encompassed a segment of the site between the Crikvenica – Tribalj road and the course of the Dubračina Stream. A further 26 graves were discovered during this excavation season, 11 of them with grave goods. On the northern side of the road cut, towards the Dubračina, grave 139 was discovered, with finds of single-beaded undecorated earrings, which indicated a different conception of life after death, announcing at the same time a

contact with a new horizon of graves, culturally and chronologically varied, as established by earlier investigations in the northeastern edge section of the site.

In the final excavation campaign (1997), insight about the early phase of graves was supplemented to a great extent, thus creating possibilities for a more complete knowledge and interpretation of the creation and development of the cemetery at Gorica.

General Characteristics of the Cemetery

The cemetery at Gorica extends from the northeast to the southwest. It is bordered on the east and south by the old road from Crikvenica to Tribalj, and on the north by the bed of the Dubračina Stream. The graves were placed in rows, although apparent deviations exist. Modifications of such an image of burial ritual are engendered by those parts of the cemetery with an emphasized concentration of burials, particularly in the central and western sections of the cut above the Crikvenica – Tribalj road, and a further visualization of the rows is also disturbed by deposits of Quaternary breccia, generally inclined to the northeast at an angle of 30 – 40 degrees.

In the northern section of Gorica, next to the Dubračina, in the area containing the horizon of graves with pottery, the space between the rows was larger. Large outcrops of bedrock exist in this section, occupying half of block A in the northeastern corner. Radmila Matejčić suggests that burial first began in this area in quadrants II and IV of block A.

During the excavations, it was difficult to distinguish the traces of the grave pits from the surrounding fairly rocky terrain, particularly at trench I above the road, and the graves also could not be identified merely on the basis of the color of the soil, which was certainly caused by the soil composition.

Several types of graves were noted at the Gorica cemetery: graves in ordinary earthen pits, graves with a partial use of stone in their construction, and graves lined with undressed, irregular stones, and in several cases piles of stones were noted above burials (graves 10, 24, 31, 81, 102). Graves with the remains of boards were also found (nos. 67, 68, 69, 113, 119, 129).

All of the graves at Gorica were inhumation (i.e. skeleton) graves. The deceased individuals were usually placed on their back with their arms extended along their body. Occasionally the left hand was placed on the pelvis or across the abdomen, with the right arm extended along the body, or vice versa, i.e. the right hand was placed on the abdomen or gently across the pelvis. Nineteen skeletons have both arms placed on the body in various positions. The arm positions could not be determined for a large number of burials because of the poor preservation of the skeletons.

The depth of the graves varied because of the configuration of the terrain and the characteristics of the soil. In the northern part of the site, the relative depth of the graves ranged from 35 to 70 cm, but, as was noted by R. Matejčić, "one can still speak of burial to the same depth, as it should be calculated that a layer of soil would have been eroded from the hill with time, and the original state was also disturbed by the road construction".

The depth of the graves uncovered in the southwestern part of the cemetery, about the road, varied from 40 cm along the road, to 140 cm in the more elevated sections of the site.

The orientation of graves was generally E-W (with the head at the west), with major or minor deviations from the cited orientation.

The burials at Gorica were primarily individual, but graves with two or more contemporaneous burials were also found, as well as graves with secondary burials, as can be confirmed by the dislocation of a skeleton or sections of a skeleton from an earlier burial (to the side or below the legs of a subsequently buried deceased individual). Secondary burial is primarily present in the later section of the cemetery. Finds of jumbled bones, partially preserved skeletons, or even individual sections of skeletons were dis-

covered on several occasions during the 1978 excavation campaign in the central section of the cemetery, i.e. the earliest area, along with sporadic finds of pottery fragments. It is very likely that these represent graves destroyed while preparing new burial spots.

The state of preservation of the skeletons at Gorica was average. On the basis of the preserved skeletal remains, female burials were predominant. Child graves were particularly numerous. The great number of child burials at Žminj was attributed by Branko Marušić to various epidemics. This was certainly also true of Gorica, which bears witness to the poor conditions of life among the inhabitants of what was later to be Vinodol.

The deceased were placed in the grave dressed in clothing, as is shown by textile remains discovered in 7 graves. They were mainly discovered along with jewellery (earrings) or other metallic objects (such as knives or razors). A great number of graves contained a thin carbonized layer around, above, or across the skeleton, which was not some continuous stratum, but rather appeared to be "the remains of carbonized fabric", as was noted by R. Matejčić.

Various items that the deceased had used while alive were placed alongside the body, although this does not include jewellery or decorative parts of attire, as these most commonly were already on the deceased.

Several ritual elements that can be considered as confirmation of pagan funerary customs were noted among the discovered graves at Gorica. This is particularly reflected in the placement of pottery vessels in the graves, containing food or beverages as traveling fare for the deceased on the way to another life beyond the grave. Numerous fragments of pottery were also found above the graves, resulting from the ritual smashing of vessels during the burial rites. Finds of decapitated skulls may also perhaps indicate pagan burial rituals, or the relics of pagan beliefs. The placement of a large stone on the skeleton of the deceased individual has been noted only sporadically. This phenomenon, known from other early Croatian cemeteries of the early horizon in Dalmatia, can also be related to pagan beliefs in life after death. The find of fragments of Roman glass represent a further element related to pagan burial practices. The finds of Roman objects at Gorica cannot, however, have a ceremonial function attributed to them, but instead can be interpreted as expressing the popularity of Roman items among the Early Croatians as well as their reuse, not merely in the early horizon of Early Croatian graves, but also in the early Croatian graves of the Christian epoch, as is confirmed by many finds in Croatia and at early medieval Slavic cemeteries throughout central Europe.

Numerous and typologically varied grave goods were discovered in 105 graves. A statistic and typological overview of the finds offers the following archaeological image: 2 iron arrows (1 preserved in fragments); 2 iron spurs with a set for attaching them to footwear (2 strap-end mounts, 2 loops for holding the straps, 2 buckles, a mount); 3 daggers (longer than 20 cm); 29 knives (some with remains of wooden sheaths, and three with remains of mounts for the sheaths); 2 razors; 6 tinders or steels with 8 flints; 3 iron rivets; 15 pottery vessels; a fragment of a pin (?); 4 objects of bone or horn (socket-shaped, with one T-shaped container); and a bone comb. The jewellery consisted of 168 earrings (typologically varied and with different cultural characteristics); 76 rings; 6 necklaces or parts of necklaces of glass or glass paste, as well as silver beads; 4 perforated coins (in secondary use), 7 buttons, and 4 bronze appliqué elements. Further material included several fragments of textile, a fragment of bronze sheeting with rivets; a flint knife (blade), a microlith, 4 fragments of glass vessels; a fragment of bronze sheet metal, a fibula, 2 small circlets, and a few metal objects of undetermined purpose.

From the total inventory, expressed in numerical form, it is apparent that at Gorica of the 186 excavated graves, almost 60% of them contained finds, and this cemetery can rightfully be included among the more significant and wealthy cemeteries of the Early Croatian cultural sphere.

The Grave Finds Jewellery and Decorative Attire Elements

Among the abundance of jewellery at Gorica (the most numerous group of finds), the following forms of jewellery were represented: earrings, rings, necklaces, pendants, and appliqué elements. Along with objects of a specifically decorative character used to embellish the body or clothing, items were also found that had a practical purpose in addition to mere decoration, such as buttons.

The jewellery discovered at the Gorica cemetery exhibits varied cultural characteristics. The jewellery of the Dalmatian-Croatian cultural group particularly stands out in terms of frequency, form, and manufacture, and individual luxurious examples can be classified to the same level as the most valuable finds from early Croatian graves discovered in the original central area of Dalmatian Croatia, the area bordered by the Zrmanja and Cetina Rivers. Jewellery from the Bijelo Brdo cultural group (originating in the Pannonian region) appears in lesser amounts, and this is also true of the jewellery of the Carantanian-Köttlach group from the eastern Alpine region. Individual examples have Mediterranean-Byzantine characteristics, and these are present at this cemetery from as early as the first half of the 9th century. The high quality and abundance of the early Croatian jewellery proves that Vinodol belonged to the autochthonous regional sphere of mediaeval Liburnia, where the cultural influxes from the Dalmatian, Pannonian, and pre-Alpine regions had already become amalgamated during the 11th century.

Earrings

The jewellery, among various other factors, has earned the cemetery at Gorica the attribute of a unique and wealthy early Croatian cemetery. The most numerous jewellery type is earrings, represented by over 160 examples with varied typological and cultural characteristics. Such a prestigious fund of earrings contains forms that bear traces of the late Roman conception of beauty, earrings with a Mediterranean-Byzantine character, examples with distinct Köttlach Culture traits, and earrings that indicate the presence of the Bijelo Brdo cultural group, while the most numerous examples have early Croatian attributes, all of this giving the Gorica cemetery a specific cultural and ethnic note. Examples are included in this composition where the regional specificities of the Vinodol region show through, built into the formal and stylistic expression of individual typological variants.

The commonly used term "earring" is understood here to mean several types of jewellery "...whether this is in part earrings that were pulled through a pierced earlobe, and in part circlets that decorated the temples, hanging from a band or a ribbon or wrapped around the head (temple-rings)", or even quite simply circlets braided into locks of hair (hair-rings). The total collection of earrings belongs in entirety to the inventory of graves of the later horizon, while finds of earrings have not yet been documented for the earlier phase.

The position of earrings in graves was variable. They were most frequently found in the vicinity of their original positions, i.e. to the right or left of the head, but there were also cases when they (or at least one example) were located at other places within the grave. Earrings were most frequently found in pairs in the graves. The pairs often matched, but examples have been noted where the pairs differed in size, shape, and cultural attribution. Individual finds of earrings were present in 33 graves. In graves 56, 66, 82, 118 and 120, finds of several examples of the same type were documented, or even several examples with varied typological characteristics were found together. This phenomenon is also not unknown at other early Croatian cemeteries of this phase.

They were made of silver, bronze, and copper, and individual examples were silver plated or gilded and decorated in the filigree and granulation techniques. Earrings appeared in the graves of both sexes, and they were quite often registered in child graves. The numerous finds of earrings can be classified as belonging to the following types:

- ordinary circlets;
- earrings with a single bead;
- earrings with two beads;
- earrings with three beads;
- earrings with a perpendicularly placed central bead;
- earrings with four beads;
- earrings with Mediterranean-Byzantine cultural traits;
- earrings of the Bijelo Brdo Culture group;
- earrings of the Carantanian-Köttlach cultural group.

Ordinary circlets

Ordinary circlets are considered the oldest form of early Croatian earrings, being the simplest type of this jewellery form.

They represent a common jewellery form at the Gorica cemetery. In 24 graves, 57 examples were found. Distinctions can be made among them on the basis of size, thickness of the circlet, form, and manner of closure. The selection of basic variants described below corresponds well to their representation.

- The first group contains circlets without an ending, of a circular or oval shape, where the separated ends are cut off straight across or pointed, or one end is blunt and the other pointed, and occasionally they touch or overlap. They were made of bronze or silver wire, usually with a circular section.
- The next variant consists of circlets which have one end with a loop (or eye), while the other end was bent into a hook. This group also contains examples of this type with better workmanship, in a more developed form with a hammered ending and loop. The silver circlet from grave 12 has an added smaller circlet as a pendant.

Circlets most often appear in the graves in one variant (and mostly in pairs). In several cases two typological variants were represented (in graves 9, 23, 65). With earrings of other types, mostly of the Dalmatian-Croatian group, they were found in graves 3, 9, 12, 32, 81, 95, 124, 159. The size of the circlets varies from 1.6 to 3.8 cm, and they appear in graves of both sexes.

Ordinary circlets as one of the most simple forms of earrings appeared throughout a broad region in a chronological span from late Antiquity to the developed Middle Ages. Circlets from the early Croatian graves of the early horizon of the 8th and the first half of the 9th century differ from those in early Croatian graves of the 9th to 12th centuries, and this difference is reflected in the type of metal from which they were made, the size, and the number of variants. As the simplest type of earring, they were retained in the repertory of early Croatian jewellery from the 9th to the 12th centuries, but in this phase as a product of local workshops.

Single-beaded earrings

Earrings with a single horizontally placed bead represent a clear and determinable formal expression of the cultural ambient characteristic exclusively for the Early Croatian Culture, and are one of the fundamental types, along with the other earrings with more beads, of this repertory of jewellery.

They were registered at Gorica in 17 graves (3, 73, 77, 79, 82, 84, 87, 95, 101, 104, 108, 117, 124, 139, 159, 178, 180). Two basic groups can be distinguished: earrings with smooth, undecorated beads joined at the juncture of the two hemispheres and at the end of the bead with a thin filigree wire, and examples of earrings richly decorated in the filigree and granulated techniques.

They were made of silver, bronze, and gilded silver, and they were present in female and child graves. In the framework of the grave inventory they appear as individual finds, often in pairs, along with other early Croatian forms of jewellery, while in rare cases they can be found together with other jewellery bearing other cultural characteristics.

The cemetery at Gorica contained 30 single-beaded earrings. The first variant with a hollow, smooth, and undecorated bead was represented by 26 examples, while there were many less with a decorated bead. Attention is attracted among the second group by a pair of luxurious earrings of gilded silver found in grave 159 (Pl. LIII), excavated in the first campaign in 1974 in the northeastern part of the site along the Dubračina Stream.

Earrings of this type are represented at almost every early Croatian-Dalmatian cemetery of the later phase. They are dated in general from the 9th to the 11th centuries. Analogies can be found at Vinodol itself, at the early Croatian cemeteries of Veli Dol near Križišće and in Tribalj, as well as in Istria, at the early Croatian cemetery of Žminj, where they were found in 23 graves, and at Jurandvor on the island of Krk, next to the Church of St. Lucia.

Typologically similar examples of single-beaded earrings have also been documented at Predloka near Črni Kal in the Slovenian part of Istria. Earrings with single beads can also be found in the Lika region at the sites of Lipova Glavica near Perušić, Podum – Sv. Marko, Kompolje near Brlog, Ličko Lešće near Otočac, and in Otočac itself.

Two-beaded earrings

Earrings with two beads represent exceptionally rare items among early Croatian jewellery. They were discovered in two graves at Gorica (95, 124), in a part of the cemetery where graves with a wealthy inventory of early Croatian jewellery were particularly common. The discovered examples were made of silver and they belong to the group of double-beaded earrings of simplest form, where the beads are smooth, and they are decorated only by a filigree thread joining the bead hemispheres on individual examples.

Two-beaded earrings have been found at several sites in the Dalmatian Croatia region: Biskupija – Crkvina and Golubić near Knin, Benkovac – Podgrade, Trilj – Latinčeve kuće, Knin – Spas, and elsewhere. In the region of Istria they were documented at the early Croatian cemetery of Žminj: 3 examples were found in graves 64 and 199, and were dated to the end of the 9th and beginning of the 10th century. A chance find of an earring with two beads was noted at the early Slavic cemetery of Bagruša at Petoševci near Banja Luka, where there is an emphasized presence of jewellery of the Dalmatian-Croatian cultural group. The manufacturing characteristics, and particularly the decoration, distinguish the earrings from the early Croatian cemetery of Spas near Knin. They belong to the developed variant of this type, and thus are dated to the end of the 10th or to the beginning of the 11th century.

The rarity of this type of jewellery in the cultural inventory of early Croatian graves would indicate a conclusion that they were not particularly popular as a jewellery form, and thus their use must certainly have been brief. As a part of the early Croatian repertory of jewellery, they are dated to the 9th and 10th centuries.

Three-beaded earrings

Earrings with three identical, undecorated and horizontally placed beads represent the most frequent type of this kind of jewellery in the central area of the early feudal Croatian state. Only 5 examples were found at Gorica, in graves 9, 24, and 32. They were found in pairs in graves 9 and 24, while only one small earring was documented in grave 32. They were made from a smooth surfaced wire of circular section. One end of the circlet ends in a hook, while the other was bent into a loop. The beads are hollow and smooth surfaced, composed of hemispheres with everted central edges. In each case, the circlet between the beads was wound about with thin circular sectioned wire. The type of earring with three beads is represented at almost every early Croatian cemetery in the Dalmatian region bounded by the Zrmanja and Cetina Rivers, and these variants are mainly earrings whose beads are "decorated with filigree and granulation, varying from simple to highly ornamented". Typological parallels to the Gorica finds can be sought in simple earring variants from the sites of Biskupija – Crkvina, Biskupija – Bukorovića podvornica, and Galovac – Crkvina. These are generally dated, as early Croatian types, from the beginning of the 9th century to the end of the 10th, and they belong among the earliest jewellery creations of local workshops.

Earrings with similar characteristics appear in the grave inventories of the Carantanian region (modern Slovenia), where they have been documented only in single examples at sites. The cited earring finds undoubtedly represent imitations of the higher quality earrings from the Dalmatian-Croatian area. The period of their use corresponds chronologically to that of crescent-shaped earrings, i.e. to the Köttlach cultural group.

Earrings with a perpendicularly placed bead

In graves 66, 87, 108, and 118 at Gorica, 10 silver earrings with three beads were discovered, where the central elongated bead, almond-shaped and placed vertically, was always decorated in the filigree and granulation techniques (Pl. 36: 7, 8, Pl. 42: 1, 2, Pl. 47: 4, 5, Pl. 50: 1, 2, 4, 5). The two smaller beads placed to the side had the usual typological forms known from the early Croatian beaded earrings type. They were found together with a pair of single-beaded earrings (graves 87, 108), with four-beaded earrings (grave 66), while the 4 examples (two pairs) in grave 118 formed an independent find of earrings in the framework of the grave inventories. All four graves were located in the western part of the excavations above the road and contained female skeletons.

This type of three-beaded earring is rare in the repertory of early Croatian jewellery. Typologically congruent examples are known from Istria. They were found in grave 193 of the early Croatian cemetery at Žminj together with earrings bearing Mediterranean-Byzantine traits, and were dated to the last decades of the 9th century. Analogous examples from the Dalmatian region were documented in the early Croatian cemetery at the site of "Grede" in the village of Kašić near Zadar, and at the site of Donje Polje – Kosa near Šibenik. A luxuriously decorated earring with a central bead in the form of a "grain of wheat" was found in the early Croatian cemetery at the site of Vrbica near Piramatovci, dated from the 9th to the 10th centuries. According to certain authors, earrings with these characteristics represent "a constant developmental line of early Croatian three-beaded earrings or a special variant of the raceme proto-type, or rather the four-beaded type of the early Croatian jewellery group". A different interpretation of the genesis of this type has been presented by Maja Petrinec. She considers that this type is a characteristic form of the Early Croatian cultural circle given that similar temple-rings are not present anywhere else in the Slavic world, but are instead specific to the region of early medieval Croatia.

Earrings of this group are limited at least to the present to the northern Adriatic area (Vinodol and Istria), and the northern Dalmatian area (from the Zrmanja to the Krka Rivers). However, it should be noted that finds of these earrings were more numerous at Vinodol, as is attested by the number of finds discovered at Gorica, and this encourages a hypothesis that their production center could have been at Vinodol.

Earrings with beads and a circlet bent into loops

Grave 32 contained a silver earring with the lower section of the circlet shaped similar to the letter "Y", which was certainly incomplete. Typologically similar examples can be found at other early Croatian cemeteries in Dalmatian Croatia: Biskupija – Crkvina, Oton near Knin, Smrdelji near Skradin, Kosa near Vrpolje, Donje Polje near Šibenik. They are characterized by the form of the circlet, which is bent in the lower section into two or three loops, between which are arranged undecorated vertically placed beads. Similar earrings from the eastern Alpine region are known as a jewellery form of the Carantanian-Köttlach cultural group. The lower part of the circlet in these earrings was bent into a long loop, onto which glass or bronze beads were also threaded vertically, with the loop pulled through them and filled with additional pendant elements. Some authors consider that the origin of these earrings should be seen in the craft workshops of the early Croatian circle, but that they were made according to Carantanian models, and others that these were merely one of the numerous variants of early Croatian jewellery forms, and specifically an early jewellery form from the very beginning of the 9th century. Finds of identical earrings at Slavic cemeteries in Bosnia & Herzegovina were considered by Nada Miletić to be products from the

eastern Alpine region, appearing as imports from the Kottlach cultural circle in the area of Dalmatian Croatia. In contrast to this, Tomičić relates them to the Bijelo Brdo I phase with a continuation at most to the last third of the 11th century. The finds from Stranče are dated by Petrinec to the 10th century.

Four-beaded earrings

This type of earring, as part of early Croatian jewellery, does not appear as frequently as the other earrings with beads (single or three beaded), thus it is considered a rare and specific type of earring within the Dalmatian-Croatian cultural group. A different opinion was offered recently by Maja Petrinec, who claimed that *earrings of the four-beaded type are not in fact common only in the attire of the Croats, but can also be found among other Slavic peoples.*

Twelve earrings with four beads were found at Gorica in graves 32, 56, 66, 81, 82A, and 120. These earrings contain various typological elements and represent a luxurious and distinctive group within the jewellery finds, confirming once again with their numbers, quality of manufacture, and formal and ornamental expression yet another unique trait of this early Croatian cemetery at Vinodol. The silver plated earrings in grave 120 were found together with a pair of bronze circlets with S-shaped terminals, and those in grave 81 were found together with ordinary silver circlets. A luxurious pair of four-beaded temple-rings made of silver were found in grave 82. They also appeared in grave 66 with a pair of three-beaded earrings with a central perpendicularly placed bead of an elongated almond shape. Grave 56 contained a pair of almost identical four-beaded earrings along with two raceme type earrings. The inventory of grave 32 included a pair of small silver earrings with four beads. All of the examples were made of silver, except for the silver plated bronze earrings in grave 120.

Several dozen examples of earrings of this type have been documented in the central area of Dalmatian Croatia. It has also been established that they are not represented at many archaeologically important early Croatian cemeteries in this region, although this form of jewellery is intrinsic to the early Croatian cultural group. The sites with particularly large amounts of this type of earring are the early Croatian cemetery of Biskupija – Crkvina, where thirteen examples were found, and the sites of Biljane Donje – Begovača with four, and Prvić Luka with five examples.

They were found in Istria at the early Croatian cemetery of Žminj, and they have also been noted in the Lika region, at Sisak and elsewhere, and they are present as imports from Dalmatian Croatia at mediaeval cemeteries in Bosnia & Herzegovina.

The find of temple-rings (hair-rings) from grave 82 is set apart by the harmonious ornamental expression and emphasized meticulous technique of granulation carried out in silver. Typologically similar finds are known from Nin, and from the cemetery at Ptuj Castle (grave 355). The latter has been claimed to be a product of the Greater Moravia cultural horizon.

The finds of four-beaded earrings were documented in the southwestern part of the cemetery at Gorica. The high quality of production, the elevated aesthetic level, and the great quantity of representation all bears witness not merely to the character of the graveyard but also to the special social status of the jewellery wearers in the framework of the community to which the cemetery at Gorica belonged.

Earrings of the grape-bunch type

A pair of silver earrings discovered in grave 56 together with a pair of luxurious temple-rings with four beads cannot be classified to any of the cited types of jewellery. This is a previously unknown typological variant in the repertory of the Early Croatian cultural circle, and as yet there are no analogies in other regions. They are dated to the 10th century.

Adding up the elements interwoven into the formal expression and the emphasized meticulous decorative technique of granulation, it could be possible, considering the attributes of the jewellery from Gorica, to

place these earrings within the early Croatian cultural group. However, equally evident formal details distance them from the typological scale of finds belonging to the early Croatian cultural group. In terms of ductus, they would correspond to the earrings found at Knin (ridged circlets), and equally to examples from Sisak, but seen from a broader typological viewpoint, this would also be true of earrings from the Greater Moravia cultural circle. They are thus presented at least for the moment as a special type of earring or merely as an unknown typological variant, viewing them in this aspect through the repertory of early Croatian jewellery. Answers to the questions they give rise to may perhaps be sought in the conclusions of Ljubo Karaman "that cultural groups and assemblages of similar objects do not appear and find an outlet in the early Middle Ages always in the context of a single ethnic element", rather "that in the study of the cultural heritage of the early mediaeval period we must distinguish those who used the objects and those who produced the objects from the cultural circle that determined the form and style of these objects."

Earrings of the Bijelo Brdo cultural group

The typological characteristics of some of the earrings relate them to the jewellery of the Bijelo Brdo cultural group. They were found in graves 5, 14, 22, 31, 57, 82, 85, 120 and 179. A spiral conical bronze pendant to an earring was found together with a pair of simple circlets next to the head of the deceased individual in grave 5. Analogous examples from the early Croatian cemeteries of Dalmatia are considered imports from the Köttlach-Carantanian cultural circle and are dated from the 8th to the 10th century. The appearance of this jewellery form was noted as early as the Avaro-Slavic horizon of the late 8th century and beginning of the 9th. Emphasized representation of this form has been noted at early Slavic cemeteries in eastern Austria and western Hungary. Various Bijelo Brdo examples of this type, including the finds from Vukovar - Lijevo Bara to which the example from Gorica is analogous, are dated to the end of the 10th century. Earrings with decoration in the form of a spiral cone were distinguished by Petrinec as a special group and dated to around the middle of the 9th century.

A pair of cast raceme earrings with four joints on the hoop from grave 14 bear recognizable traits of the Bijelo Brdo cultural group. They belong to rustic variants of the so-called Volhynia type (17B), particularly broadly distributed throughout the Bijelo Brdo cultural complex during the 11th century. Their appearance in the region between the Sava and Drava Rivers can be traced from the second decade of the 11th century to near the end of the first half of the 12th century, i.e. the end of phase I of the Bijelo Brdo Culture.

The presence of earrings of the Volhynia type has been noted in the central area of Dalmatian Croatia at the early Croatian cemetery of Spas near Knin. An earring with related typological characteristics was found together with a pair of S-circlets next to the female skeleton in grave 176, and was classified to the group of the latest jewellery material, with a date from the end of the 10th century to the middle of the 11th.

A cast silver earring of the raceme type with visible imitation of granulation comes from the destroyed mediaeval graves around the church of St. Martin in the village of Mratovo near Oklaj. This earring has traits of the Bijelo Brdo Culture, having been made on the basis of a Volhynia type model, and is dated generally to the 11th century.

Examples of earrings of this type analogous to the finds of earrings from grave 14 at Gorica are known from the site of Predloka near Črni Kal in the eastern hinterland of Koper, and they are dated to the second half of the 10th century.

The cast silver beaded earring from grave 82 was found making up a pair with an earring with a single bead. Analogous examples are known from the early Croatian cemetery at Žminj (grave 126), where a partly preserved cast raceme type earring with a loop at one end, like the example from Gorica, was dated to the first half of the 10th century. Typologically comparable examples are also known from two other sites in Istria: Mala Vrata – Podbastion, and Kravlji Point near Umag. This type of earring is not represented among the filigree jewellery of the Early Croatian cultural circle, nor can parallels be found among

the jewellery of the Bijelo Brdo Culture. Petrinec considers that models, at least partially, should be sought in the four-beaded temple-rings of the Early Croatian type.

Two cast bronze earrings, one of which is incomplete, found in grave 31 belong to the type of raceme earrings with two joints on the lateral sides of the circlet. A pair of poorly preserved bronze earrings with a decoration of thin spirally wound wire on the lower section of the circlet were discovered in grave 179, in the far northeastern section of the cemetery. These earrings could also be attributed to the Bijelo Brdo cultural group on the basis of typological characteristics, and they bear traits of the so-called Pilin type of earring, whose presence in Dalmatian-Croatian cemeteries has already been noted. A pair of silver earrings of the Pilin type were found in grave 66 at Mastirina in the village of Kašić near Zadar, and on the basis of analogous earrings beyond this region and the entire circumstances of the find they have been dated to the 11th century. A find of an earring with the same typological traits has also been noted at the site of Crkvina at Galovac near Zadar. Similar finds of earrings have also been documented in Istria (at Dvigrad), and they are further to be found at sites in the eastern Alpine region: Sveta Gora at Bizeljsko and Köttlach, while Nada Miletić cites them as an element of the Köttlach cultural sphere from the sites of Župče near Visoko and Mahovljana. Zdenko Vinski dated earrings of this type to the 11th century. They are placed in the 10th and 11th centuries in Hungary. Lubor Niederle defined them differently in cultural terms and assigned them to Byzantine jewellery production, while J. Giesler considered them a decorative object of the Bijelo Brdo Culture, although he placed their origin in the Byzantine cultural sphere.

S-circlets

Finds of circlets with "S"-shaped endings (further "S"-circlets) were noted at Gorica in only 4 graves, either as the only find (in graves 22, 57, 85) or together with the typical jewellery forms of the Dalmatian-Croatian cultural group, four-beaded earrings (grave 120). The cited examples were always found in pairs, with a diameter of around 2.7 cm. The hammered S-shaped terminal is occasionally channelled, which is one of the elements for a more precise dating of such earrings. S-circlets were found at Gorica in graves in front of and at the edge of the southwestern part of the cemetery, except for grave 22, which was located more towards the central section of the same spatial segment of the cemetery. The presence of this type of circlet has also been noted at other Dalmatian-Croatian cemeteries of the later horizon.

S-circlets are considered to be typical Slavic jewellery of the 10th–12th centuries, and they are usually related to the jewellery of the Bijelo Brdo cultural group, characteristic of the early stage of phase I. The origin and dating of these types of jewellery have been a subject of interest to many scientists. The dating varies, according to various authors, in a chronological range from the 7th to 8th century on the one hand, all the way to the 12th century on the other.

New chronological knowledge, based on recognizable differences in the size and thickness of the wire used for the S-circlets, has led to a distinct advance in their study. As a result of the most recent archaeological excavations in the region of Dalmatian Croatia, it is considered that most of the S-circlets found in this area were manufactured from the 10th century onwards in local goldsmith workshops, meaning that this type of earring found in graves in the region of Dalmatian Croatia had certainly originated before the appearance of the Bijelo Brdo Culture, and was indeed in use as early as during the 9th century. On the basis of more detailed analyses of this form of jewellery, other authors consider these earrings to be imports from the Pannonian region, where they are much more frequent, and they consider their appearance in the early mediaeval graves of the coastal region merely as a marker of a "single moment" and a "foreign body" within the standard Romanic material. In terms of their use, the S-shaped

terminal enabled them to be attached to a decorative band, and "hung, tied, or braided", they decorated either the head or hair and braids.

Earrings of the Carantanian-Köttlach cultural group

The Carantanian-Köttlach cultural group is represented in particular by examples of earrings from graves 12, 17, 19, 39, 41, 63, and 103. The following typological forms are present: lunulate earrings, earrings with loops on the base of the circlet, and circlets with separated terminals ending in thickenings. The earrings were mostly found in pairs.

A pair of silver lunulate earrings discovered together with large bronze circlets belong to the second variant of the fifth group of earrings (2.5.1), which are characterized by cast crescents decorated by a geometric pattern carried out in the "tremolo" technique, with the end of the circlet cut straight across. Earrings with a cast crescent-shaped field and different decorative motifs are known from relatively nearby sites at Žminj and Predloka.

Circlets with separated ends appear in variants whose ends terminate with one, two, or three more or less prominent thickenings (cone-shaped) on one or both ends, and they represent the most common form of this cultural group at Gorica, as one of the leading items of the later cultural phase of the Alpine Slavs. Both earring types denote the later horizon of the Köttlach Culture, and are dated to the 9th and 10th centuries. Analogous examples are known from sites relatively close to Gorica, such as Dvigrad, Žminj, Predloka, the Vipava valley (Batuje – Sv. Jurij), from Vinodol itself, as well as from sites in the Friuli province of Italy.

Earrings with loops on the base of the circlet composed of twisted wire from which small chains hang, with a pendant on the ends in the form of a glass bead, found in female grave 17, represent a yet further developed type of this group, present at Gorica. The examples from Gorica could be attributed to the first group of Carantanian earrings according to the classification system of Paola Korošec, although despite poor preservation of the earrings there is evidently a difference in the lower section with the pendants, a specific typological element that can certainly be distinguished as one of many known variants of this group. Similar finds of earrings have been registered at several sites of the early Croatian cultural circle (Biskupija – Crkvina, Knin - Plavno, Biljane Donje - Begovača, Šibenik - Sv. Lovro, Solin - Glavičine, Danilo - Šematorij), and they have been considered to be imports from the Carantanian region dated from the 8th to the 10th centuries.

Earrings with Mediterranean-Byzantine traits

Such earrings were documented at Gorica in graves 9 and 80 in the southwestern part of the site. In the first case, two large silver earrings, produced with a high quality filigree technique, were found as part of a "hoard find" of jewellery objects (21 pieces). This find also contained four examples of cast silver raceme earrings. A pair of silver earrings was discovered in grave 80 together with a ring typical of the middle stratum of the Carantanian-Köttlach Culture. Analogies for our examples of open-work silver earrings can be found in the finds from the early Croatian cemetery at Žminj. The silver raceme earrings from grave 93 have an analogous earring from Buzet, dated to the middle or the third quarter of the 9th century.

Four small raceme type silver earrings of high quality production belong among the most popular jewellery form that was widely distributed with numerous variants and types of manufacture.

Raceme-shaped earrings, with similar typological characteristics to those discovered at the early Croatian cemeteries of the early phase in the region of Dalmatia represent a direct importation from Byzantine goldsmith workshops. In a certain sense, typological, but not chronological, parallels to the cited earrings finds are offered by finds of raceme earrings densely represented in the cemeteries of the Greater Moravia horizon, both in the region of Poland and at Slavic cemeteries in Hungary.

Certain analogies for four raceme earrings from Gorica can be found among the raceme earrings in the

graves of the early horizon of the Dalmatian-Croatian cemeteries at archaeological and historically significant sites, such as Nin – Ždrijac or Maklinovo Brdo in the village of Kašić. The earrings from Gorica certainly represent a typological variant of this earring type, but considering the circumstances of discovery, they would nonetheless be somewhat later than the cited examples.

Rings

A particularly numerous and varied group of jewellery at the cemetery of Gorica consists of rings. This group is represented by 76 examples, which encompass a wide range of forms, from numerous variants of simpler circlets to examples which belong to more luxurious forms of this jewellery type. They are found either as individual decorative objects or the graves can contain several examples. They were usually found on one or both hands, and occasionally at other places within the grave. They represent a common find in female graves, but they can also be found in the graves of men and children. Several basic groups are represented on the basis of the typological traits: grooved (channelled) rings; ordinary forged or cast rings; massive cast rings; and decorated rings. According to Petrinec they can be classified into eight typological groups.

The rings were made of copper, bronze, and silver, most often using the techniques of casting and forging, and they were decorated by embossing, perforation, incision, stamping, granulation, or spiral twisting.

Simple forged or cast rings of semicircular or triangular cross-section were the most numerous within this jewellery group. They were most commonly made of bronze or silver. They appear in several formal variants: rings with separated or overlapping ends, and rings whose ends are pointed, or cut and attached with rivets. Examples have also been noted within the group that are decorated by stamps or decoration appearing in the form of perpendicular and oblique incised lines.

This type of simple ring is present at mediaeval cemeteries of varied cultural and ethnic backgrounds. The lengthy period of use and wide distribution of this ring form makes its cultural and chronological attribution difficult, particularly in cases where a ring appears as a single grave find.

Grooved rings (with two parallel fluted channels) are frequent finds in Dalmatian-Croatian cemeteries, and represent a popular jewellery form of the 9th-11th centuries, and even beyond. Examples were found at the Gorica cemetery with several grooves along the outside and their ends joined with rivets.

A fine example of a very massive cast ring with a D-shaped section was discovered in female grave 124. Massive cast D-section rings are the most represented type of rings in row graves with Christian burial rites and appear at almost all sites.

Among rings with decorations, the examples from graves 9, 66, 80, 118, 120, and 159 are particularly valuable.

Rings of thin silver sheet metal with a broadening on the front side of rhomboid or elongated oval form, decorated by stamping, were found in two cases. The ring from grave 9 was decorated with a geometric pattern carried out in the tremolo and embossing techniques. This type of ring is characteristic for the early Croatian cemetery horizon of the 8th century and beginning of the 9th, and it is considered a direct import from the Byzantine goldsmith workshops. Such rings are known from the sites of Nin – Materiza, Nin – Ždrijac, and Kašić – Maklinovo Brdo. Rings analogous to the example from grave 9 have been found in Slovenia at the sites of Bled – Brdo, Bled – Pristava, Kranj – Gorenja Sava, and elsewhere. They are generally dated to the 9th century, with individual examples to the 10th century or the beginning of the 11th. A second ring, from grave 80, was decorated with a stamped pattern and was found with a pair of Byzantine-Mediterranean earrings typical for the middle phase of the Carantanian-Köttlach cultural group, this being a variant that has not yet been registered among the finds from earlier cemeteries. Typologically similar examples, and the greatest number of them, are located in the area of the former Greater Moravian state at Staré Město, Blučine, Skalica and other sites, as well as in graves with pottery in Lower Austria and the Transdanubian

region of Hungary. Rings of this type appear in the later phase of Avaro-Slavic cemeteries in the Carpathian Basin and the Pannonian lowlands, and are dated to the second half of the 8th century.

The ring from grave 9 is triangularly profiled horizontally on the exterior side, and with its hollow domed crown decorated with a motif of stars in the granulation technique, it belongs to the second type of the group of decorated rings. Typologically congruent examples can be found among the material of the Bijelo Brdo cultural group. They are assigned chronologically to the early stage of phase I of the Bijelo Brdo Culture, and are considered Byzantine products or the products of workshops under Byzantine cultural influence.

The ring from grave 66 with a glass bead belongs to a group of rings common in the cemeteries of Dalmatian Croatia, whose origin can be derived from the period of late Antiquity.

A silver ring of band form with a gentle frontal widening and rich embossed decoration was found in grave 118, together with four earrings of the type with a perpendicularly placed bead. A typologically related ring was found in the earliest stratum of graves at the early Croatian cemetery in Žminj, dated to the mid 9th century (840-870).

The bronze ring from grave 159, with its band decorated by a motif of incised and stamped rhombs, has analogies to a ring from Predloka, dated on the basis of accompanying archaeological material (raceme earrings with four joints) to the second half of the 10th century. According to L. Niederle, this type of ring would belong to a group of distinctly Slavic jewellery forms of the 9th–10th centuries, while M. Petrinec considers that the appearance of this type cannot be dated before the 10th century, specifically to the middle or the second half of this century.

Grave 120 contained a silver ring whose rounded parallelogram shaped top was decorated with an incised motif of tendrils and small crosses, which continues on the separated widened sections of the circlet. Analogies are unknown, although the form of artistic expression is close to that on a gilded silver ring from the early Croatian cemetery of Spas near Knin, although the latter was of much more expert manufacture and a different decorative technique, certainly representing a product of a foreign master goldsmith, and was dated towards the end of the 11th century, or in another opinion, to the 10th century.

We consider it important to draw attention to the single example of a ring of bronze doubly wound wire with separated ends, a type that appears during phase II of the Bijelo Brdo Culture. Typologically related rings have been found at other early Croatian cemeteries, where they are dated in general terms from the mid 9th century to the end of the 10th century.

Among the rings from Gorica, the examples of better quality and more luxurious manufacture were certainly derived in terms of origin from the late Roman and Byzantine centers, while certain other examples bear the marks of contemporary cultural groups or even chronological sequences in their existence, but the majority of rings, as was also true of the earrings, were products of local workshops and thus a part of the fundus of early Croatian jewellery from the 9th to the 11th centuries.

Necklaces

This cemetery contained only a few necklaces or parts of necklaces of glass and glass paste of various forms, size, and color. They were found in the graves of women and children: 3, 18, 120, 127, and 147. In female grave 120, a necklace was found scattered in the neck region and across the left shoulder, composed of 47 glass paste beads of various size, form, and color. The glass beads were primarily green, silvery white, or pearly grey, sometimes colored in nuances of brown, with a radial-banded appearance, and a glassy shine reminiscent of mother-of-pearl. Beads of polygonal shape, green and blue beads, round beads, and 2 two-part beads composed part of the inventory of grave 3. Two examples were documented in grave 18, a blue cylindrical bead and one shaped like a strawberry. The cited examples were found in the zone of graves representing the later part of the cemetery, dated in general from the 9th to the 11th centuries. Excavations

performed in 1977 in the northwestern peripheral section of "block C", in the "area below grave 1" led to the discovery of "a small quantity of glass beads of a cobalt blue color, circular with a hole in the center. In the center of the string of beads was a larger bead, while those to the left and right were smaller." This necklace has unfortunately been lost, and further data about it does not exist in the available documentation.

Necklaces are an important decorative item of the early Croatian cultural complex at cemeteries from the 8th century and the first half of the 9th, and the cemetery at Ždrijac near Nin particularly stands out in terms of finds. In terms of the origins of necklaces in this horizon of early Croatian cemeteries, it has been confirmed that they represent imports from the Mediterranean-Byzantine goldsmith workshops or even from the Carolingian cultural sphere. Primarily manufactured from glass paste, they are typologically related to examples of necklaces that are assigned to a wide chronological span and are present in all Slavic cemeteries of the early mediaeval period. They are also represented in the cemeteries of the Carantanian-Köttlach cultural circle, where a more frequent use of glass bead necklaces begins in phase II of this cultural group. They are most numerous in the region of the Bijelo Brdo Culture, and they appear almost as a specific jewellery element. In relation to the representation of other jewellery types, they are not particularly numerous in the Dalmatian-Croatian cemeteries of the later horizon (from the 9th to the 11th centuries). Luxurious examples from Biskupija – Crkvina and the early Croatian cemetery at Begovača in Biljane Donje are dated differently, as indeed the opinions are varied about the origin of this jewellery. In the Istrian region, necklaces of glass beads were a popular form of female decorative jewellery from the late Roman period to the end of the 8th century, while they are unknown in the early Croatian horizon of the 9th and 10th centuries. Branko Marušić thus considered that such necklaces were not a part of the standard elements of female attire among members of the second wave of Slavic settlement in Istria after 788.

In the last excavation campaign at Gorica in 1997, a necklace was discovered in child grave 127 composed of 99 beads of glass and glass paste in various forms, mostly blue and yellow, and 16 silver pellets composed of two hemispheres joined by ornamental patterns of circular form made from filigree wire, also used to join the ends of the pellets. The position of the find indicates that this was an example of a necklace composed of a combination of glass beads and silver pellets, such as have been found in early mediaeval cemeteries at Kašić – Maklinovo Brdo and Grborezi near Livno. Necklaces of metal beads represent exceptionally rare archaeological finds at the cemeteries of the early Croatian cultural sphere. Parallels for the metal elements on the necklace from grave 127 at Gorica can be sought in the golden necklace from Trilj, not far from Sinj, dated to the 8th century (but in the recent period to the second half of the 9th century). Certain analogies for the Gorica necklace can equally be sought in the necklace found at Golubić near Knin, dated to the 7th century. The pellets of the example from Trilj are related in terms of form, but bear different ornamental elements. The decorative patterns on the Trilj find were carried out with filigree wire in the form of "clasps or lyres", while the ornamental motif on the Gorica necklace is almost exactly equivalent both in execution and arrangement to the decorative pattern on the Golubić necklace, more precisely to those metal beads without crescent-shaped pendant elements. The necklace from Trilj, as well as the find from Golubić, are considered to represent the heritage of Byzantine goldworking, or rather a tradition remaining from late Antiquity. Zdenko Vinski considered that the jewellery from Golubić was certainly of "late Roman – Byzantine origin, produced in the workshops of one of the Dalmatian cities then under Byzantine rule".

As was true of the other jewellery objects of the early horizon of early Croatian graves in the region of Dalmatian Croatia, the necklace from Gorica certainly represents an import from Mediterranean-Byzantine workshops. Given the circumstances of the find, in a clearly distinguished stratum of early Croatian graves at Gorica with emphasized pagan funerary rites, the necklace from grave 127, as part of the grave unit, can be dated approximately to the 8th century. The other finds of necklaces or parts of necklaces consisting of metal beads, from the sites of Kašić – Maklinovo Brdo, the Roman villa at Višići, and the mediaeval cemetery at Grborezi are either undecorated or have different ornamental motifs. However, the

necklace from Grborezi, composed of 8 simple silver pellets and 9 beads of glass paste, and the necklace from Višići were also created in the framework of Byzantine gold craftwork, or rather Dalmatian-Croatian jewellery manufacture. Outside of this area, necklaces with decorative beads of gilded silver appear in the inventories of the cemeteries of the Greater Moravia cultural horizon, dated to the end of the 8th century and the entire 9th century.

In grave 147, excavated in 1997 at Gorica, a necklace was found with two fragments of Roman glass vessels. Fragments of Roman glass as well as various other objects appear on necklaces from the 9th century onwards among all the Slavic peoples of Central and Southeastern Europe. The custom of placing diverse objects on necklaces is more distinctly present in horizons with Christian rites of burial.

Pendants – Perforated Coins

In addition to the three basic groups of pendants present in the inventory of the early Croatian material culture, a special pendant variant is distinguished consisting of perforated coinage, primarily Roman. They were thought to have been hung around the neck or sown onto clothing. Four examples were found at Gorica in graves 33 and 120 in the southwestern part of the cemetery. Three coins were found in grave 33, two late Roman and one Celtic, joined by a thin thread and attached to a section of preserved linen. This find of coins was in the meantime considered to have either functioned as simple medallions or, instead, as amulets.

A circular perforated copper plate was found in grave 120, on the right side of the skeleton in the region of the chest. This was a late Roman coin that had been artificially thinned and used secondarily as a pendant in a necklace of glass beads. Finds of perforated coins have been noted at other sites, such as at the cemeteries of Nin – Ždrijac, Kaštel Sućurac – Gajine, and at the early Croatian cemetery of Mastirine at Kašić. The presence of perforated coins in graves is particularly intrinsic to the Bijelo Brdo cultural group, where it has been established that such coins appear as elements of necklaces, necklace-talismans, ordinary decorative items, or as elements of the Bijelo Brdo Culture at culturally complex cemeteries, again as part of a necklace (pendant). Perforated Roman coins used as pendants in a necklace are also known from Istria, from the inventories of early mediaeval cemeteries of the 7th to 9th centuries. The appearance of Roman coins in secondary use as elements of necklaces within the Bijelo Brdo cultural circle is considered to be a reflection of widely distributed customs and fashions of adornment during the 10th and 11th centuries.

Appliqué elements

Only four examples of appliqué elements (variously formed decorative elements attached by various means to clothing or equipment) were found, all in grave 79 during excavation in 1980.

They belong to the group of simple and modest types of appliqué finds according to their manner of manufacture. They are circular with ornamental components carried out by embossing. Although the exact position where the find was discovered is not known in this case, on the basis of analogies, which are particularly numerous in the Dalmatian region, they were indisputably used were used to ornament clothing or a belt. Just like at other Dalmatian-Croatian cemeteries, the bronze decorative appliqué in this case were also found along with a single-beaded earring, a typical early Croatian jewellery form, which simultaneously assigns them chronologically from the second half of the 9th century to the end of the 10th century.

Buttons

Buttons are among the most important finds of decorative character from Gorica. Within the general classification of jewellery, they belong to that category of finds with both decorative and useful purposes. All examples (seven buttons) were found within the area of graves that in terms of their cultural inventory

can be defined among exceptionally rich graves, and they are particularly distinguished by luxurious jewellery of the Dalmatian-Croatian cultural group. Buttons were found in graves 20, 30, 73, and 77. Two examples each were found in three graves, while the button from grave 30 was discovered as an isolated archaeological find. A pair of buttons of gilded silver were found in grave 73 in the area of the left shoulder, and in grave 77 they were found on both sides of the head, while the simple examples from grave 20 and the silver decorated button from grave 30 were found underneath the heads of the deceased. Both typological variants were represented among these cited examples.

Simple undecorated examples of circular form composed of two hemispheres belong to the first typological variant, and the second variant includes 5 buttons of more luxurious manufacture, richly decorated in the granulation and filigree techniques. Other than the form, emphasized by the ornamental motifs, all five examples are distinguished by a typological detail that defines them as a special variant within the second group: a characteristic extension on the lower hemisphere. Two types of buttons are distinguished in the early Croatian cultural group according to the extensions in the central section of the lower hemisphere: buttons decorated with a socket into which a grain-like bead was inserted and others with an attached grain-shaped decoration on the base. Similar buttons with settings and inlaid glass can be found in large numbers at the cemeteries of the Great Moravia cultural circle. All five examples from Gorica were made of silver or gilded silver.

Decorated buttons can be categorized as rare finds in early Croatian graves and primarily form part of the inventory of rich graves, on the basis of which it can be suggested that they were acquired and worn only by wealthier members of the society of that time. Close analogies to the Gorica examples can be sought in the chance finds of buttons from the plain of Solin, as well as finds from Pridraga, Kašić, and Bribir. Finds of simpler types of buttons are frequent in the region of Dalmatian Croatia, as documented at many early Croatian sites. Simple types of buttons are particularly present in the graves of the Bijelo Brdo and Carantanian-Köttlach Cultures, as well as in other Slavic lands, and they are commonly considered as a widespread Slavic functionally decorative element of attire.

Buttons of the second typological group are particularly well represented at cemeteries on the territory of Slovakia and the Czech Republic, and they are dated to the period from the 9th to the 10th centuries. It has been noted that buttons of this typological group with early Croatian cultural characteristics have a different form and more rational decorative expression. It is generally accepted that these luxurious objects were manufactured according to Byzantine models in local workshops from the 9th to the 12th century, and even later, as is confirmed by their presence even in recent local goldworking traditions. Recently, M. Petrinc analyzed buttons and placed them in general in the 10th century.

Weapons and Horse Equipment

Daggers

Three knives were discovered in the earlier horizon of graves at Gorica, and primarily because of their length, they can be considered as daggers. The dagger from grave 152 (22 cm) lay next to the shoulder of the deceased, while a very poorly preserved dagger with remnants of its sheath was found in grave 154 on the left side of the deceased rider at belt height. A particularly well-preserved dagger, 23.4 cm long, was discovered in grave 135.

Daggers, considered to include all knives over 20 cm in length, are relatively well represented at Dalmatian-Croatian cemeteries of the 8th century and first half of the 9th century, while at other Slavic cemeteries they represent rare archaeological finds. They have been noted among weapon finds in Istria in cemeteries of the 7th and 8th centuries, and they can also be found in the eastern Alpine region, where they, like ordinary knives, are most often found in graves with pottery.

Arrows

Arrowheads are frequent archaeological finds in the Dalmatian-Croatian cemeteries of the early phase, and together with the bow, they represented the basic weaponry of the Croats. Iron arrows were found at Gorica in only two cases. A very damaged example whose "outline was drawn in the soil" was found in grave 152. The second iron arrowhead was discovered in grave 145 in the 1997 campaign. In terms of form, both examples belong to the group of leaf-shaped arrowheads with a socket for fixing the wooden shaft. Such iron arrowheads represent common finds in graves of the 7th and 8th centuries in the Istrian peninsula, and they are sporadically found at early mediaeval cemeteries throughout Croatia.

Spurs and a set of fittings for attachment

Grave 154 was discovered in the area of graves containing pottery during the excavation campaign in August 1980. The wealthy and characteristic inventory of material immediately separated it from the group of graves of this phase. In addition to finds of knives, a steel for striking fire from flints, and pottery, a pair of massive spurs of Carolingian typological characteristics, with a corresponding set of fittings for attaching it to footwear, was found next to the left leg of the deceased individual.

The spurs were made of iron. The arms of the spurs with triangular sections have parallelogram-shaped buckles on the ends with two rivets. The tip of the spur arch, on the same axis as the arms, ends in an elongated point, covered in brass sheet metal decorated with engraved geometric ornamentation, bordered in the lower section by a ring-shaped row of granular beading.

The fittings for attaching the spurs consist of two simple iron buckles of parallelogram shape with buckle-plates with two rivets (helping to attach the strap), two strap mounts in the form of tongue-shaped elongated plates with four rivets on the front side, and two square loops (for holding the strap) with frontal oval widenings. Along with this set, an iron mount of parallelogram form with two rivets was found, but its function could not be determined.

Analogies for the spurs from Gorica can be found in many typologically related finds of spurs from Dalmatian-Croatian cemeteries in the central area of Dalmatian Croatia, specifically from the area bordered by the Zrmanja and Cetina Rivers. Spurs of Carolingian type appear on Dalmatian territory at the turn of the 8th century, or rather after 800 AD, and they are mainly dated to the 9th century, continuing into the 10th. Within the typological classification of spurs with Carolingian cultural traits, the spurs from grave 3A at Gorica bear characteristics of the first group, distinguished by typological and stylistic details suggesting a date in the first half of the 9th century or the very beginning of the 9th century, around 800 AD.

Among spurs from the Dalmatian region, the closest analogies to the find of spurs at the Gorica cemetery are offered by spurs from grave 74 and 161 at the archaeologically important early Croatian cemetery of Ždrijac at Nin, and the spurs from grave 52 of the earlier excavated early Croatian cemetery at Maklinovo Brdo in the village of Kašić. The spurs from these sites are chronologically assigned to the first half of the 9th century.

Parallels to spurs of this typological group can be found among spurs with Carolingian typological traits in the area of western Hungary, as well as spurs from the region of the Greater Moravian state (Staré Město, Mikulčice, Pohansko), where they are dated in general terms to the 9th century. Despite broad typological similarities, however, differences have been noted based on typological and stylistic details that reflect varied workshop origins. The wide distribution and great representation of spurs in the area of early mediaeval Croatia, along with emphasized typological and stylistic features, proves, as was noted by Vinski, that most of the spurs of the 9th and 10th centuries were produced locally according to Carolingian typological models, while only individual examples can be considered direct early Carolingian imports.

Grave pottery

One category of particularly important archaeological finds from the Gorica cemetery certainly includes the pottery material. The pottery finds come from the earliest stratum of graves, termed the horizon of graves with pottery, and dated approximately to the end of the 8th century and beginning of the 9th century.

In the early excavation campaigns (1977-1980), pottery vessels were discovered as grave goods in graves 154, 157, and 165, while others along with a large amount of fragments were discovered outside or above the graves. Radmila Matejčić noted that: "All pottery vessels discovered at a depth of 30-40 cm below the present ground surface should be considered grave goods placed above the buried individual, and not as ritual vessels placed next to the deceased at burial... Not all graves have an obligatory placement of a pottery vessel, but above each of them was a vessel, as can be reconstructed". A large pottery vessel was found in grave 154 below the feet of the skeleton. The small vessel from child grave 157 was placed next to the head of the deceased, while "...many of the pottery finds discovered at a depth of 30-35 cm correspond to the position of the head or feet in a grave later discovered at a depth of 65-75 cm".

Two types of pottery vessels were distinguished on the basis of formal elements. The first type contains vessels with an emphasized, short, and inward turning neck, and strongly everted rim with a carefully worked surface, particularly in the upper sections (vessels from graves 154 and 165). The second type contains vessels of primarily smaller dimensions with a high, straight-cut neck angled outwards, without a rim or with a barely emphasized edge to the rim.

The pottery material was greatly increased in the latest excavation campaign in 1997. Pottery vessels were found in graves 127, 128, 135, and 141, placed above the head or next to the feet of the deceased. In individual cases, finds of pottery vessels were noted high above the grave, but the location of the finds undoubtedly ties it to the same grave site. The typological details of the pottery material, according to Radmila Matejčić, indisputably indicate a conclusion about varied pottery production, or more exactly the products of two pottery workshops. The technological-typological similarities of the pottery material are reflected in the high quality of the vessels' structure, formed on a slow potter's wheel, and finished off by hand. The fabric of the walls reflects the irregular level of firing, as can be seen in the color of the vessels, ranging from ochre brown to dark grey. The vessels were primarily of spherical form, with a flat bottom (without a ring-shaped base) lacking any trace of the potter's wheel or any marks of other meaning. An exception is represented by the vessel found above grave 127. The vessels were decorated with wavy lines or horizontal grooves, which are the fundamental decorative motifs of Slavic pottery. The wavy decoration, in the form of single or double lines, was either drawn out or regularly formed, and was placed on the shoulder or immediately below the shoulder on the pottery vessels. The typological traits of the pottery from Gorica do not correspond to those of the pottery material known from early Croatian cemeteries of the early phase in Dalmatian Croatia, where the grave pottery is particularly well represented and dated generally to the 8th century and early 9th century. This pottery is different in terms of form from the pottery at Gorica, although it is contemporary to it. The same can be said for the grave pottery from the Istrian region, from the earlier stratum of early Croatian graves, where it is much more rarely represented.

The pottery discovered at Vinodol exhibits local characteristics and represents a regional variant, such as have been discovered to date only in this area. The chronological determination of the pottery material from Gorica is enabled by the closed grave units in which the pottery was discovered.

Objects of Everyday Use

Knives

Knives appear as grave goods in both the graves of the earlier and later phases of burial at the cemetery of Gorica. A total of 28 graves contained 29 iron knives, primarily of the usual form such as is known from other early Croatian cemeteries. They have a flat spine with the blade gently bent towards the tip and a short or long tang for fitting the handle. Examples where the spine of the knife sharply bends towards the tip are sporadically represented and are noted in graves 112, 115, and 172. In the earlier stratum of graves with pottery, 9 knives were found in 8 graves (126, 128, 129, 132, 134, 154, 156, 170), while 20 knives were discovered in the graves of the later phase either as the single grave good, or with luxurious types of

buttons in graves 73 and 77, as well as along with decorated objects of bone and horn in graves 58 and 91, respectively, or as part of a grave inventory that also contained jewellery (19, 96, 180). Most often a single knife was found, except in rider grave 154, where along with a large poorly preserved dagger, a smaller knife was found in the area of the waist of the deceased. The finds are most frequent in male graves, but they are also found in female and child graves. The positions of the knives in the graves were varied. They were noted on the left or right side of the skeleton, next to the thigh bones, across the thigh bones, across the pelvis, in the right hand, and elsewhere. Clear traces of wood were preserved on individual knives, most often on the tang of the knife (the remains of wooden handles), and the knife from grave 116 bore traces of the wooden sheath in which the knife was worn. Remains of metal sections of the sheaths and iron belt mounts were preserved with knife finds in graves 55 and 58. The knife lengths measured from 8.5 cm to 18.5 cm.

As finds of objects in everyday use, iron knives are particularly numerous in early Croatian graves of the 8th century and first half of the 9th in the region of Dalmatia. After the conversion of the Croats, they appeared less frequently, while in the graves of other Slavic cultures they were retained as grave goods for longer and in greater numbers. In the eastern Alpine region, knives are most often grave goods in graves belonging to the group with pottery, where they are present in the graves of both sexes, and they are often grave goods in female graves at certain cemeteries of the Kötllach Culture. Three separate types of knives appear as part of the grave inventories in the Bijelo Brdo cultural group at cemeteries from the second half of the 10th century or the beginning of the 11th century. They are particularly numerous at the cemeteries of the Greater Moravian cultural circle, where typologically varied knives appear in graves of both sexes during the 9th and 10th centuries. Knives with the remains of mounts for leather sheaths, regularly of large format, were documented in early Croatian cemeteries of the early phase at Ždrijac in Nin, Kašić – Razbojine, and Smilčić – Kulica, and the possibility is not excluded that these were in fact daggers. V. Hrubý considered knives with long tangs to be the latest grave finds, as well as knives with decorated bone handles and a long tang, which appear from as early as the last third of the 9th century. The question of the purpose of the knives and their classification as weapons or as tools has been addressed by several authors. While Josip Korošec, for instance, considered them primarily as tools, Ljubo Karaman held that after the conversion of the Croats they were a part of standard attire. Knives appear in Istria as a typical element in the early mediaeval cemeteries of the Buzet group, which according to Branko Marušić could indicate the legal freedom of the deceased. Knives outside closed grave units are difficult to attribute chronologically and ethnically due to lengthy use and typological similarities of form.

Clasp knives (razors)

Two examples of iron razors were discovered at Gorica in male grave 170. Knives used as razors are rare finds at early Croatian cemeteries. They were discovered only in the early phase of Dalmatian-Croatian cemeteries, at Ždrijac in Nin, Kašić – Maklinovo Brdo, Kašić – Razbojine, and Biljane Donje – Begovača.

Razors are knives with coverings of bent iron sheet metal with the blade attached to the inner side of the cover for opening and shutting, and they appear in male graves. They are relatively numerous finds in the horizon of the Greater Moravia cemeteries, where they are dated to the mid 9th century. The finds of razors in early Croatian graves are somewhat earlier chronologically, and are dated from the second half of the 8th century to the first part of the 9th century, and their appearance undoubtedly represents a reflection of western Frankish influence.

Steels and Flints

Five iron steels were found in the earlier section of the Gorica cemetery in graves 132, 154, 156, and 170, in two cases together with their flints. They belong to the type of flint strikers with arms bent in towards the center, with their ends spirally bent to the outside, and a central interior point of triangular shape. They are known in the archaeological literature as "lyre-shaped steels".

The steel from grave 156 stands out as a typological variant, with an elongated form with arms strongly bent towards the central triangular section and without thickenings on the arm terminals. The lyre-shaped steels, the most frequent type of Slavic flint strikers, were noted most frequently in male graves in the early phase of early Croatian cemeteries of the 8th to 9th centuries. Finds of this type of steels are a common and characteristic feature in Avaro-Slavic cemeteries of the 7th and 8th centuries. This type of steel appears in the area of the Bijelo Brdo Culture as the most widely distributed form from the second half of the 10th century, regularly found in male graves. They most commonly appear in the region of Slovenia in the group of graves with pottery, but they are also present in other cultural groups, again as part of the inventory of male graves, together with finds of knives. In the Istrian area, iron steels with flints are primarily known from male graves, and exceptionally in female ones, of the early mediaeval barbarized cemeteries of the 7th and 8th centuries.

During the final excavation campaign at Gorica, in double grave 135, an example was discovered of a steel that does not belong typologically to the group of cited finds, rather it is distinguished by its odd shape and belongs to the so-called Moravian type. This type has not been noted at other early Croatian cemeteries, as far as is known. Analogous examples of flint strikers are known from the cemetery of the Greater Moravian cultural circle, Staré Město – "Na Valách", where they were assigned to the second typological group and dated to the 9th century.

Bone and Horn Material

Objects of bone and horn are very rare archaeological finds in early Croatian cemeteries. Cases made of bone, a horn tripartite container, and a comb were found at the Gorica cemetery.

Bone cases (containers) of cylindrical form

In the 1979 excavation campaign, a bone object of cylindrical form and uniform color was discovered at waist height on the right side of the skeleton in female grave 58. It was decorated with a combination of geometric decoration, reduced to a motif of rhomboid forms, which on the edges have a raised zig-zag ornament, creating a regular row of plain triangular fields. This has temporarily been classified as a bone case - quiver.

A second example was discovered, also in the southwestern part of the cemetery, in the child grave 91, located next to the left thigh bone of the deceased. This small bone object was also of cylindrical form, made of horn, gently curved, and decorated with an incised motif of multi-lined zig-zag elements, which in their wider amplitudes extend over the surface. It is distinguished by perpendicular lines that touch, or rather pass through the tops of the zig-zag decoration, thus forming two triangular fields, bordered on both sides by a row of horizontally placed incisions. The cases of cylindrical form belong to the horizon of early Croatian cemeteries with a Christian burial rite.

The original function of these finds has not yet been determined with certainty, although a practical function has been attributed to them. Examples analogous to these from Gorica have been registered in graves of the Early Croatian cultural circle, and they are classified as containers (Novigrad –Goričina), quivers for arrows, pin holders, or even small cases (etui) for carrying personal equipment (Knin – Spas) or minor necessities (Solin). A bone case (pin container) was found at the Bijelo Brdo cultural group cemetery of Gomjenica near Prijedor, and in form and decoration it was similar to the examples from Goričina and Spas, indicating an identical workshop and confirming the multiple connections of this region with the Dalmatian hinterland.

Analogous cylindrical objects are known from the Greater Moravian cemeteries, and they were defined by V. Hrubý as knife handles, or more precisely as the exterior coating for the wooden knife handles, with cylindrical bronze decorative endings, fastened to the handle by one or two nails, although bone handles are also known without such bronze additions. The finds of knives with decorative bone handles were dated, like knives with long tangs, to the last third of the 9th century by V. Hrubý. Similar bone artifacts

discovered in Avaric and Avaro-Slavic cemeteries, dated to the 7th and 8th centuries, differ greatly in terms of production and the decorative elements from the above bone material from early Croatian graves.

The size of the cylindrical containers from Gorica distinguishes them from pin cases, and additionally not a single trace of pins had been found in them, but the similarities to the other objects used for this purpose are apparent, particularly in the means of artistic expression. The decorative models on these examples are congruent to the ornamental motifs present on early mediaeval bone items.

The symbolism of the decorative motifs on horn and bone objects discovered at early Croatian cemeteries has been considered in the recent period by several authors. Not excluding the possibilities in terms of individual elements of parallels with Avaric cultural traits, these authors nonetheless offer hypotheses about the autochthonic nature of the motifs on these objects. They have established that such symbols (as on the finds from Nin – Ždrijac) resulted from the contact of the Croats with Christianity, and consider that the motifs of multi-banded ribbons bear the same message as the interlaced patterns on the early Croatian stone monuments, thus placing such bone relicts closer to the Christian conceptional world, just then coming into light, rather than the Avaric sphere of ideas and beliefs, then passing into decline. The analyzed examples have been defined as ritual objects, while it is considered that the "archaic meaning" of the symbols already had "Christian religious traits".

Bone and horn containers

A similar type of bone container, unfortunately poorly preserved, was found in the 1997 excavations, along the left flank of the deceased in female grave 134. Like both previously cited cylindrical bone items, this one was decorated with an incised geometric motif in the form of multi-lined zig-zag patterns. This bone container, however, differs from the above ones in shape: it has an ellipsoid section with a slight narrowing in the central section. In terms of its form it belongs to the first type of bone container that is rarely found, and related examples have been registered to the present primarily at Avaric and Avaro-Slavic cemeteries of the 7th and 8th centuries in the Carpathian Basin. Several similar examples have also been found in the settlement layers of the burghs of Mikulčice and Stare Zámky in Moravia, and in the settlement of Garvîn in Romania. They are dated to the period of the pre-Great Moravia horizon, or the end of the 8th and beginning of the 9th centuries, and are considered one of the oldest forms of bone containers.

Considering the character of the graves in which these finds were discovered, it is hypothesized that they belong to a repertory of grave goods that appear very early at early Croatian cemeteries. Just like other bone and horn relicts, the so-called tripartite recipients, suggested to have been containers for salt, from the sites of Nin – Ždrijac and Ivoševci (Burnum), the material described above is interpreted as part of the Avaric cultural heritage. The bone objects found at the early Croatian cemeteries of the early horizon, are dated to the first half of the 8th century. The Gorica example, typologically close to the find from Solin, is dated to a broad chronological span from the 8th to the 10th centuries.

A special position among the group of bone and horn objects is held by a find made from a deer tine (antler point), discovered during the 1997 excavations of the earlier section of the cemetery at Gorica in the fill of child grave 128. The discovered example belongs to the so-called tripartite type of container with a T-shape, the first variant, one of several such finds from early Croatian cemeteries of the early phase that have already been noted and scientifically evaluated. The cited examples, however, in contrast to the find from Gorica, were mostly decorated. The purpose of containers made from antlers, suggested to have been used to store salt, still has not been precisely established. Their appearance in the graves of the early phase has a cult role.

The containers from the site of Ždrijac in Nin, just like the finds from the cemetery at Burnum, cannot be taken as analogies for the Gorica example, although they correspond in form, since the decorative composition, completely lacking on the Gorica example, visibly differs. Close analogies to our example can be found among undecorated T-shaped containers from sites of Avaro-Slavic and Slavic cemeteries in the region of the Carpathian basin. The earliest are considered to be examples from cemeteries of the 7th and 8th centuries.

Comb

In the last excavation campaign in 1997, the remains of a bone comb were discovered in small fragments in child grave 132 in the part of the cemetery with pagan burial rituals. The discovered example belongs to the typological group of three-part combs with teeth on both sides, strengthened in the center with a narrow bone strip attached with metal rivets. This type has already been documented at early Croatian cemeteries of the early horizon as an exceptionally rare archaeological find.

Examples of combs from the early Croatian cemeteries at Ždrijac in Nin and Stankovci, as well as the find from the mediaeval settlement stratum surrounding the Church of the Holy Cross in Nin, are dated approximately to the 8th century. These finds represent items of material culture that the Croats took over after their arrival from the autochthonous Romanized Illyrian inhabitants. Finds of bone combs are particularly frequent in the region of Istria, where they were noted in the inventories of cemeteries in north-western and central Istria from the horizon of the so-called "barbarized cemeteries of the Buzet group", with ethnically mixed, Romano-Slavic populations, dated to the 7th and 8th centuries. An analogous example of a bone comb was documented in the earlier group of graves at Predloka, and has been classified as a typical element reflecting the heritage of late Antiquity, and another was found in the Vipava valley at the site of Gojače - Boršt, dated to the 7th and 8th centuries. Double bone combs were also present in the cemeteries of the Greater Moravia horizon, where they are dated to the 9th and 10th century, and they appear in greater numbers in Poland. Combs belong to the category of objects that occasionally have a decorative character in addition to basic use. They served as basic equipment for combing, but also, for example, as a component part of female hairstyles.

Textile remains

A scarce but important category of finds documented in the graves of the earlier and later phases at Gorica consists of textile remains, preserved primarily on jewellery or objects of everyday use. These were the remains of cloth, probably linen, of simple workmanship, where the woof and warp appear identical. Although modest both in size and quality, these finds contribute to knowledge of this aspect of the material culture of the early Croatian period.

Textile fragments were documented in graves 17, 33, 56, 81, 82, 118, and C5. They have also been found at other early Croatian cemeteries, such as Ždrijac in Nin, Stankovci, and Knin - Spas. Their dating is determined by the chronology of the grave unit to which they belonged.

Other finds

In grave 3A (154), which included riding equipment, a fragmentary, very thin piece of bronze sheet metal with small nails was found. Its purpose has not been determined, but it certainly represents remains of the mounts for some type of footwear. Similar items have been found at the early Croatian cemeteries of the early horizon in the northern Dalmatian region, at Ždrijac in Nin and at Stankovci.

The child grave 132 at Gorica, excavated in 1997, also contained a bronze Roman fibula, two bronze chain links, and a small bronze chisel-shaped object. Other undetermined finds include a fragment of an iron pin (?) from grave 31, and 3 iron rivets from grave 3.

Conclusions

The natural conditions offered by the Vinodol valley, along with a highly favorable geographic position, including communication routes inherited from the Roman period, determined the forms in which life was organized in this area in the early mediaeval period. This is particularly illustrated by the discovered early Croatian cemeteries, the majority of which have remained unexcavated despite attempts to save them from every more present and permanent devastation.

The long term archaeological excavations (from 1974 to 1997) at the site of Gorica near the village of Stranče (today Semičevići) at Tribalj (in the Vinodol District), uncovered a large early Croatian cemetery (186 graves), where two greatly different phases of burials were recognized and distinguished.

The earlier phase is culturally and chronologically congruent to the early (pagan) horizon of early Croatian cemeteries in Dalmatia. This was followed by a second phase, clearly denoted by different archaeological and cultural traits, with much more numerous burials. This horizon can be classified in general terms as being parallel to that of other early Croatian cemeteries from the mid 9th century to the end of the 11th century.

The creation and development of the cemetery occurred throughout several chronological stages, as is shown by the horizontal stratigraphy of the site, through which distinct phases of the expansion of the cemetery can be distinguished, encompassing individual groups of graves within the framework of two separate horizons.

The beginnings of the cemetery, in the northeastern part of the site, are represented by a spatially separated stratum of graves. On the basis of the characteristics of the archaeological material and the apparent tradition of pagan conceptions of the afterlife, these graves are dated approximately from the mid 8th century to sometime in the first half of the 9th century. Objects of everyday use were most frequently found in the grave inventories of this horizon: steels for striking flints, clasp knives (razors), and knives. Among weaponry, in addition to several daggers, a particularly valuable find was equestrian equipment, in the form of a pair of spurs and the set for attaching them with Carolingian typological traits. Although the typologically varied pottery used in the burial ritual is contemporary to the pottery finds of the Dalmatian-Croatian cemeteries of the early horizon, it has different traits, particularly expressed in the forms of the vessels. The variety of the grave inventory is further added to by containers of bone and horn, of uncertain purpose, but generally attributed to the Avaric cultural sphere, as well as the archaeologically valuable, extremely rare, and aesthetically prestigious find of a necklace composed of glass and silver beads.

Pagan burial rites are clearly shown by evidence of several ritual acts. This is primarily reflected in the placement of pottery vessels in the graves, which is tied to the custom of placing travel goods for the dead, and scattering the grave itself or the grave pit with fragments of pottery, derived from the ritual shattering of vessels during funerary ceremonies. Pagan burial customs are further indicated by traces of fire above the graves, which is interpreted as representing a method of driving away evil spirits. The funerary customs of the period could also be reflected in the discovered remains of birds (*Alectoris graeca* /Meisner/) and domestic animals (*Ovis/Aries*) in the graves,* as well as the appearance of disturbed individual parts of skeletons, which was certainly not caused, for instance, by erosion of the terrain.

Graves located to the northeast of the earliest nucleus of the cemetery are primarily marked by an absence of pagan burial rituals. A different religious conception is shown in the framework of the burial ritual, with different categories of accompanying material, especially jewellery corresponding to the later horizon of early Croatian Christianized cemeteries, primarily represented by earrings with a single bead (graves 159, 178, 180).

A similar cultural and chronological image is offered, in yet more distinct form, in the other section of the site, above the road, particularly on the western side. Here there is an emphasized multitude of early Croatian jewellery, particularly earrings with beads, showing the high aesthetic level pervading this new jewellery form of distinctly regional character, as exhibited by the typological variant of earrings with a perpendicularly placed bead, but also the documented presence of other cultural elements, such as jewellery with Mediterranean-Byzantine characteristics. The grave inventories of this part of the site are also marked by the appearance of archaeological material of the Carantanian-Köttlach cultural group, and jewellery belonging to the Bijelo Brdo Culture. The repertory of finds is further supplemented by examples of decorated containers of bone or horn, as well as a considerable number of grave goods of everyday use, mostly small iron knives.

The cultural contacts with the region of the Bijelo Brdo cultural complex, as shown by the discovery of jewellery forms intrinsic to it, such as rustic earrings of the so-called Volhynia type, simultaneously represent a clear chronological framework for dating the cemetery at Gorica, which existed to the end (?) of the 11th century.

Differences between the first and second horizons cannot be perceived in the types of graves (among which graves in ordinary earthen pits predominate, along with those with partial use of stone for linings), the spatial arrangement, or the position and orientation of the deceased individuals.

The choice of location for the cemetery on the southern side of the Vinodol valley, beyond the zone of earlier settlement positions (as far as is known at present) is one of a series of components that distinguishes this site within an otherwise geographically homogenous area. Neither a constant name nor a constant position has allowed us to learn more about certain general aspects related to the site. For example, the location of the settlement or settlements whose inhabitants were buried at Gorica has remained unknown.

Nonetheless, the manifold importance of this cemetery is indisputable. This can best be seen in its established continuity, through which a sequence of time can be perceived after the original migration and further arrivals, the cultural contacts and borrowings, and the unique intrinsic expression, all manifested in an autonomous and distinct fund of material culture and further in the development of religious concepts in the chronological span from the 8th to the 11th century.

Although the insufficient research into this region does not permit broader conclusions about the effect of autochthonic late Roman elements on the total formation of the culture of the Croats in the area of what was to become Vinodol, it can be sensed in the material culture. Influxes from the Byzantine-Mediterranean cultural sphere are evident in the field of craft production, particularly in the luxurious jewellery forms, while influences from the Carolingian cultural circle can be noted primarily in the category of weaponry finds, i.e. warrior equipment. The appearance of elements of other cultural groups with origins in the eastern Alpine and Pannonian regions in the grave inventories is better represented than at the other cemeteries of the early Croatian cultural circle.

The cultural traits of the early horizon of graves at Gorica relate it to the contemporaneous horizon of early mediaeval cemeteries in Istria and Dalmatia, while the next phase, with traces of the process of Christianization, offers abundant data about the development of the material and spiritual culture of the Croats. Formed in the Vinodol area, it must certainly have left its trace on the early Croatian cemeteries of Istria.

The early Croatian cemeteries of Vinodol, and particularly that at Gorica, located far from the central nucleus of Dalmatian Croatia, almost on its furthest northwestern edge, offer exact evidence about the cultural integrity of the region of the Cetina River to Istria, and even more, in correspondence with historical sources, they offer information about the ethnic and social substratum of the Vinodol area in the early mediaeval period.

In the context of the general archaeological and spatial topography of the site, it is surrounded by several archaeological points: towards the coast, where the valley passes into the Vinodol coast, is the hillfort Badanj, with a documented continuity from the late Roman period to the 14th century, and to the northwest is the Church of the Holy Virgin in Tribalj (or rather the position around it), with mention of "Stomorine pole/The field of St. Mary" in the 14th century and the find of an early Croatian cemetery.

It is hoped that future archaeological excavations will solve the series of questions that have arisen from the excavations at Gorica, and thus contribute to a fuller cultural and historical appraisal of the early Croatian heritage not merely in Vinodol, but further throughout the entire coastal region, in this manner supplementing the blank spaces in our knowledge of the material and spiritual culture of the Croats between Dalmatia and Istria.

Kratice

AP	Arheološki pregled, Beograd - Ljubljana
ArchAustMon	Archaeologia Austriaca: Monographien, Wien
Arh. vest.	Arheološki vestnik, Ljubljana
BS	Balcanoslavica, Beograd
Dela SAZU	Dela Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana
Djela JAZU	Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
GZM	Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo
HA	Histria Archaeologica, Arheološki muzej Istre, Pula
HAG	Hrvatski arheološki godišnjak, Zagreb
HiK(Rasprave)	Hrvati i Karolinzi (Rasprave i vrela), Split 2000.
HiK(Katalog)	Hrvati i Karolinzi (Katalog), Split 2000.
IA	Inventaria archaeologica, Beograd
Izdanja HAD	Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
JZ	Jadranski zbornik, Povijesno društvo Istre i Rijeke, Rijeka – Pula
Ljetopis JAZU	Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Materijali SADJ	Materijali Saveza arheoloških društava Jugoslavije
MHJSM	Monumenta historico juridica Slavorum meridionalium, Zagreb
Opvsc. Archaeol.	Opuscula Archaeologica, Zagreb
PA	Památky archeologické, Praha
Prilozi Inst.Arh.	Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, Zagreb (do 1991. i od 1992)
Rad JAZU	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
Radovi Zadar	Radovi Instituta JAZU u Zadru, Zagreb – Zadar
RFFZd	Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar
SHP	Starohrvatska prosvjeta, Zagreb – Split
Slov Arch	Slovenská archeológia, Bratislava
SlAnt.	Slavia antiqua, Warszawa - Pozna
VAHD	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
VAMZ	Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb
VHARP	Vjesnik Historijskih arhiva Rijeke i Pazina, Pazin – Rijeka
Vjesnik HAD	Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
VMKH	Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Zagreb
Zbornik Hist. zav. JAZU	Zbornik Historijskog zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
ZPFR	Zbornik Pedagoškog fakulteta Rijeka

Literatura

ALEKSOVA, B.

1966. *Prosek – Demir Kapija, slovenska nekropola i slovenske nekropole u Makedoniji*, Skopje –Beograd, 1966.

BAČIĆ, B.

1958. *Starohrvatsko groblje u Žminju*, JZ , III, Rijeka – Pula, 1958: 323–326.

BELOŠEVIĆ, J.

1962. *Slavenska keramika iz ranosrednjovjekovne nekropole Materiza kraj Nina*, Diadora 2, Zadar, 1962, 237-249.

1968. *Ranosrednjovjekovna nekropola u selu Kašić kraj Zadra*, Diadora 4, Zadar, 1968, 221–246.

1970. *Starohrvatska nekropola na Ždrijacu kod Nina*, VAHD, LXV–LXVII (1963– 1965), Split, 1970, 169–173.

1970.a *Starohrvatska nekropola kod Povljane na otoku Pagu*, Diadora 5, Zadar, 1970, 203–212.

1972. *Stanje istraživanja slavenske keramike na području Dalmacije*, Materijali IX, Beograd, 1972, 125–158.

1972.a *Die ersten slawischen Urnengräber auf dem Gebiete Jugoslawiens aus dem Dorfe Kašić bei Zadar*, BS 1, Beograd, 1972, 73–86.

1973. *Starohrvatska nekropola uz humak Materiza kod Nina*, Diadora 6, Zadar, 1973, 221–224.

1974. *Über einige Besonderheiten in der Entwicklung der Keramik auf dem Gebiete Dalmatiens*, BS 3, Beograd, 1974, 161–181.

1975. *Benkovac La nécropole paléocroate Stankovci*, IA, Fasc. II (20) (Y189–Y198), Beograd, 1975.

1976. *Materijalna kultura Hrvata na jadranskoj obali od doseljenja do IX stoljeća*, Materijali XII, (SADJ), Zadar, 1976, 297–318.

1980. *Materijalna kultura Hrvata od VII do IX stoljeća*, Zagreb, 1980.

1980.a *La nécropole paléocroate Nin – Ždrijac*, IA, Fasc. 24 (Y 229–238), Beograd, 1980.

1982. *La nécropole paléocroate Kašić – Maklinovo Brdo*, IA, Fasc. 26 (Y269–Y278), Beograd, 1982.

1984. *Bizantske naušnice grozdolikog tipa iz starohrvatskih nekropola ranog srednjeg vijeka na području Dalmacije*, RFFZd, 23 (10) 1983/1984, Zadar, 1984, 41–52.

1985. *Starohrvatska nekropola u Stankovcima kod Benkovca*, RFFZd 24 (11) 1984/85, Zadar, 1985, 73–97.

1985.a *Starohrvatska nekropola u selu Biljanima Donjim kod Zadra*, Diadora 8/1985, 103–110.

1986. *Zaštitna istraživanja starohrvatskih nekropola u Smilčiću i Biljanima Donjim kod Zadra*, RFFZd, 25/12, 1985–1986, Zadar, 1986, 125–147.

1987. *Nekoliko neobjelodanjenih ranosrednjovjekovnih arheoloških nalaza s područja sjeverne Dalmacije*, RFFZd 26 (13), 1986/1987, Zadar, 1987, 141–163.

1990. *Osvrt na rezultate istraživanja lokaliteta "Crkvina" u selu Galovcu kod Zadra u 1989. godini*, RFFZd 29 (16) 1989/1990, Zadar, 1990, 231–239.

1993. *Ishodi pete, završne kampanje istraživanja lokaliteta Crkvina u selu Galovcu kod Zadra*, RFFZd 31 (18) 1991/1992, Zadar, 1993, 121–142.

1997. *Osvrt na konačne ishode istraživanja položaja Crkvine u selu Galovcu kod Zadra*, Diadora, 18–19 / 1996/1997, Zadar 1997, 301–350.

1998. *Počeci kršćanstva kod Hrvata u svjetlu arheološke građe*, RFFZd 36 (23) 1997, Zadar, 1998, 101–140.

1998.a *Željka Cetinić, Stranče, Gorica – starohrvatsko groblje*, Katalog izložbe (recenzija), Obavijesti HAD-a, god. XXX, br.1, Zagreb, 1998, 91–93.

1999. *Srednjovjekovno groblje u okolišu crkve Sv. Križa u Ninu*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti 37 (24), Zadar, 1999, 105–154.

2002. *Razvoj i značajke starohrvatskih grobalja horizonta 7.–9. stoljeća na povijesnim prostorima Hrvata*, RFFZd, 39 (26), 2002, 71–97.

2007. *Starohrvatsko groblje na Ždrijacu u Ninu*, Zadar, 2007.

BEŠLAGIĆ, Š.

1964. *Grborezi – srednjovjekovna nekropola*, Sarajevo, 1964.

BIALEKOVÁ, D.

1977. *Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim*, SlovArch XXV, 1, Bratislava, 1977, 103–158.

BIKIĆ, V.

2002. *Antički uzori u srednjovjekovnom nakitu XI-XII veka na tlu Srbije*, Treća jugoslovenska konferencija vizantologa, Kruševac, 2000, 237–247

2008. *Bizantinski nakit na Balkanu*, Dnevi arheologije, Piran, 18.–19. X. 2008. (predavanje).

BITENC, P. – T. KNIFIC (ur.)

2001. *Od Rimljanov do Slovanov*, Predmeti, Ljubljana, 2001.

BLEČIĆ, M.

2006. *Primorsko-goranska županija*, u: Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, Zagreb, 2006, 31–33.

BOGOVIĆ SLUNJSKI, M.

1990. *Župa Tribalj i crkva Pohodenja Marijina*, Zvona 7/8, 1990, 5.

BOLTIN-TOME, E.

1977. *Trije staroslovanski grobovi v Predloki*, BS 6, Beograd, 1977, 131–139.

1981. *Izsledki ob zaključku raziskovanj nekropole v Predloki*, Slovensko morje in zaledje 4–5, Koper, 1981, 91–103.

1987. *Predloka – antična in zgodnjerednjeveška lokaliteta*, Izdanja HAD 11/2, Pula, 1987, 189–200.

BROZZI, M.

1964. *Stanizamenti paleoslavi del IX-X secolo in Friuli*, "Ce fastu" XXIX, 1963 (1–6), Udine, 1964.

BRUNŠMID, J.

1904. *Hrvatske sredovječne starine*, Vjesnik HAD, n. s. VII (1903/1904), 30–97.

BUDAK, N.

1996. *Pokrštavanje Hrvata i neki problemi crkvene organizacije*, u: Starohrvatska spomenička baština / Radanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža, Zagreb, 1996, 127–135.

BURIĆ, T.

1996. *Istočnojadranske Sklavinije i Franci u svjetlu arheoloških nalaza*, u: Radanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža (zbornik radova), Zagreb, 1996, 137–144.

2007. *Starohrvatsko groblje na položaju Svećurje u Kaštel Starom*, SHP, III. ser., sv. 34/2007, Split, 2007, 105–116.

BUŠKARIOL, F. – MARDEŠIĆ, J.

1986. *Nakit od 8. do 12. stoljeća u srednjoj Dalmaciji (katalog izložbe)*, Split, 1986.

CETINIĆ, Ž.

1988. *Vinodol u ranom srednjem vijeku*, u: Prošlost i baština Vinodola (katalog izložbe), Zagreb, 1988, 25–26, 107–110.

1989. *Istraživanja starohrvatskog groblja Gorica – Stranče 1983. i 1984. godine*, Izdanja HAD 13, Zagreb, 1989, 129–133.

1995. *Stranče – Gorica, starohrvatsko groblje*, u: B. Marušić, Istra i sjeverno-jadranski prostor u ranom srednjem vijeku (materijalna kultura od 7. do 11. stoljeća), Monografije i katalozi 4, AMI, Pula, 1995, 89–94.

1998. *Stranče – Gorica starohrvatsko groblje (katalog izložbe)*, Rijeka, 1998.

2000. *Novija istraživanja srednjovjekovnih arheoloških nalazišta na području Vinodola i Bakra*, sažetak predavanja na znanstvenom skupu HAD-a u Rijeci 2000.: Rijeka, Liburnija i Hrvatsko primorje u svjetlu arheoloških nalaza, Obavijesti HAD-a 2, Zagreb, 2000.

2000.a *Stranče kod Novog Vinodolskog: IV. 239 (grob 3A); IV. 239a – h (grob 3A); IV. 240 (grob D7); IV. 241 (grob 9); IV. 242 a – c (grob 56); IV. 243a – b (grob 80); IV. 244a – d (grob 128)* u: Hrvati i Karolinzi, II (katalog), Split, 2000, 337–341.

2001. *Stranče presso Novi Vinodolski: VI. 74a, 74b ; VI. 75; VI. 76: 76a, 76b, 76c; VI. 77: 77a, 77b* u: Bizantini, Croati, Carolingi Alba e tramonto di regni e imperi, Brescia, 2001, 470.

2006. *(Osvrt na) Naušnice s trima jagodama sa starohrvatskog groblja Stranče – Gorica*, Vinodolski zbornik 11, Crikvenica, 2006, 103–109.

2007. *Izvyješće o arheološkom iskopavanju na lokalitetu Tribalj – Njivica 2007*, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb (predano za tisak).
2008. *Katalog tuljaca: kat. br. 5 i 6, 87–88; Katalog recipijenata: kat. br. 6 i 7, 80 u: Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina* (katalog izložbe), Muzej Mimara, Zagreb, 2008.
- CHROPOVSKÝ, B.
1988. *Die Slawen*, Praha, 1988.
- ČILINSKÁ, Z.
1966. *Slawisch-Awarisches Gräberfeld in Nové Zámky*, Bratislava, 1966.
- ČREMOŠNIK, I.
1951. *Nalazi nakita u srednjovjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, GZM, n. s. VI, Sarajevo, 1951, 241–270.
1965. *Rimska vila u Višićima*, GZM, n. s. A, XX, 1965, 147–221.
- ĆOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ, M.
1951. *Metalni nakit belobrdske tipa*, Starinar, n. s., knj. II, Beograd 1951, 21–56.
- DAIM, F.
1992. *Awarenforschungen*, Band 2, Institut für Ur-und Frühgeschichte der Universität Wien, Wien, 1992, 605–711.
- DELONGA, V.
1996. *Rezultati novijih istraživanja srednjovjekovnih arheoloških nalazišta u Dalmaciji*, SHP, ser. III, sv. 21 (1991), Split, 1995/1996, 1–28.
- DEMO, Ž.
1996. *Vukovar – Lijeva bara* (katalog izložbe), Zagreb, 1996.
1996. *Vukovar: Lijeva bara ranosrednjovjekovno groblje*, MHAS, Split, 1996.
Die Franken – Wegbereiter Europas 5. bis 8. Jahrhundert n. Chr. Band II
1996. Mannheim, 1996. *Lé s Francs- Précurseurs de l' Europe V au VIII siecle*, Paris, 1997.
- DOSTÁL, B.
1966. *Slovanská pohřebiště za střední doby hradištní na Moravě*, Praha, 1966.
- DRAGIČEVIĆ, M.
1982. *Nekoliko fragmenata tekstila iz grobova nekropole Sv. Spas u selu Cetini kod Vrlike*, SHP, ser. III, sv. 12, Split, 1982, 161–170.
1988. *Srednjovjekovni kostim na području stare hrvatske države* (katalog izložbe), Split, 1988.
1993./1994. *Simbolika ukrasnih motiva na rožinama iz grobova nekropole Nin – Ždrijac*, Adrias 4–5, Split, 1993/1994, 63–74.
- EISNER, J.
1966. *Rukovět slovenské archeologie*, Praha, 1966, 243–252.
- ERCEGOVIĆ, S.
1959. *Istraživanja u Gackom polju i rasprostranjenost starohrvatskih naušnica izvan Dalmatinske Hrvatske*, SHP, ser. III, sv.7, Zagreb, 1959, 243–252.
- ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ, S.
1980. *Rimske i srednjovjekovne nekropole u Mačvanskoj Mitrovici (Les nécropoles romaines et médiévales de Mačvanska Mitrovica)*, Sirmium XII, Beograd, 1980.
- ETNOGENEZA HRVATA
1995. *Etnogeneza Hrvata (ur.: Neven Budak)*, Zagreb, 1995.
- EVANS, Huw M. A.
1989. *The Early Mediaeval Archaeology of Croatia A.D. 600 – 900*, BAR International series 539, Oxford, 1989.
- FILIPEC, K.
2003. *Nekoliko novih ranosrednjovjekovnih nalaza iz Siska i kratak osvrt na druge istovremene nalaze*, Godišnjak MGS, sv. II, Sisak, 2001, 89–107.

- GATTIN, N. – PEJAKOVIĆ, M.
1982. *Starohrvatska sakralna baština*, Zagreb, 1982.
- GIESLER, J.
1981. *Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo – Kultur (Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken)*, Praehistorische Zeitschrift 56/1, Berlin 1981.
- GUNJAČA, S.
1953. *Revizija iskopina u Biskupiji kod Knina*, Ljetopis JAZU knj. 57, Zagreb, 1953, 9–49.
1954. *Starohrvatska crkva i groblje na Lopuškoj glavici u Biskupiji kod Knina*, SHP, ser III, sv. 3, Zagreb, 1954, 7–28.
1957. *Postojanje jednog centra za izradivanje starohrvatskog nakita*, VAHD 56–59, 1954–1957, I, Split 1957, 231 - 237
1963. *Srednjojekovni Dolac kod Novigrada*, SHP 8–9, Zagreb, 1963, 7–64.
- GUNJAČA, S. – JELOVINA, D. – GRČEVIĆ, M.
1976. *Starohrvatska baština*, Split-Zagreb 1976,
- GUNJAČA, Z.
1976. *Early medieval archaeological finds from Šibenik and its nearest surroundings*, BS 5, Prilep, 1976, 19–30.
1978. *Rezultati neobjavljenih i najnovijih arheoloških istraživanja antičkih i srednjojekovnih lokaliteta na šibenskom području*, Izdanja HAD-a 3, Split, 1978.
1980. *Grob jedne hrvatske plemenske odličnice iz IX stoljeća*, Gunjačin zbornik, Zagreb, 1980, 121–131.
1985. *Vrbica kod Bribirskih Mostina – starohrvatska nekropola*, AP, 26, 1985, 167.
1989. *O srednjojekovnim arheološkim nalazima i nalazištima u Smrdeljima kod Kistanja*, Diadora 11, Zadar, 1989, 363–406.
1995. *Groblje u Dubravicama kod Skradina i druga groblja 8.–9. stoljeća u Dalmaciji*, u: Etnogeneza Hrvata, Zagreb, 1995, 159–168.
- GUSAR, K.
2008. *Ranosrednjojekovna keramika iz Krneze*, Srednji vek/Mittelalter, Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino / Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene, Ljubljana, 2008, 197–202.
- HAMPEL, J.
1905. *Altertümer des Frühen Mittelalters in Ungarn*, I–III, Braunschweig, 1905.
- HIRC, D.
1891. *Hrvatsko primorje*, Zagreb, 1891.
- HILZERÓWNA, Z.
1962. *Wczesnośredniowieczne grzebień zdobione motywami zwierzęcymi z ziem polskich*, SlAnt, Warszawa – Poznań, 1962, 301–328.
- HORVAT, A.
1954. *O Sisku u starohrvatsko doba na temelju pisanih izvora i arheoloških nalaza*, SHP, ser. III, sv. 3, Zagreb, 1954, 93–103.
- HRVATI I KAROLINZI
2000. *Hrvati i Karolinzi (Rasprave i vrela)* Split, 2000.
Hrvati i Karolinzi (Katalog), Split, 2000
- HRUBÝ, V.
1955. *Staré Město, velkomoravské pohřebiště "Na Valách"*, Monumenta archaeologica III, Praha, 1955.
1957. *Slovanské kostěné předměty a jejich výroba na Moravě*, PA XLVIII, Praha, 1957, 118–217.
- IMAGINARNI SVIJET
2008. *Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina, (katalog izložbe)*, izd. Muzej Mimara, Zagreb, 2008.
- JAKOVAC, S.
1997. *Nalazi ratničke opreme karolinškog tipa s područja sjeverne Dalmacije*, RFFZd, 35 (22) 1995/1996, Zadar, 1997, 127–147.
1999. *Osvrt na nalaze karolinške provenijencije u Ninu povodom novog nalaza karolinškog jezičca*, RFFZd, sv.37 (24), Zadar, 1999, 89–104.
- JAKŠIĆ, N.
1989. *Crkve na Begovači i problem starohrvatskih nekropola*, Diadora 11, Zadar, 1989, 407–433.

JAKŠIĆ, N. – PETRINEC, M.

1996. *Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici*, SHP ser. III, sv.23, Split 1996.

JARAK, M.

2002. *Zapažanja o grobljima 8. i 9. st. u Dalmaciji*, Opusc. Archaeol. 26, Zagreb, 2002, 247–255.

JELIĆ, L.

1911. *Hrvatski spomenici ninskog područja iz doba narodnih hrvatskih vladara*, Djela JAZU, knj. 19, Zagreb, 1911.

JELOVINA, D.

1963. *Statistički tipološko-topografski pregled starohrvatskih naušnica na području SR Hrvatske*, SHP, ser. III, sv. 8–9, Zagreb, 1963, 101–108.

1968. *Ranosrednjovjekovna nekropola na "Razbojinama" u selu Kašić kraj Zadra*, SHP, ser. III, sv. 10, Zagreb, 1968, 23–51.

1976. *Starohrvatske nekropole na području između rijeka Zrmanje i Cetine*, Split, 1976.

1982. *Starohrvatsko groblje na "Mastirinama" u selu Kašiću kod Zadra*, SHP, ser. III, sv. 12, Split, 1982, 35–65.

1986. *Mačevi i ostruge karolinških obilježja u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika*, Split, 1986.

1987. *Glavne značajke starohrvatske materijalne kulture od 7. do 12. stoljeća na području između rijeka Zrmanje i Cetine*, SHP, ser. III, sv.16 (1986), Split, 1987, 25–50.

1991. *Starohrvatska nekropola na brdu Spasu kod Knina*, SHP, ser. III, sv. 19 (1989), Split, 1991, 121–226.

1992. *Starohrvatsko groblje pred glavnim ulaznim vratima u staru Varvariju*, SHP, ser. III, sv. 20 (1990), Split, 1992, 7–61.

JELOVINA, D. – VRSALOVIĆ, D.

1979. *Srednjovjekovno groblje na "Begovači" u selu Biljanima Donjim kod Zadra*, SHP, ser. III, sv.11, Split, 1981, 55–136.

JOVANOVIĆ, V.

1977. *Prilozi hronologiji srednjovjekovnih nekropola Jugoslavije i Bugarske*, BS, sv. 6 (I), Beograd, 1977, 141–185.

JURIĆ, R.

1982. *Nakit u srednjem vijeku*, u: *Nakit na našem primorju između Krke i Istre od prapovijesti do danas (katalog izložbe)*, Zadar, 1982, 21–26.

1987. *Srednjovjekovni nakit Istre i Dalmacije*, Izdanja HAD 11/2, Pula, 1987, 245–285.

1993. *Srednjovjekovni nakit na našem primorju između Cetine i Istre*, Posebno izdanje ZPFR: Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije, Rijeka, 1993, 115–125.

2002. *Novija istraživanja srednjovjekovnih groblja na zadarskom području*, *Histria Antiqua*, 8, Pula, 2002, 295–312.

2005. *Velim – Velištak*, HAG, 1/2004, Zagreb, 2005, 201–203.

2007. *Ranosrednjovjekovno groblje u Velimu kod Benkovca*, *Diadora* 22, Zadar, 2007, 217–234.

JURKOVIĆ, M.

1992. *Od Nina do Knina – Iz hrvatske spomeničke baštine od 9. do 11. stoljeća* (katalog izložbe), Zagreb, 1992.

JUROŠ-MONFARDIN, F.

2008. *Češljevi i pršljenovi (vretenca) od rožine i kosti (koštani nalazi iz ranosrednjovjekovnih grobalja u Istri)*, u: *Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina* (katalog izložbe), Muzej Mimara, Zagreb, 2008, 98–108.

KALOUSEK, F.

1971. *Breclav – Pohansko I (Velkomoravské pohrebište u kostela)*, Brno, 1971.

KARAMAN, LJ.

1921. *Zlatni nalaz na Trilju nedaleko Sinja*, VAHD XLIV, Split, 1921, 3–19

1930. *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb, 1930.

1936. *Starohrvatsko groblje na "Majdanu" kod Solina*, VAHD LI (1930–1934), Split, 1936, 67–97.

1940. *Iskopine društva "Bihaća" u Mravincima i starohrvatska groblja*, Rad JAZU, knj. 268, Zagreb, 1940.

1952. *Glose nekim pitanjima slavenske arheologije*, VAHD LIV, Split, 1952, 53–71.

1955. *O reviziji iskopina u Biskupiji kod Knina*, SHP, ser. III, sv. 4, Zagreb, 1955, 209–219.

KAVÁNOVÁ, B.

1995. *Knochen und Geweihindustrie in Mikulčice*, Studien zum Burgwal von Mikulčice, Band I, Brno, 1995, 113–378.

KLAIĆ, N.

1988. *Vinodol od antičkih vremena do knezova krčkih i Vinodolskog zakona*, Posebna izdanja Historijskih arhiva u Pazinu i Rijeci 9, Pazin – Rijeka, 1988.

KNIFIC, T.

1975. *Dve staroslovanski grobišči s ozemlja Loškega gospodstva*, Loški razgledi XXII, Škofja Loka, 1975, 11–23.

2002. *Lončenina v zgodnj srednjeveških grobovih na Slovenskem*, u: *Zgodnji Slovani*, Ljubljana, 2002, 115–128.

KOROŠEC, J.

1947. *Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji*, Celje, 1947.

1950. *Staroslovensko grobišče na Ptujem gradu*, Dela SAZU 1, Ljubljana, 1950.

1952. *Uvod v materialno kulturo Slovanov zgodnjega srednjega veka*, Ljubljana, 1952.

KOROŠEC, P.

1951. *Grob slovanskega bojnika na Turnišču pri Ptuj*, Arh. vest. II/1, Ljubljana, 1951, 18–30.

1969. *Raziskave na Svetih gorah na Bizeljskem*, Arh. vest. XX, Ljubljana, 1969, 239–251.

1970/71. *Kulturni in časovni oris slovanskega zgodnjega srednjega veka na območju Slovenije*, Arh. vest. XXI–XXII, Ljubljana, 1970/71, 95–101.

1971. *La nécropole de Ptujski grad Ptuj*, IA fasc. 13 (Y119–Y128), Beograd, 1971.

1979. *Zgodnj srednjeveška arheološka slika karantanskih Slovanov*, Ljubljana, 1979.

1996. *Grob številka 355 z grajske nekropole v Ptuj*, Ptujski zbornik VI/1, Ptuj, 1996.

1993. *Kronološka i kulturna ocjena triljskog nalaza*, SHP, ser. III, sv. 21, Split, 1995 (1996), 87–96.

1999. *Nekropola na Ptujem gradu*, Ptuj, 1999.

KOSTRZEWSKI, J.

1949. *Kultura Prapolska*, Poznań, 1949.

KRNČEVIĆ, Ž.

1993. *Srednji vijek, u: Nakit na šibenskom području od pretpovijesti do srednjeg vijeka* (katalog izložbe), Šibenik, 1993.

1998. *Srednjovjekovna arheološka nalazišta na šibenskom području*, Izdanja HAD-a 19, Zagreb, 1998, 197–225.

2000. *Dubravice kraj Skradina*, Hrvati i Karolinzi II (katalog izložbe), Split, 2000, 257.

2001. *Srednjovjekovni arheološki nalazi na šibenskim otocima*, Diadora 20, Zadar, 2001, 271–296.

LASZOWSKI, E.

1923. *Gorski kotar i Vinodol*, Zagreb, 1923.

MANEVA, E.

1992. *Srednjovjekovni nakit od Makedonija*, Skopje, 1992.

MARGETIĆ, L.

1990. *Rijeka Vinodol Istra / Studije*, Rijeka, 1990.

MARUŠIĆ, B.

1958/1959. *Zgodnj srednjeveško grobišče v Čelegi pri Novem gradu v Istri*, Arh. vest. IX–X/ 3–4, Ljubljana, 1958/1959, 199–216.

1960. *Istra u ranom srednjem vijeku*, Pula, 1960.

1962. *Langobardski i staroslavenski grobovi na Brešču i kod Malih vrata ispod Buzeta u Istri*, Arheološki radovi i rasprave II, Zagreb, 1962, 453–467.

1967. *Nekropole VII i VIII stoljeća u Istri*, Arh. vest. XVIII, Ljubljana, 1967, 333–339.

1970. *Kasnoantičko i ranosrednjovjekovno groblje kaštela Dvograd*, HA I/1, Pula, 1970.

1979. *Ranosrednjovjekovna nekropola na Vrhu kod Brkača*, HA 10/2, Pula, 1979, 111–136.

1980. *Kratak prilog poznavanju barbariziranih ranosrednjovjekovnih nekropola Istre*, Situla 20/21, Ljubljana, 1980, 467–471.
- 1980/1981. *Varia archaeologica prima*, HA 11–12, Pula, 1981, 31–66.
1983. *Prilog poznavanju ranosrednjovjekovne nekropole na Mejici kod Buzeta*, JZ XI, 1979–1981, Pula, Rijeka, 1983, 173–196.
1985. *Povodom nalaza staroslavenske keramike u Istri*, SHP, ser. III, sv. 14 (1984), Split, 1985, 41–63.
1987. *Starohrvatska nekropola u Žminju*, Posebno izdanje HA 1, Pula, 1987.
- 1987.a *Materijalna kultura Istre od 5. do 9. stoljeća*, Izdanja HAD 11/1, Pula, 1987, 81–105.
- 1987.b *Materijalna kultura Istre od 9. do 12. stoljeća*, Izdanja HAD 11/1, Pula, 1987, 107–124.
1995. *Istra i sjevernojadranski prostor u ranom srednjem vijeku (materijalna kultura od 7. do 11. stoljeća)*, Monografije i katalogi 4 – AMI, Pula, 1995.

MATEJČIĆ, R.

1974. *Istraživanje dijela starohrvatske nekropole u Velom Dolu kod Križišća u Vinodolu*, HA II /1, Pula, 1974, 5–16.
1978. *Gradina Badanj kod Crikvenice*, JZ 10, Pula – Rijeka, 1978, 237–263.
1980. *Starohrvatske nekropole Vinodola* (katalog izložbe), Pula, 1980.
1981. *Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola / I. Arheološki spomenici i rezultati istraživanja u Vinodolu*, Vinodolski zbornik II/1981, Crikvenica, 1981, 309–336.
1987. *Horizont s keramikom u starohrvatskoj nekropoli Stranče – Gorica u Vinodolu*, Izdanja HAD 11/2, Pula, 1987, 291–304.
1988. *Uvod u: Prošlost i baština Vinodola* (katalog izložbe), Zagreb, 1988, 9–15.
1991. *Spomenici kulture na području općine Crikvenica*, Peristil 34/1991, Zagreb, 1991, 127–130.

MILETIĆ, N.

- 1966/1967. *Slovenska nekropola u Gomjenici kod Prijedora*, GZM XXI - XXII, Sarajevo, 1966/1967, 81–154.
1975. *Elementi della cultura di Koetlach in Bosnia e Erzegovina*, BS 4, Beograd, 1975, 93–111.
1980. *Slovenska nekropola u Mahovljanima*, GZM XXXIV /1979, Sarajevo, 1980, 138–181.
1989. *Ranoslovenske nekropole u Bosni i Hercegovini – komparativna razmatranja*, GZM 44, Sarajevo, 1989, 175–200.

MILOŠEVIĆ, A.

1984. *Novi ranosrednjovjekovni grobni nalazi iz Cetinske krajine*, Izdanja HAD-a, sv. 8, Split, 1984, 181–218.
1990. *Porijeklo i datiranje keramičkih posuda u grobovima ranoga srednjega vijeka u Dalmaciji*, Diadora 12, Zadar, 1990, 327–356.
2000. *Karolinški utjecaji u kneževini Hrvatskoj*, H i K, Rasprave i vrela, Split, 2000, 106–139.

NIEDERLE, L.

1930. *Príspevky k vývoji byzantských šperků ze IV–X století*, Praha, 1930.
1931. *Rukovět slovanské archeologie*, Praha, 1931.
1954. *Slovenske starine* (prijevod), Novi Sad, 1954.

PETRINEC, M.

1985. *Srednjovjekovno razdoblje*, u: Arheološka zbirka Franjevačkog muzeja u Livnu, Split, 2000, 32–38.
2000. *Izveštaj o arheološkim istraživanjima u Glavicama kod Sinja*, SHP, ser. III, sv. 27, Split, 2000, 201–217.
2002. *Dosadašnji rezultati istraživanja ranosrednjovjekovnog groblja u Glavicama kraj Sinja kao prilog razrješavanju problema kronologije starohrvatskih grobalja*, Opusc. Archaeol. 26, Zagreb, 2002, 205–246.
2001. *Srebrne sljepoočnicarke s Glavičina u Mravincima kraj Solina*, Opuvsc. Archaeol. 27/2003, 529–542.
2003. *Grob 29 na Crkvini u Biskupiji kod Knina*, SHP, ser. III, sv. 30, Split 2003, 159–175.
2005. *Dva starohrvatska groblja u Biskupiji kod Knina*, Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku, sv. 98, Split, 2005, 171–212.
- 2005.a *Ranosrednjovjekovno groblje na položaju Livade u Konjskom polju*, SHP, ser. III, sv. 32/2005, Split 2005, 21–48.
2006. *Groblja na redove 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne Hrvatske*, doktorska disertacija obranjena na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 15. ožujka 2006.
2008. *Koštani i rožnati recipijenti*, u: *Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina* (katalog izložbe), Muzej Mimara, Zagreb, 2008, 71–76.

- 2008.a *Koštani tuljci cilindrična oblika*, u: Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina (katalog izložbe), Muzej Mimara, Zagreb, 2008, 81–84.
- PETRINEC, M. – KRNČEVIĆ, Ž.
2008. *Koštane oplata drški noževa*, u: Imaginarni svijet zagonetnih predmeta od bjelokosti, kosti i rožina (katalog izložbe), Muzej Mimara, Zagreb, 2008, 93–97.
- POULÍK, J.
1948. *Staroslavenská Morava*, Praha, 1948.
1975. *Mikulčice – sídlo a pevnost knížat velkomoravských*, Praha, 1975.
- PROFANTOVÁ, N.
1992. *Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen*, u: *Awarenforschungen*, ArchAustMon 2, 605–711.
- RAJIĆ-ŠIKANJIĆ, P.
2006. *Antropološka analiza ljudskih skeletnih ostataka s područja istočnog Jadrana prema zdravstvenom stanju i socijalnom statusu*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, 2006.
- RAJTERIČ-SIVEC, I.
1976. *Oris arheološkega stanja in povojna raziskovanja zgodnesrednjoveške arheologije v Albaniji*, Arh.vest. XXV (1974), Ljubljana, 1976, 552–574
- REJHOLCOVÁ, M.
1990. *Včasnoslovanske pohrebisko v Čakajovicah, okres Nitra*, Slov. Arch. 38/1990, 357–420.
- ROGIĆ, V.
1968. *Vinodol / suvremena uslovljenost novih odnosa regionalne zonalnosti*, Geografski glasnik 30, Zagreb, 1968, 101–126 .
1975. *Sjeverno Hrvatsko primorje*, Geografija SR Hrvatske, knj. 5, Zagreb, 1975, 99–117.
- SEKELJ, T.
1993. *Prilog definiranju naušnica s prostora Vinodola (Stranče) u kontekstu njihova šireg kulturnog i zemljopisnog prostiranja*, Posebno izdanje ZPFR: Umjetnost na istočnoj obali Jadrana u kontekstu europske tradicije, Rijeka, 1993, 97–110.
- SIMONI, K.
1991. *Knin – Greblje, Kataloški opis grobova i nalaza*, SHP, ser. III, sv. 19 (1989), Split, 1991.
2004. *Stenjevec starohrvatsko groblje*, Zagreb, 2004.
- SKOMERŽA, I.
1903. *Crikvenica, 26. kolovoza 1902 /Vijesti povjerenika/*, Vjesnik HAD VI, Zagreb, 1903, 239.
- SLOVANÉ
1980. *Slované 6.–10. století* (Sborník referátů ze sympozia Břeclav–Pohansko 1978), Brno, 1980.
- SLOVENIJA IN SOSEDNJE DEŽELE
1999. *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze* (ur. R. Bratož), Situla 39, Ljubljana, 2000.
- SMILJANIĆ, F. – SAMBUNJAK, S.
1982. *O besmrtnosti i svjetlosti kazuju kosti*, Dometi 12, Rijeka, 1982, 67–76.
- SOKOL, V.
2006. *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save*, Zagreb, 2006.
- SÓS, A.
1973. *Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert*, München, 1973.
- STARAC, R.
2000. *Sakralna arhitektura srednjovjekovnog Vinodola*, Senjski zbornik 27, Senj, 2000, 45–96.
- STAROHRVATSKI SOLIN
1992. *Starohrvatski Solin* (katalog izložbe), Split, 1992.

SUIĆ, M.

1970. *Liburnia Tarsaticensis*, *Adriatica praehistorica et antiqua*, Miscellanea Gregorio Novak dicata, Zagreb, 1970, 705–716.

SVOLJŠAK, D. – KNIFIC, T.

1976. *Vipavska dolina*, Situla 17, Ljubljana, 1976.

SZAMEIT, E.

1991. *Zur chronologischen Stellung des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Sieghartskirchen, Niederösterreich, und die Grabfunde aus Proleb.Steiermark*, u: *Awarenforschungen*, ArchAustMon 2, 1992, 803–839.

2000. *Zum Archäologischen Bild der frühen Slawen in Österreich. Mit Fragen zur ethnischen Bestimmung karolingenzeitlichen Gräberfelder im Ostalpenraum*. u: *Slovenija i sosedne dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze*, I, Ljubljana, 2000, 507–547.

SZÖKE, M. B.

1992. *Beziehungen zwischen dem Ostalpenraum und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentracht)*, u: *Awarenforschungen*, ArchAustMon 2, 841–968

ŠARIĆ, A.

1993. *Ranosrednjovjekovni i srednjovjekovni nalazi s područja Solina u Arheološkom muzeju u Splitu*, VAHD 85/1992, Split, 1993, 139–165.

ŠIMUNOVIĆ, P.

1996. *Hrvatska prilagodba romanskih toponima u razdoblju od kasne antike do predromanike*, u: *Starohrvatska spomenička baština / Radanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža*, Zagreb, 1996, 51–55.

ŠMALCELJ, M.

1972. *Privlaka – Gole njive (općina Vinkovci)*, AP, sv.15, Beograd, 1973, 117–119.

ŠRIBAR, V. – STARE, V.

1974. *Karantansko-ketlaški kulturni krog* (katalog izložbe), Ljubljana, 1974.

ŠURMIN, Đ.

1898. *Hrvatski spomenici, Acta Croatica I (1100–1499)*, Zagreb, 1898. (MHJSM, 6).

TOČIK, A.

1971. *Flachgraberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Sudwestslowakei*, Slov. Arch. XIX-1/1971, 135–276)

TOMIČIĆ, Ž.

1990. *Tragom novijih istraživanja bjelobrdske kulture u slavonskom dijelu Podravine*, Prilozi Inst. Arh. 7, Zagreb, 1990, 85–105.

1991. *Novi prilozi vrednovanju ostavštine srednjovjekovnog groblja Bijelo Brdo II*, Prilozi Inst. Arh. 8/1991, Zagreb, 1991, 95–148.

1992. *Prilog istraživanju kronologije srednjovjekovnog groblja Lijeva bara u Vukovaru*, SHP, ser. III, sv 20, (1990), Split, 1992, 111–189.

1997. *Archäologische Zeugnisse der Karolinger in den von Kroaten besiedelten Gebieten*, Hortus artium medievalium 3, Zagreb – Motovun, 1997, 61–72.

1997.a *Zvonimirovo i Josipovo groblja starohrvatskog doba u Virovitičko-podravskoj županiji*, Zagreb – Vrovitica, 1997.

1999. *Istraživanje kronologije ranosrednjovjekovnog groblja u Mahovljanima kraj Banje Luke*, Prilozi Inst.Arh.17/2000, Zagreb, 2000, 25–66.

2000.a *Arheološka slika ranog srednjeg vijeka na prostoru međurječja Drave, Dunava i Save*, H i K (Rasprave i vrela I), Split, 2000, 142–161.

2002. *Keramika iz (ponekih) ranosrednjovjekovnih groblja kontinentalnog dijela Hrvatske*, u: *Zgodnji Slovani*, Ljubljana, 2002, 129–141.

2002.a *Istraživanje kulturnog kontinuiteta na primjeru groblja Zvonimirovo – Veliko polje*, *Histria Antiqua* 8/2002, Pula, 2002, 385–395.

2007. *Prinos poznavanju kronologije ranosrednjovjekovnog groblja Gomjenica*, SHP, ser. III. sv.34, Split, 2007, 151–175.

TOVORNIK, V.

2000. *Oblike slovanske keramike v Gornji Avstriji*, u: Zgodnji Slovani, Ljubljana, 2002, 165–169.

VALIČ, A.

1969. *Staroslovansko grobišče "Na Sedlu" pod blejskim gradom*, Arh. vest. XX, Ljubljana, 1969, 218–234.

VÁŇA, Z.

1954. *Mad'aři a Slované ve světle archeologických nálezů X.– XII. století*, SlovArch II, Bratislava, 1954, 51–104.

VINSKI-GASPARINI, K.

1952. *Ranosrednjovjekovan slavenski zlatni nakit u Arheološkom muzeju u Zagrebu*, SHP, ser.III, sv.2, Zagreb, 1952, 19–28.

VINSKI, Z.

1949. *Starohrvatske naušnice u Arheološkom muzeju u Zagrebu*, SHP 1, Zagreb, 1949, 22–36.

1952. *Naušnice zvjezdolikog tipa u Arheološkom muzeju u Zagrebu s posebnim obzirom na nosioce srebrnog nakita Čadavica*, SHP, ser. III, sv. 2, Zagreb, 1952, 29–52.

1957. *O nekim zajedničkim značajkama slavenskih nekropola s područja Dalmatinske Hrvatske, Blatnog jezera i Moravske u 9. st.*, Peristil II, Zagreb, 1957, 71–79.

1970. *O postojanju radionica nakita starohrvatskog doba u Sisku*, VAMZ IV, Zagreb, 1970, 45–81.

1971. *Rani srednji vijek u Jugoslaviji od 400. do 800. godine*, VAMZ V, Zagreb, 1971, 47–73.

1977/78. *Novi ranokarolinški nalazi u Jugoslaviji*, VAMZ X–XI, Zagreb, 1977/78, 143–189.

1982. *S. Ercegović-Pavlović, Les nécropoles romaines et médiévales de Mačvanska Mitrovica*, Sirmium XII, Beograd, 1980 (recenzija), SHP 12, Split, 1982, 223–232.

VOJVODA, P.

1992. *Prilog čitanju starohrvatskih simbola*, Izdanja HAD 15/1990, Zagreb, 1992, 141–143.

VRŠALOVIĆ, D.

1968. *Srednjovjekovno groblje na "Gredama" u selu Kašiću kod Zadra*, SHP, ser. III, sv.10, Zagreb, 1968, 69–90.

WERNER, J.

1969. *Sporn von Bacharach und Seeheimer Schmuckstück*, Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Schriften der Sektion für Vor-und Frühgeschichte, Band 25, Berlin, 1969, 497–506.

ZEKAN, M.

1987. *Srednjovjekovne nekropole*, u: Bribir u srednjem vijeku, Split, 1987, 45–65.

1997. *Pet srednjovjekovnih nekropola Bribira*, u: Bribir u srednjem vijeku (katalog izložbe) 3. izmijenjeno izdanje, Split, 1996, 41–54.

1986. *Pregled istraživanja lokaliteta Otres – Lakačuša*, SHP, ser. III, sv. 27, Split, 2000, 261–271.

ZGODNJI SLOVANI

2002. *Zgodnjesrednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp, Die Frühmittelalterliche Keramik am Rand der Ostalpen* (ur. M. Guštin), Ljubljana, 2002.

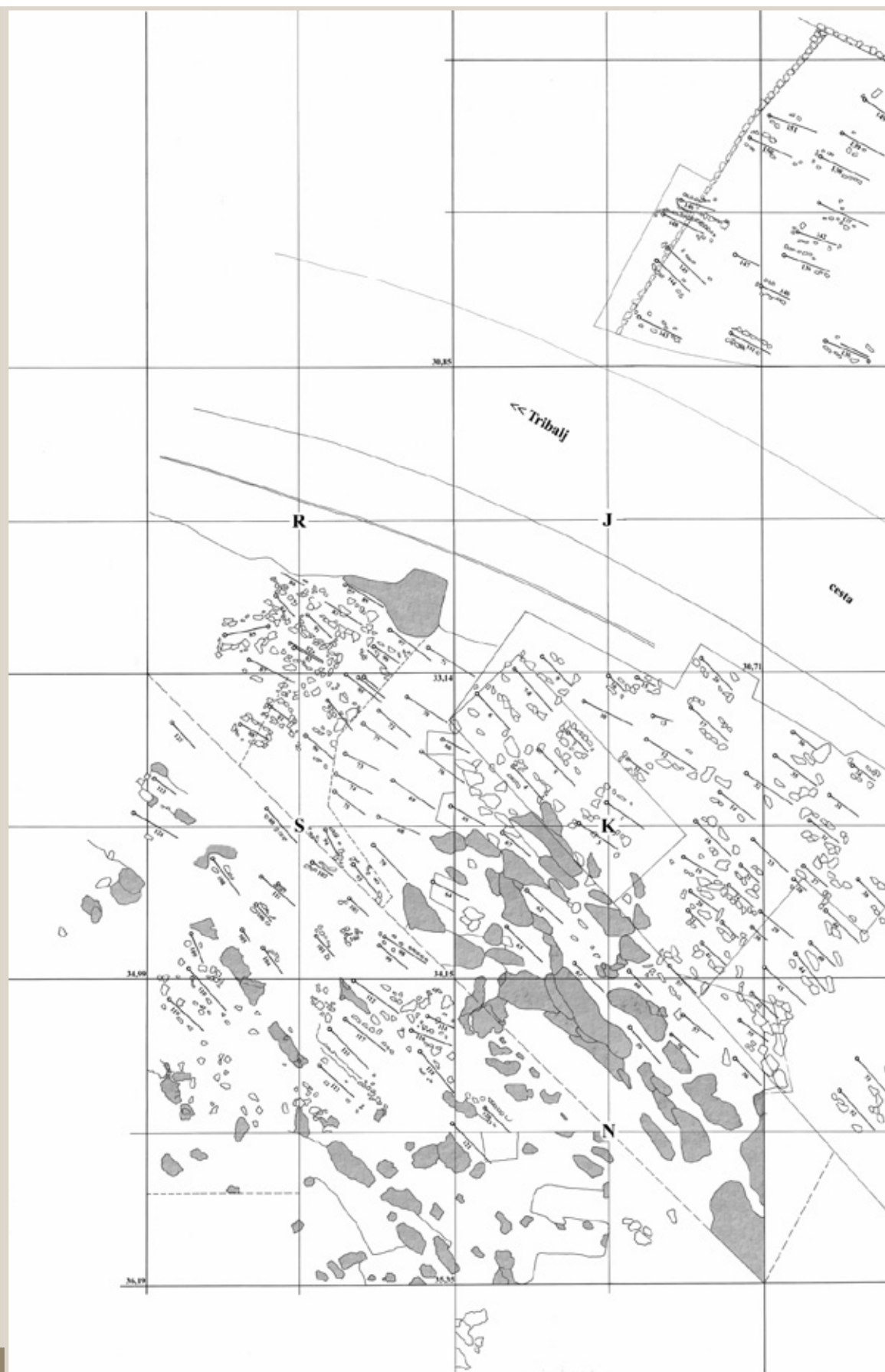
ŽERAVICA, Z.

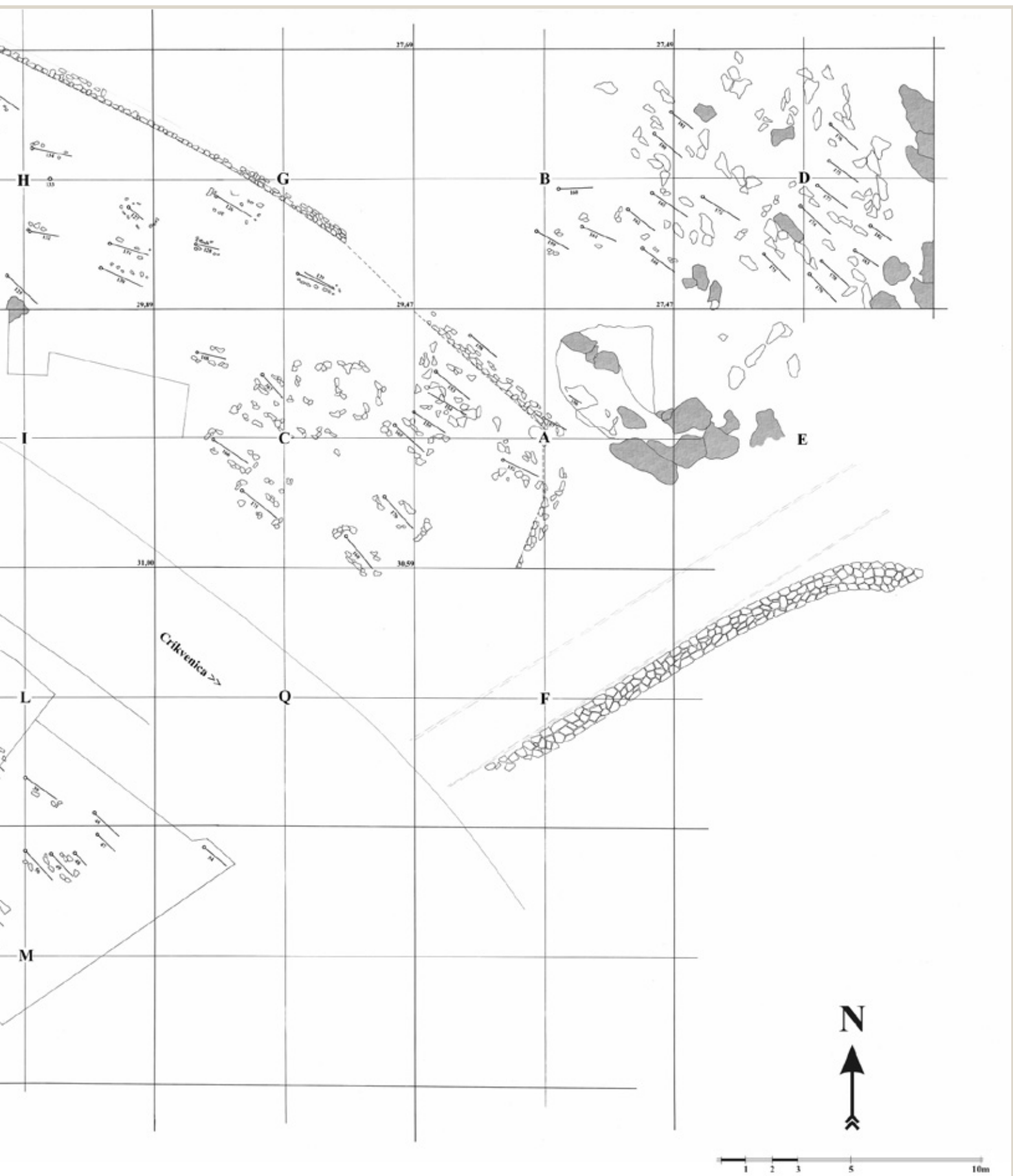
1986. *Ranoslovenska nekropola Bačgruša u Petoševcima kod Laktaša*, GZM 40/41, Sarajevo, 1986, 129–194.

ŽUPIĆ, B.

2008. *Srednji vijek. Srednjovjekovni predmeti*, u: Arheološka zbirka Franjevačkog samostana u Sinju, ur. Miroslava Topić, Sinj, 2008, 319–336.

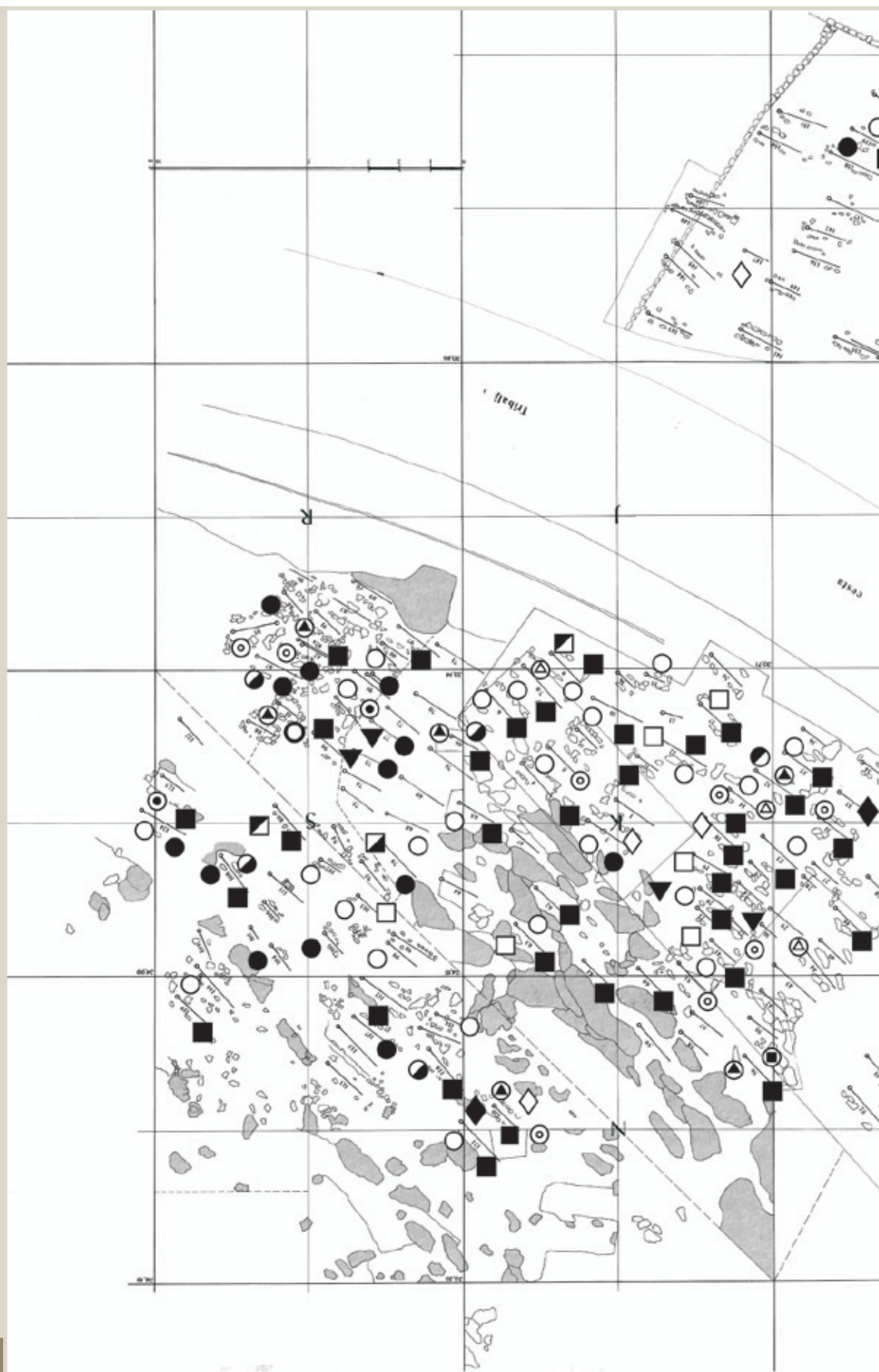
SITUACIJSKI PLAN

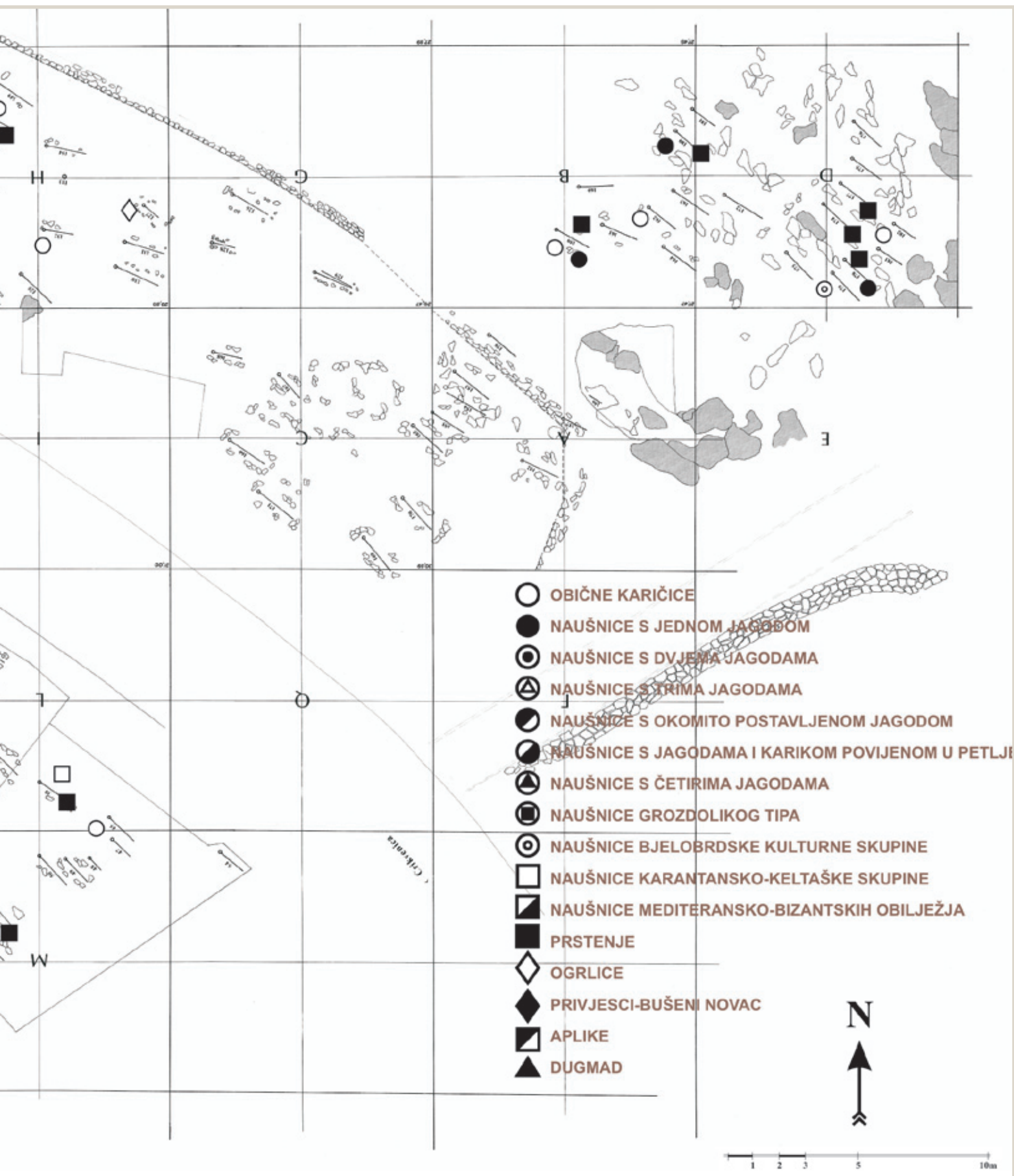

STRANČE – GORICA
STAROHRVATSKO GROBLJE
TIPOLOŠKI PRIKAZ NALAZA

NAKIT I UKRASNI
DIJELOVI NOŠNJE

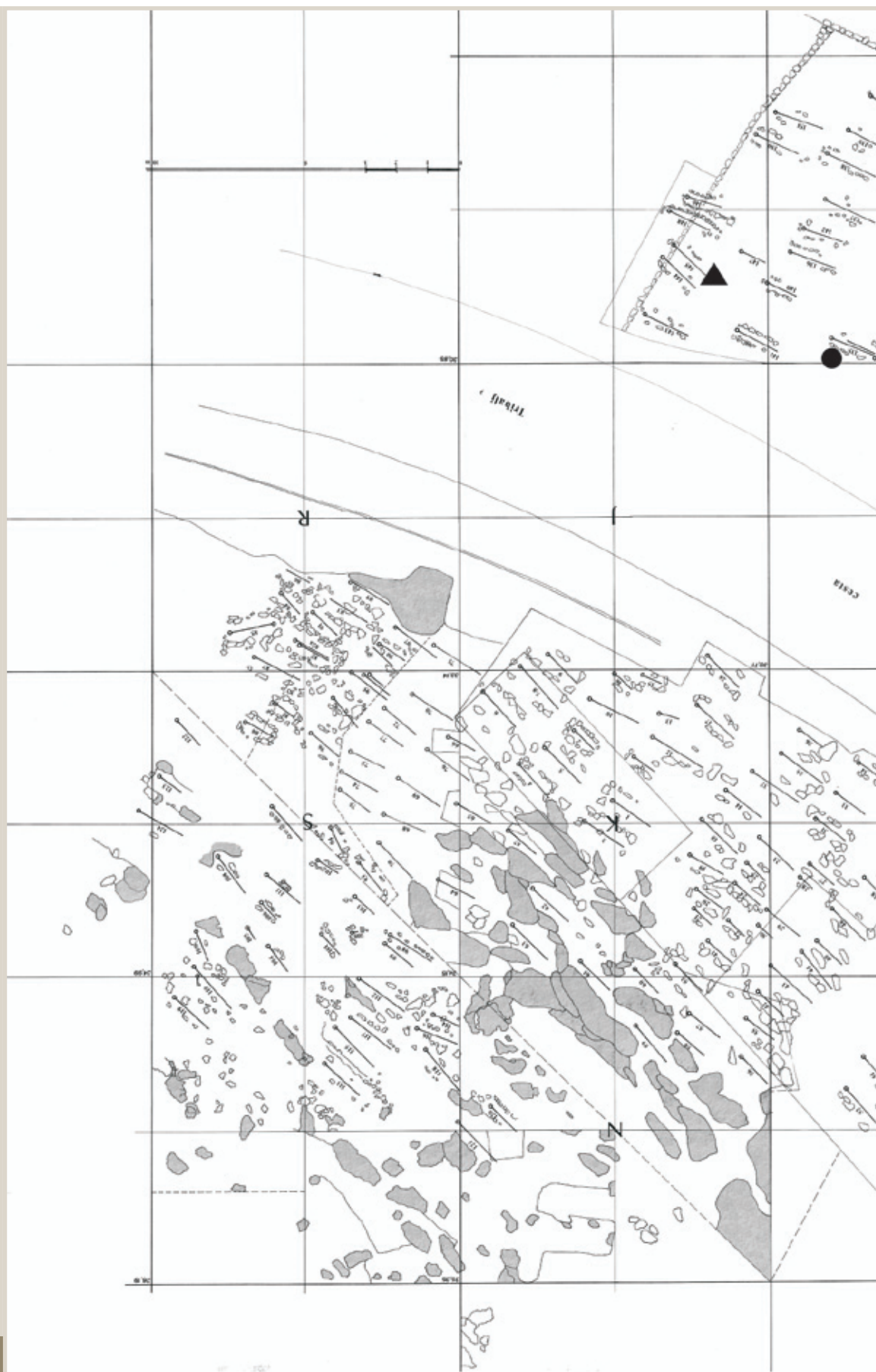

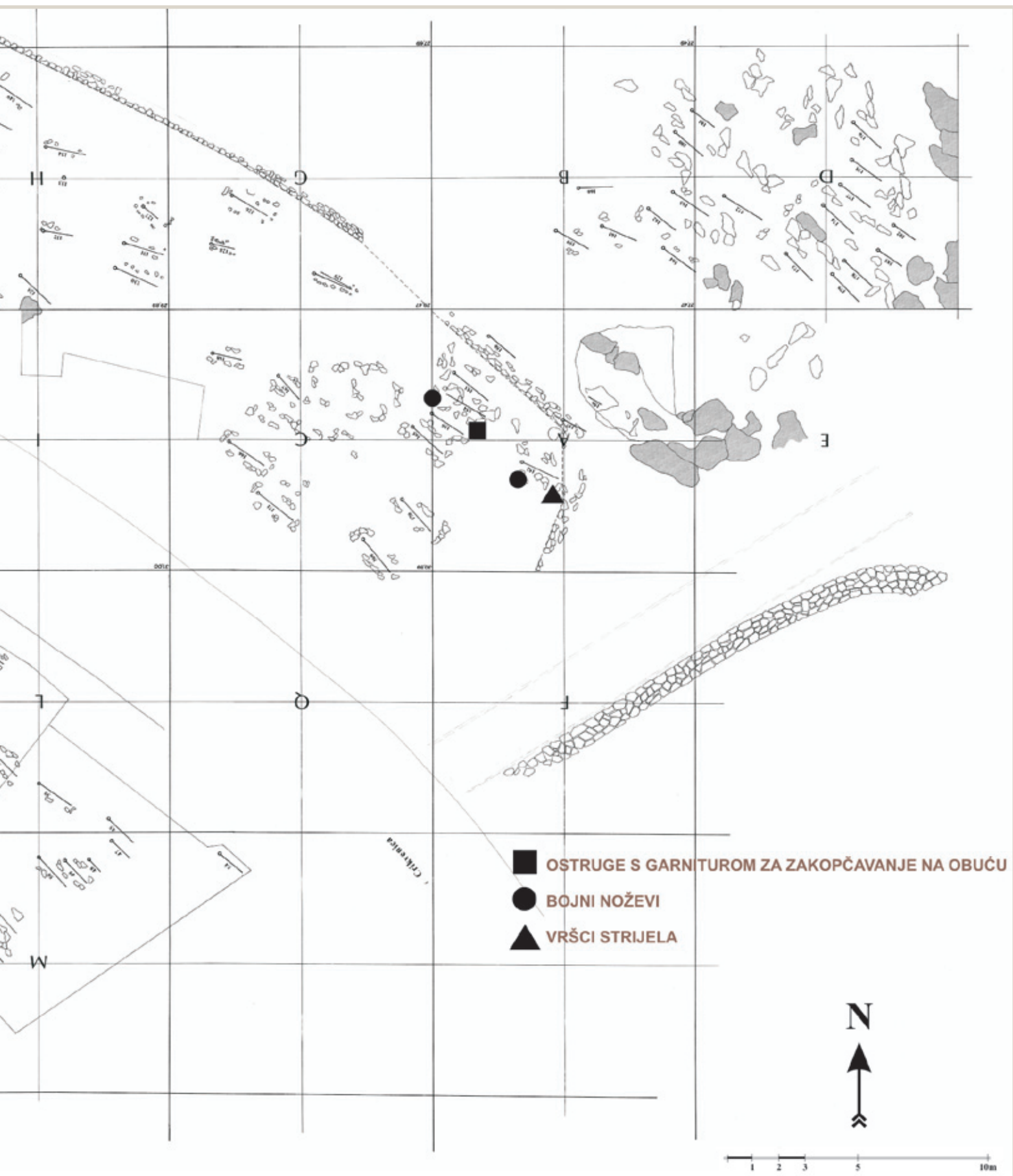

- OBIČNE KARIČICE
- NAUŠNICE S JEDNOM JAGODOM
- ⊙ NAUŠNICE S DVJEMA JAGODAMA
- ⊚ NAUŠNICE S TRIMA JAGODAMA
- ⦿ NAUŠNICE S OKOMITO POSTAVLJENOM JAGODOM
- ⦿ NAUŠNICE S JAGODAMA I KARIKOM POVIJENOM U PETLJI
- ⦿ NAUŠNICE S ČETIRIMA JAGODAMA
- ⦿ NAUŠNICE GROZDOLIKOG TIPA
- ⦿ NAUŠNICE BJELOBRDSKE KULTURNE SKUPINE
- NAUŠNICE KARANTANSKO-KELTAŠKE SKUPINE
- NAUŠNICE MEDITERANSKO-BIZANTSKIH OBILJEŽJA
- PRSTENJE
- ◇ OGRVICE
- ◆ PRIVJESCI-BUŠENI NOVAC
- ◻ APLIKE
- ▲ DUGMAD

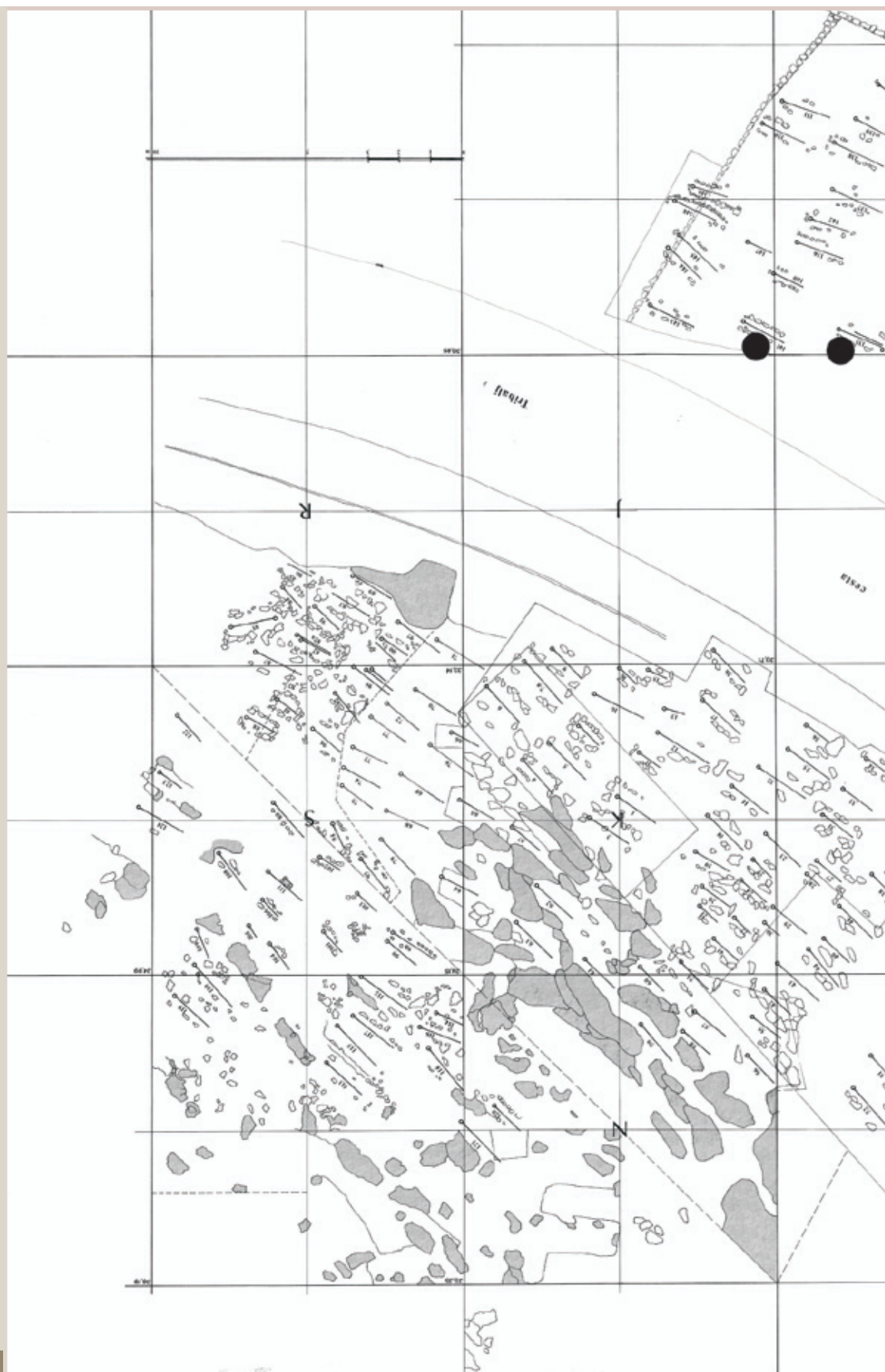

OPREMA KONJANIKA I ORUŽJE

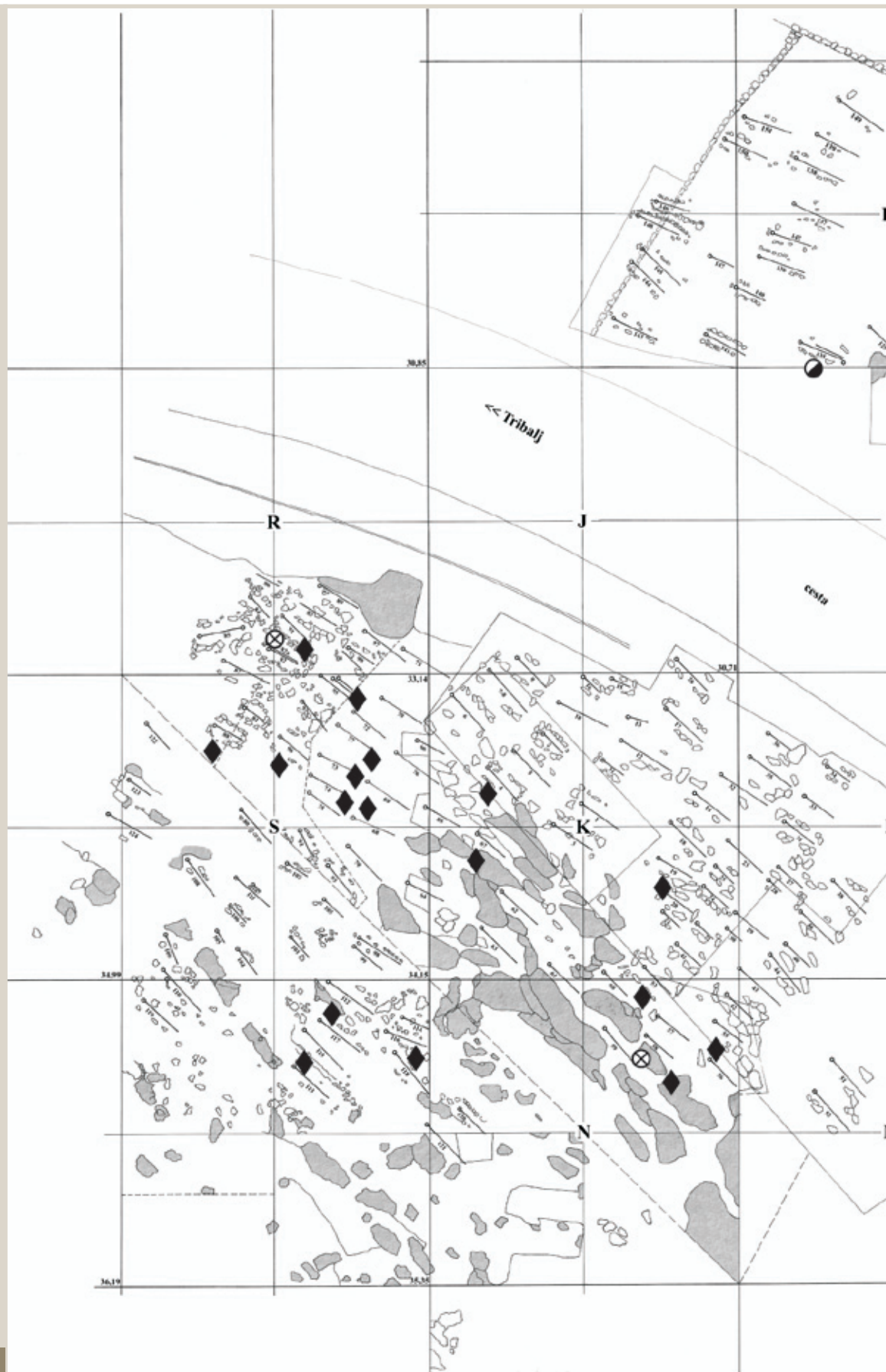

STRANČE – GORICA
STAROHRVATSKO GROBLJE
TIPOLOŠKI PRIKAZ NALAZA
KERAMIKA

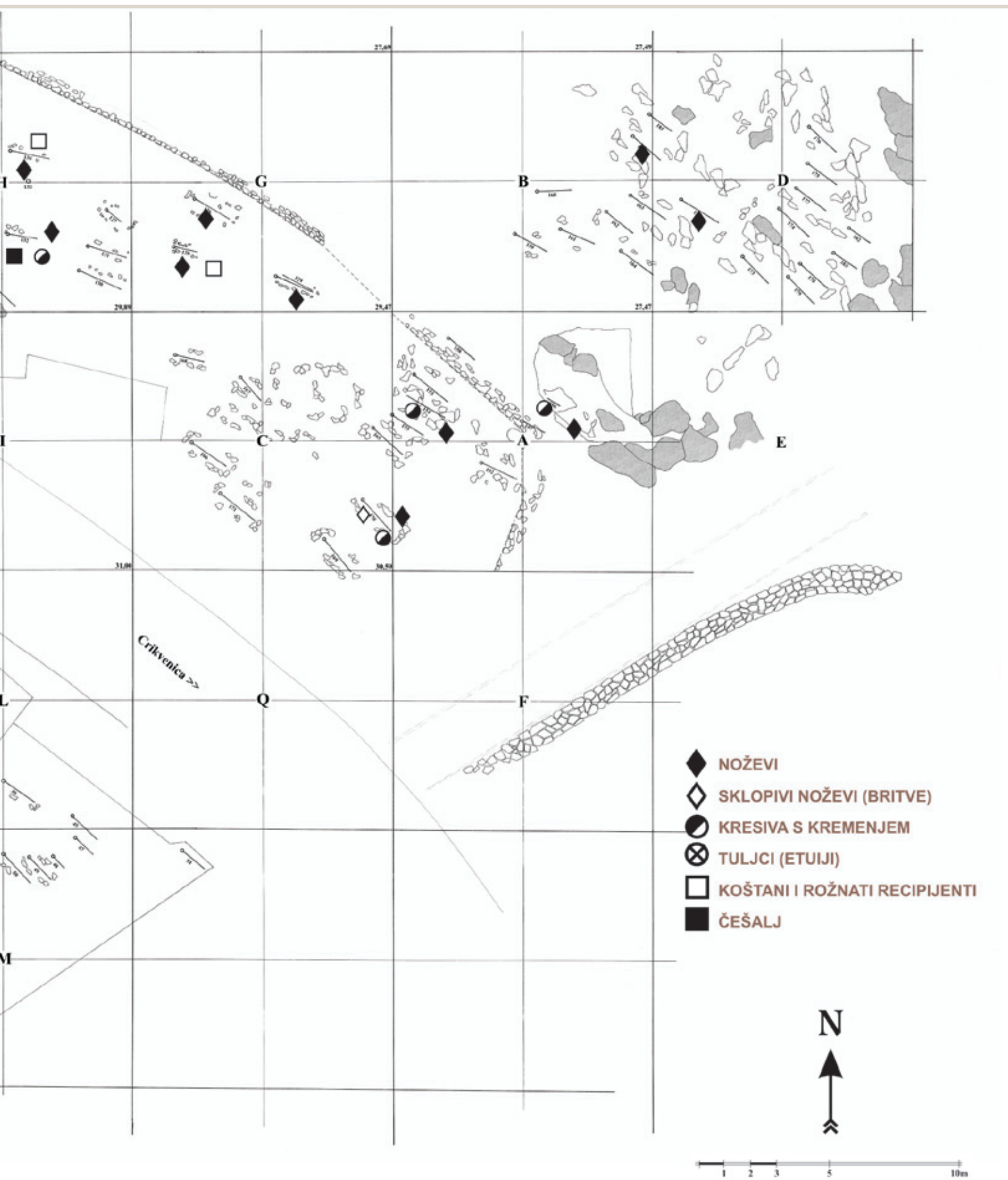

STRANČE – GORICA
STAROHRVATSKO GROBLJE
TIPOLOŠKI PRIKAZ NALAZA
UPORABNI, KOVINSKI,
KAMENI TE PREDMETI
OD KOSTI I ROGA

Prilog 5

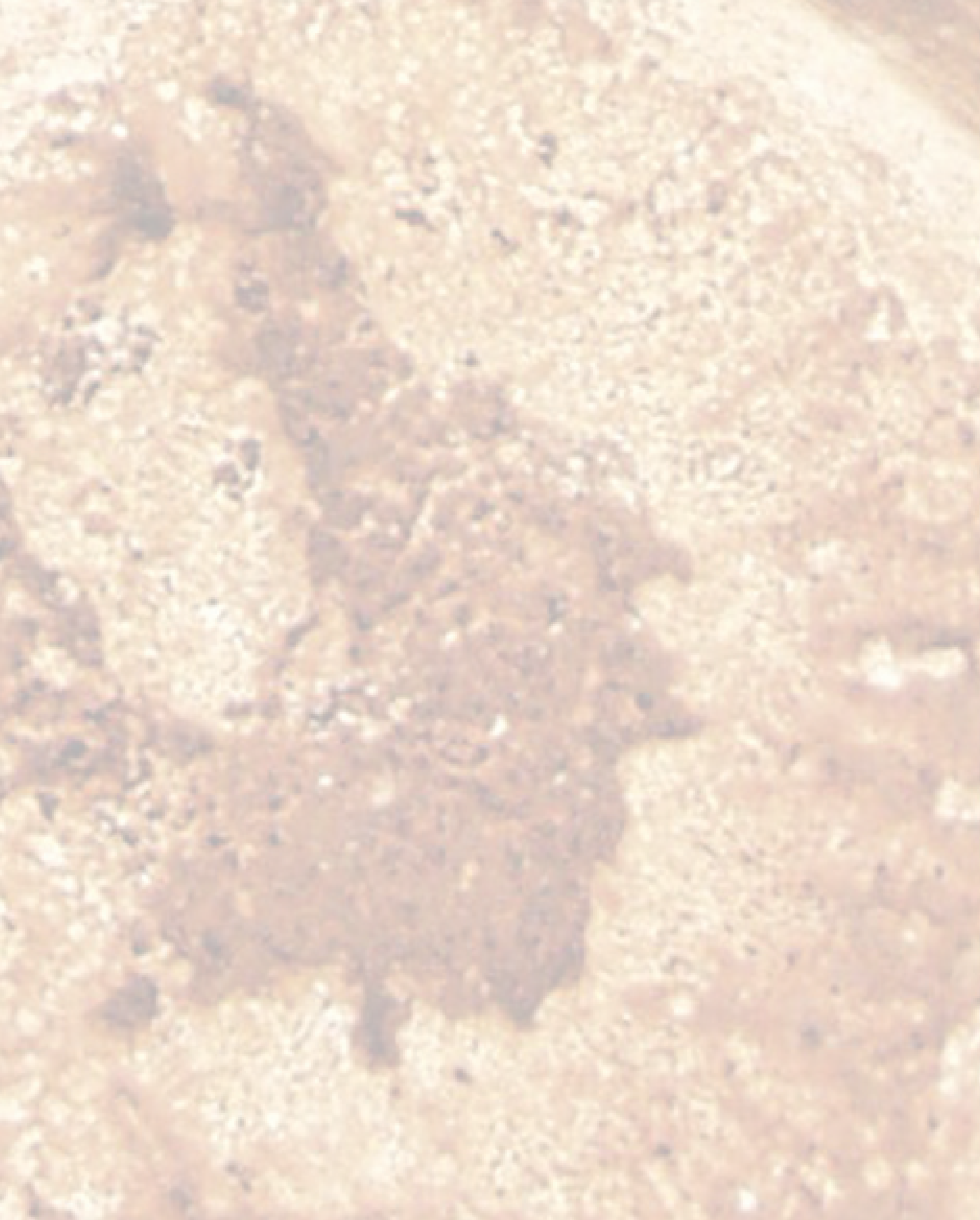
Izbor iz fotodokumentacije rada na terenu
sa sudionicima u istraživanju

Antropološka analiza i
determinacija
drugog osteološkog
materijala

Antropološka analiza ljudskog osteološkog materijala s nalazišta Stranče – Gorica

Uvod

Bioarheologija je znanstvena disciplina koja u kontekstu arheoloških istraživanja proučava ljudske osteološke i dentalne ostatke. Služi kao potvrda i nadopuna arheološkim i povijesnim podacima. Bioarheologija daje uvid u uvjete i način života arheoloških populacija. U slučajevima kada ne postoje druga materijalna svjedočanstva, antropološke su se analize pokazale kao vrijedan izvor informacija do kojih se uz pomoć drugih znanosti ne može doći. S obzirom na to da pisani izvori o ruralnim starohrvatskim populacijama gotovo ne postoje, podaci o svakodnevnom životu naših predaka – primjerice, o prosječnome životnom vijeku, o prisutnosti i distribuciji raznih bolesti i trauma, o stresovima kojima su bili izloženi odrasli, a kojima djeca – od izuzetna su interesa.

Do danas je u Hrvatskoj objavljeno više radova te jedna knjiga koja se bavi sustavnim bioarheološkim istraživanjima starohrvatskih nalazišta. Dolinar i Vidovič (1974) proveli su opsežnu analizu ljudskog dentalnog materijala s ranosrednjovjekovnog nalazišta Buzet–Mejica. Ž. Mikić (1990) opisao je kranimetrijske osobine starohrvatske populacije iz Mravinaca kraj Splita, a M. Štefančić (1995) je iznijela paleodemografske karakteristike te morfološke i tipološke karakteristike lubanja populacije s nalazišta Nin–Ždrijac. M. Šlaus je objavio tri rada koja se bave kranimetrijskim odnosima između starohrvatskih i drugih ranosrednjovjekovnih europskih populacija (Šlaus 1998, 2000; Šlaus i sur., 2004.a). Bedić i sur. (2007) dali su preliminarni opis bioarheoloških karakteristika populacije s nalazišta Stranče – Gorica, a Novak i sur. (2008) iznijeli su rezultate paleodemografskih i paleopatoloških analiza starohrvatske populacije s nalazišta Konjsko polje – Livade. Šlaus (2006) je u svojoj knjizi: "Bioarheologija. Demografija, zdravlje, traume i prehrana starohrvatskih populacija" dao opsežan prikaz rezultata bioarheoloških analiza četiri starohrvatska groblja (Donje polje kraj Šibenika, Glavice kraj Sinja, Radašinovci i Velim) koji predstavljaju najraniji horizont srednjovjekovne hrvatske populacije. Ana-

Odsjek za arheologiju Hrvatske
akademije znanosti i umjetnosti
Zagreb

liza tih grobalja dala je relevantnu i objektivnu sliku o uvjetima i kvaliteti života prvih Hrvata koji su naselili istočnojadransku obalu.

Cilj ovog rada jest pomoću holističke antropološke analize odrediti paleodemografske i paleopatološke karakteristike stanovništva koje je od 8. do 11. st. (Cetinić, 1998) obitavalo na području nalazišta Stranče–Gorica, te na temelju tih karakteristika pokušati odrediti eventualnu pripadnost te zajednice krugu starohrvatskih populacija.

Materijal i metode

Osteološki materijal s nalazišta Stranče–Gorica analiziran u ovom radu otkopan je tijekom 1993, 1995. i 1997. godine. Uporaba groblja na temelju se arheološke građe može podijeliti u dva horizonta: prvi horizont traje od sredine 8. do u prvu polovicu 9. st., a drugi horizont traje do kraja 11. st. (Cetinić, 1998).

Nakon iskopavanja prikupljen je osteološki materijal prevezen u laboratorij Odsjeka za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, gdje je pažljivo opran, signiran i, tamo gdje je to bilo moguće, rekonstruiran. Za svaki analizirani kostur napravljena je inventura uščuvanih kostiju, zglobnih ploha i zuba, određen je spol, procijenjena doživljena starost te evidentirana prisutnost eventualnih patoloških promjena, a tamo gdje je bilo moguće izračunata je i prosječna visina.

Spol je određen na temelju morfoloških razlika koje su prisutne u kosturima muškaraca i žena. Najvažnije se razlike nalaze u zdjelici (Phenice, 1969; Kimura, 1982; Krogman i Iscan, 1986; Sutherland i Suchey, 1991), i te su razlike uzimane u obzir kad god je to bilo moguće. U slučajevima kada zdjelica nije bila uščuvana, oslanjali smo se na druge kranijalne i postkranijalne morfološke razlike (Bass, 1995). Posebno su se korisnima pokazale diskriminantne funkcije za određivanje spola odraslih osoba na temelju dimenzija bedrene (Šlaus, 1997) i goljenične kosti (Šlaus i Tomičić, 2005). Spol djece nije određivan.

Doživljena starost određena je na temelju više čimbenika: stupnja srastanja kranijalnih šavova (Meindl i Lovejoy, 1985), promjena na pubičnoj simfizi (Gilbert i McKern, 1973; Brooks i Suchey, 1990), promjena na aurikularnoj plohi crijevne kosti (Lovejoy i sur., 1985), promjena na sternalnim krajevima rebara (Iscan i sur., 1984, 1985) te prisutnosti degenerativnih promjena na zglobnim plohama dugih kostiju i kralješaka (Pfeiffer, 1991). Starost dječjih kostura procijenjena je na temelju promjena koje nastaju tijekom formiranja i nicanja mliječnih i stalnih zubi, na temelju stupnja osifikacije kostiju (spajanje epifiza s dijafizama) i dužine dijafiza dugih kostiju (Morrees i sur., 1963; Fazekas i Kosa, 1978; Bass, 1995; Scheuer i Black, 2000). U svim je analizama korišten najveći mogući broj kriterija kako bi se anulirao efekt loše uščuvanosti nekih kostura. Starost odraslih osoba dana je u rasponu od pet godina (npr. 20 do 25), dok je starost djece dana u rasponu od jedne do tri godine.

Svi su kosturi analizirani s obzirom za moguću prisutnost sljedećih patoloških pro-

mjena: dentalnih patologija (alveolarne bolesti, karijesi), pokazatelja subadultnog stresa (hipoplazije zubne cakline, *cribra orbitalia*), Schmorlovih defekata na kralješcima, osteoartritis na kralješcima i glavnim zglobovima, periostitisa i trauma. Te su patologije odabrane iz sljedećih razloga:

- 1) sve se navedene promjene mogu relativno lako prepoznati makroskopskom analizom osteološkog materijala te
- 2) kumulativno, navedene patologije daju dobar uvid u kvalitetu i uvjete života analizirane populacije. U nastavku teksta dan je kratak opis spomenutih patologija i objašnjen način na koji su evidentirane.

Alveolarne bolesti za potrebe su ovog rada definirane kao prisutnost periodontalnog ili periapikalnog apscesa ili zaživotni gubitak zuba.

Zubni je karijes zarazna bolest koju karakterizira demineralizacija anorganskog dijela i uništenje organskog dijela zuba. Oboljenje je zarazno i prenosivo, a po svojoj je prirodi progresivno jer održavanje istih uvjeta koji su doveli do pojave karijesa u konačnici dovodi do potpunog uništenja zuba (Pindborg, 1970). Zubni se karijes na arheološkom materijalu lako prepoznaje po karakterističnim defektima koje stvara na kruni ili korijenu zuba. Prisutnost karijesa dijagnosticirana je makroskopski, pod jakim svjetlom, uz pomoć dentalne probe. Karijes je dijagnosticiran samo ako je ustanovljen jasni defekt zubne cakline. Kod svakog karijesa zabilježen je položaj defekta, koji je mogao biti: okluzalan (na griznoj plohi zuba), bukalan (na strani zuba okrenutoj prema unutrašnjoj strani obraza), lingvalan (na strani zuba okrenutoj prema jeziku), interproksimalan (na strani zuba okrenutoj prema susjednom zubu) te na korijenu zuba.

Hipoplazija zubne cakline prepoznaje se kao makroskopski defekt na površini zubne cakline (Sarnat i Schour 1941, 1942; Pindborg, 1970). Riječ je o subadultnom poremećaju koji nastaje uslijed akutnih, vremenski ograničenih stresova i najčešće se povezuje s gladovanjem, nedostatkom A, C i D-vitamina, s prisutnošću anemije i psihičkom i/ili fizičkom traumom (Kreshover, 1960; Goodman i sur., 1980; Goodman i Armelagos, 1985; Goodman i Rose, 1991). Hipoplaziju karakterizira nedovoljna debljina zubne cakline, a najčešće se pojavljuje u dvama oblicima:

- 1) kao niz tankih paralelnih linija s labijalne strane zuba (linearna hipoplazija) ili
- 2) kao plitke jamice na zubnoj caklini.

Hipoplazija zubne cakline pouzdan je pokazatelj nespecifičnog stresa tijekom djetinjstva (od rođenja do po prilici 13. godine života, tj. u razdoblju stvaranja zubne cakline). Prema kriterijima koje su predložili Goodman i Rose (1990), u analizu su uključene samo one osobe kod kojih je dobro uščuvan barem jedan centralni sjekutić gornje čeljusti te barem jedan očnjak gornje i donje čeljusti. Podaci o učestalosti hipoplazije zubne cakline prikupljeni su samo kod odraslih osoba.

Cribra orbitalia prepoznaje se kao porozna, blago ispupčena kost na gornjim svodovima orbita. Nastaje uslijed hipertrofije diploë, što uzrokuje stanjivanje i porozitet

vanjskog korteksa kosti, a smatra se posljedicom anemije uzrokovane nedostatkom željeza koju uzrokuju sljedeći čimbenici: neadekvatna prehrana, endemični parazitiizam, nehigijenski uvjeti života ili kronična gastrointestinalna oboljenja (Hengen, 1971; Carlson i sur., 1974; El-Najjar, 1976; Mensforth i sur., 1978; Stuart-Macadam, 1985). Promjena se može uočiti kod odraslih osoba i kod djece, a može biti u aktivnom ili zaraslom stanju. Zarasla se i aktivna *cribra orbitalia* razlikuju po površini kosti koja je zahvaćena, po promjeru šupljina koje nastaju i po debljini porozne kosti. Zarasla *cribra orbitalia* obično pokriva manju površinu od aktivne i ima sitne, remodelirane šupljine koje ne strše iznad razine korteksa kosti. Aktivna *cribra orbitalia* pokriva veću površinu kosti, a šupljine koje nastaju uslijed hipertrofije koštane srži većeg su promjera od šupljina koje se vide u zaraslom obliku i vidljivo strše iznad korteksa kosti. Istraživanja arheoloških populacija iz različitih dijelova svijeta pokazala su da se aktivni oblici *cribrae orbitaliae* gotovo isključivo pojavljuju kod djece (Mensforth i sur., 1978; Walker, 1986; Mittler i Van Gerven, 1994). Kod odraslih osoba *cribra orbitalia* uglavnom je zarasla i remodelirana. Ta demografska distribucija stoga jasno pokazuje da je *cribra orbitalia* osteološka reakcija na anemiju koja se razvija tijekom djetinjstva (Stuart-Macadam, 1985). Prisutnost *cribrae orbitaliae* procijenjena je kod onih osoba koje su imale potpuno ušćuvanu barem jednu orbitu. Sve raspoložive lubanje analizirane su makroskopski, pod jakim svjetlom, kako bi se utvrdila prisutnost ili odsutnost *cribrae orbitaliae*, nakon čega su isključeni slučajevi u kojima su lezije na orbitama nastale postmortalno (najčešće zbog kiselosti tla ili ljudskog djelovanja). Tijekom analize podrobnije je bilježena jačina poremećaja (blago, umjereno, jako), kao i stanje u trenutku smrti (aktivno ili zaraslo), po kriterijima koje su predložili Mittler i Van Gerven (1994) te Mensforth i sur. (1978).

Schmorlovi defekti morfološki se prepoznaju kao plitki okrugli ili bubrežasti defekti, promjera obično ne većeg od jednog centimetra, na superiornoj ili inferiornoj plohi tijela kralješka. Nastaju uslijed prolapsa intervertebralnog diska u tijelo kralješka, a prisutnost se tih defekata obično povezuje s jakim mehaničkim opterećenjima kralješnice (Schmorl i Junghanns, 1971).

Osteoartritične promjene na kralješcima mogu se razviti na dvama mjestima: na zglobnim nastavcima te na superiornim i inferiornim rubovima tijela kralješka. Promjene koje nastaju obuhvaćaju pojavu mikroporoziteta ili makroporoziteta te pojavu vertikalno orijentiranih koštanih izraslina (osteofita), koji u težim oblicima mogu uzrokovati koštano spajanje dvaju ili više kralješka u jedan koštani blok.

Traume su za potrebe ovog rada definirane kao prijelomi (frakture) koji su posljedica djelovanja sile ili kontakta s oštrim ili tupotvrdim predmetima. Eventualna prisutnost trauma analizirana je na dugim kostima (ključne, nadlaktične, palčane, lakatne, bedrene, goljenične i lisne kosti). Duge su kosti uzete u obzir za analizu samo ako su imale ušćuvane dvije trećine dijafize, kao i superiorne i inferiorne zglobne plohe. Glava je uključena u analizu samo ako su sve kosti svoda lubanje i lica bile ušćuvane. Prisutnost je trauma ustanovljena makroskopskom analizom, koja je

obuhvaćala provjeru bilateralne asimetrije kostiju, angularnih deformiteta i prisutnosti koštanih kalusa. Budući da su traume kod djece općenito iznimno rijetke, analizom su obuhvaćene samo odrasle osobe.

Zarazne su bolesti u arheološkim populacijama bile vodeći uzrok smrti, posebno tijekom najranijeg djetinjstva (Ortner, 2003). Većina zaraznih bolesti prisutnih u arheološkim populacijama ima nespecifično podrijetlo, što znači da su patološke promjene bile izazvane različitim mikroorganizmima čija etiologija nije poznata. Patološka promjena koja zahvaća vanjsku (periostalnu) površinu kosti zove se periostitis, a periostalne reakcije uzrokovane stafilokokima i streptokokima nastaju kao posljedica uzdignuća vanjskog fibroznog omotača periosta, do čega dolazi uslijed kompresije i širenja krvnih žila (Jaffe, 1972). To može uzrokovati subperiostalno krvarenje, što smanjuje dotok krvi u kost, a ovisno o toksičnosti patogena i vremenskom trajanju bolesti, periost može umrijeti ili nastaviti normalan rast kada se uzročni proces smiri. Periostalne reakcije prouzročene zaraznim bolestima najčešće su generalizirane, destruktivne i bilateralne, za razliku od periostitisa prouzročenog traumama koji je u većini slučajeva lokaliziran, pojavljuje se na malim površinama i nije destruktivan (Ortner, 2003). S obzirom na fragmentiranost osteološkog materijala iz Stranča, eventualna je pojava nespecifičnog periostitisa dijagnosticirana kod svih kostura, bez obzira na stupanj ušćuvanosti.

Prosječna visina odraslih osoba s nalazišta Stranče – Gorica izračunata je prema nacupcima Martina i Sallera (1957). Za računanje prosječne visine korištena je najveća dužina bedrenih kostiju odraslih osoba, a iz uzorka su eliminirane fragmentirane kosti i kosti na kojima su bile prisutne jasne patološke promjene (npr. traume). Visina je izračunata uz pomoć regresijskih formula koje su razvili Trotter i Gleser (1952).

Za uzorak iz Stranča prezentiran je grafikon sa stopom smrtnosti za čitavu populaciju. Stopa smrtnosti (dx) računa se uz pomoć slijedeće formule:

$$dx = Dx/ukupan\ broj\ umrlih \times 100$$

Pri tome je broj umrlih (Dx) stvaran broj osoba koje su umrle tijekom razdoblja x, a postotak umrlih ili stopa smrtnosti (dx) relativan je broj osoba koje su umrle tijekom vremenskog raspona x, ili vrijednost Dx izražena kao postotak ukupnog broja u analiziranom uzorku.

S obzirom na to da većina podataka dobivenih antropološkom analizom osteoloških uzoraka iz Stranča nema normalnu distribuciju, za određivanje su statističke značajnosti razlika dobivenih rezultata korištene neparametrijske metode. Razlike u prosječnim doživljenim starostima između muškaraca i žena testirane su pomoću neparametrijskog Kruskal–Wallis testa. Razlike u učestalosti pokazatelja subadultnog stresa, dentalnih patologija, zaraznih bolesti, trauma i pokazatelja fizičkog rada između djece i odraslih te između muškaraca i žena iz Stranča testirane su pomoću χ^2 testa, a u slučajevima kada je to bilo potrebno, korištena je Yatesova korekcija. Prilikom svih statističkih izračuna i testova korišten je statistički računalni program SPSS 10.0 for Windows.

Rezultati

Rezultati antropološke analize po pojedinim grobovima prikazani su u nastavku teksta.

Grob 110

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Robusne su, s gustom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 1.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 25 do 30 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 7, 8, 9. i 11. prsnom kralješku.

Grob 111

Tafonomija: kosti su srednje dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 1.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 40 do 45 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: blaga zarasla *cribra orbitalia* u lijevoj orbiti. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na 7. vratnom kralješku.

Grob 112

Tafonomija: kosti su srednje dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 1.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: blaga zarasla *cribra orbitalia* u desnoj orbiti. Schmorlovi defekti na 6, 8, 9, 11. i 12. prsnom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na 6, 7, 8, 9. i 12. prsnom i 2. slabinskom kralješku. Stara depresijska fraktura prisutna je na desnoj strani donje čeljusti, ispod prvog sjekutića; trauma je ovalna oblika veličine 12 x 7 mm, sa zaobljenim remodeliranim rubovima.

Slika 1.

Slika 2.

Grob 113

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 1.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 40 do 45 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: jaki degenerativni OA (osteofiti) na desnom kuku (slika 1). Antemortalna fraktura na distalnoj trećini dijafize desne palčane kosti; trauma se očituje malim remodeliranim kalusom, blagim posteriornim pomakom (slika 2) i dobro remodeliranim linijama frakture na distalnoj zglobnoj plohi; kao posljedica traume prisutan je blagi traumatski OA (osteofiti). Antemortalna fraktura na distalnoj trećini dijafize lijeve palčane kosti; trauma se očituje malim remodeliranim kalusom i dobro remodeliranim linijama frakture na distalnoj zglobnoj plohi; kao posljedica traume prisutan je blagi traumatski OA (osteofiti). Blagi zarasli periostitis na desnoj lisnoj kosti.

Slika 1.

Jaki degenerativni osteoartritis (osteofiti) na glavi desne bedrene kosti. Grob 113.

Slika 2.

Antemortalna fraktura desne palčane kosti s posteriornim pomakom. Grob 113.

Grob 114

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, smeđe boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 2.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 3,5 do 4,5 godine, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuvanom uzorku.

Grob 115

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svijetle boje, robusne, s gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 2.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 18 do 20 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja stalnih zubi i stupnja spojevnosti epifiza s dijafizama dugih kostiju.

Patološke promjene: Schmorlov defekt na 10. prsnom kralješku. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 116

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, smeđe boje, izrazito gracilne, s gustom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 2.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 6,5 do 7,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuvanom uzorku.

Grob 117

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svijetle boje, gracilne, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 3.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 40 do 45 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 6, 7, 8, 9, 10, 11. i 12. prsnom te 1, 2, 3, 4. i 5. slabinskom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na 2, 4. i 5. slabinskom kralješku.

Grob 118

Tafonomija: kosti su odlično ušćuvane, svjetložute boje. Izrazito su gracilne, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Prisutni su tragovi oksidacije metala na lijevoj strani gornje i donje čeljusti, lijevoj ključnoj kosti i kostima desne šake. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 3.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje, morfologije donje čeljusti i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 119

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima na korteksu. Gracilne su, s gustom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 3.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 30 do 35 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blaga zarasla *cribra orbitalia* u orbitama. Jaki degenerativni OA (eburnacija) na lijevom koljenu. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 120

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje i izrazito su gracilne. Prisutni su tragovi oksidacije metala na lijevoj strani gornje i donje čeljusti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 4.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 7,5 do 8,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: blagi zarasli periostitis na desnoj goljeničnoj kosti.

Grob 121

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Prisutni su tragovi oksidacije metala na desnoj strani donje čeljusti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 3.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije donje čeljusti i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: nisu prisutne na ušćivanom materijalu.

Grob 122

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 4.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 5,5 do 6,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: blagi zarasli periostitis na goljeničnim kostima.

Grob 123

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetlosmede boje, gracilne, s gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 5.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje, morfologije donje čeljusti i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 8, 9, 10. i 12. prsnom te 1. slabinskom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na 5. slabinskom kralješku.

Grob 124

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, svjetlosmede boje s relativno loše očuvanim korteksom. Gracilne su, s izuzetno rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 5.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 50 do 55 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blaga zarasla *cribra orbitalia* u orbitama. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na ramenima, desnom laktu, 7. vratnom te 10. i 11. prsnom kralješku. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 125

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, svjetlosmede boje s loše očuvanim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 5.

Spol: muški, na temelju morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju istrošenosti griznih ploha zuba, stupnja srastanja kranijalnih šavova i gustoće trabekularne kosti.

Patološke promjene: blagi zarasli periostitis na lijevoj goljениčnoj i lisnoj kosti. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 126

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, tamnosmeđe boje, robusne, s vrlo rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 5.

Spol: muški, na temelju morfologije lubanje, morfologije donje čeljusti i opće robusnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 55 do 60 godina, na temelju istrošenosti griznih ploha zuba, stupnja srastanja kranijalnih šavova i gustoće trabekularne kosti.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 127

Tafonomija: kosti su vrlo slabo ušćuvane, tamnosmeđe boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 6.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 1,5 do 2,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 128, osoba A

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, svjetložute boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 6.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 4 do 5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 128, osoba B

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, tamnosmeđe boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 6.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 2 do 3 godine, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 129, osoba A

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 6.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 45 do 50 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 129, osoba B

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje. Izrazito su robusne, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 7.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 40 do 45 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na ramenima i 3. vratnom kralješku.

Grob 130

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje. Robusne su, s gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 7.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 30 do 35 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 7, 8. i 10. prsnom kralješku. Blaga zarašla *cribra orbitalia* u desnoj orbiti. Antemortalna depresijska fraktura na desnoj strani čeone kosti, cca. 11 mm anteriorno od koronalnog šava; trauma je ovalna oblika veličine 15 x 10 mm, s dobro remodeliranim rubovima i blago porotičnim dnom. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 131

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 7.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije donje čeljusti i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 45 do 50 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na lopaticama i 5. slabinskom kralješku. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 132

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Izrazito su gracilne, s gustom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 8.

Spol: riječ je o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 9,5 do 10,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i trajnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 133

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, svjetlosmeđe boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 7.

Spol: riječ je o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 3,5 do 4,5 godine, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i trajnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 134

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, smeđe boje. Gracilne su, s gustom trabekularnom kosti i razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 8.

Spol: ženski, na temelju morfologije donje čeljusti i opće gracilnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 16 do 18 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja stalnih zuba i stupnja srastanja epifiza s dijafizama dugih kostiju.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Grob 135, osoba A

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 8.

Spol: muški, na temelju morfologije lubanje i opće robusnosti kostiju.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju odsustva degenerativnih promjena na kostima, istrošenosti griznih ploha zuba i gustoće trabekularne kosti.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuванom uzorku.

Slika 3. Antemortalna depresijska fraktura desne strane čeone kosti.
Grob 135, osoba B.

Grob 135, osoba B

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, smeđe boje. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 9.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na desnom ramenu, 6, 7. i 8. prsnom te 5. slabinskom kralješku. Schmorlov defekt na 1. slabinskom kralješku. Antemortalna depresijska fraktura na desnoj strani čeone kosti; trauma se očituje po naglašenu polumjesečastom udubljenju veličine 27 x 12 mm; svod lubanje nije probijen, ali je od jačine udarca endokranijalna ploha kosti naglašeno izbočena u frontalni režanj; od vrha izbočenja prostire se linija frakture, koja završava na posteriornoj strani desne orbite (slika 3). Na lijevoj strani čeone kosti, cca 30 mm superiorno od lijeve orbite, nalazi se veliki litički defekt dimenzija 43 x 36 mm, blago četvrtastog oblika.

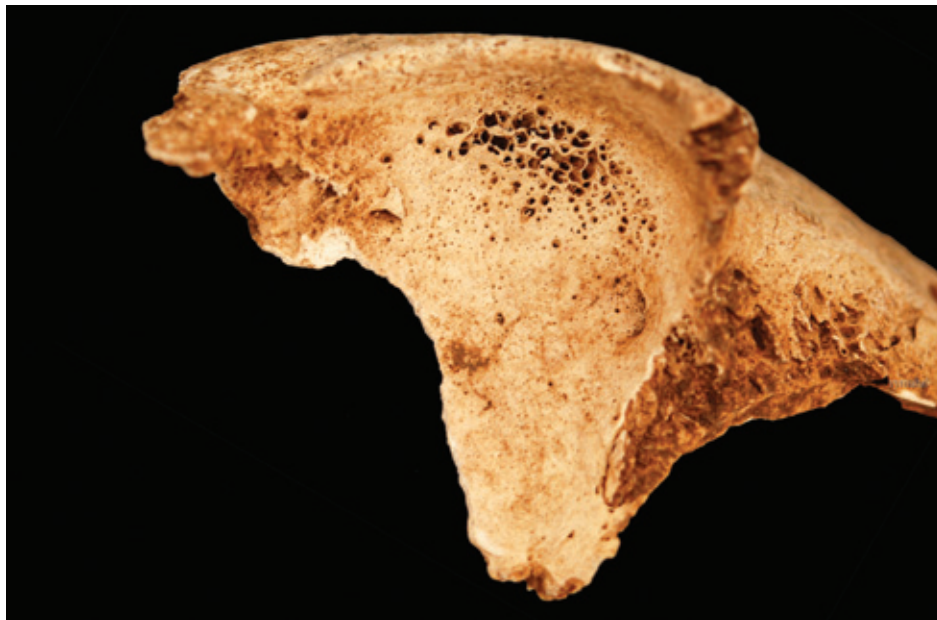
Grob 136

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, smeđe boje. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 9.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 45 do 50 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na laktovima, desnom koljenu, 11. i 12. prsnom te 1, 2, 3, 4. i 5. slabinskom kralješku. Schmorlovi defekti na 10. prsnom i 4. slabinskom kralješku. Stara, loše zarasla fraktura treće metatarzalne kosti desnog stopala; trauma se očituje velikim, loše remodeliranim kalusom bez znakova upalnog procesa.

Slika 4. Umjerena zarasla *cribra orbitalia* u lijevoj orbiti. Grob 137.

Grob 137

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetlosmeđe boje. Robusne su, s vrlo gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 9.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 18 do 20 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja stalnih zuba i stupnja srastanja epifiza s dijafizama dugih kostiju.

Patološke promjene: umjerena zarasla *cribra orbitalia* u lijevoj orbiti (slika 4). Schmorlovi defekti na 7. i 10. prsnom te 1. slabinskom kralješku. Blagi aktivni periostitis na bedrenim kostima; blagi zarasli periostitis na goljeničnim kostima te 2. i 3. rebru. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 138

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje. Robusne su, s gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 9.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 18 do 20 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja stalnih zuba i stupnja srastanja epifiza s dijafizama dugih kostiju.

Patološke promjene: umjerena zarasla *cribra orbitalia* u orbitama. Umjereni zarasli periostitis na goljeničnim kostima.

Grob 139

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, žute boje. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 10.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: nisu prisutne na ušćuванom materijalu.

Grob 140

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, svjetložute boje i izrazito su gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 10.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 8,5 do 9,5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: blaga zarasla *cribra orbitalia* u orbitama. Blagi zarasli periostitis na goljeničnim kostima; blagi aktivni periostitis na 3, 4, 5. i 11. desnom rebru.

Grob 141

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje s naglašenim postmortalnim oštećenjima korteksa. Gracilne su, s rijetkom trabekularnom kosti. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 10.

Spol: ženski, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 40 do 45 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 3. i 4. slabinskom kralješku.

Grob 142

Tafonomija: kosti su loše ušćuvane, svjetložute boje. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 11.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 50 do 55 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: umjereni degenerativni OA (porozitet) na 3. vratnom kralješku; jaki degenerativni OA (osteofiti i eburnacija) na desnom kuku. Antemortalna fraktura 5. desnog rebra; trauma se očituje po plitkom udubljenju veličine 13 x 8 mm, čiji su rubovi remodelirani; nisu prisutni znakovi upalnog procesa.

Grob 143

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetložute boje. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 11.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 10, 11. i 12. prsnom te 1, 3. i 4. slabinskom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na koljenima te 5. slabinskom kralješku. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

Grob 144

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetlosmeđe boje. Robusne su, s vrlo gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 11.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 18 do 20 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja stalnih zuba i stupnja srastanja epifiza s dijafizama dugih kostiju.

Patološke promjene: blagi aktivni periostitis na bedrenim kostima i lijevoj goljeničnoj kosti.

Grob 145

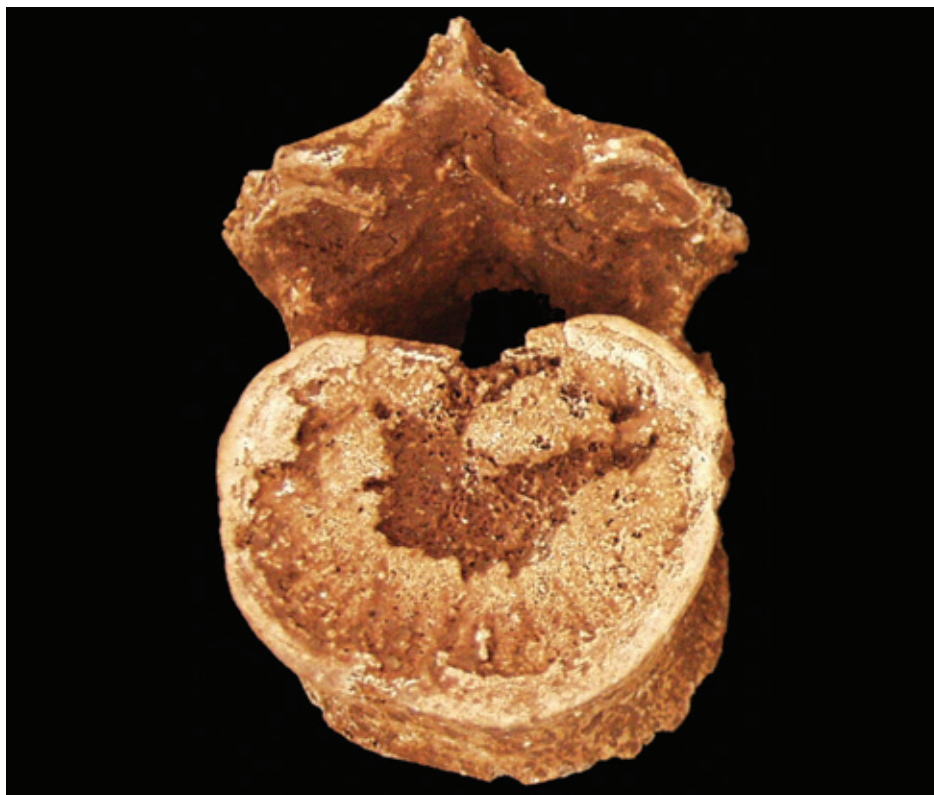
Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, žute boje. Robusne su, s gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 11.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 25 do 30 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: jaka zarasla *cribra orbitalia* u lijevoj orbiti. Schmorlovi defekti na 5, 7, 8, 9. i 12. prsnom te 2. i 3. slabinskom kralješku (slika 5). Blagi zarasli periostitis na lijevoj goljeničnoj kosti.

Slika 5. Schmorlov defekt na 2. slabinskom kralješku. Grob 145.

Grob 146

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, tamnosmede boje. Robusne su, s vrlo rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 12.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 50 do 55 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: Schmorlovi defekti na 8. i 9. prsnom te 2. i 3. slabinskom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na lijevom laktu te 2. i 3. slabinskom kralješku. Blagi zarasli periostitis na lijevoj bedrenoj i lijevoj goljeničnoj kosti.

Grob 147

Tafonomija: kosti su vrlo loše ušćuvane, tamnosmede su boje i izrazito gracilne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 12.

Spol: radi se o kosturu djeteta.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 4 do 5 godina, na temelju kronologije nicanja i razvoja mliječnih i stalnih zubi.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćivanom uzorku.

Slika 6. Blagi zarasli periostitis na desnoj goljениčnoj kosti. Grob 148.

Grob 148

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, žute boje. Robusne su, s rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 12.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 35 do 40 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene Schmorlovi defekti na 7. i 8. prsnom te 1. slabinskom kralješku. Blagi degenerativni OA (osteofiti) na 3, 5. i 6. prsnom te 3. i 4. slabinskom kralješku; jaki degenerativni OA (osteofiti) na desnom kuku. Blagi zarasli periostitis na goljениčnim kostima (slika 6). Antemortalna fraktura na srednjoj trećini 6. desnog rebra, koja se očituje po blagu zadebljanju kosti bez pomaka i znakova upalnog procesa.

Grob 149

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, svjetlosmeđe boje. Robusne su, s vrlo gustom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 12.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

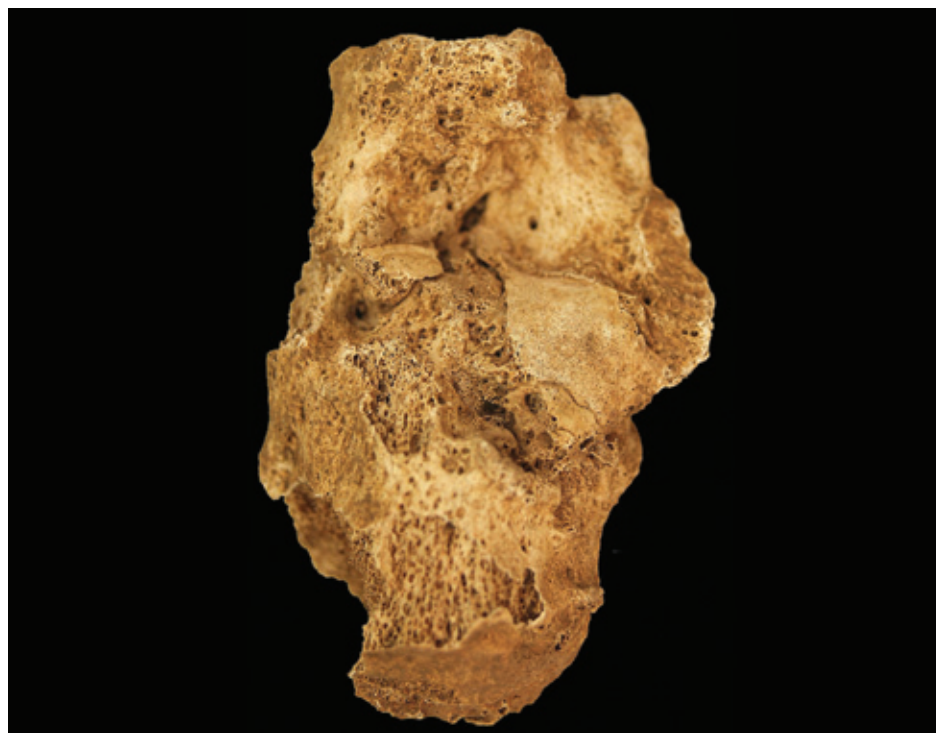
Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 20 do 25 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti.

Patološke promjene: nisu prisutne u ušćuvanom uzorku.

Grob 150

Tafonomija: kosti su dobro ušćuvane, žute boje. Robusne su, s vrlo rijetkom trabekularnom kosti i dobro razvijenim korteksom. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 13.

Slika 7. Antemortalna fraktura lijeve petne kosti. Grob 150.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 50 do 55 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na desnom laktu te na 4. slabinskom kralješku; umjereni degenerativni OA (porozitet) na 3. i 10. prsnom kralješku. Schmorlov defekt na 4. slabinskom kralješku. Antemortalna fraktura lijeve petne kosti s masivnim kalusom i znakovima upalnog procesa (zarasli periostitis) (slika 7); na zglobnoj plohi na koju se naslanja kuboidna kost vidljiva je linija frakture duljine 16 mm; kao posljedica frakture prisutan je blagi traumatski OA (osteofiti).

Grob 151

Tafonomija: kosti su vrlo dobro ušćuvane, žute boje, izrazito robusne. Inventar zubi s eventualnim patologijama prikazan je u Tabli 13.

Spol: muški, na temelju morfologije zdjelične kosti, morfologije lubanje i morfologije donje čeljusti.

Starost u trenutku smrti: doživljena starost u trenutku smrti procijenjena je na 45 do 50 godina, na temelju morfologije aurikularne plohe zdjelične kosti i morfologije sternalnih krajeva rebara.

Patološke promjene: blagi degenerativni OA (osteofiti) na koljenima, 12. prsnom te 1. i 4. slabinskom kralješku. Schmorlovi defekti na 5. i 6. prsnom kralješku. Linearna hipoplazija zubne cakline na zubima.

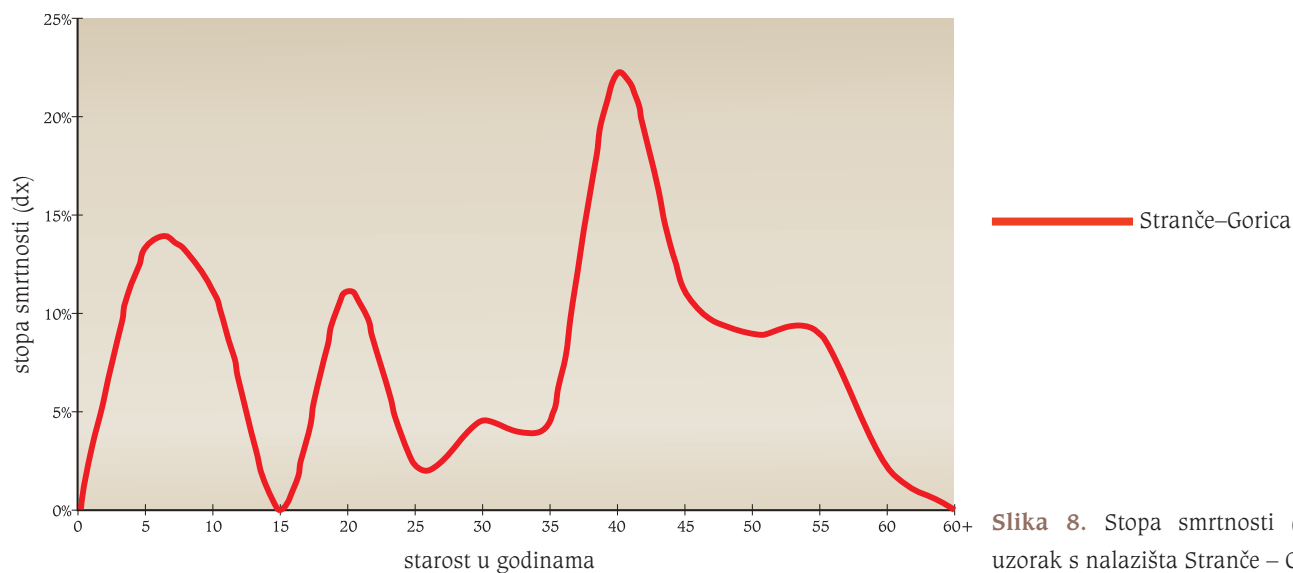
* * *

Skeletni uzorak s nalazišta Stranče – Gorica sastoji se od 45 osoba, od kojih je 11 (24,4%) djece, 12 (26,7%) žena i 22 (48,9%) muškarca (tablica 1). Žene su živjele nešto dulje od muškaraca (39,1 naprama 35,9 godina), ali razlika nije statistički značajna. Najveća smrtnost odraslih osoba prisutna je između 36. i 40. godine, kada umire 29,4% odraslih osoba (10/34) (slika 8). U analiziranom uzorku niti jedna osoba nije doživjela više od 60 godina starosti.

Tablica 1. Distribucija spola i starosti u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

Starost	Djeca	Žene	Muškarci
0-1			
2-5	6		
6-10	5		
10-15			
15-20		1	4
20-25			1
25-30			2
30-35		1	1
35-40		4	6
40-45		3	2
45-50		2	2
50-55		1	3
55-60			1
60+			
Ukupno	11	12	22
Prosječna starost ¹		x = 39,1 (sd=8,9)	x = 35,9 (sd=12,6)

¹ Prosječna starost u trenutku smrti izračunata je koristeći prosječnu vrijednost za svaku dobnu kategoriju (npr. 38 godina za dobnu kategoriju od 36 do 40 godina) i 65 godina za dobnu kategoriju 60+.

Slika 8. Stopa smrtnosti (dx) za uzorak s nalazišta Stranče – Gorica.

Ukupna učestalost alveolarnih bolesti u Stranču iznosi 12,2% (100/818). Kod djece alveolarna oboljenja nisu prisutna (tablica 2), dok kod odraslih osoba učestalost alveolarnih bolesti iznosi 13,3% (100/750). U uzorku iz Stranča žene pokazuju nešto veću učestalost alveolarnih bolesti u odnosu na muškarce (14,4% naprama 12,8%), ali razlika nije statistički značajna. Jasno je međutim vidljivo značajno povećanje alveolarnih bolesti kod starijih osoba: učestalost alveolarnih bolesti kod mladih osoba (između 16 i 35 godina) iznosi 0,8% (2/242), a kod starijih osoba (iznad 35 godina) 19,3% (98/508). Ta razlika jest statistički značajna ($\chi^2=46,779$; $P<0,001$).

Tablica 2. Učestalost alveolarnih bolesti u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

1
A = broj alveola zahvaćenih periodontalnim ili periapikalnim apcesom ili antemortalnim gubitkom zuba.
2
O = broj pregledanih alveola.
3
% = % od alveola zahvaćenih periodontalnim ili periapikalnim apcesom ili antemortalnim gubitkom zuba.
4
mlade odrasle osobe = osobe između 16 i 35 godina starosti; starije odrasle osobe = osobe starije od 35 godina.

Dobna kategorija	Djeca		Žene		Muškarci	
	A ¹ /O ²	% ³	A/O	%	A/O	%
Mlade odrasle osobe ⁴			0/50	0,0	2/192	1,0
Starije odrasle osobe			36/200	18,0	62/308	20,1
Ukupno	0/68	0,0	36/250	14,4	64/500	12,8

Ukupna učestalost karijesa (tablica 3) u populaciji iz Stranča iznosi 6,9% (52/753). Učestalost karijesa kod djece izrazito je niska (1,3%), dok kod odraslih osoba ona iznosi 8,4% (50/595). Žene na nalazištu Stranče imaju veću učestalost karijesa nego muškarci (11,0% naprama 7,1%), ali razlika nije značajna. Kao i kod alveolarnih bolesti, jasno je vidljivo povećanje učestalosti karijesa s doživljenom starošću: kod mladih osoba učestalost karijesa iznosi 5,4% (12/222), a kod starijih osoba 10,2% (38/373), što predstavlja granično neznačajnu razliku ($\chi^2=3,537$; $P=0,06$).

Tablica 3. Učestalost karijesa u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

1
A = broj zuba zahvaćenih karijesom.
2
O = ukupan broj analiziranih zuba.
3
% = % od zuba zahvaćenih karijesom.
4
mlade odrasle osobe = osobe između 16 i 35 godina starosti; starije odrasle osobe = osobe starije od 35 godina.

Dobna kategorija	Djeca		Žene		Muškarci	
	A ¹ /O ²	% ³	A/O	%	A/O	%
Mlade odrasle osobe ⁴			4/49	8,2	8/173	4,6
Starije odrasle osobe			18/151	11,9	20/222	9,0
Ukupno	2/158	1,3	22/200	11,0	28/395	7,1

Kod pet odraslih osoba iz Stranča (dvije žene i tri muškarca; grobovi 117, 125, 129B, 141, 146) prisutna je jaka abrazija okluzalnih ploha zuba, na gornjoj i donjoj čeljusti, a najjače je izražena na kutnjacima. Jaka abrazija kod tih je osoba praćena pojavom interproksimalnih karijesa i alveolarnih apsesa.

Učestalost hipoplazije zubne cakline (HZC) u uzorku iz Stranča prikazana je u tablici 4. Ukupna učestalost HZC iznosi 25,3% (20/79), a hipoplastični se defekti najčešće pojavljuju na očnjacima donje čeljusti (32,3%).

Tablica 4. Učestalost hipoplazije zubne cakline u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

Zub	N ¹	NsHZC	%sHZC
Maksilarni S1 ²	20	4	20,0
Maksilarni O	28	6	21,4
Mandibularni O	31	10	32,3

1
N = broj analiziranih zuba; NsHZC = broj zuba s jednim ili više HZC; %sHZC = % od N s jednim ili više HZC.

2
S = sjekutić; O = očnjak.

Cribra orbitalia u uzorku je iz Stranča prisutna na 9 od 24 ušćuvanih čeonih kostiju (37,5%). Učestalost kod djece iznosi 33,3%, dok kod odraslih osoba učestalost *cribrae orbitaliae* iznosi 38,1% (8/21) (tablica 5). Odrasle osobe kod kojih je uočena *cribra orbitalia* živjele su 7,3 godina kraće od osoba koje nemaju tu patologiju. Premda ta razlika nije statistički značajna, ona jasno svjedoči o pogubnom utjecaju koju je anemija uzrokovana nedostatkom željeza imala na doživljeni životni vijek.

Tablica 5. Učestalost *cribrae orbitaliae* u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

Dob/spol	<i>Cribra orbitalia</i>			Aktivne lezije	
	O ¹	A1 ²	%	A2 ³	% od A ¹
Djeca	3	1	33,3	0	0,0
Odrasli	21	8	38,1	0	0,0
Ukupno	24	9	37,5	0	0,0

1
O = broj analiziranih čeonih kostiju.

2
A1 = broj čeonih kostiju gdje bar jedna orbita pokazuje znakove pojave *cribrae orbitaliae*.

3
A2 = broj čeonih kostiju gdje je *cribra orbitalia* aktivna u trenutku smrti.

Ukupna učestalost Schmorlovih defekata u uzorku iznosi 20,3% (70/344). Muškarci iz Stranča imaju nešto veću učestalost Schmorlovih defekata od žena (21,2% naprama 18,9%; tablica 6), ali razlika nije statistički značajna. Schmorlovi su defekti kod muškaraca učestaliji na prsnim, a kod žena na slabinskim kralješcima.

Tablica 6. Učestalost Schmorlovih defekata u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

	Prsni		Slabinski		Ukupno	
	A ¹ /O ²	%	A/O	%	A/O	%
Žene						
Mlađi odrasli ³	0/16	0,0	0/10	0,0	0/26	0,0
Stariji odrasli	16/77	20,8	8/24	33,3	24/101	23,8
Ukupno	16/93	17,2	8/34	25,5	24/127	18,9
Muškarci						
Mlađi odrasli	15/75	20,0	3/32	9,4	18/107	16,8
Stariji odrasli	20/72	27,8	8/38	21,1	28/110	25,5
Ukupno	35/147	23,8	11/70	15,7	46/217	21,2

1
A = broj kralježaka sa Schmorlovim defektom.

2
O = broj pregledanih kralježaka.

3
mlađi odrasli = osobe između 16 i 35 godina starosti; stariji odrasli = osobe starije od 35 godina.

Učestalosti degenerativnog osteoartrisa na kralješcima prikazana je u tablici 7. Ukupna učestalost OA na kralješcima u Stranču iznosi 8,9% (42/470). Učestalost OA na kralješcima muškaraca gotovo je dva puta veća u odnosu na žene (10,8% naprama 5,5%), i ta je razlika granično neznačajna ($\chi^2=3,157$; $P=0,076$). U obama se spolovima OA najčešće javlja na slabinskim kralješcima. Kao i kod nekih drugih patoloških promjena (alveolarne bolesti, karijesi), prisutna je jasna korelacija između

učestalosti osteoartritisa na kralješcima i doživljene starosti: kod mlađih osoba ta učestalost iznosi 0,0% (0/192), a kod starih 15,1% (42/278), što predstavlja statistički značajnu razliku ($\chi^2=30,02$; $P<0,001$).

Tablica 7. Učestalost degenerativnog osteoartritisa na kralješcima u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

	Vratni		Prsni		Slabinski		Ukupno	
	A ¹ /O ²	%	A/O	%	A/O	%	A/O	%
Žene								
Mlađi odrasli ³	0/12	0,0	0/16	0,0	0/10	0,0	0/38	0,0
Stariji odrasli	2/26	7,7	2/77	2,6	5/24	20,8	9/127	7,1
Ukupno	2/38	5,3	2/93	2,2	5/34	14,7	9/165	5,5
Muškarci								
Mlađi odrasli	0/47	0,0	0/75	0,0	0/32	0,0	0/154	0,0
Stariji odrasli	2/41	4,9	16/72	22,2	15/38	39,5	33/151	21,8
Ukupno	2/88	2,3	16/147	10,9	15/70	21,4	33/305	10,8

1 A = broj kralježaka zahvaćenih osteoartritisom.
2 O = broj analiziranih kralježaka.
3 mladi odrasli = osobe između 16 i 35 godina starosti; stariji odrasli = osobe starije od 35 godina.

U uzorku iz Stranča osteoartritis se kod žena najčešće javlja na ramenima i laktovima, dok na kukovima i koljenima nije prisutan (tablica 8). Kod muškaraca se pak OA javlja u podjednakom omjeru na koljenima, laktima i kukovima, a nešto manje na ramenima. Muškarci pokazuju gotovo dvostruko veću učestalost OA na glavnim zglobovima od žena (14,7% naprama 7,9%), ali razlika nije statistički značajna.

Tablica 8. Učestalost degenerativnog osteoartritisa na glavnim zglobovima u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

	Rame		Lakat		Kuk		Koljeno	
	A ¹ /O ²	%	A/O	%	A/O	%	A/O	%
Žene	2/8	25,0	1/10	10,0	0/11	0,0	0/9	0,0
Muškarci	2/13	15,4	3/18	16,7	2/20	10,0	3/17	17,6
Ukupno	4/21	19,0	4/28	14,3	2/31	6,5	3/26	11,5

1 A = broj zglobova zahvaćenih osteoartritisom.
2 O = broj analiziranih zglobova.

Nespecifični periostitis u Stranču prisutan je kod djece i odraslih osoba (tablica 9). Kod djece je uočen na trima kosturima (27,3% od ukupnog broja dječjih kostura), a u jednom je slučaju riječ o kombinaciji zaraslog periostitisa na goljeničnim kostima i aktivnog periostitisa na rebrima (grob 140). Kod odraslih osoba iz Stranča periostitis je uočen na devet kostura. Najčešće se radi o zaraslom periostitisu, lokaliziranu na području donjih ekstremiteta. Kod dva muškarca (grobovi 137, 144) prisutan je blagi aktivni periostitis na bedrenim kostima, a kod muškarca iz groba 150 prisutan je aktivni periostitis na lijevoj petnoj kosti, koji je nastao kao posljedica frakture petne kosti.

U skeletnom uzorku s nalazišta Stranče – Gorica prisutne su i brojne traumatske ozljede, s tim da su sve uočene na kosturima odraslih muškaraca. Učestalost trauma dugih kostiju iznosi 0,7% (2/282), dok učestalost trauma glave iznosi 6,9% (2/29). Uz traume glave i dugih kostiju prisutne su i traume sitnih kostiju (rebara, petne kosti i kosti stopala). Zanimljiv je slučaj muškarca pokopana u grobu 113, koji je u trenutku

Tablica 9. Učestalost periostitisa u uzorku s nalazišta Stranče – Gorica.

Dob/spol	Periostits			Aktivne lezije	
	O ¹	A1 ²	%	A2 ³	% od A1
Djeca	11	3	27,3	1	33,3
Odrasli	34	9	26,5	3	33,3
Ukupno	45	12	26,7	4	33,3

1

O = broj analiziranih kostura.

2

A1 = broj kostura sa znakovima periostitisa.

3

A2 = broj kostura sa znakovima aktivnog periostitisa.

smrti imao između 40 i 45 godina. Na tom su kosturu uočene dvije traumatske ozljede: 1) antemortalna fraktura distalne trećine dijafize desne palčane kosti, koja se očituje malim remodeliranim kalusom, blagim posteriornim pomakom i dobro remodeliranim linijama frakture na distalnoj zglobnoj plohi; 2) antemortalna fraktura distalne trećine dijafize lijeve palčane kosti, koja se očituje malim remodeliranim kalusom i dobro remodeliranim linijama frakture na distalnoj zglobnoj plohi.

Prosječne visine izračunate su za četiri muškarca i tri žene s nalazišta Stranče – Gorica. Kod muškaraca su evidentirane sljedeće visine: 164,8 cm (grob 135B), 166,4 cm (grob 148), 176,2 cm (grob 130) i 181,8 cm (grob 145). Žene su u prosjeku bile nešto niže od muškaraca: 148,4 cm (grob 124), 161,5 cm (grob 139) i 167,5 cm (grob 123).

Rasprava

Analiza ljudskog osteološkog materijala s nalazišta Stranče – Gorica pruža različite vrste informacija. S jedne strane omogućuje uvid u kvalitetu i uvjete života ljudi koji su naseljavali ovo područje tijekom ranoga srednjeg vijeka, jer se podaci o prosječnim doživljenim starostima i pojavi različitih patoloških stanja ne mogu iščitati iz povijesnih izvora i arheoloških artefakata, pa su se antropološke analize pokazale izvanrednim izvorom informacija o uvjetima života naših predaka. S druge strane na temelju se paleodemografskih i paleopatoloških karakteristika ljudskog skeletnog materijala iz Stranča može pokušati dokučiti eventualna populacijska pripadnost rano-srednjovjekovnih stanovnika Stranča, odnosno sličnost između tog uzorka i drugih starohrvatskih populacija. Takvu pretpostavku podupire i arheološki kontekst nalazišta jer se na temelju načina ukopa i arheološke građe uporaba groblja u Stranču datira od sredine 8. do kraja 11. st. i ono se s pravom može ubrojiti među važnija i bogatija groblja starohrvatskog kulturnog kruga (Cetinić, 1998).

Demografske karakteristike uzorka iz Stranča ne odudaraju od vrijednosti uočenih na drugim srednjovjekovnim nalazištima u Hrvatskoj. Uzorak iz Stranča karakterizira nešto niži udio djece (24,4%) u odnosu na starohrvatski uzorak s nalazišta Konjsko polje – Livade (41,9%; Novak i sur., 2008) i starohrvatski kompozitni uzorak (30,8%; Šlaus, 2006), ali to je najvjerojatnije posljedica činjenice da skeletni materijal iz Stranča potječe iz svega tri sezone iskopavanja, što ne predstavlja reprezentativni uzorak prikupljen s čitavog groblja. Osim toga nešto manji udio djece u Stranču najvjerojatnije je i rezultat tafonomijskih čimbenika, tj. stupnja usčuvanosti skeletnog materijala, koji je na nalazištu Stranče – Gorica bilo osrednji (Cetinić, 1998). Brojni kosturi bili su loše usčuvani, najvjerojatnije zbog pedološkog sastava tla, a prema Ž. Cetinić (1998,

51) "Kod većeg broja ukopa zbog slabe očuvanosti kostura položaj se ruku nije mogao utvrditi". Najpodložnije tom uništenju zasigurno su bile izrazito krhke kosti najmlađe djece (do 1. godine života), čiji skeletni ostaci nisu uočeni u analiziranom uzorku. Inače se udio djece na većini srednjovjekovnih nalazišta u Hrvatskoj kreće od 19% (Šlaus, 2002; Šlaus i sur., 2007), pa do čak 42% (Novak i sur., 2007). No iako je udio djece u Stranču nešto niži u odnosu na ostale starohrvatske uzorke, smrtnost se djece čini izrazito visokom jer četvrtinu uzorka čine osobe koje nisu preživjele 15. godinu života. Tako visoka smrtnost djece najvjerojatnije je posljedica nepoznavanja mikroskopskog svijeta i potencijalne opasnosti od bakterija i virusa, kao i posljedica odsutnosti antibiotika. Inače, u predindustrijskim populacijama najveća je smrtnost djece gotovo uvijek prisutna u najmlađoj starosnoj kategoriji, a u nekim populacijama djeca mlađa od jedne godine čine i do 34% čitavog uzorka (Coale i Demeny, 1966; Acsádi i Nemeskéri, 1970).

U analiziranom uzorku iz Stranča muškaraca je gotovo dvostruko više od žena (22 naprama 12), no to je ponovno posljedica toga što skeletni materijal potječe iz svega tri sezone iskopavanja i sa samo jednog dijela groblja. Inače, na većini srednjovjekovnih grobalja u Hrvatskoj broj je žena i muškaraca podjednak iznosi oko 1:1 (Šlaus, 2002, 2006). Prosječne doživljene starosti u populaciji iz Stranča (žene 39,1 godinu; muškarci 35,9 godina) sukladne su prosječnim starostima u drugim starohrvatskim uzorcima (Šlaus, 2006; Novak i sur., 2008), a jedina je razlika zamjetna u nešto duljem životnom vijeku kod žena iz Stranča, dok su u ostalim uzorcima muškarci živjeli neznatno dulje. Kako bi se rasvijetlile te razlike, potrebna su dodatna istraživanja i analize, no takav je odnos u Stranču najvjerojatnije posljedica malog analiziranog uzorka koji može biti podložan slučajnim statističkim varijacijama.

Učestalost alveolarnih bolesti kod odraslih je osoba u Stranču nešto manja od one u kompozitnom starohrvatskom uzorku (Šlaus, 2006), a gotovo je identična onoj u populaciji iz Konjskog polja (Novak i sur., 2008). No u svim su uzorcima uočeni neki zajednički trendovi. Prvi je trend jasna korelacija između starije životne dobi i veće učestalosti alveolarnih bolesti, pri čemu "starije" osobe imaju bitno veće učestalosti alveolarnih bolesti od "mladih" osoba. Drugi je trend taj da u svim starohrvatskim uzorcima, bez obzira na prosječne doživljene starosti, žene iskazuju nešto veće učestalosti alveolarnih bolesti od muškaraca. Treći, vjerojatno najinteresantniji, jest jasan trend pogoršanja dentalnog zdravlja od kasne antike prema ranome srednjem vijeku. Naime Šlaus (2006) je uočio povećanje učestalosti alveolarnih bolesti kod odraslih osoba od kasnoantičkog razdoblja, kada ono iznosi gotovo 11%, prema ranosrednjovjekovnom razdoblju (kompozitni starohrvatski uzorak), kada ta učestalost iznosi preko 22%. U te se vrijednosti uklapaju i rezultati uočeni na starohrvatskom nalazištu Konjsko polje – Livade (12,4%; Novak i sur., 2008) i vrijednosti prisutne u populaciji iz Stranča (13,3%), što dodatno potvrđuje ranije iznesene pretpostavke. Šlaus (2006) pretpostavlja da je povećanje učestalosti alveolarnih bolesti od kasne antike prema ranome srednjem vijeku rezultat pojačane uporabe zubi kao oruđa i njihova povećanog mehaničkog opterećenja prilikom procesuiranja organskog materijala u srednjem vijeku uslijed gubitka kasnoantičkih tehnologija.

Učestalosti karijesa u Stranču slične su vrijednostima uočenima u drugim analiziranim starohrvatskim uzorcima (Šlaus, 2006; Novak i sur., 2008). Kao i kod alveolarnih bole-

sti, prisutan je jasan trend povećanja učestalosti karijesa s povišenom starošću, tj. "starije" osobe iskazuju značajno veće učestalosti karijesa od "mladih" osoba. Učestalost karijesa u populaciji iz Stranča sugerira prehranu temeljenu pretežno na poljoprivrednim proizvodima, uz tek povremenu uporabu mesa. Razlog povećane učestalosti karijesa u takvim populacijama jest veći udio ugljikohidrata u prehrani: škrob i šećer koji se nalaze u žitu, raži, ječmu i drugim kulturama koje su uzgajane na arheološkim nalazištima odgovorni su za više od pola ukupnih kalorija u prehrani predindustrijskih poljoprivrednih populacija (Guthrie, 1979). Za razliku od toga, prehrana koja je bazirana na lovu sadrži mnogo manje šećera i mnogo više bjelančevina, što smanjuje učestalost karijesa jer sadrži bitno manje ugljikohidrata, povišuje pH vrijednost sline i kraće se vrijeme zadržava u ustima. Sasvim je međutim sigurno da se barem dio prehrane populacije iz Stranča temelji na lovu i uzgoju domaćih životinja, što potvrđuju nalazi životinjskih kostiju i artefakata od kostiju i rogova pronađeni u grobovima iz Stranča. Nešto veća učestalost karijesa kod žena na nalazištu Stranče – Gorica mogla bi biti posljedica kulturnih čimbenika, tj. razlika u načinu i vrsti prehrane između muškaraca i žena. Naime suvremena su istraživanja izoliranih primitivnih populacija (Meehan, 1977; Walker i Hewlett, 1990) pokazala da se žene pretežno bave poslovima u kući i oko nje, te kao posljedicu toga dobivaju manje mesa od muškaraca, koji su poglavito zaduženi za nabavu hrane. Jedan od čimbenika koji je mogao pridonijeti većoj učestalosti karijesa kod žena jest činjenica da se prehrana žena pretežno zasnivala na žitaricama, voću i povrću bogatima ugljikohidratima koji stimuliraju rast bakterija i stvaranje naslaga, što uzrokuje visoke učestalosti karijesa. Drugi čimbenik mogao bi biti taj da su žene tijekom dana ostajale u kući pripremajući hranu, zbog čega su jele više manjih obroka i međuobroka, za razliku od muškaraca, koji su veći dio dana provodili u polju ili sa stokom, pa su najčešće jeli jedan ili dva veća obroka dnevno (Walker i Hewlett, 1990). Suvremena klinička istraživanja ukazala su na korelaciju između čestih međuobroka i povećane učestalosti karijesa (Nizel, 1973; Rowe, 1982).

Jaka abrazija griznih ploha praćena pojavom interproksimalnih karijesa i alveolarnih apscesa kod pet odraslih osoba iz Stranča najvjerojatnije je povezana s vrstom prehrane. Naime arheološke populacije prehranjivale su se nešto tvrdom i manje procesuiranom hranom nego moderne populacije. Takva vrsta ishrane u arheološkim populacijama rezultira jakim trošenjem griznih ploha, koje postaju glatke i manje pogodne za razvoj karijesa od nepravilnih i naboranih griznih ploha kod modernog stanovništva. Zbog jačeg trošenja griznih ploha visina kruna se smanjuje, što uzrokuje kompenzatorni fiziološki rast istrošenog zuba do kontakta s njegovim antagonistom. Taj rast izlaže interproksimalne plohe i korijen zuba, koji zbog toga postaju najčešća mjesta gdje se karijes razvija. Za razliku od toga, u modernim se populacijama, koje se prehranjuju mekšom hranom, karijesi najčešće razvijaju na griznim ploham (Šlaus, 2006). Stoga pojava jake abrazije griznih ploha zuba, praćena pojavom interproksimalnih karijesa, kod određenog broja osoba iz Stranča snažno sugerira nešto tvrđu i slabo procesuiranu hranu koja je snažno utjecala na dentalno zdravlje na ovom nalazištu.

Hipoplazija zubne cakline u Stranču se javlja na svakom četvrtom analiziranom zubu (25,4%). Takva učestalost vrlo je slična učestalosti HZC koja je ustanovljena na nalazištu Konjsko polje (21,4%; Novak i sur., 2008), a nešto je niža od učestalosti koja je prisutna u starohrvatskom kompozitnom uzorku (40,2%; Šlaus, 2006). Ta distribucija

sugerira nešto nižu razinu metaboličkog stresa u analiziranom uzorku. Velike učestalosti hipoplazije zubne cakline karakteristične su za zajednice koje žive sjedilačkim životom i svoju prehranu temelje na poljoprivredi, a nešto manje učestalosti karakteristične su za zajednice čija se prehrana uglavnom bazirala na lovu. Brojna istraživanja (npr. Goodman i sur., 1980; Lanphear, 1990; Larsen i Hutchinson, 1992; Ubelaker, 1992; Malville, 1997) pokazala su da do nagla povećanja učestalosti tog poremećaja dolazi prilikom prijelaza s lovačko-sakupljačke privrede na ekonomiju koja se temelji na poljoprivredi. Vjeruje se da su sjedilački način života, promjene u načinu ishrane i nagli porast stanovništva doveli do značajna povećanja količine stresa, koji se očituje u povećanju učestalosti hipoplastičnih defekata (Cohen i Armelagos, 1984). Stoga relativno mala učestalost hipoplastičnih defekata u Stranču ponovno sugerira da se prehrana te populacije barem jednim dijelom temeljila na lovu i/ili uzgoju domaćih životinja.

Cribra orbitalia danas je prihvaćena kao vrlo pouzdan osteološki pokazatelj subadulturne anemije uzrokovane nedostatkom željeza, koja se razvija zbog brojnih čimbenika, kao što su neadekvatna prehrana, endemični parazitizam, nehigijenski uvjeti života ili kronična gastrointestinalna oboljenja (Mittler i Van Gerven, 1994; Larsen, 1997). U svim do danas antropološki istraženim starohrvatskim uzorcima ukupne su učestalosti *cribrae orbitaliae* vrlo slične: u Stranču 37,5%, u Konjskom polju 40,0% (Novak i sur., 2008) i u kompozitnom starohrvatskom uzorku 33,0% (Šlaus, 2006). Te su učestalosti sukladne vrijednostima koje su uočene i na drugim srednjovjekovnim nalazištima u Hrvatskoj i Europi, kao što su Dugopolje (Novak i Šlaus, 2007), Zagreb – Sv. Franjo (Šlaus i sur., 2007), Borovce u Slovačkoj (Obertová i Thurzo, 2007), Cedynia u Poljskoj (Jerszynska, 1991; Piontek, i sur., 2001) i dr. Gotovo identične ukupne učestalosti *cribrae orbitaliae* u svim do danas analiziranim starohrvatskim uzorcima mogle bi sugerirati podjednake zdravstvene i sanitarne uvjete, što je najvjerojatnije posljedica vrlo sličnih ekoloških i klimatskih uvjeta u kojima su ove populacije obitavale.

Na nalazištu Stranče – Gorica uzročnici su *cribrae orbitaliae* (prvenstveno anemija izazvana nedostatkom željeza) znatno utjecali na prosječni životni vijek, a razlika u prosječnoj doživljenoj starosti između osoba kod kojih *cribra orbitalia* nije prisutna i osoba kod kojih je ta patološka promjena uočena iznosi preko sedam godina (40,5 naprama 33,2 godina). Sličnu situaciju uočili su Novak i Šlaus (2007) u kasno-srednjovjekovnom uzorku iz Dugopolja, gdje je razlika iznosila 6,2 godine. Navedene razlike najvjerojatnije su rezultat negativnih posljedica koje nedostatak željeza ima na zdravlje pojedinca. Neadekvatna količina željeza u organizmu može negativno utjecati na spoznavanje i ponašanje (Pollitt, 1987; Taras, 2005), radnu sposobnost koja je bitno smanjena kod anemičnih osoba (Lozoff, 1989; Scrimshaw, 1991) te otpornost na bolesti koja je bitno smanjena zbog negativnog utjecaja anemije na imunitet (Dallman, 1987; Bhaskaram, 1988). Tome u prilog ide i češća pojava zaraznih bolesti kod anemičnih osoba, koju su uočili Basta i sur. (1979).

Schmorlovi defekti u uzorku se iz Stranča pojavljuju na svakom petom analiziranom kralješku (20,3%), što je gotovo identično učestalostima zabilježenima u Konjskom polju (20,5%; Novak i sur., 2008) i u kompozitnom starohrvatskom uzorku (25,3%; Šlaus 2006). Takvi odnosi u sva tri starohrvatska uzorka sugeriraju podjednake količine fizičkog rada potrebna kako bi zajednica preživjela. Također, u sva su tri sta-

rohrvatska uzorka prisutne veće učestalosti Schmorlovih defekata kod muškaraca, a to je pojava koja se susreće na gotovo svim hrvatskim arheološkim nalazištima neovisno o razdoblju (npr. Šlaus, 2002, 2006; Šlaus i sur., 2004, 2007; Novak i sur., 2007). Ta razlika snažno sugerira jača mehanička opterećenja kralješnice kod muškaraca i podjelu poslova zasnovanu na spolu, pri kojoj su muškarci obavljali teže fizičke poslove.

Degenerativni osteoartritis na kralješcima u populaciji se iz Stranča javlja u nešto manjem opsegu u odnosu na ostale starohrvatske uzorke. No Stranče, kao i ostale starohrvatske populacije, karakterizira veća učestalost osteoartritisa na kralješcima kod muškaraca. Čimbenici koji najviše pridonose razvoju osteoartritisa mehanički su stres i fizička aktivnost (Hough i Sokoloff, 1989; McKeag, 1992). S obzirom na to da u Stranču žene u prosjeku žive nešto dulje od muškaraca, te se razlike ne mogu pripisati doživljenoj starosti, već su najvjerojatnije posljedica spolne podjele rada, pri čemu su muškarci obavljali teške fizičke poslove. Sukladno tome kralješnice su muškaraca bile podložnije degenerativnim promjenama od ženskih. Pretpostavku o spolnoj podjeli poslova dodatno potvrđuje i gotovo dvostruko veća učestalost osteoartritisa na glavnim zglobovima kod muškaraca iz Stranča.

Svaki četvrti kostur iz Stranča pokazuje prisutnost zaraznih bolesti, koje se očituju kao pojava periostitisa. Tako visoka učestalost periostitisa uočena je i u starohrvatskom uzorku iz Konjskog polja (Novak i sur., 2008). Prisutnost generaliziranog aktivnog periostitisa na kosturima djece i odraslih iz Stranča mogla bi sugerirati širu prisutnost sistemskih bakterijskih infekcija na tom nalazištu, a prisutnost aktivnog periostitisa kod određenog broja odraslih osoba iz Stranča izravna je posljedica kompliciranih koštanih trauma.

Frakture su u uzorku iz Stranča relativno rijetke. Učestalost trauma dugih kostiju u ovom uzorku (0,7%) uklapa se u vrijednosti zabilježene na drugim hrvatskim arheološkim nalazištima, koje se kreću od 0,4% (Novak i sur., 2007) do 2,8% (Šlaus i Novak, 2006). Učestalost trauma glave (6,9%) mnogo je niža u odnosu na druge osteološke uzorke iz Hrvatske, npr. kasnoantički uzorak iz Štrbinaca 12% (Novak i sur., u tisku), srednjovjekovni uzorak iz Crkvara i Kliškovca 17% (Šlaus i Novak, 2006), novovjekovni uzorak iz Koprivna 18% (Novak i sur., 2007), kasnoantički uzorak iz Zadra 23% (Novak, 2007). Učestalost, distribucija i intenzitet koštanih trauma koje su prisutne u uzorku iz Stranča sugerira nisku razinu međuljudskog nasilja u toj zajednici, jer ni jedan od proučavanih parametara ne može sa sigurnošću utvrditi prisutnost namjernog nasilja, a većina trauma upućuje na to da su nastale kao posljedica nesretnog slučaja (padovi i slično).

Zaključak

Rezultati opsežne antropološke analize provedene na ljudskim skeletnim ostacima s nalazišta Stranče – Gorica snažno sugeriraju pripadnost te zajednice starohrvatskim populacijama, na što je od ranije upućivao i arheološki kontekst samog nalazišta.

Bioarheološke karakteristike populacije iz Stranča vrlo su slične karakteristikama do danas istraženih i objavljenih starohrvatskih uzoraka. U te su karakteristike uključene prosječne doživljene starosti, učestalost dentalnih patologija (alveolarnih bolesti i ka-

rijesa), učestalost pokazatelja subadultnog stresa (hipoplazije zubne cakline i *cribrae orbitaliae*), učestalost pokazatelja fizičkog napora (osteoartritis na kralješcima i glavnim zglobovima, Schmorlovi defekti na kralješcima), učestalost pokazatelja nespecifičnih zaraznih bolesti (periostitis) i učestalost koštanih trauma. Vrlo slične vrijednosti uočene su u svim do sada analiziranim starohrvatskim skeletnim uzorcima, što sugerira podjednaku kvalitetu života na tim nalazištima, a što je najvjerojatnije posljedica vrlo sličnih klimatskih i ekoloških uvjeta u kojima su te populacije obitavale. Poneke razlike između uzoraka najvjerojatnije su posljedica normalnih fluktuacija i statističkih varijacija u malim uzorcima, kao što je ovaj iz Stranča. Nešto manja učestalost karijesa i hipoplazije zubne cakline u Stranču mogla bi sugerirati da se barem dio prehrane te populacije temeljio na lovu i/ili uzgoju domaćih životinja, što sugeriraju i nalazi životinjskih kostiju u grobovima. Veća učestalost osteoartritisa na kralješcima i glavnim zglobovima te Schmorlovih defekata na kralješcima kod muškaraca u Stranču snažno sugerira spolnu podjelu poslova, pri kojoj su muškarci obavljali teške fizičke poslove. Relativno niska učestalost trauma dugih kostiju i trauma glave te odsutnost perimortalnih trauma u Stranču sugerira nizak stupanj međuljudskog nasilja i fizičkog rizika u toj populaciji.

Naposljetku nije naodmet ponovno naglasiti potrebu provođenja daljnjih antropoloških analiza s ciljem rekonstruiranja uvjeta i načina života naših predaka, kao i potrebu još čvršće suradnje arheologa i antropologa, posebice za područje sjevernog Jadrana, gdje su takva istraživanja još relativno malobrojna.

Tabla 1

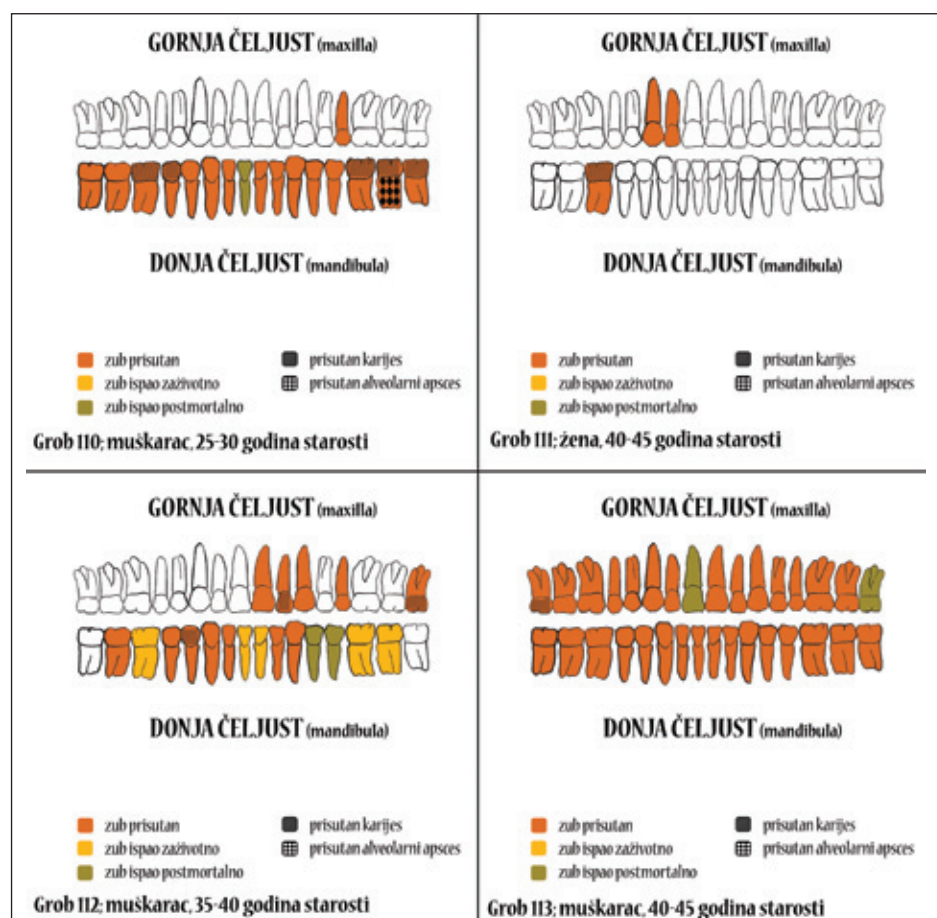

Tabla 2

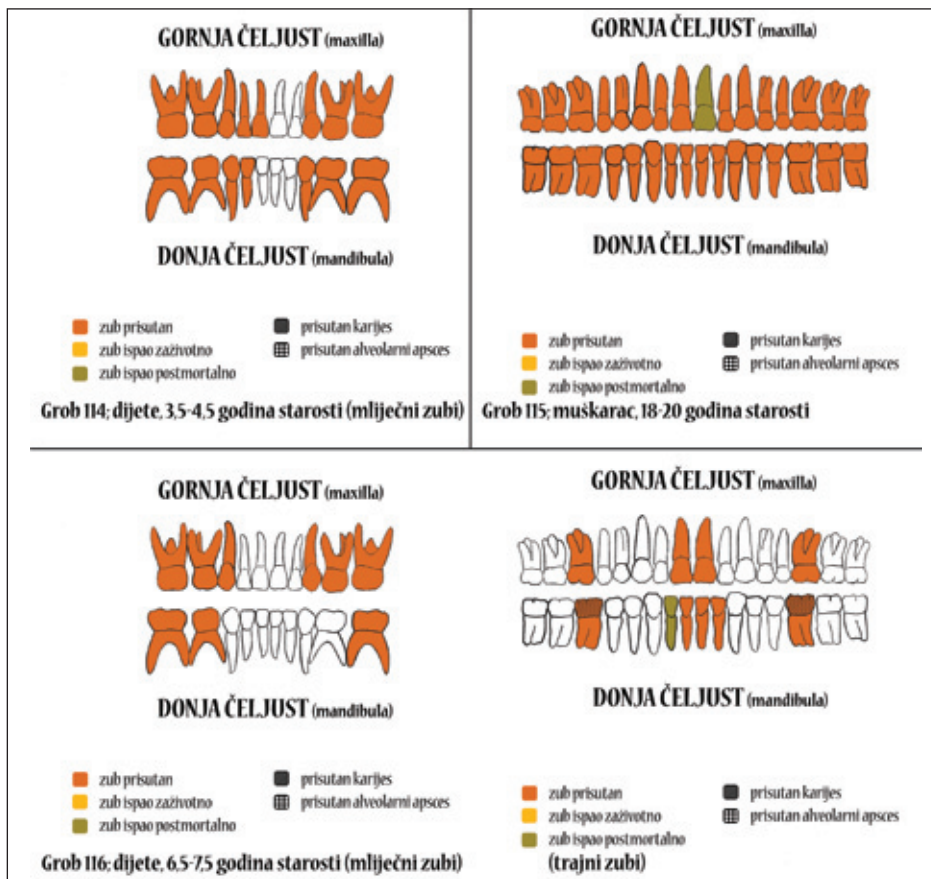

Tabla 3

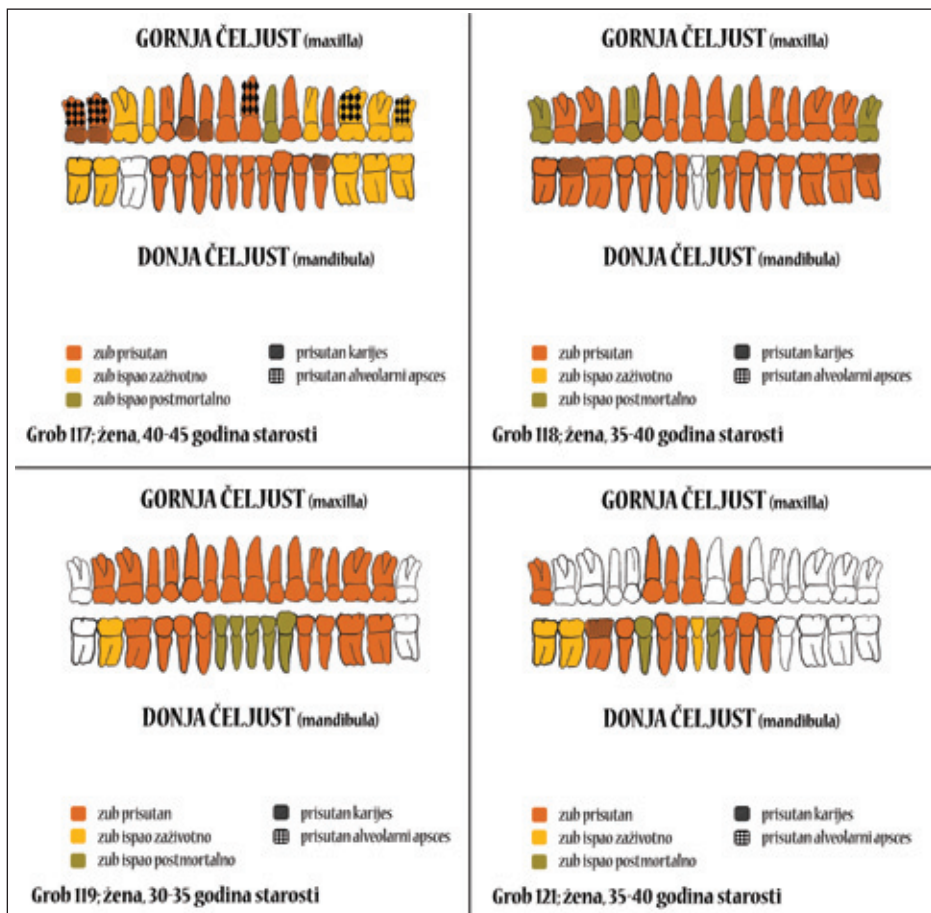

Tabla 4

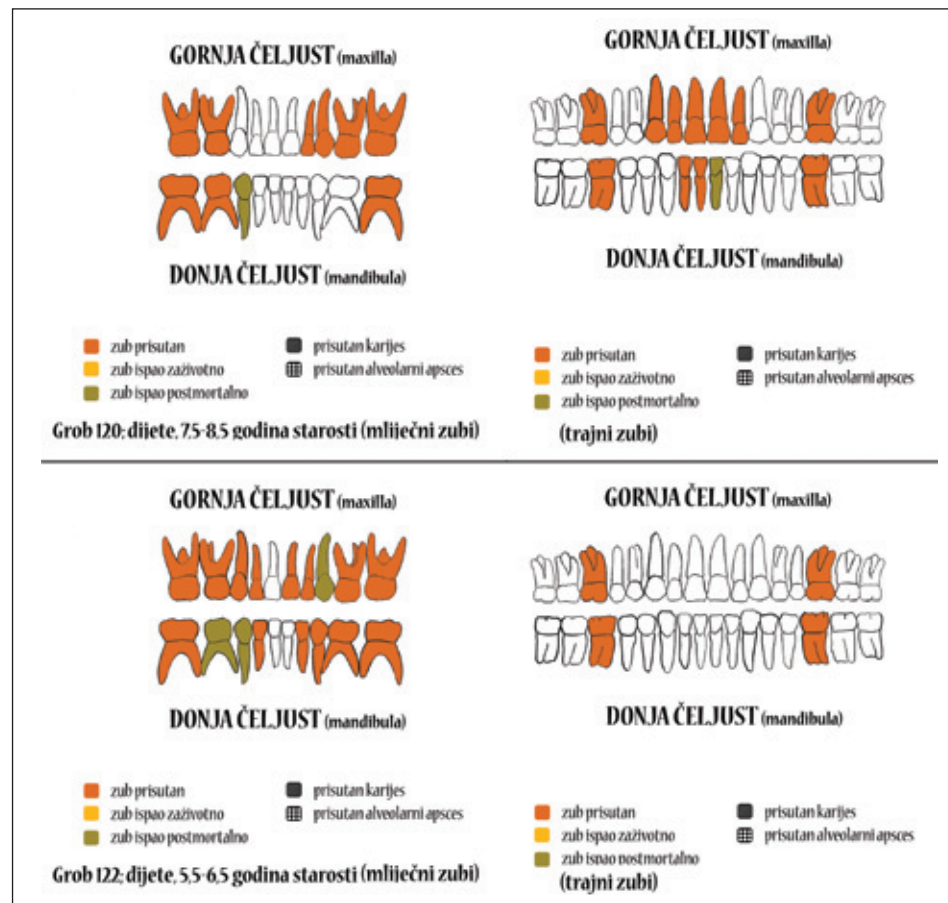

Tabla 5

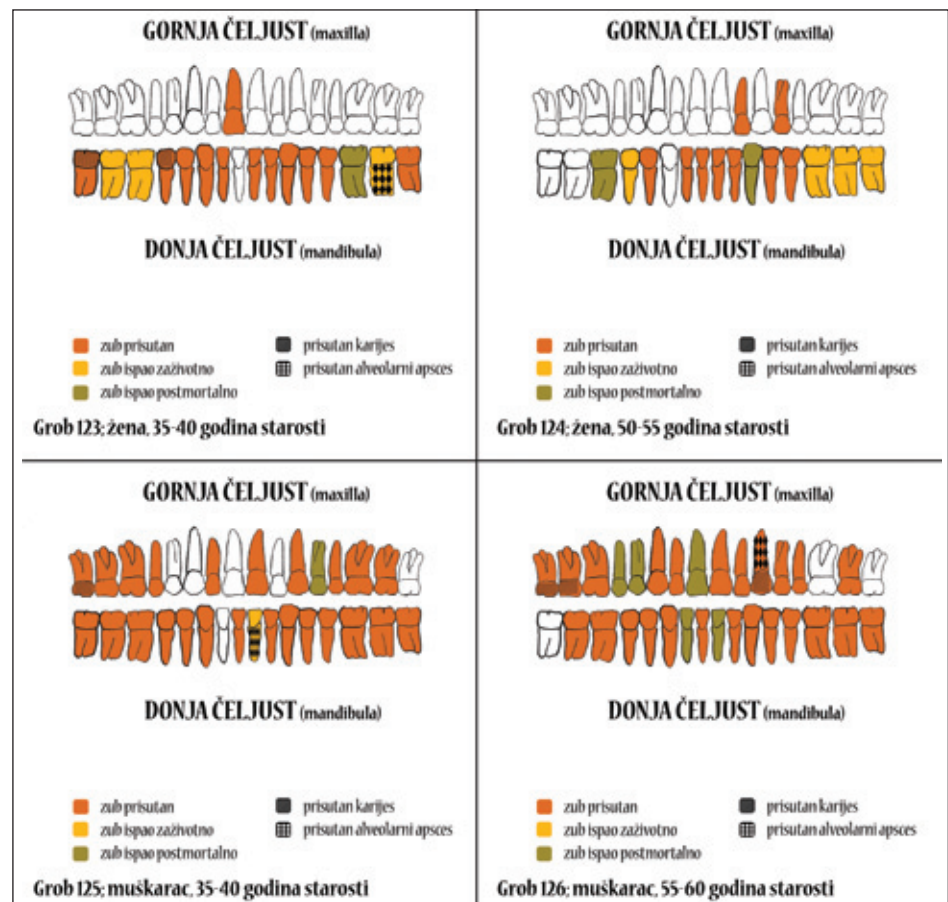

Tabla 6

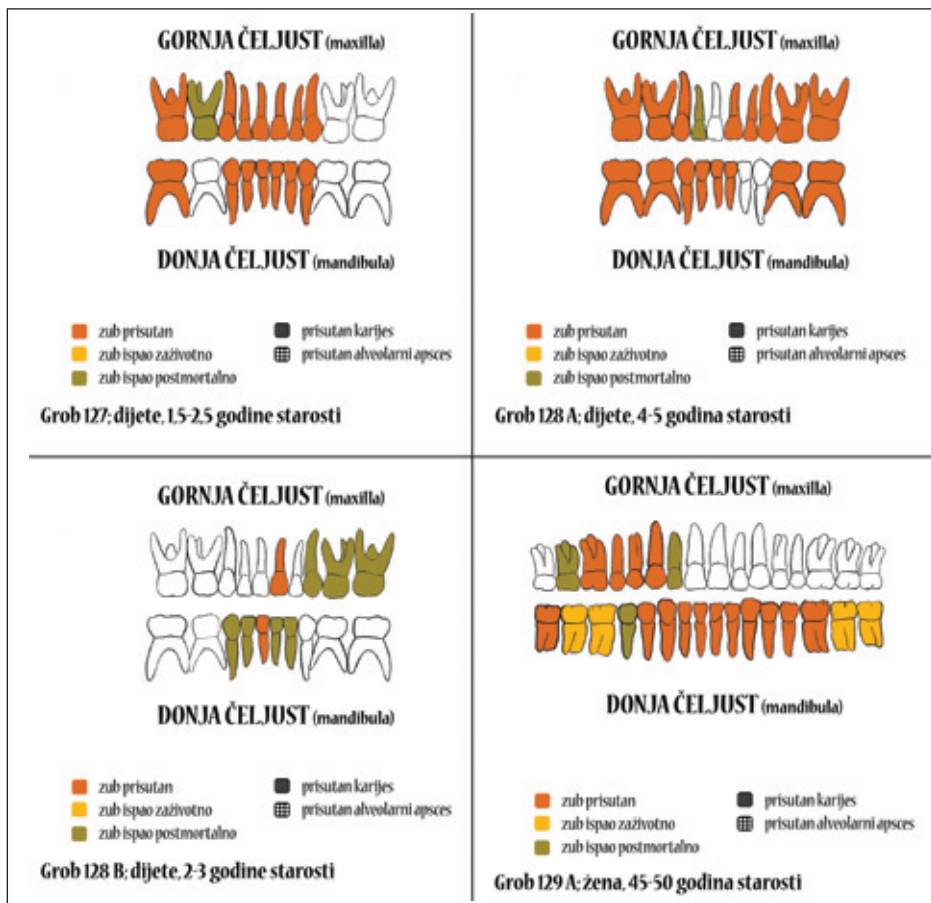

Tabla 7

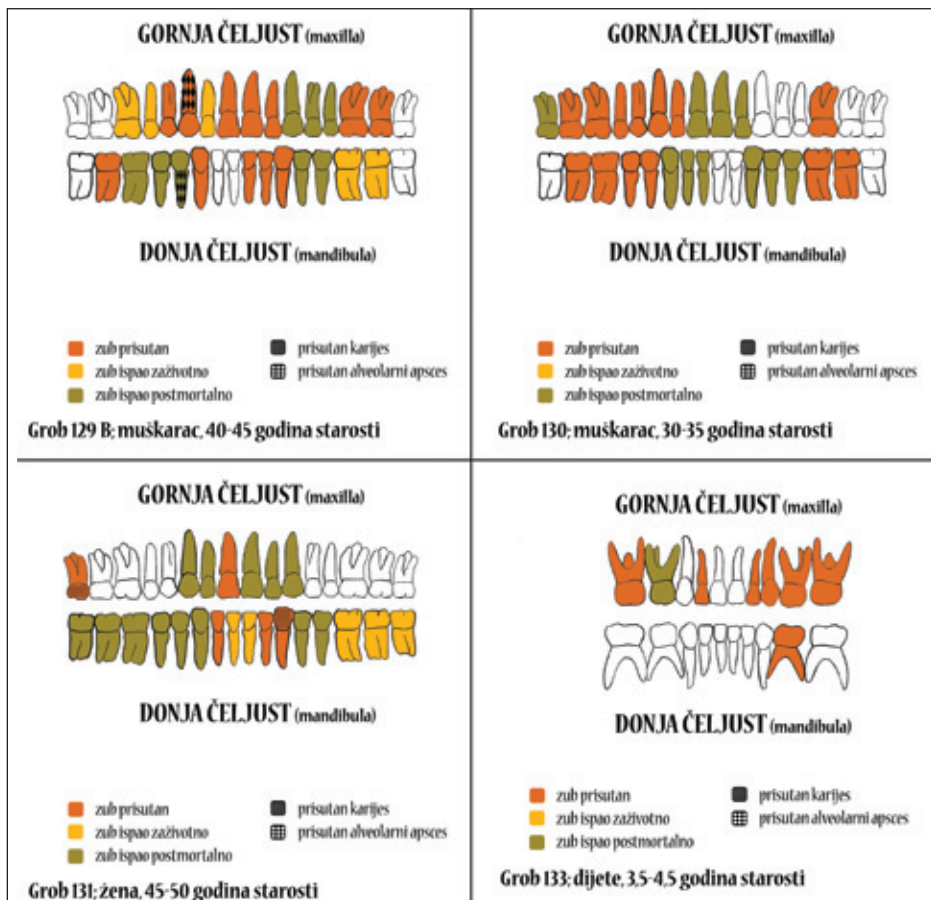

Tabla 8

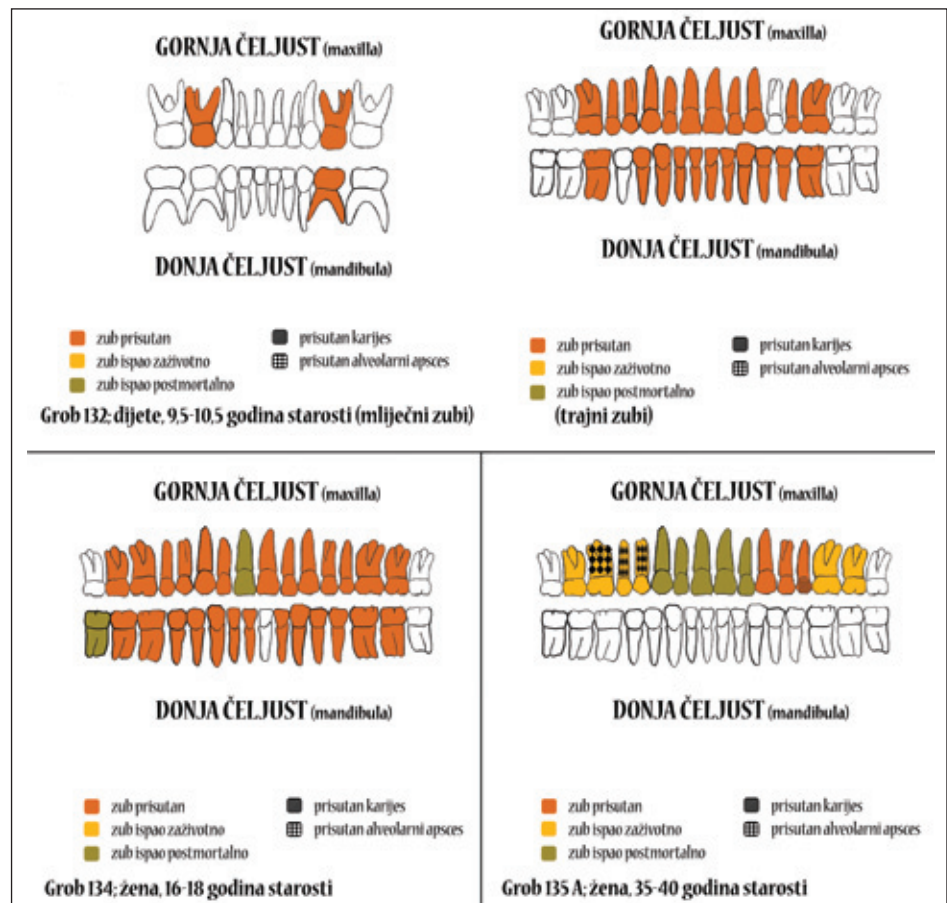

Tabla 9

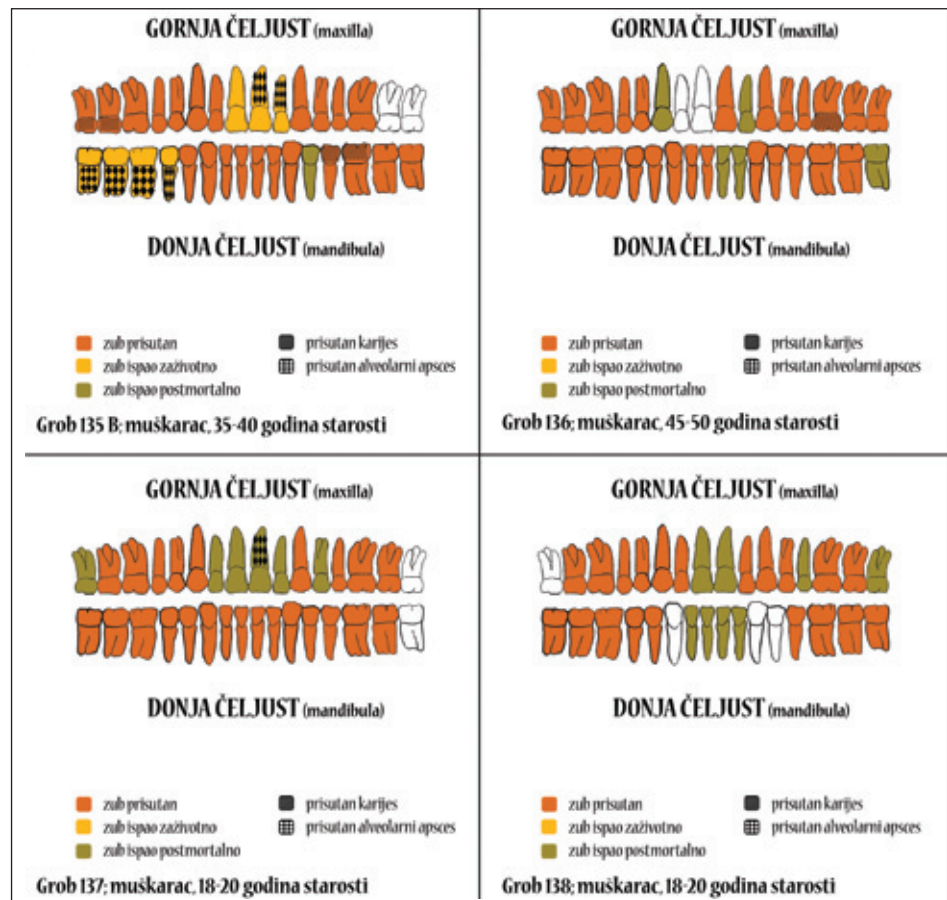

Tabla 10

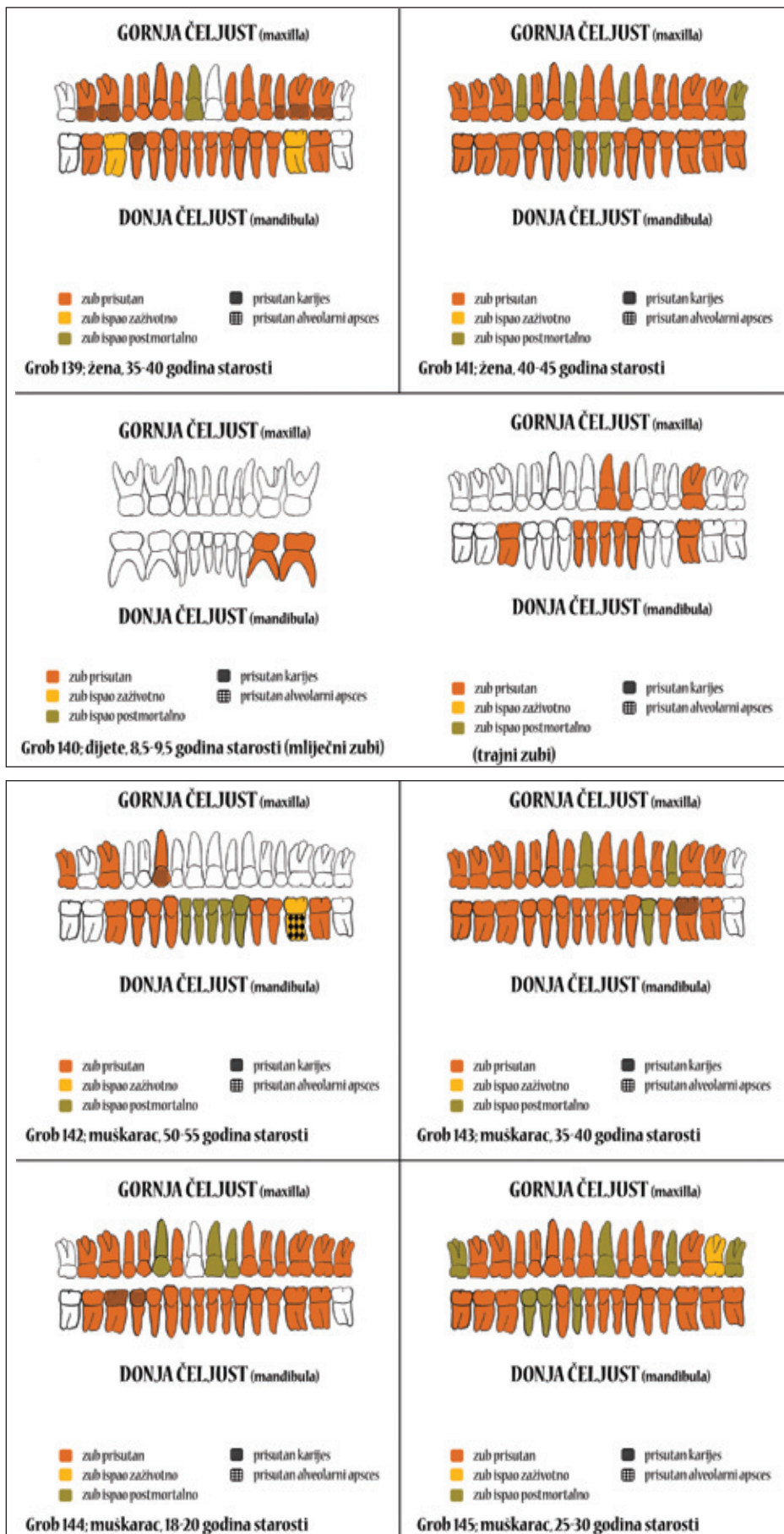

Tabla 11

Tabla 12

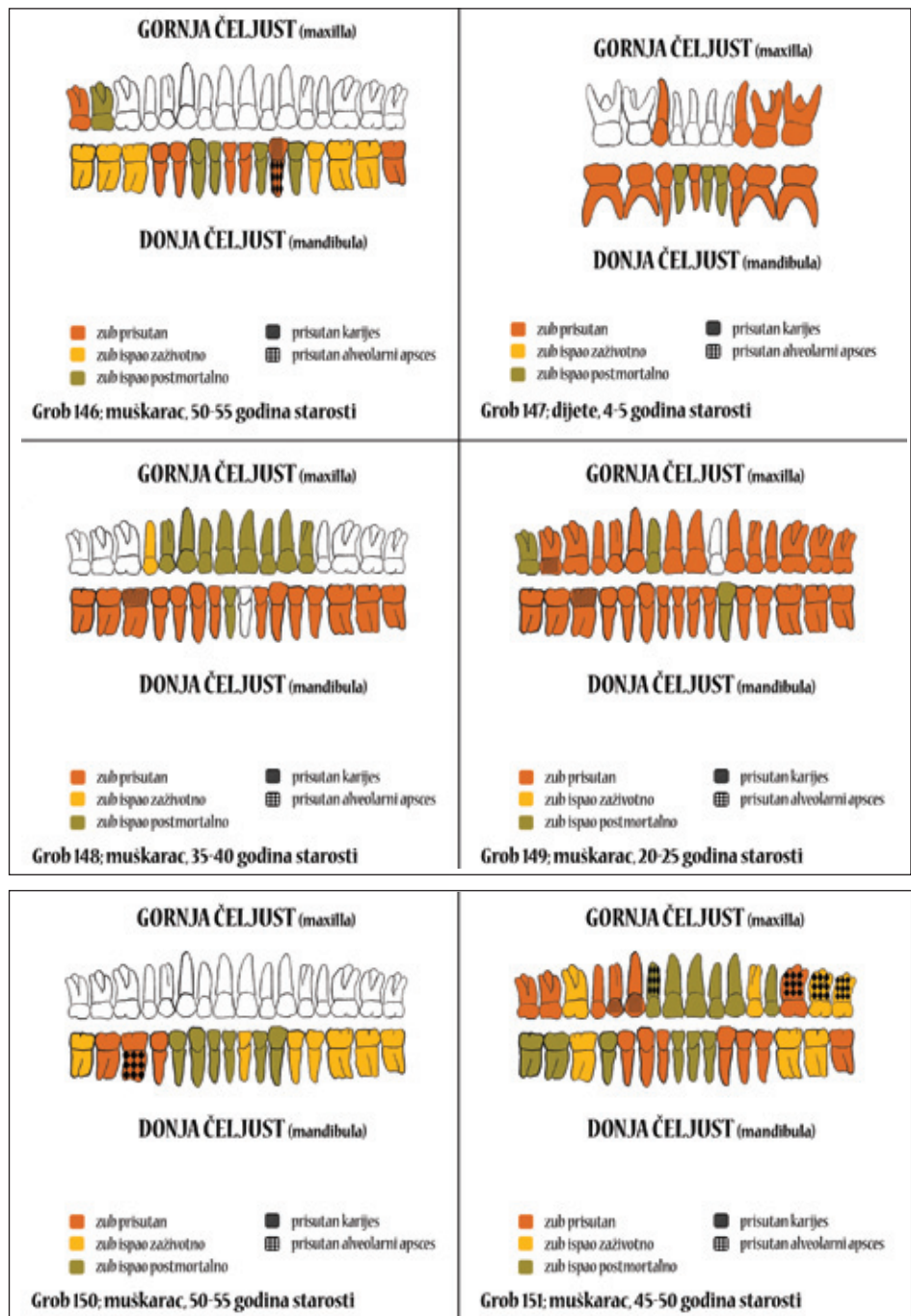

Tabla 13

Literatura

- Acsádi G., Nemeskéri J. (1970.) History of human life span and mortality. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bass W. M. (1995.) Human Osteology. A Laboratory and Field Manual of the Human Skeleton. Columbia: Missouri Archaeological Society.
- Basta S. S., Karyadi D., Scrimshaw N. S. (1979.) Iron deficiency anemia and the productivity of adult males in Indonesia. *American Journal of Clinical Nutrition*, 32: 916-925.
- Bedić Ž., Vyroubal V., Meić D., Premužić Z., Šlaus M. (2007.) Anthropological analysis of the early mediaeval Stranče – Gorica skeletal series. U: Abstracts book of the 13th annual meeting of the European Association of Archaeologists (18th-23rd Sep 2007, Zadar/ Croatia) (ur. Uglešić A.). Zadar: Sveučilište u Zadru, 340-341.
- Bhaskaram P. (1988.) Immunology of iron-deficient subjects. U: Nutrition and immunology (ur. Chandra R. K.). New York: Alan R. Liss, 149-168.
- Brooks S., Suchey J. M. (1990.) Skeletal age determination based on the os pubis: A comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods. *Human Evolution*, 5: 227-238.
- Carlson D. S., Armelagos G. J., Van Gerven D. P. (1974.) Factors influencing the etiology of cribra orbitalia in prehistoric Nubia. *Journal of Human Evolution*, 3: 405-410.
- Cetinić Ž. (1998.) Stranče – Gorica, starohrvatsko groblje. Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja.
- Coale A. J., Demeny P. (1966.) Regional Model Life Tables and Stable Populations. Princeton: Princeton University Press.
- Cohen M. N., Armelagos G. J. (1984.) Editor's Summation. U: Paleopathology at the Origins of Agriculture (ur. Cohen M. N., Armelagos G. J.). Orlando: Academic Press, 585-601.
- Dallman P. (1987.) Iron deficiency and the immune response. *American Journal of Clinical Nutrition*, 46: 329-334.
- Dolinar Z., Vidovič M. (1974.) Študija zobovja iz grobišča Buzet – Mejica. *Glasnik Antropološkog društva Jugoslavije*, 11: 47-53.
- El-Najjar M. Y. (1976.) Maize, malaria and the anemias in the Pre-Columbian New World. *Yearbook of Physical Anthropology*, 20: 329-337.
- Fazekas I. G., Kósa F. (1978.) Forensic fetal osteology. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Gilbert B. M., McKern T. W. (1973.) A method for aging the female os pubis. *American Journal of Physical Anthropology*, 38: 31-38.
- Goodman A. H., Armelagos G. J. (1985.) Factors affecting the distribution of enamel hypoplasias within the human permanent dentition. *American Journal of Physical Anthropology*, 68: 479-493.
- Goodman A. H., Armelagos G. J., Rose J. C. (1980.) Enamel hypoplasias as indicators of stress in three prehistoric populations from Illinois. *Human Biology*, 52: 515-528.
- Goodman A. H., Rose J. C. (1990.) Assessment of systemic physiological perturbations from dental enamel hypoplasias and associated histological structures. *Yearbook of Physical Anthropology*, 33: 59-110.
- Goodman A. H., Rose J. C. (1991.) Dental enamel hypoplasias as indicators of nutritional status. U: Advances in dental anthropology (ur. Kelley M., Larsen C.). New York: Wiley – Liss, 279-294.
- Guthrie H. A. (1979.) Introduction to Nutrition. St. Louis: C. V. Mosby.
- Hengen O. P. (1971.) Cribra orbitalia: Pathogenesis and probable etiology. *Homo*, 22: 57-75.
- Hough A. J., Sokoloff L. (1989.) Pathology of osteoarthritis. U: Arthritis and Allied Conditions (ur. McCarty D. J.). Philadelphia: Lea and Febiger, 1571-1594.
- Ýpcan M. Y., Loth S. R., Wright R. K. (1984.) Age estimation from the rib by phase analysis: White males. *Journal of Forensic Sciences*, 29: 1094-1104.

- Ýþcan M. Y., Loth S. R., Wright R. K. (1985.) Age estimation from the rib by phase analysis: White females. *Journal of Forensic Sciences*, 30: 853-863.
- Jaffe H. L. (1972.) *Metabolic, degenerative, and inflammatory diseases of bones and joints*. Philadelphia: Lea and Febiger.
- Jerszyńska B. (1991.) Harris's line and cribra orbitalia as indicators of stress in prehistoric human populations, *Variability and Evolution*, 1: 105-112.
- Kimura K. (1982.) Sex differences of the hip bone among several populations. *Okajimas Folia Anatomica Japonica*, 58: 266-273.
- Kreshover S. J. (1960.) Metabolic disturbances in tooth formation. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 85: 161-167.
- Krogman W. M., Iscan M. Y. (1986.) *The human skeleton in forensic medicine*. Springfield: C. C. Thomas.
- Lanphear K. M. (1990.) Frequency and Distribution of Enamel Hypoplasias in a Historic Skeletal Sample. *American Journal of Physical Anthropology*, 81: 35-43.
- Larsen C. S. (1997.) *Bioarchaeology. Interpreting behavior from the human skeleton*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larsen C. S., Hutchinson D. L. (1992.) Dental evidence for physiological disruption: biocultural interpretations from the Eastern Spanish Borderlands. U: *Recent Contributions to the Study of Enamel Developmental Defects* (ur. Goodman A. H., Capasso L. L.). *Journal of Paleopathology, Monographic Publication*, 2: 151-169.
- Lovejoy C. O., Meindl R. S., Pryzbeck T. R., Mensforth R. P. (1985.) Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: A new method for the determination of age at death. *American Journal of Physical Anthropology*, 68: 15-28.
- Malville N. J. (1997.) Enamel Hypoplasia in Ancestral Puebloan Population from Southwestern Colorado: 1. Permanent Dentition. *American Journal of Physical Anthropology*, 102: 351-367.
- Martin R., Saller K. (1957.) *Lehrbuch der Anthropologie, Vol 4*. Stuttgart: Gustav Fischer Verlag.
- McKeag D. B. (1992.) The relationship of osteoarthritis and exercise. *Clinics in Sports Medicine*, 11: 471-487.
- Meehan B. (1977.) Hunters by the seashore. *Journal of Human Evolution*, 6: 363-370.
- Meindl R. S., Lovejoy C. O. (1985.) Ectocranial suture closure: A revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures. *American Journal of Physical Anthropology*, 68: 57-66.
- Mensforth R. P., Lovejoy C. O., Lallo J. W., Armelagos G. J. (1978.) The role of constitutional factors, diet and infectious disease in the etiology of porotic hyperostosis and periosteal reactions in prehistoric infants and children. *Medical Anthropology*, 2: 1-59.
- Mikić Z. (1990.) Antropološki profil srednjovekovne nekropole u Mravincima kod Splita. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 83: 225-232.
- Mittler D. M., Van Gerven D. P. (1994.) Developmental, diachronic, and demographic analysis of cribra orbitalia in the medieval Christian populations of Kulubnarti. *American Journal of Physical Anthropology*, 93: 287-297.
- Moorrees C. F. A., Fanning E. A., Hunt E. E. (1963.) Age variation of formation stages for ten permanent teeth. *Journal of Dental Research*, 42: 1490-1502.
- Nizel A. E. (1973.) Nutrition and oral problems. *World Review of Nutrition and Diet* 16: 226-252.
- Novak M. (2007.) Trauma analysis in Roman era skeletal sample from Zadar – Relja. U: *Abstracts book of the 13th annual meeting of the European Association of Archaeologists (18th-23rd Sep 2007, Zadar/Croatia)* (ur. Uglešić A.). Zadar: Sveučilište u Zadru, 338-339.
- Novak M., Šlaus M. (2007.) Učestalost i distribucija *cribrae orbitaliae* u kasnosrednjovjekovnoj populaciji iz Dugopolja. *Starohrvatska prosvjeta*, 34: 451-475.
- Novak M., Šlaus M., Pasarić M. (2007.) Bioarheološke osobine novovjekovne populacije s nalazišta Koprivno – Kod križa kraj Klisa. *Opuscula Archaeologica*, 31: 303-346.
- Novak M., Vyroubal V., Bedić Ž., Šlaus M. (2008.) Antropološka analiza groblja Konjsko polje – Livade u kontekstu drugih ranosrednjovjekovnih grobalja iz Dalmacije. *Starohrvatska prosvjeta*, 35: 211-239.
- Novak M., Premužić Z., Vyroubal V., Šlaus M. (u tisku) Bioarchaeology of the late Antique population from Štrbinci. *Arheološki radovi i rasprave*, 16.
- Obertová Z., Thurzo M. (2007.) Relationship between Cribra Orbitalia and Enamel Hypoplasia in the Early Medieval Slavic Population at Borovce, Slovakia. *International Journal of Osteoarchaeology* 18: 280-292.
- Ortner D. J. (2003.) *Identification of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*. New York: Academic Press.
- Phenice T. W. (1969.) A newly developed visual method of sexing the os pubis. *American Journal of Physical Anthropology*, 30: 297-301.

- Pfeiffer S. (1991.) Estimation of age at death. U: An investigation of a military cemetery from the war of 1812 (ur. Pfeiffer S., Williamson S. R.). Toronto: Dundurn Press, 167-175.
- Pindborg J. J. (1970.) Pathology of the dental hard tissues. Philadelphia: W. B. Saunders.
- Piontek J., Jerszyńska B., Nowak O. (2001.) Harris lines in subadult and adult skeletons from the mediaeval cemetery at Cedynia, Poland, *Variability and Evolution*, 9: 33-43.
- Pollitt E. (1987.) Effects of iron deficiency on mental development: Methodological considerations and substantive findings. U: Nutritional anthropology (ur. Johnston F). New York: Alan R. Liss, 225-254.
- Rowe N. (1982.) Dental caries. U: Dimensions of Dental Hygiene (ur. Steele P. F.). Philadelphia: Lea and Febiger, 209-237.
- Sarnat B. G., Schour I. S. (1941.) Enamel hypoplasia (chronologic enamel aplasia) in relation to systemic disease: A chronologic, morphologic, and etiologic classification. *Journal of American Dental Association*, 28: 1989-2000.
- Sarnat B. G., Schour I. S. (1942.) Enamel hypoplasia (chronologic enamel aplasia) in relation to systemic disease: A chronologic, morphologic, and etiologic classification. *Journal of American Dental Association*, 29: 67-75.
- Scheuer L., Black S. (2000.) *Developmental Juvenile Osteology*. New York: Academic Press.
- Schmorl G., Junghanns H. (1971.) *The Human Spine in Health and Disease*. New York: Grune and Stratton.
- Stuart-Macadam P. (1985.) Porotic hyperostosis: representative of a childhood condition. *American Journal of Physical Anthropology*, 66: 391-398.
- Sutherland L. D., Suchey J. M. (1991.) Use of the ventral arc in pubic sex determination. *Journal of Forensic Sciences*, 36: 501-511.
- Šlaus M. (1997.) Discriminant function sexing of fragmentary and complete femora from medieval sites in continental Croatia. *Opuscula archaeologica*, 21: 167-175.
- Šlaus M. (1998.) Kraniometrijska analiza srednjovjekovnih populacija središnje Europe s posebnim osvrtom na položaj hrvatskih nalazišta. *Starohrvatska prosvjeta*, 25: 81-107.
- Šlaus M. (2000.) Kraniometrijska analiza srednjovjekovnih nalazišta središnje Europe: novi dokazi o ekspanziji hrvatskih populacija tijekom 10. do 13. stoljeća. *Opuscula archaeologica*, 23/24: 273-284.
- Šlaus M. (2002.) *The Bioarchaeology of Continental Croatia. An analysis of human skeletal remains from the prehistoric to post-medieval periods*. Oxford: Archaeopress.
- Šlaus M. (2006.) *Bioarheologija – demografija, zdravlje, traume i prehrana starohrvatskih populacija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šlaus M., Tomičić Ž., Uglešić A., Jurić R. (2004.a) Craniometric relationships among medieval Central European populations: Implications for Croat migration and expansion. *Croatian Medical Journal*, 45: 434-444.
- Šlaus M., Pećina-Šlaus N., Brkić H. (2004.b) Life stress on the Roman limes in continental Croatia. *Homo*, 54: 240-263.
- Šlaus M., Tomičić Ž. (2005.) Discriminant function sexing of fragmentary and complete tibiae from medieval Croatian sites. *Forensic Science International*, 147: 147-152.
- Šlaus M., Novak M., Bedić Ž., Vyroubal V. (2007.) Antropološka analiza kasnosrednjovjekovnog groblja kraj crkve svetog Franje na Opatovini u Zagrebu. *Arheološki radovi i rasprave*, 15: 211-247.
- Štefančić M. (1995.) Antropološka obdelava zgodnjosrednjeveških okostij iz grobišča Nin – Ždrijac (Severna Dalmacija). *Arheološki vestnik*, 46: 291-325.
- Taras H. (2005.) Nutrition and student performance at school. *Journal of School Health*, 75: 199-213.
- Trotter M., Gleser M. C. (1952.) Estimation of stature from long bones of American whites and Negroes. *American Journal of Physical Anthropology*, 10: 463-514.
- Ubelaker D. H. (1992.) Enamel hypoplasia in ancient Ecuador. U: *Recent Contributions to the Study of Enamel Developmental Defects* (ur. Goodman A. H., Capasso L. L.). *Journal of Paleopathology, Monographic Publication*, 2: 207-217.
- Walker P. L. (1986.) Porotic hyperostosis in a marine-dependent California Indian population. *American Journal of Physical Anthropology*, 69: 345-354.
- Walker P. L., Hewlett B. S. (1990.) Dental health diet and social status among Central African foragers and farmers. *American Anthropologist*, 92: 382-398.

Determinacija osteološkog materijala iz starohrvatskog groblja Stranče – Gorica

S lokaliteta Stranče – Gorica iz grobova 128 i 135 A na paleontološku je obradu dostavljen osteološki materijal (kosti – 31 komad). Determinacija je pokazala ove rezultate.

Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Zagreb

Grob 128

Red: Artiodactyla – šupljorošci

Porodica: Bovidae – dvopapkari ili parnoprstaši

Rod: *Ovis/Capra* – ovca/koza

Materijal – 8 kostiju: 1 humerus (distalni zglobni dio – vrlo oštećen), 7 fragmenata iste kosti.

Ovis / Capra – Ovca / Koza, grob 128

Uslijed velike oštećenosti distalnog zglobnog dijela humerusa nije bila moguća pobliža odredba vrste, samo pripadnost rodovima ovca/koza. Fragmentarni dijelovi kosti pripadaju istom humerusu.

Grob 135 A

Red: Galliformes – kokoške

Porodica: Phasianidae – kokoši

Rod: *Alectoris* – kamenjarke ili jarebice

Rod i vrsta: *Alectoris graeca* (Meisner) – jarebica kamenjarka

Materijal – 23 kosti:

- 2 scapule (sin. i dext., cijele)
- 2 humerusa (sin. i dext., cijela)
- 2 coracoida (sin. i dext., sin. – proksimalni zglobni dio djelomično sačuvan, a distalni zglobni dio nedostaje; dext. – nedostaje distalni zglobni dio)
- 2 ulne (sin. i dext., sin. – slomljena na dva dijela; dext. – cijela)
- 2 femura (sin. i dext., sin. – nedostaje proksimalni zglobni dio, dext. – cijeli)
- 2 tibiotarsusa (sin. i dext., sin. – tijelo: bez proksimalnog i distalnog zglobnog dijela kosti; dext. – nedostaje distalni zglobni dio)
- 2 tarsometatarsusa (sin. i dext., dva distalna zglobna dijela)
- 8 fragmenata skeletnih kostiju

Alectoris graeca (Meisner) – jarebica
kamenjarka, grob 135 A

Na lokalitetu Stranče – Gorica u grobu 135 A nađeno je više ptičjih kostiju (23 komada). Izvršena je odredba osteološkog materijala, koju je bilo moguće načiniti na 15 komada kostiju. Materijal je dosta oštećen, nisu u potpunosti sačuvani proksimalni i distalni zglobni dijelovi kod većine kostiju, ali je odredba pokazala da svi skeletni dijelovi pripadaju jednom primjerku jarebice kamenjarke – *Alectoris graeca* (Meisner).

Nedostatak nekih dijelova skeleta, kao i izostanak zglobnih površina na kostima upućuje na mogućnost da je ptica prije stavljanja u grob pokojnika bila poslužena kao hrana. Meso jarebice kamenjarke vrlo je ukusno i cijenjeno, te je ta ptica često bila plijenom lovaca, od prehistorije do danas.

Jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*) pripada redu kokoški (Galliformes), porodici kokoši (Phasianidae), rodu jarebica ili kamenjarki (*Alectoris*), od kojih u Europi žive tri vrste. Tijelo jarebice kamenjarke veliko je oko 34 cm, na grlu ima bijelu pjegu s uskim crnim obrubom, perje je odozgo sivo, a odozdo svjetlosivo, dok su na bokovima uočljive vrlo tamne poprečne pruge.

Nastanjuje suhe i stjenovite predjele s malo vegetacije, a prehranjuje se sjemenjem, lisnim izbojcima, bobicama, kukcima, paucima i dr. Gnijezdo pravi u udubljenjima na tlu, u zaklonu stijena. Na području Hrvatske nalazimo je kao stanaricu. Današnji areal rasprostranjenosti jarebice kamenjarke (*Alectoris graeca*) obuhvaća brdovite predjele mediteranske klimatske zone, od srednje i južne Italije i Sicilije do Grčke, Hrvatske, balkanskih zemalja i Alpa.

ISBN 978-953-7196-14-1

cijena u Hrvatskoj 300 Kn

